

“Puç Oldum!”
Üç Kürt Avukatın Anılarından
Darbeler, Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hikâyeler

Vedat Çetin

1. Baskı: Kasım 2012

Editor: İrfan BABAOĞLU

Grafik Tasarım:

Zafer TÜZÜN

ISBN: 978-9944-222-45-7

Aram Basım Reklam ve Yayıncılık
Sanayi Ticaret Limitet Şirketi

Huzurevleri Mah. Dr. Sıtkı Göral Cad. Yeni Bina
(Kurdi-Der Binası) Kat: 3/3
Kayapınar / DİYARBAKIR

Tel: 0 (412) 238 30 71

email: info@aramyayinevi.com

www.aramyayinevi.com

Baskı:

Gün Matbaacılık
Reklam Film Basım Yayın Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
Beşyol Mah. Akasya Sk. No: 23/A
Küçükçekmece / İstanbul
Tel: 0 (212) 580 63 81

“Puç Oldum!”

**Üç Kürt Avukatın Anılarından
Darbeler, Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hikâyeler**

Vedat Çetin

AramAnı

İçindekiler

Giriş	7
“Tasadüfen Yaşıyorum!” Fethi Gümüş.....	11
“Siz Kürtler on senede bir yumruk yemediniz mi rahat durmuyorsunuz!” Cemşit Bilek	89
“Ma hep benim arabamı uçuracaklar?” Mustafa Özer.....	169

Giriş

Zor durumda, çıkmazda ve çare arayışında olanların söyleyebileceği sözdür, “puç oldum!”. Kürtçe, Farsça ve Azerice dillerinde kullanılan bu sözcüğün bir başka anlamı ise, “içi boş, kof, anlamsız”dır. Bunların dışında, halk arasında yaygın olarak “donup kalmak, içten çürümek, körelmek” anlamında da kullanılmaktadır.

“Puç Oldum!” kitabı, 40 yıllık siyasi tarihinin bir panoraması gibidir; askeri darbeler, özellikle de 12 Eylül hukukunun işleyişi, yoğun baskı ve şiddetle toplumun nasıl ‘puç’ edildiğinin anlatımıdır bir bakıma.

Diyarbakır Barosu’na kayıtlı üç avukat; Fethi Gümüş, Mustafa özer ve Cemşit Bilek’le çocukluklarından yakın tarihimize değin sözlü tarih çalışması yaptık. Bu çalışma kapsamındaki söyleşimiz ağırlıklı 12 Eylül askeri faşizmi dönemini kapsıyor. Bugün, hâlâ o baskıcı yasalar uygulanıyorsa, yarattığı tahribatın etkisi hala sürüyorsa, dönemin tanıklarının dinlemek, anlatımlarına önem vermek gerekiyor.

1983’te seçimlere gidildi ama 12 Eylül’ün karanlık perdesi kalkmadı. 1987 yılında sıkıyönetim resmen kalktığı halde, yerine ikame edilen OHAL Yasası’yla hiçbir boşluk bırakılmadı; hatta baskıcı mekanizmanın dişlileri daha sert, sonuçları daha acımasız, daha kırıncı; puç ediyordu hayatı!

Kürdistan coğrafyasında, özellikle de Diyarbakır’da avukatların çoğu siyasetle hukukçuluğu birlikte yürütürler. Toplumsal hayat içerisinde en önemli görev onlara düşer. Bu nedenle, Diyarbakır’da en popüler ve konuya hakim üç avukatla görüşmelerde bulunarak bu çalışmayı tamamladım.

Bu üç avukatın birbirlerine olan benzerlikleri ve öz yaşam hikayeleri vardı. Örneğin: Cemşit Bilek, Fethi Gümüş ve Mustafa Özer: Üçü de 68 kuşağındandı. Üçünün de DDKO’dan başlayan ve birbirine ben-

zerlikler taşıyan, bazen ortaklaşan anıları vardı. Özellikle de 12 Mart, 12 Eylül ve OHAL dönemine ait önemli toplumsal tarihi kesitleri, farklı üsluplarla anlatılar, ama bu anlatılanlar birbirleriyle çelişip ayrışma göstermedi, birebir olmasa da anlatımlar birbirleriyle örtüşüyordu ve birbirlerini tamamlıyordu.

Ayrıca bu üç avukatın da, baro başkanlığı veya yöneticiliği yanında kimi parti ve dernek kuruluşlarında kuruculuk veya yöneticilik görevlerinde bulunmaları da anlatıların önemini ortaya koyuyordu.

Üç avukat da Diyarbakır'ın önemli şahsiyetlerdendir. Meslektaşları arasında saygın yerleri vardır ve geçmiş yıllarda yaşanmış hak ihlalleri nedeniyle çözüm için oluşturulan heyetlerde bu üç avukatın adı hep yer alırdı.

Bu üç avukatın anlatımlarını pekiştirmek için, önemli konularla ilgili aynı kuşak avukatlardan Hacı Akyol, Hüseyin Tayfun ve Erдің Uzunoğlu'nun görüşlerine başvurdum.

Görüştüğüm avukatların tümü de geçmişin gündelik yaşantılarını anlatırken hatırlamakta sorun yaşamadılar. Anlatıların her anı, geçmişe sıkılan bir yolculuktu.

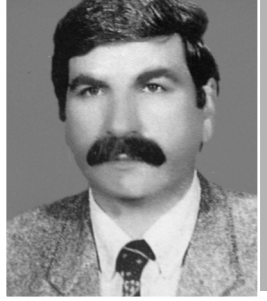
Geçmişe dönüp anıların bulunduğu alanda titizlikle kazı çalışmasına başlamanın hem zor, hem de zevkli bir uğraş olduğu gerçeğini gördüm bu çalışmayla.

Anlatıcılara salt bir iletken olarak değil, yaşanmış olayları kavrayış tarzına ve bakış açısına göre hikâyeleştirerek anlatma yolunu önermiştim; böylece yaşanmış olanla anlatılanlar arasında yeniden bir üretim süreci oluşuyordu.

Sözlü tarih ilkelerinden biri olan, “geçmişinde yer alan önemli olayların, tanıklarının, belleklerindeki yaşantıların geleceğe belge olsun diye kaydedilmesi gerektiği” düşüncesiyle hareket ettim. Bu tür çalışmalar esas olarak insanın belleğine dayandığından geçmişi kaydetmekle bireysel değerler ve eylemlerin, nasıl da biçimlenip ortaya çıktığının görülebilmesini de dikkate alarak çalışmamı tamamladım.

Bu çalışmanın bir başka önemi de, sözlü tarih uzmanlarından Paul Thomson'un, “anlatıların kitap olarak yayımlanması halinde başkalarıyla paylaşılacağı için anlatıcının yaşamını zenginleştireceği,” düşüncesini de haklı çıkarmasıdır. *İyi okumalar...*

**12 Eylöl'den bu yana
Diyarbakır Cezaevi'nde
yaşamını yitiren
tutsakların anısına...**

“TESADÜFEN YAŞIYORUM!”

Fethi Gümüş

1946, Diyarbakır doğumlu. Beritan Aşireti mensubu.
1975, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu.
1975’ten beri Diyarbakır’da avukatlık mesleğini sürdürüyor.

► Beritan aşiretinden olduğunuzu biliyoruz. Kimdir Beritanlılar, nasıl yaşıyorlar; çocukluk yıllarınızdan başlayarak aşiretin ekonomik ve sosyal yaşamından bahseder misiniz?

Beritanlılar bölgede göçebe hayatını yaşayan en büyük aşirettir. Kışın Ceylanpınar - Viranşehir - Urfa arasında kalan ve huda kadar takriben 50 kilometre uzunluğunda, 30 kilometre enindeki bir alan aşiretin tasarrufundadır. Yaz aylarında ise Bingöl’e bağlı birkaç yaylada yaşamlarını devam ettirirler.

Bölgeye zirai teknik gelinceye kadar ki bu da 1965’lere tekabül etmektedir- çok mükemmel bir yaşamları vardı aşiret mensuplarının. Eskiden karasabanla işlendiği için toprağın geliri, ancak toprak sahiplerini ve ağaları idare ediyordu. Köylü, toprağın gelirinden pek istifade edemiyordu. Yerleşik köylüler çok fakirdi, aşiret mensupları ise çok zengindi.

Suriye ile ticaret yapılıyordu. Hayvanlarını götürüp satıyorlar, geçerli başka para olmadığı için karşılığında altın alıyorlardı. Aşı-

ret mensuplarının toprağa karşı pek hevesleri yoktu. Toprak işlenmediği için çok ucuzdu. Hayvanların Ortadoğu'ya ihracı söz konusu olduğundan iyi bir gelir elde edilmekteydi. Bir sürüyle 2-3 köy satın alınabiliyordu. Ceylanpınar yöresi kendilerine ait olmasına rağmen, yerleşik yaşama geçme ya da tapu alma konusunda bir çaba içerisinde olmuyorlardı.

Tarımda teknolojik gelişmelerle birlikte bölgeye traktör girince, tarlaların sürülmesi kolaylaştı, biçerdöverle ekinlerin biçilmesi daha kolay ve ekonomikti. Toprak teknikle işlendikçe, hayvanların otlak yerleri, mera alanları da daralmaya başlayınca, aşiretin ekonomik durumu da bozulmaya yüz tuttu. Bu durum karşısında aşiret mensupları da peyderpey yerleşik düzene geçtiler.

► Aşirette çocukların okula gönderilmesi pek yaygın değildi galiba?

Eskiden göçebe yaşamı nedeniyle çocuklarını okula gönderme hevesi pek yoktu, aşiret mensuplarında. Ancak 1950 sonrasında aşiret içinde maddi durumu iyi olanlar çocuklarını okutmaya başladı; kimileri şehirde ev aldı; kimileri, çocuklarını şehirde bir tanıdığın, bir akrabanın yanına yerleştirdi.

O dönemde okuyanlar parmakla sayılırdı. Sonradan çoğaldı. Şu anda yüzlerce, binlerce okumuşu var. Ben de onlardan biriyim. Bir aile dostumuz büyük ağabeyime, okul okumam hususunda çok sevdiği için önce benim, sonra ağabeyimin okuması konusunda ısrarcı olmuştu. Derken, 7-8 kişi kendimizi okulda buldum. Diyarbakır'da bir ev satın alındı. Değişik zamanlarda ninem ya da annem evimize gelip kalır, temizlik, yemek vs. ihtiyaçlarımızı karşılarlardı. O günlerde iki yaşamım vardı: Okullar açık olduğunda Diyarbakır'da öğrencilik yaşamım, yaz tatilinde ise yayladaki yaşamım...

► Teknolojinin gelişimiyle tarım aletlerinin modernleşmesi, köyden şehre göç gibi durumlardan aşiretiniz ne kadar etkilendi?

Son yıllarda aşiretin % 90'ı yerleşik düzene geçmiş durumda. Diyarbakır'da 6-7 köy, ayrıca Elazığ ve Bingöl merkezde çok sayıda

aşiret mensubu yaşıyor. Böylece, 3 vilayete dağılmış durumda aşiretin çoğunluğu. Aşiretin bir kısmı halen yayla yaşamını devam ettirmektedir.

Beritan aşireti 3 kabileden teşekküldür. İki kabile Elazığ'da, diğeri de karışık olarak Diyarbakır köylerinde ikamet etmektedirler.

Önceleri kültürel yaşamları çok sadeydi. Asimile olmamışlardı. Geleneklerini, adetlerini devam ettiriyorlardı. Bazen aşiretin kabileleri arasında çatışmalar dahi olurdu. Ama şu an gelişen sosyal yaşam standartları ve şehirleşmenin yarattığı değişimle doğallık gittikçe ortadan kalkmış durumda; deyim yerindeyse bir çözülme başlamıştır.

► **Üniversite öğreniminize nerede başladınız, gençlik hareketleri içerisinde yer aldınız mı, o dönemi nasıl geçirdiniz?**

1967'de İstanbul Hukuk Fakültesine kaydımı yaptım. Öğrenci hareketinin en aktif olduğu dönemdi. Özellikle de 1968 dönemi öğrenci hareketlerinin en yoğun olduğu bir dönemdi. O dönemde hem okuyorduk hem de siyasi faaliyetler içerisinde bulunuyorduk.

Üniversite öğrencileri arasında önce Fikir Kulüpleri hakimdi. Ayrışmalar sonunda İGD, Dev-Genç ve benzeri öğrenci dernekleri kuruldu. Bunların tümü birlikte mücadeleyle sosyalizmi kurduktan sonra Kürt Sorunu'nu ele alma düşüncesi vardı. Biz de, aksine sosyalizm mücadelesiyle -ki o dönemde demokratik devrim tartışması sürüyordu- Kürt Sorunu'nun çözümüne yönelik tartışmanın birlikte yürütülmesi gerektiğini ileri sürüyorduk.

O dönem ayrı örgütlenme düşüncesi nedeniyle, Türk soluyla yoğun tartışmalarımız oluyordu. Bu arada faşistlerle de hayli mücadelelerimiz olmaktaydı.

Kürt Sorununda süren tartışmalarda, sosyal şoven olduklarını düşündüğümüz bazı sol kesimle aramızda gerginlikler yaşanıyordu. Bu durum böyle sürünce Kürt öğrenciler olarak, DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları)'nı kurma kararı aldık. İstanbul DDKO'nun kuruluşunda aktif rol oynayan, en büyük emeği geçen Necmettin Büyükkaya'yı saygıyla anıyorum. Önderliğini o yürütüyordu. Kürt tarihinde öğrencilik alanında, Kürt gençliği arasında, ilk örgütlen-

meydi DDKO. Zaten 12 Mart'ta kapatıldı, bütün yöneticiler içeri atıldı ve bilahare ceza aldılar. Ceza alan arkadaşlarımız 1974 affıyla dışarı çıktılar.

► DDKO yönetiminde görev aldınız mı?

O süreçte, DDKO'nun ilk kurucuları arasındaydım. DDKO'nun son yönetim kurulunda görev almam gerekirdi, o şekilde düşünülmüştü. Diyarbakır'dan gelen "siyasi ortamın kötü olduğu, Ülkücülerin güçlendikleri, bir çok okulda aktif oldukları, özellikle de Diyarbakır Öğretmen Okulu'nda aktif oldukları" haberleri üzerine DDKO'yu kurmak amacıyla Diyarbakır'a gitmem gerektiği kararı verildi. Bunun üzerine Diyarbakır'a Ömer Çetin, Sait Aydoğmuş, Zeruh Vakıfahmetoğlu ve birkaç arkadaşla birlikte giderek aylarca çalışıp Diyarbakır DDKO'yu kurduk. Bu çalışma sürecinde karşımıza çıkan engelleri aşmak zorundaydık; zaman zaman çatışmalar da oluyordu. Çatışmaları amaç edinmedik, daha çok tartışarak, bu insanlarımızla -ki onların da % 99'u Kürt'tü - birebir ilişkiye geçerek iknaya çalıştık ve başarılı da olduk. O sırada İstanbul DDKO'nun kongresi vardı, kendi yerime bir arkadaşını önerdim, Diyarbakır'daki çalışmalarını bırakıp gidemedim.

O sıralarda 12 Mart darbesi oldu. İstanbul DDKO yönetiminde yer almadığım için gözaltına alınmadım. Bir liste vardı, ikinci grup olarak hakkımızda dava açılacaktı, o grup içerisindeydim, daha sonra vazgeçildi, dava açılmadı. Dolayısıyla ne gözaltına alındım, ne de tutuklandım.

DDKO'nun kapatılmasından sonra DDKO geleneği ve mirası üzerinden, Kürt gençliği ve aydınları arasında farklı örgütlenmeler ortaya çıktı: Rızgari, DDKD, Kawa, KUK, Özgürlük Yolu vs. Apocular ise 1978-79 yıllarında aktif olarak bölgeye yayıldılar. O süreçte de hem avukatlık yapıyordum, hem de DDKD (Devrimci Demokratik Kültür Derneği) içerisinde yer alarak imkanlarım ölçüsünde katkı sunuyordum.

► DDKD'nin örgütlenme çalışmalarından sonra yönetiminde görev aldınız mı?

Dişarbakır DDKO kapatıldıktan sonra bir nevi onun devamı olarak DDKD kuruldu. Sıkıyönetim dönemiydi. Herkeste bir moral bozukluğu, bir dağınıklık vardı. Bir taraftan da ölkücü kesim güçlenmişti. Türk kökenli bazı devlet memurları ölkücülere destek sunuyorlardı. Bir ihtiyaçtan dolayı DDKD kuruldu. Ve ölkücülerle mücadeleye başlandı.

O zaman mesleki açıdan katkı sunuyordum. Kayıtlı üyesiydim DDKD'nin. Bütün etkinliklerde bir avukat olarak üzerime düşen görevleri üstlenirdim.

► DDKD'nin tabanı daha çok hangi kesimdendi?

DDKD o dönemde bölgede en yaygın, gençliğe, halka ve işçi kesimine giden örgüt konumundaydı. Dernek olmasına rağmen örgüt gibi çalışmaktaydı. Hatta sonradan KİP (Kürdistan İşçi Partisi) adıyla partileşme sürecine de girdi.

KİP, DDKD'de görevli, içinde yetişmiş birkaç kişinin birlikte kurduğu bir partiydi. O kadar çok gelişmişti ki, DDKD zorunlu olarak partileşmeye gitmişti. Zaten 12 Eylül olmasaydı, o partileşme süreci çok gelecekti. Ondan bir süre önceydi, henüz tam partileşmeden 12 Eylül'le birlikte yetkilileri yakalandı. Dolayısıyla siyasi yaşamı sona erdi. O dönemde diyebilirim ki; dağ, taş DDKD'li olmuştı. Ondan sonra 'Özgürlük Yolu' geliyordu, 'KUK' geliyordu. İGD yer yer taban oluşturmıştı. O dönemdeki gençlik arasındaki siyasi çalışmalar çok yordu. En zayıf, en yeni olanı ise Apocular'dı.

Biz DDKD'yi kurmadan önce, Öcalan'la da görüşmeyi düşündük. İstanbul'da 4 kişi yan yana gelmiştik. Bir örgütlenme temelini atmaya çalışıyorduk. Uzun süreli çalışmamız da olmuştı. Birçok arkadaşımız içeriye girmişti. Toparlanmaya çalışıyorduk. Bu çalışma kapsamında Öcalan'la görüşme ihtiyacını hissettik. Onunla birlikte çalışalım, birlikte karar mekanizmasını oluşturalım diye. İstanbul'da, 1973 sonu ya da 74 yılı başıydı bu kararı aldık. Ankara'ya gidip, Öcalan'la görüşölmesi hususunda fikir birliğine

varmıştı. Ankara'ya gidenlerden biri Zerruh Vakıfahmetoğlu'ydü, öbür arkadaşın ismini hatırlamıyorum. Döndüklerinde bize dediler ki, "Öcalan ısrarla silahlı mücadele istiyor, biz de 'demokratik mücadele olmalı. Ancak, silahlı mücadele şartları doğarsa olabilir,'" dedik. O da," ben silahlı mücadeleyi uygun görüyorum. Şartları uygun olsa da, olmasa da, yaratılması lazım. Her aileden bir kişi şehit olabilir, ölebilir. Ben bunu da göze alıyorum. Ama mücadeleyi bu şekilde başlatacağım. Bu nedenle sizinle birlikte olmam mümkün değil, demişti.

► İstanbul'daki öğrencilik yıllarına dönelim; o dönemden bahseder misiniz?

Çok ilginç olaylar yaşadık. Mesela ilk o zaman gözaltına alınmıştık. Kürt öğrencileriyle ülkücü öğrenciler arasında çıkan bir çatışmada Mehmet Cantekin arkadaşımız hayatını kaybetmişti. Onu vuranların yargılanması sırasında, İstanbul Adliyesi önünde kalabalık bir kitle toplanmıştı. Bize katkı sunmaları amacıyla Türk solundan arkadaşlara haber göndermiştik. Ancak hiç kimse gelmemişti. Biz de DDKO'nun üye ve yöneticileri olarak ülkücülerle karşı karşıya gelmiştik. Ülkücüler kalabalıktı, bizim grupta ise iki üç kişi silahlıydı. O sırada ülkücü kesimin başını Erganili biri çekiyordu. Bizi ihbar etmesi üzerine polislerce arandık. Üzerimizdekileri yere attık. Molotof kokteyli yerde bulundu. Gözaltına alındık, yargılandık. Yargılanma sonucu iki kişi beraat ettik, iki arkadaşımız da ceza aldı.

O dönem ülkücülerle sık sık çatışmalar oluyordu. O sıralar en aktif rol oynayan Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıydı. 1968 üniversite işgalleri sırasında çok aktif eylemler yapılıyordu. Deniz Gezmiş rektörün odasını işgal edip masasına çıkarak bir konuşma yapmıştı. Denizler döneminde biz de Türk soluyla birlikte hareket ediyorduk. Ancak bir süre sonra ayrı örgütlenme kararımıza karşı çıktılar. Hatta bu süreçte aralarında Ömer Ayna'nın da bulunduğu bazı Kürt gençlerin DDKO'dan ayrılmaları söz konusu oldu.

► **Üniversite eğitiminden sonra Diyarbakır'a dönüp avukatlığa başladığınızda, siyasal atmosfer nasıldı?**

Diyarbakır'da ülkücü faşist kesimle bir mücadele sürüyordu; etkili oldukları alanlardan tamamen silinememişlerdi. MHP'liler, Diyarbakır'ı ele geçirme amacıyla Türkiye'nin buraya gelişi söz konusuydu. Türkiye'nin gelişine karşılık verilmesi amacıyla aydınlar, gençlik ve halktan insanlar hareketlendi. Bu durumu kimse kabullenemiyordu. Türkiye'nin gelişine engel olunamadığı takdirde, gelişip yayılacakları inancıyla buna karşı tedbir alınması gerektiği fikri üzerinde duruluyordu.

O zamanlar Türkiye bölgeye rahatlıkla gelip gidebiliyordu. Ülkücüler birçok yerde örgütlenmişlerdi. 12 Mart gelince Kürt yurtseverleri ve sol kesim üzerine gidilmişti. Hepsi dağıtılmış, yönetici ve üyeleri içeri atılmış, ancak ülkücüler üzerine gidilmemişti. Batıda birçok yeri ele geçirmişlerdi. Bu sefer Doğu'ya yönelmişlerdi. Birçok yerde örgütlenmişlerdi. Örneğin Elazığ, Bitlis, Van ve ilçeleriyle Urfa, Kars gibi şehirler... Aynı şekilde Diyarbakır'ı da ele geçirmeye çalışıyorlardı.

Diyarbakır'ı en son fethedilmesi gereken kale olarak düşünüyorlardı. Bunun çalışmasını yapıyorlardı. Biz bunun farkındaydık. Onlara karşı yurtsever insanlarımız, devrimci -demokrat insanlarımız çalışma içerisine girmişlerdi.

O süreçte aktif bir şekilde TÖB-DER ve DİSK bölge avukatlığını yürütüyordum. 12 Eylül 1980'den sonra DİSK ve TÖB-DER kapanıncaya kadar da bu görevimi sürdürdüm. Sadece hukuki anlamda değil, sosyal ve siyasal olarak da ilişki içerisindeydim.

O tarihte bütün kurumlar aktif olarak rol aldı. Partileri kastetmiyorum; dernekler, sendikalar ve gençlik dernekleri. O olayda TÖB-DER aktifti. O süreçte TÖB-DER dahil tüm örgütler Türkiye'ye karşı eylemde görev aldılar ve başarılı da oldular.

23 Haziran 1975: Diyarbakır'da bir dönüm noktasıydı (*):

Birkaç gün önce Adapazarı-Gerede de Ecevit konuşma yaparken çıkan olaylar nedeniyle ortam gergindir.

MHP Genel Başkanı ve Milliyetçi Cepbe Hükümeti Başbakan Yardımcısı Alpaslan Türkeş'in programında Diyarbakır vardır. Dağkapı Meydanı'nda düzenlenecek mitingte konuşma yapacağı için hazırlıklar büyük bir hızla sürmektedir. MHP'liler tarafından kent merkezinde ve bazı ilçelerde 'mitinge davet' bildirileri dağıtılır.

MHP karşıtı Diyarbakırlılar da Türkeş'i konuşturmamak için hızla gerekli örgütlemeyi yaparlar. İlk defa birçok siyasi çevre bir araya gelip güç ve eylem birliğinde bulunup sıkı bir çalışma içerisine girerler. Gerekli çalışmalar hızla sürdürülür. O gün çevre yerleşim birimlerinden akın akın insanlar kente gelmeye başlar. Ve o gün, üniversite seçme sınavı da yapılacağından, şehir merkezinde genç kalabalıklar caddelerde dolaşmaktadır.

Saat 13.30. MHP'liler alanda "Başbuğ Türkeş", "Savulun Türkler geliyor!" gibi sloganlar atmaya başlarlar. Alanın öbür tarafında bulunan kalabalık, "Katil Türkeş, Halkçı Ecevit!" sloganıyla cevap verir.

TÖB-DER önünde toplanan kitlede bir dalgalanma başlar ve binlerce sıkı yumruk eşliğinde, "kabrolsun faşizm" sloganı atılır. Bir süre sonra iki grup birbirlerine taşlarla saldırırlar. Ardından silah sesleri gelir. Toplum polisi 'asayışı sağlamak için' kitleye yönelir.

Bu sırada polisler kalabalığı ablukaya almaya başlayınca kitle, "devrimci polis buraya!", "polis kardeş buraya!" sloganlarını atınca, kimi polisler kitleye saldırmak ister, kimi polisler ise onları engellemeye çalışır.

Kalabalık içerisinden bir kişi, Dağkapı Burcu'na asılı MHP bayrağını bıçakla kesip yere atar. Bayrak halk tarafından lime lime edilir, yakılır.

Çatışma gittikçe büyür. Emniyet Müdürü Recep Şeker, havaalanına Türkeş'i karşılamaya giden Vali Mehmet Karasarhoğlu'na "kalabalığı dağıtamıyorum, çatışmayı önleyemiyorum, askeri müdahale gerekli" diyerek yardım talebinde bulunur.

Türkeş aleyhtarı Diyarbakırlılar sokak aralarına dağılarak "Katil Türkeş!", "Kabrolsun faşizm!", "Bağımsız Türkiye!" sloganları atarak Türkeş'i konuşturamayacaklarına dair kararlılıklarını haykırma devam ederler.

Saat: 17.30. Askeri birlik meydana intikal eder ve tanklar alanın etrafını çembere alır. Türkiye valilikten olaylarla ilgili bilgi alınırken askeri birliğin alanda hakim durumda olması sebebiyle protestocular sokak aralarına dağılırlar.

Saat: 18.10. Türkiye'in uçağı havaalanına iner. Vali'nin makam aracıyla vilayete giderken yol boyunca halkın protestosu sürer. Konvoyda bulunan araçlar taşlanır, camları kırılır, basar görülür. Elazığ (23) plakalı araçlar hedeftir.

Hava kararmaya başlayınca kalabalık protestocu grup Ziya Gökalp Lisesi önünde bir araya gelerek Türkiye'in bulunduğu Valilik Binası'na doğru slogan atarak yürüyüşe geçerler. Vilayet'in köşesine yaklaşan protestocu kalabalığın önünü kesip dağılmasını isteyen polisin sözlü uyarıları karşısında kalabalık, toplum polisi otobüsünü taşı tutar. Bunun üzerine kimi toplum polisi otomatik silahlarla havaya kimileri ise kalabalığa doğru ateş eder. Bu sırada Mehmet Aytekin (17) kurşunların isabet etmesiyle yaşamını yitirir.

Jandarma Alay Komutanı Albay Ahmet Atalay, bazı polislerin halka yönelik hedef gözeterek ateş etmeleri üzerine, Emniyet Müdürü Recep Şeker ile olayla ilgili tartıştığı, Şeker'e "bu olaylara siz sebep oluyorsunuz, halkın üzerine ateş edemezsiniz. Bunun somlusu sizsiniz!" deyince, Emniyet Müdürü, "Ben güvenliği sağlamaya mecburum, böyle emir aldım" karşılığını verir.

Saat: 20.00. Kolordu Komutanlığı'na ait bir araçla miting alanına gelen Türkiye, valinin tuttuğu megafonla 20 kadar polisin bulunduğu ortama bir iki dakika içerisinde, 'olayları CHP'nin düzenlediğini öne sürerek, olaylara rağmen devletin varlığı bakımından bu konuşmayı gerekli gördüğünü' söyledikten sonra araç hızla oradan ayrılır.

Saat:21.00. Kalabalık Dağkapı Meydanı'na doğru yürüyüşe geçer. Miting alanına vardığında taşlı kavga yeniden başlar. Miting alanına yakın MHP binasının bulunduğu taraftan silahla açılan ateş sonucu piyade er Kamil Karabal göğsüne isabet eden kurşunla yaşamını yitirir.

Miting yapılamaz. Türkiye konuşturulmayınca gecenin ilerleyen saatlerinde Kabramanmaraş, Hatay, Adana ve Mersin il örgütlerini telefonla arayarak 'Urfa'ya gideceğini, partilileri ve komandoları oraya gelmelerini' içeren talimat verir.

Saat: 23.00. Bakanlar Kurulu Diyarbakır olaylarını görüşmek üzere olağanüstü toplantı çağrısında bulunur. Sabah 06'ya kadar süren toplantıya telefonla katılan Türkiye, "Diyarbakır'da sıkıyönetim ilan edilmesi" isteği Bakanlar Kurulu toplantısında reddedilir.

TRT haber bülteninde, Urfa mitinginde konuşan Türkeş'in şu sözü aktarılır: "Diyarbakır'a yarın gene geleceğim ve konuşmamı yapacağım!" Urfa dönüşünde ise, şebre sokulmadan askeri birlik ve polis barikatları arasında toprak bir yoldan Diyarbakır havaalanına götürülen Türkeş, 18.20'de Ankara'ya gidecek uçağa ilk yolcu olarak bindirilir.

24 Haziran Çarşamba- Olayda yaşamını yitiren Diyarbakır Eğitim Enstitüsü ikinci sınıf öğrencisi Mehmet Aytekin adlı gencin cenazesi binlerce Diyarbakırlı tarafından eller üzerinde taşınarak vurulduğu alana getirilip tören yapılır. "Kahrolsun faşizm!", "Katil Türkeş!", "Bağımsız Türkiye!", "Katil Polis!" sloganlarıyla yürüyüşe geçer. Gazi Caddesi'nde bulunan Çarşı Karakolu önünde durarak aynı sloganları haykırışyla cenaze mezarlığa götürülür.

Bu arada vurulan er Kamil Karabal ölümünden 10 gün önce nişanlanmış, terbisi yakın Erzinanlı bir genç olduğu haberi basında yer alır.

Dağkapı alanında Atatürk Anıtı önünde park edilmiş MHP Ergani İlçe Başkanı Kadri Güldoğan'a ait mercedes marka otomobil yakılır.

200 kadar genç tek taraflı haber verdiği gerekçesiyle TRT binasının önüne giderek aleyhte gösteride bulunurlar.

Olaylar tüm tedbirlere rağmen gece yarısına kadar sürmüştür. Çatışmalar sırasında altı polis aracı ve birkaç polis noktası tahrip edildiği belirlenir. Olaylarda biri er, biri öğrenci iki kişi yaşamını yitirir; bir üstegmen, bir başçavuş, üç polis, ve 40 civarında sivil çeşitli yerlerinden yaralanır. Bu olaylarda 90 kişi gözaltına alınır.

(*) 24-25 Haziran 1975 tarihli Cumhuriyet ve Milliyet Gazetelerinden derlendi.

► Bu olayların mahkemeye yansması ve yargılama süreci nasıl işledi?

Olaylarda yakalanan insanlarla, açılan davalarla ilgilenen 4-5 avukattık. Rahmetli Fikri Yıldızhan, Yahya Mehmetoğlu, Hamit Karakoç, ben ve rahmetli Yusuf Ekinci. Savcılıkla görüşmeye gittik. Gözaltına alınanlar arasında Gani Sungur adında bir öğretmen, -TÖB-DER’de de aktif olan biriydi- ile çok sayıda kişi vardı.

Başsavcıyla görüşme yaparken, o olayda emniyetin şöyle bir program yaptığını öğrendik: Olay yerinde görevli polislerin büyük bir kısmı, şahitlik konusunda görevlendirilmişti. Örneğin, kaç kişi alınmışsa, kaç kişi hakkında fezleke tanzim edilmişse, suçlanmışsa, her birisine birkaç polis tanık gösterilmişti. Olay sırasında, elli bin insanın olduğu yerde, yer yer resimler çekilmiş, bu resimler mahkemede polislere gösterildiğinde tespit edilen isimleri teşhis edecek, slogan attıkları, aktif rol oynadıkları konusunda şahitlik yapacaklardı.

Bu arada tutuklu sanıklarla görüşmek için cezaevine gittiğimde ilginç bir olaya tanık olmuştum. O sırada müvekkillerimi beklerken gardiyanlar, “Ziyaretçileriniz var!” diye ikinci kez müvekkillerimin isimlerini anons ettiler. O esnada orada 3-4 sivil giyimli polisin bulunması dikkatimi çekti. Yan tarafta, kapının ağzında durmuşlardı. Müvekkillerim o kapıdan geldiği zaman gardiyanlar, “bunlardır” diyecek, onlarla karşı karşıya gelmeden uzaktan onları tanıyacaktı! Polisler tanık olarak mahkemede gösterecekler, “Gördüm, bu bana ateş etti,” diyecekler.

Tabi ki, aslında görmemişler. Binlerce insanın bulunduğu bir kalabalığın içerisinde teşhis etmek o kadar kolay olmasa gerek, ama yakalanan insanları birer birer polislerin göstermesi lazım. Böyle bir plan yaptıklarının farkına vardım. Tanıdığım bir gardiyan vardı, içeri gönderdim, dedim ki: “Söyle onlara hiç gelmesinler!” ve çıkıp gittim. Ertesi gün tekrar görüşmeye gittiğimde, onlara durumu anlattım.

Ama ilginç bir durum oldu: O saatte olay yerinde olmayan veya olay yerinde olup başka bir yerde, Dağkapı- Dört Yol tarafında olması gereken bir şahidi Urfakapı’da göstermişler. Yani hepsi yalancı şahitlik yapacaklar! Çekilen o resimler polisler gösteriliyormuş.

Hatta kimi polisler gözüaltında bulunan şahısları tanımak için, mahkemede teşhis edebilmek için gidip görüyorlarmış. Savcının yanında otururken, ayağı aksayan bir trafik polisi geldi. Fısıltıyla savcıya dedi ki, “Resimleri verir misiniz, bakacağım.” Resimleri aldı gitti, teşhis etmeye başladı. O sırada avukat arkadaşımız Fikri Yıldızhan şunu dedi: “Ben bu polisi tanıyorum. Mehmetoğlu Otel’de olayları seyrediyordum. O polisin nasıl vurulduğunu da, o polise taş atan genci de, bunun nasıl yere düştüğünü de gördüm. Yukarıdan seyrettiğim için her şeyi görebilmek mümkündü.” Dönüp savcıya anlattı gördüklerini. “Merak ediyorum acaba şimdi kimi gösterecek?” diyordu.

Duruşma başladı. Şimdiki Kültür Sokağı’ndaki hakim-savcı lojmanlarının yerinde, o zaman Devlet Güvenlik Mahkemesi bulunuyordu. Mahkeme heyetinin arkasında giriş kapısı ve merdiven bulunuyordu. Tanık polisler oradan çıkıyorlardı. Ben onların karşısında oturmıştım. Sırayla geliyorlar, huzurdaki şahsı teşhis ediyorlar, bir de gösterilen resimlere bakıyorlar, hakim ifadeyi okuyor, onlar da ‘doğru’ veya ‘yanlış’ diyorlardı.

Mahkemedeki duruşma esnasında, cezaevinde tanık olduğum bu durumu da anlatarak bu planın boşa çıkarılması için müdahale ettim. Mahkeme başkanına, “Lütfen polisler içeri girmesin,” dedim. Kendisine anlatmak istediğim önemli bir konu olduğunu belirttim. Bildiklerimi, tanık olduğum olayı anlattım, böyle bir planları olduğunu izah ettim. Mahkeme başkanı çok değerli bir insandı, önerimi kabul etti.

Daha önce mahkeme başkanı, polisleri birer birer çağırıyordu. Altında imzası olduğu tutanak okunuyor ve ardından polisler de, “Evet bu tutanaktaki ifadeler doğrudur; böyle oldu, şöyle oldu, taş attı, slogan attı,” diyorlardı. Ben mahkeme başkanına dedim ki: “Lütfen tutanaklar ve önceki ifadeler okunmasın; tanıklar ifadelerini versinler, ondan sonra okunsun. Varsa çelişki ona göre gidermeye çalışsınız.” O da, “Doğrudur, haklısınız,” dedi.

Bu müdahalemden sonra, sıradaki tanık polisi çağrıldı. Artık durum tamamen farklıydı. Tutanakların birer suretleri polisteydi. Onlara anlatmışlar, “Ne derlerse, hangi olayın altında imzanız varsa ‘doğrudur’ diyeceksiniz!” Fakat nerde, hangi safhada olduğu

belirsiz. Çünkü çatışma, gerginlik sabahtan akşama kadar devam etmiş. Gece mi, gündüz mü görmüş onu da bilmiyorlar. Belgeler rastgele tanzim edilmiş ve genç polisleri tembihlemişler “Bu şekilde ifade verin,” diye. Ben de müdahale edince tutanağın tam tersi ifadeler çıktı. O sırada surların üzerindeki MHP bayrağı indirilmişti. Bir genç yaptı, ama yüzlerce kişi tarif edildi.

Dağkapı’da, surun dibinde, saat 9’da olayın tanığı olarak imzası alınmış bulunan bir polis, akşam saat 10’da vilayet civarında bir olaya ilişkin ifade veriyordu, tamamen çelişkili beyanlardı.

Mahkeme başkanı bana bakıp başıyla, gözüyle bir nevi teşekkür anlamında işaret etti. Tabi ikinci, üçüncü kişi de çelişkili ifade verince, amirleri Çetin Domaniç, beni tehdit etti. Mahkeme heyetiyle arasında sütun olduğundan görünmüyordu. Karşıda durmuş, “Sen nasıl böyle yaparsın?” diye küfür ediyordu. Bu durumun böyle devam etmemesi için, öbür polisleri eliyle işaret ederek geri gönderdi. Tehditlere ben de el kol işaretleriyle karşılık verince mahkeme başkanının dikkatini çekmiş, “Ne oldu Fethi Bey?” diye sormuştu. “Efendim, şube müdürü bana küfür ediyor, tehdit ediyor” dedim. Kızdı, “Çağırın bana onu!” dedi, ancak hepsi kaçmışlardı. Bir polis gelip durumu anlattı. İfade verdirmediler, sonraki süreçte dosya okunmak suretiyle o çelişkiler ortaya konuldu.

Bir gün Çetin Domaniç’le karşılaştığımızda bana dedi ki, “Oğlum sizin şikayetiniz bizim için terfi nedenidir; ben müdür oldum!”

O olaydan sonra, insanlara hakaret eden polisleri, üst dereceye terfi etmelerine sebep olmamak için bir daha şikayette bulunmadım.

► 12 Mart sonrası yaşadığınız ilginç olaylar var mı?

12 Mart döneminde ilan edilen sıkıyönetim kalkmış, Diyarbakır’da siyasi davalar azalmıştı, avukatlığa başladığımda. Ben de köylülerle ağalar arasındaki toprak anlaşmazlıklarına ilişkin davalara yöneldim. Başka bir deyimle kendimi öyle bir ortamda buldum.

Bazı köylerde kadastro çalışmaları başlamıştı. Dolayısıyla ağa ile köylüler arasında mülkiyet konusunda büyük mücadeleler başlamıştı. Köylü ile ağa arasındaki toprak mücadelesi su yüzüne çık-

mişti. O sıralar bir şayia yayıldı: “Diyarbakır’da bir avukat var kimse üzerine gidemez, cesurdur, aşiret mensubudur, vs.”

Bir de yurtsever devrimci kesimin hakkımda, “Bizdendir!” propagandası sonucu bir anda kendimi ağalarla karşı karşıya buldum. Uzun süre ağalarla hukuksal mücadelemiz oldu. Bu nedenle beni öldürme girişiminde dahi bulundular. Bir ağa, benim bir müvekkilime birkaç yüz dönüm arazi, bir ev sözünü vermek suretiyle beni infaz ettirmek istemiş. Yapılan plana göre, Silvan’da Tapu İdaresi’nin kapısından çıkarken vurulacağım! Tabi o müvekkilim, sonradan vazgeçmişti bu plandan. Bilahare bana bütün bunları itiraf etti.

Köylülerin toprak mücadelelerine katkı sunmaya çalışıyordum. Birincisi, Diyarbakır’da Harbeci köylülerinin yürüyüşüydü. O dönemde köylülerin toprak için ilk yürüyüşüydü. Yüzlerce köylü, Sinan Ağa’ya karşı direnişe geçmişti. Bu yörede ilk köylü ayaklanmasıydı. Avukat arkadaşım Ahmet Karlı ile birlikte bu yürüyüşte rol almıştık. Yürüyüş şehir merkezine kadar devam etmişti.

İkincisi, Silvan’ın Kori Köyü’nde oldu. Köylüler topraklara el koydu, başkaldırdı. Köylüler köyde yığınak yaptılar. Önderliğini Muhterem Biçimli yapıyordu. Köylü hareketinin yaratıcısı sayılırdı. Avukat olarak benim de katkım oluyordu. Ve büyük bir mücadele başlamıştı, ağanın çok büyük rüşvet teklifine ve arkasından gelen ölüm tehdidine, infaz tehdidine rağmen mücadelemizi sürdürdük.

O bölgenin ağaları Ahmet Sinanlı ve Muharrem Üstünler’di. Bu toprak ağalarının her birinin 6-7 köyü vardı. O sıralarda kadastro çalışması yapılırken tapu memurları vasıtasıyla, köylülerin itirazına rağmen bütün arazileri kendi adlarına yaptırmışlardı.

Özet olarak o tarihlerde Silvan’da, Bismil’de ve Hazro’da ağalara ve şeyhlere karşı hatırı sayılır bir mücadele vardı. O günkü koşullarda köylülerin henüz bilinç düzeyi çok zayıf olması nedeniyle fazla bir çaba gösterilmedi. Yani basit deyimle, “çabuk pes ettiler”. Çoğunun iradeleri ağalar tarafından satın alındı. Bir iki yerde köylülerin topraklarını geri almasını sağladık.

O süreçte, genel olarak avukatlık mesleğini bu davalarla geçirdim. Bugüne kadar normal bir ortam bulamadım. Ben Diyarbakır

çarşısında bir gün olsun, (hem ilkel bazı sebeplerden dolayı, hem devletle olan çelişkimden dolayı) bir baştan öbür başa, rahat ve güvenli bir şekilde yürümüş değilim. Kaldırıma kürsü atıp oturabilmiş değilim. Böyle sıkıntılı bir yaşamım vardı.

Ama fikirlerimi hiç korkmadan savundum. Hukuk alanında hiç taviz vermedim. Yılmadan, korkmadan bu yaşamı devam ettirdiğimin kanısındayım.

► **Önemli bir Kürt şahsiyeti Necmettin Büyükkaya ile arkadaşlığınızı anlatır mısınız ?**

Necmettin Büyükkaya ile üniversitede tanıştık. Benden bir sene önce okula başlamıştı, ancak ilk sene sınıfta kalmıştı. Sınıfa ilk gittiğimiz günlerde dikkatini çekmiş olacağım ki, yanıma geldi. “Diyarbakırlı mısınız?” diye sordu. “Evet” dedim. “Seninle biraz konuşmam lazım,” dedi. Oturup konuştuk, sohbet ettik. Birbirimizi tanımaya çalıştık. “Anladığım kadarıyla” dedi, “senin yurtseverlikle ilişkin eskiye dayanıyor.”

► **Siyasetle ilginiz ne kadar eskiye dayanıyor?**

Aşiretimiz içinde Barzani’ye karşı bir sempati vardı. Sonra Apê Muşa’nın Kürtçe kitaplarını alır, yaylaya götürürdüm, onlara okurdum. O zaman Kürtçe bir yazının okunmasını garip karşılıyorlardı. Hoşlarına gidiyordu. Böylece yurtseverlik yönüm de geliyordu. İnsanlar benden etkilenmeye başladı. “Hele getir Kımıl’ı oku!” derlerdi.

Mesela Erivan Radyosu’ndan çok etkileniyorduk o zaman. Saatleri ezberimizdeydi. Nerede olursa olsun hemen radyoyu açıp dinlerdik.

Bu anlattıklarım Ziya Gökalp Lisesi’nde okuduğum dönemdi. Sohbetlerde arkadaşlık ilişkileri arıyordum. Siyasetle ilgili yurtsever insanlar var mı acaba diyordum? Fazla bilinçli değildim. Biraz ilkel olarak yaklaşıyordum. Öğrenci arkadaşlardan biri dedi ki, “senin gibi düşünen biri var!” Tahmin ediyorum benden bir dönem önceydi, arkadaş bizi tanıştırdı. O gün (1963-64 öğretim yılı olabilir) Talat İnanç’la tanıştık. Koskoca Diyarbakır Lisesi’nde parmakla gösterilecek kadar, bir iki kişi vardı siyasetle ilgilenen. Benim ki böyle başlamıştı.

► Necmettin Büyükkaya ile ilişkiniz daha sonra nasıl gelişti?

Necmettin Büyükkaya bu yurtseverlik yönümü fark etmiş olacaktı ki, “seninle arkadaş olalım,” dedi. Ve böyle başladı arkadaşlığımız. Bir süre sonra DDKO’nun kurulmasına öncülük etti. Sonradan bir faşistin öldürülme olayından dolayı arandı.

Çok aktif bir kişiydi. Deniz Gezmiş’e çok benzer yönleri vardı. Şöyle de diyebilirim: Deniz Gezmiş’in de Necmettin’e benzer çok yönleri vardı.

Necmettin Büyükkaya kendini siyasete adanmıştı. Kısa adı KİP olan Kürdistan İşçi Partisi’nin kurucusuydu. Yargılandı, ceza aldı.

Daha önceleri Irak’a gidip gelirdi. Sürekli bana uğrardı. Bir müddet yalnız kalmıştı. Bu durum ondan mı kaynaklandı, arkadaşlarından mı, bilmiyorum. Öyle bir süreci de yaşadı.

► Önderlik konumunda biri olmasına rağmen neden öyle yalnız kalmıştı?

Necmettin ‘Irak’a silah kaçakçılığı işiyle ilgili gidip geldiği’ yönünde bir suçlamayla karşı karşıyaydı. Fakat kendisi gidiş gelişlerini bana anlatırdı. Talabani ile ilişkileri vardı, bir faaliyet içerisindeydi. Silah alışverişi söz konusu değildi, olsa bile ayıplanacak bir şey yapmadığı kanısındaydı.

Bir yerde tek başına yaptığı için, büyük ihtimalle bu suçlamalar kendisine yöneldi. Tabi bunu sonradan duyuyoruz; Kuzey Irak’la ilgili gidiş gelişlerinin ne amaçla olduğu, kimlerle olduğu sonradan hakkında bir kitap da çıktı, orada yazılmış. Talabani ile siyasi ilişkileri ortaya çıktı. “Çok sevdiği bir insan olduğunu, sürekli yanında yer alan, kendisinden ve düşüncelerinden faydalandığı biri olduğunu,” söylemiş Talabani. Cezaevi’nde KİP’li arkadaşları onu yalnız bıraktı, o hep tek başınaydı.

► Necmettin Büyükkaya’nın öldürülmesi olayıyla ilgili bildiklerinizi paylaşır mısınız ?

Tek başına mücadele etti. Hiç taviz vermeyen bir kişiliği vardı. Ne olursa olsun, tek başına dahi mücadele edecek kabiliyeteydi. Nihayet cezaevinde şu veya bu örgüte yanaşmadan, güç almadan,

cezaevi uygulamalarına karşı 1980-83 dönemindeki mücadelede aktif yer aldı. Başarılıydı, ama bedelini de ödedi.

Necmettin Büyükkaya şehit olmadan bir duruşma öncesinde, PKK dahil bütün örgütlerin olduğu Diyarbakır Cezaevi'nde, o tarihe kadar 38 kişi yaşamını yitirmişti. Bu ölümleri ve Esat Oktay Yıldırım'ın uygulamalarını ilk olarak mahkemede ifşa eden kişidir. Ondan önce hiç kimse bu uygulamaları ifşa etmemişti. Duruşmadan bir müddet önce cezaevine gidip kendisine dedim ki, "Necmettin kendine çeki düzen ver. Daha dikkatli hareket etmen gerekir. Bu gidişatla korkarım kötü bir sonuç doğar!" Duruşmadan önce kendisini el işaretleriyle ikaz etmiştim. Biraz dikkatli davranmalıydı. Aksi takdirde Esat Oktay Yıldırım onu yaşatmazdı. Ama o da, hiçbir şeyden korkmadığını ima eden işaretlerde bulunmuştu.

Cezaevinde olup bitenleri tek başına yaklaşık 50 sayfaya sığdırmış, aramalarda bulunamayacak bir şekilde iki tomar halinde, birini iç çamaşırının ön kısmına, öbürünü arka kısmına gizleyerek mahkeme salonuna getirmişti. Sanırım artık ölümü göze almıştı. "Ben bunu okuyabilirsem okuyacağım, okuyamazsam hakime ibraz edeceğim. Avukatlar da bunları elde edebilecek ve her şey açığa çıkmış olacak," düşüncesiyle hareket etmişti.

Necmettin, duruşma esnasında hazırladığı raporu çıkarmadan önce durumu özetledi. Askerler onun üzerine doğru yürüyünce hakim engelledi, "Durun!" dedi. O sırada pantolonun önünden ve arkasından iki tomar kağıdı çekip çıkardı ve okumak istedi. Askerler kâğıtları elinden aldılar. Böyle bir durumda, hakim de bir şey söyleyemedi. Necmettin, uygulamaları seri bir şekilde bağırıp anlatıyor, asker de bunun koluna girmiş götürüyordu. İşkence yöntemlerini, özellikle bok yedirmeleri ve öldürmeleri anlatıyordu. Askerler bunu sürükleyerek götürürlerken "Bu benim son duruşmamdır, benim sonumdur!" diye bağırıyordu.

Tabi içeride ne oluyor ne bitiyor bilemiyorduk. Sadece ölümler çıkıyordu içeriden. Kimisi, "Ranzadan düştü," kimisi, "Kalp krizi geçirdi," gibi gerekçelerle. Öldürülenlerin sayısı 38 kişiydi o ana kadar, sonra 42'ye çıktı.

► 12 Eylül hukuku ve sıkıyönetim mahkemeleri karşısında ne gibi sorunlarla karşılaştınız?

1980’de Askeri Cezaevi’nde yoğun olarak işkence uygulanmaktaydı. Mehdi Zana’ya uygulanan işkenceler sonucu yürüyemez duruma gelmişti. Adını şimdi hatırlamadığım bir tutuklunun ayağına çivi çakılmıştı. Zeki Atsız, yoğun bir şekilde işkence ve dayığa maruz kalmıştı. Zeki Atsız, DİSK Genel-iş Diyarbakır Şube Başkanıydı. Bu üç müvekkilimle cezaevine görüşe gitmiştim. Zeki’yi arkadaşları sedyeyle taşıyarak görüş yerine getirdiler.

O zamanlar, cezaevi 7. Kolordu Komutanlığı Kışlası içersindeydi. Cezaevinin etrafı tel örgü ile çevriliydi. İlk dönemlerde içeri girmek mümkün değildi. Açık havada görüşüyorduk. Bu arkadaşlara yapılanları not aldım. İlgili yerlere kamuoyu yaratmak amacıyla mektup yazıp gönderdim.

Bu gönderdiğim mektuplara postanede el konulmuş. Zarf üzerinde gönderen kısmında isim yazılı değildi. Alıcı ise DİSK genel başkanlığıydı. O dönemde Kolordu Komutanı Kemal Yamak’tı. Çok sert uygulamalarıyla bilinen biriydi. Bu durum ona intikal ettirilince, “gidin sorun, araştırın bu sendikanın avukatlığını yapan kimse, onu alıp getirin!” demiş.

Görevliler de Avukat Yahya Mehmetoğlu’na gidip sormuşlar. O sırada da kendisini ziyarete gidiyordum, beni görünce, beni korumak maksadıyla görevlilere “DİSK’in avukatı benim!” dediğinde zaten yetişmiştim. Meselenin farkına varınca, hemen itiraz ettim: “Hayır” dedim, “DİSK’in avukatı benim. Sendikanın avukatlığını ben yapıyorum. Bir sorunuz varsa benimle çözebilirsiniz.”

Görevliler, “Kolordu Komutanı seni istiyor,” deyince “Tamam gidelim,” dedim. Yahya Mehmetoğlu, “Ben de geleceğim, seni yalnız bırakmayacağım,” dedi. Birlikte gittik. Komutan bizi odasına aldı. Bu tür sorunlarla uğraşmamamız için bizi tehdit etti. Hem de çok basit bir şekilde, “Biz her şey yaparız, kimse bizden hesap sormaz!” dedi. O ara da ben de, cezaevinde insanlık dışı işkencelerin olduğunu izah ettim kendisine. Komutan, Yahya Mehmetoğlu’na dönüp dedi ki, “Senin çocukların var mı?” O da, “Var,”

dedi. Sen hiç çocuklarını terbiye etmiyor musun, azarlamıyor musun?” Yahya, “Gerekirse yaparım tabi,” dedi. Komutan, “İşte bizim yaptığımız da bul” Ben de komutana dönerek şunu söyledim: “Biz size insanlık dışı uygulamadan bahsediyoruz, siz ise bir çocuğa terbiyeden bahsediyorsunuz.” Bana çok kızgın olduğu bakışlarından belliydi: “Sen benimle konuşma, muhatabım değilsin. Sana bir şey sormuyorum, karşımda da öyle konuşma!” dedi. Ben de, “Komutanım beni konuşmak için çağırmışsınız, suçluyorsunuz, konuşacağım. Ben insanlık dışı uygulamalardan bahsediyorum. Var mı yok mu? ‘Yok’ diyorsanız buyurun beraber cezaevine gidip birlikte görelim,” dedim.

Helikopter pervanelerinin rüzgarı saçlarımı dağıtıyordu, ortalık toz içinde kalmıştı

Bunları konuşurken, ayağa kalktı, yanıma geldi, elini göbeğime vurdu, “Ulan ben bu göbeği eritirim, akıllı ol, otur yerine!” Ben de dedim ki, “Ben her şeyi göze almışım. Ayrıca göbeği eritmek benim için çok basittir,” dedim. “Hareketlerine dikkat et. Seni adım adım izliyorum. Bak istersen elbiselerini tarif edeyim mi sana?” dedi. Dedim ki, “Siz kolordu komutanısınız, havadan, karadan çok rahat izleyebilirsiniz. Bu çok basit bir şeydir, zor bir şey değil ki, bunları böyle övüne övüne söylüyorsunuz.” O zamanki gençliğin verdiği heyecanla biraz tepkici ruh da vardı bizde. Bu nedenle suçlamalara cevap verirken kendime güveniyordum.

Komutan elbisemi, pantolonumla, gömleğimi tarif etti. Aradan epey zaman geçti, bir müvekkilim tahliye olunca, beni ziyarete gelmişti. Falan tarihte, cezaevinde falan falan kişilerle görüşme yaparken, tel örgünün arkasında görüşürken havada bir helikopter yaklaştığını anladınca, o olayı hatırladım. Helikopter, müvekkillerimle konuşurken sesleri duyamayacak kadar üzerimizde dolaşıyordu. Helikopter pervanelerinin rüzgarı saçlarımı dağıtıyordu, ortalık toz içinde kalmıştı. Müvekkilim dedi ki: “O helikopterin içinde Kemal Yamak vardı, seni izliyordu. O gün cezaevi komutanına telsizle bildirmiş, niçin görüşme yerinde asker bulundurulmuyor, nasıl bu kadar rahat konuşurlar!” diye

ilgili komutanı terslemiş.

O zaman üzerimdeki elbiseyi o şekilde görmüş. Ben o an “havadan da karadan da izleyebilirsiniz,” dediğimde, çok kızmıştı.

► Bu olaydan sonra Baro’nun tavrı ne oldu?

Ben o dönemde Baro yönetim kurulundayım. Diğer üyelere rağmen, bu tür baskılar karşısında bir tepkici ruh taşıyordum. Bu davranışım baro yöneticisi meslektaşlarımın da dikkatini çekmiş olacak ki, bir gün benim olmadığım bir sırada baro yönetim kurulu olarak bir toplantı yapmışlar. Sonradan milletvekili olan birisi bir öneri getirmiş: “Biz resmi kurumlarla görüşmeye gittiğimizde, Fethi Gümüş’ü götürmeyelim. Çünkü, isyankar bir ruh taşıyor, aklına geleni konuşuyor, nezaket kurallarını aşıyor, biz bunu götürmeyelim.” Yönetim kurulu da karar almış, bu arkadaşı bir yere götürmeme gibi bir tasarrufumuz olamaz. Ancak ikaz edelim, bundan sonra dikkatli olsun, başkanın olduğu yerde kendisi söze karışmasın,” diye, alınan kararı bana iletmeleri için iki arkadaşımız görev almış.

O ikisi gelip durumu bana izah ettiklerinde kabul ettim. “Nereye gidersek gidelim, ben sizi izleyeceğim.” İlk görüşme Kemal Yamak’la yapıldı. O görüşmede komutan her türlü hakaretlerde, çok seviyesiz konuşmalarda bulunmuştu. Başkanımız da çok ölçülü, nezaketli konuşup cevaplamıştı. Fakat hepimiz de onun seviyesiz konuşmaları karşısında aldığımız karar gereği aciz kaldık, müdahale edemedik. Her türlü tehditte bulunuyor, azarlıyordu. Baro başkanımız Cevdet Yardımcı idi. Görüşme bittikten sonra dışarı çıktık, bahçede yürüyorduk. Nizamiyeden çıkarken (Bana baronun aldığı kararı getiren iki arkadaştan biri Yahya Mehmetoğlu, öbürü sonradan faili meçhul cinayette yaşamını yitiren Yusuf Ekinci) görüşmeden çıkar çıkmaz, bana yanaşıp dediler ki, “Sen haklıydın, ama sakın ol, biz de bu karara uyduk. Böylesi yerlerde senin de konuşman gerekirdi. Şimdi bir şey söyleyip tepki gösterme. Mümkünse arkadaşları kırmayalım. Bunlara karşı bir tavır içerisine girme. Bundan sonra hiçbirimiz sana karışmayacağız, müdahale etmeyeceğiz, gerektiğinde konuşursun.”

Kemal Yamak bölgenin her şeyiydi. Helikopteriyle istediği zaman istediği yere gider, istediğini yapardı. En sert ve baskıcı komutan olarak bilinirdi. Bu bilinen yönüyle de daha sonra Cumhurbaşkanı danışmanı oldu.

► **Cezaevinde tutuklulara yönelik uygulamalarla ilgili hatırladığınız bir olay var mı?**

PKK'den yargılanan üst düzeydeki bir bayan tutuklu, rahatsızlanıp kanama geçirip (bu durum uzun süreden beri devam ediyormuş) durumu kötüleşince haber göndermişti, görüşmeye gittim.

Görüşmeye geldiğinde o kadar zayıf bir haldeydi ki, tanımakta çok zorlandım. Ayakta duramıyordu, sırtını duvara yasladı, ancak o şekilde ayakta durup benimle konuşabiliyordu. Ağlamaklıydı, ama ağlamak istemiyordu. Konuşurken içinde bulunduğu durumu tam olarak anlatamıyordu. Hastaneye gitmesi gerektiğini, başka şekilde iyileşmesinin mümkün olmadığını söyledi. Anlamakta ve anlaşılmakta zorlanıyorduk. Beraberinde gelen arkadaşlarından biri, “Durumu ben anlatayım,” dedi. “Arkadaşımız diyor ki, hastaneye gidiş gelişte garanti verebiliyorsan, komutana müracaatta bulunalım. Sana haber gönderelim, sen de kendisiyle beraber hastaneye gidersin, tedavi edildikten sonra da beraber dönersiniz. Bu şekilde olmazsa, tedavisi için dışarıdan içeriye bir doktor gelmesi için çaba göstermeniz gerekmektedir. Çünkü tek başına hastaneye gitmesi mümkün değil. Şu an kendini ölüme terk etmiş durumda.”

Bu bayan tutuklu, daha önce iki sefer dilekçe vermek suretiyle hastaneye sevkini sağlamış. Hastane sevkinde güvenlik görevlisi olarak jandarma değil de, polisler kendisini alıp götürmüşler ve o hasta haliyle cinsel tacizde bulunup geri getirmişler.

İkinci kez aynı şekilde müracaat etmiş; aynı şekilde birkaç kişi cinsel tacizde bulunduktan sonra geri getirmişler. Sağlık bakımından çok kötü bir konuma gelmesine rağmen, bir daha hastaneye götürülme talebinde bulunmamış.

Koşuş arkadaşlarının baskısı sonucu bana haber göndermeyi kabul etmişti. Cezaevine gittiğimde iki arkadaşının kollarının ara-

sında geldi. O tacizle üçüncü kez karşı karşıya gelmemek için ölmeyi tercih etmiş durumdaydı.

O zaman ki cezaevi müdürü Tunceliliydi. Kısa bir dönem bu görevde kaldı, tutuklular ondan “Babacan” diye bahsediyorlardı. Zaten kısa bir zaman sonra onu görevden aldılar. Gidip kendisiyle konuştum. O bayanın durumunu tam olarak izah edemedim ama sorununu anlattım. “Onu yeniden hastaneye göndermek, çok sakıncalıdır, yine aynı sorunu yaşayabilir. Ama kabul ederseniz, dışarıdan bir doktor getirmek daha doğru olur,” dedim.

Bu talebimize olumlu yanıt verdi. Tabipler Odası’yla bir görüşme yaptım. Tanıdığım bir kadın doktoruyla da görüştüm. Sıkıyönetim Komutanlığıyla görüştüm; büyük ihtimalle o komutan da durumun ne olduğunu anlamış olacak ki, kabullenmişti. Böylece arkadaşın tedavisi için içeriye doktor girecekti. Bir süre sonra tedavisi başladı, o bayan müvekkilimin yeniden hayata kavuşmasını sağladık. Tabi bu olayı, aradan 25 yıl geçmiş olmasına rağmen hala unutabilmiş değilim. Hala o bayanın son görüşmemizdeki durumu, anlatımları gözlerimin önünden gitmiyor. Unutamıyorum, zaten size de dilim varmadığı için olayı tam olarak anlatamadım. Çok öfkeliydim, hala da öfkem sürüyor.

► Tutuklular mahkemeye sevkleri esnasında ne gibi sorunlarla karşılaşılıyorlardı?

O dönemde cezaevinden mahkemeye götürüp getirme işi başlı başına bir olaydı. Bütün sanıkların elleri zincirlemek suretiyle götürülüp getiriliyordu. 10 -15 kişilik bir aracın içerisine 50- 100 kişi yerleştiriliyordu. Başlarını öne eğmek suretiyle binanın içerisine giriyorlar, koridordan geçiyorlardı. Bu geçiş esnasında avukatlar dahil hiç kimse, sanıklara bakamaz, öyle durup seyredemezdi. O anda koridorda ya da salonda bulunan avukat, yüzünü duvara dönüp o geçişin bitmesini beklemek zorundaydı. Onlara dönüp bakmasın, işaretleşme, mesajlaşma olmasın diye böyle bir uygulama vardı.

Bir seferinde birkaç sanık getirilirken gayri ihtiyari (içlerinde tanıdıklarım da vardı) göz göze gelmiştik. Oysa bakışmak yasaktı.

Meğer bu bakışmamız, orada görevli olan askerler tarafından görülmüş. Cezaevine dönüşte o kişiye sonradan en iğrenç işkenceler uygulandığını öğrenmiştim.

Sıkıyönetimin ilk günleriydi; sanıklar duruşmaya değil, sadece savcılıkça ifadesi alınmaya getirilip götürülüyorlardı. O sırada kendileriyle karşı karşıya gelmiştik. Zincirlerle birbirlerine bağlıydılar. Binanın girişinde, sol tarafta merdivenin basamakları bulunuyordu; (O basamaklardan yürürken önüne bakmazsan merdivenin alt basamağına çarpıp yere düşebilirsin) zincirlenmiş grup o noktaya gelince bir kayma oldu. Çevrelerine bakamayıp, sadece önlerine bakabildikleri için böyle bir durum doğaldı. İçlerinden sadece birinin ayağının kayması neticesiyle kafası betona denk gelmiş, çok müthiş bir ses çıkmıştı. İnsan kafasından öyle bir ses çıkması beni düşündürmüştü. O an her riski göze alarak dönüp baktım. Tabi bu şahıs bilahare mahkeme salonunun bitişiğindeki hücrede (oraya getirilen tutuklu sanıklar adeta üst üstü istif ediliyorlardı) “niçin düşüp kafanı betona vurdun!” diye işkence yapmışlar.

► Sonradan o tutuklunun durumunu öğrenebildiniz mi?

Baro odasında otuyordum. Duruşmadan sonra o grubu cezaevine geri götürdüklerinde bakabilme fırsatım olmuştu. Baş aşağı yere düşen o tutuklu sanığın kafasındaki yara sanki yayılmış da, başka yaralar oluşmuştu. Çok feci şekilde dövülmüş olmalı ki, yarası büyüüp kötüleşmişti.

Akşama doğru avukat arkadaşım Ahmet Karlı'yla (sonradan yurtdışına kaçmak zorunda kaldı, bir süre sonra da vefat etti) birlikte savcılık kaleminde dosyalara bakacaktık. Ben okumayı bitirip, çıktım. O hala dosyasını okuyordu. O sırada bir polisle bir astsubay içeri girdi. Astsubay bana yönelik çok sert bir şekilde, “derhal burayı terk et!” dedi. Rütbe olarak astsubay görünüyordu, fakat belli ki önemli bir görevde bulunuyordu. Bütün mahkemenin idaresi ona bağlıydı. Ben cevap vermeyince, “Beş dakika içerisinde burayı terk etmezsen başına gelecekleri bilirsin. Çek git, bir daha buralara gelme!” dedi.

O kadar sert bir şekilde konuştu ki, açıkçası o an çok korktumdan orada kendisine ne diye bağırdığını, niçin beni tehdit ettiğini sormadım.

O dönemde avukat arkadaşlar arasında hiç kimse tek başına bir yere gitmiyordu. Cezaevine görüşmeye de, mahkeme koridorlarında da hep birlikte olurduk; en az iki kişi birlikte gezerdik. Ahmet arkadaşımın dosyasını okuyup bitirmesini bekledim. Astsubay tekrar geldi: “Zamanın azalıyor!” dedi. Ahmet’te durumun vahametini anlamıştı; okumasını yarıda bıraktı, birlikte çıktık. O an cesaretimi toparlayıp o astsubaya dönüp sordum: “Tamam çıkıp gideceğim de, yalnız ben bir şey sormak istiyorum: ‘Niçin beni kovuyorsunuz, niçin beni buradan atıyorsunuz?’”

O da, “Seni takip ediyorum,” dedi, “Senin burada çok davan var, bu kadar kişinin avukatlığını yapamazsın. Sana bu özgürlüğü kim vermiş? “ Ben de, “Madem öyle, neyi ne kadar yapmamız gerektiği hususunda bir ölçü verin bize. Yani bu işin bir ölçüsü var mıdır?” dedim. Astsubay, “ Sen çok konuşuyorsun,” dedi, “ derhal defol, burayı terk et!” Ahmet’le birlikte çıkıp gittik.

Avukat arkadaşları bulup onlarla bu konuyu konuştuk. Sıkıyönetimin ilk günleriydi. Çok kritik bir süreçten geçiyorduk. Eğer taviz verirsek, bu böyle devam ederdi. O zaman öbür arkadaşlara da, benden sonra gelecek arkadaşlara da yapılacaktı. Böyle bir durumda da sanıkların avukatsız kalması anlamına gelecekti. Buna direnmek lazımdı, kararımı verdim: ‘Karşı çıkacağım ve bütün riskleri de göğüsleyeceğim!’ Arkadaşlara dedim ki, “tek başımıza gidip gelmeyelim, birlikte gidip gelelim. Ama buna karşı hepimiz birlikte direnelim. Aksi takdirde bugün bana yapılan yarın hepinize uygulanacak, Amacına ulaşacaktır. Direnirsek belki geri adım attırırız.”

► Aldığınız direnme kararını uygulayabildiniz mi, etkili oldu mu?

Avukatların fazla bir etkisi zaten yoktu. Ne savunmalara, ne de dosyalara hakim değildik. Müvekkillerle doğru dürüst ilişki dahi kuramıyorduk. Öyle her istediğimizde onlarla görüşemiyorduk. Ayrıca görüşebilseydik de, günde en fazla üç kişiyle ve zamanımız

da saniiyelerle sınırlıydı.

Bir de cezaevine gittiğimizde yanımızda dosya götürmezdik; çünkü götürdüğümüz dosyayı açıp okumamız mümkün değildi. Hatta öyle bir duruma getirildi ki, müvekkillerimiz bizlerle görüşmeye getirildiklerinde ancak, “nasılsın, iyi misin?” diyebiliyorduk. Konuşma süremiz o kadarla sınırlı tutuluyordu. O da bize, “İyiym komutanım!” diye cevap veriyordu. Öyle emredilmiş ve dayatılmıştı, “Emret komutanım!” diyordu, “İyiym komutanım!” diyordu.

Böyle olunca, yeterli bir savunma yapma imkanımız da olmuyordu. Deyim yerindeyse, tutuklu müvekkillerimize “moral avukatlığını” yapıyorduk. İşte desinler ki, “avukatımız salonda oturuyor, yanımızdadır!” Bu bile yetiyordu.

► Avukat görüşmesi tutuklular için işkenceye dönüştürülüyor diye, görüşmeye gitmemeyi düşündünüz mü?

Bu konuyu çok düşündüm. Esat Oktay’ın cezaevinde etkili olduğu dönem içerisinde, cezaevine görüşmeye gittiğimizde, müvekkillerimiz görüşme yerine getirilirken gardiyanın biri tutuklunun sırtına biniyor, öbür gardiyan da dövüyormuş. Yanımıza geldiklerinde tokatlarla, yumruklarla yüzleri kıpkırmızı olurdu. Gözleri kızarmış, yaşarmış oluyordu. Bazen görüşme odasının kapısına yakın durunca koridordan işkence sesleri, tokat, yumruk, cop sesleri, bağırma sesleri, “ah” sesleri duyuluyordu.

Bir ara tutuklu yakınları büroya gelip, cezaevine görüşmeye gitmemiz hususunda müvekkillerimizden mesaj getiriyorlardı. Ancak, “zahmet etmesin, gelmesin,” diyebilmişler. Nedenini söyleme şansları da yok tabi. Çok sonraları tahliye olanlar büroya bizi ziyarete geldiklerinde ya da avukat ve ziyaretçi görüşmelerine götürüldüklerinde çok işkence gördüklerini anlatmışlardı. Gardiyanlar şunu söylüyormuş: “Onlar niye gelip sizinle görüşmek istiyorlar, ne diye sizi koğuştan alıp buraya getiriyoruz!” Güya işkence yapmalarının nedeni buymuş.

O bakımdan tahliye olan müvekkillerimiz, “Mecbur olmadıkça cezaevine görüşmeye gitmeyin,” diyorlardı. Zaten istediğimiz gibi bir görüşme yapamıyorduk, bir de kendilerine işkence yapılma-

sına sebep olmamamız gerektiği hususunda daha temkinli oluyorduk. Dolayısıyla savunmalarımız zayıf kalıyordu. Hukuki yardım anlamında vazifemizi yapamıyorduk. Sonradan anladık ki, her ne kadar hukuki olarak bir katkımız olmadıysa da, o mahkeme salonunda bulunmakla birçok olumsuzluğa engel olmuşuz. Birçok hukuk dışı uygulamalar, orada olduğumuz için yapılmamış. O kadarını göze alamamışlar. Avukatın olmadığı duruşmalarda tutuklu sanıklar, bazı savcı ve hakimler tarafından baskı görüyorlarmış. Avukatlar olarak mahkemede bulunduğumuzda bu tür şeyler yapılamıyordu.

Fakat sonraki süreçte açlık grevleri, ölüm oruçları, direnişler ve cezaevinden cenazelerin çıkması neticesinde, koşulları değiştirmek zorunda kaldılar. Tutukluların durumları biraz değişti. Esat Oktay'ın tayini çıktı, buradan gitti. Onun ekibi de zamanla değişince cezaevi koşulları da kısmen olumluya doğru bir gelişme oldu. Ondan sonraki savunmalarımız ve sanıkların savunmaları daha rahat bir ortamda yapılabilirdi. Hatta diyebilirim ki, o süreçte yapılan savunmalar bir daha o mahkeme salonlarında aynı kapsamda yapılmadı.

► Mahkeme salonunda tutuklulara karşı uygulamalar nasıldı?

Tutuklular, mahkemede oturdukları sırada elleri dizlerinin üzerinde, mahkeme heyetinin bulunduğu yöne doğru bakarlardı. Sağa sola bakma imkanları yoktu. Duruşma salonunda avukatlara ya da askerlerin yüzüne bakmaları yasaktı. Avukatların da sanıklara bakması yasaktı. Fakat “bakmayın” diye bize herhangi bir talimatları yoktu. Ancak müvekkillerimize “avukatlarınız size bakarsa cezasını siz çekersiniz!” diye tehditte bulunmuşlar. Bu durumdan haberimiz olunca, artık sanıkların bulunduğu tarafa dönüp bakmıyorduk. Zaten askerlerin bakışları, duruşları da bu durumu bize gösteriyordu.

Bazen fırsatını bulup dönüp baktığımızda, tutuklular öyle bir ilginç görünüyorlardı ki, öyle bir duruma getirilmişlerdi ki, tanımak mümkün değildi. Kafalarına gözümüz iliştiğinde, acayip bir yaratık gibi görünüyorlardı. Zaten duruşma salonunda ihtiyacını giderme, el kaldırıp talepte bulunma, eline, yüzüne konan sineği kovma gibi durumlarda, tutukluya çok ağır cezalar verilirdi.

Bu nedenle duruşma salonunda verilen en ağır ceza “sinek kovma cezası” ile “ter silme cezası”ydı. Ayrıca “elbisesini düzeltmek” ve “parmağını çıltlatmak” cezaları da duruşma salonu cezaları arasındaydı. Zaten bunların hiçbiri yapılamıyordu. Hasbelkader bu yasakların herhangi birini, herhangi bir tutuklu ihlal etmişse, cezaevine dönüşte en ağır şekilde işkenceyle cezalandırılıyorlardı. Bütün bunları tahliye olan müvekkillerimizden öğrenebiliyorduk.

Zaman zaman çok iğrenç olaylarla da karşılaşılıyordu. Örneğin tutuklular cezaevinden sabah getiriliyorlar, akşama kadar orada insanlık dışı koşullarda bekletiliyorlardı. “İhtiyaç giderme izni” olmadığı için, duruşma salonunda birçok tutuklu sanık altına kaçınıyordu!

► Bunu nasıl anlıyordunuz?

Tutuklular duruşma sonrası kalkıp gittiklerinde oturdukları yerlere baktığımızda bu durum anlaşılıyordu.

► Esat Oktay’la yüz yüze geldiğiniz oldu mu?

Esat Oktay, cezaevinde avukatlara ya da ziyaretçilere görünmezdi. Kendini hep gizlerdi. Duruşma salonunda da tutuklu sanıkların onu görmesi mümkün olmazdı. Esat Oktay, salonun arkasında bulunan kapıdan girerdi. Bu nedenle tutuklu sanıkların onu görmesi mümkün değildi. Esat Oktay, yaptıkları karşısında tedbir olsun diye yüzünü gizler, tanınmamak için çabalarlardı.

Kendisiyle bir gün cezaevinde karşı karşı geldim. Bir avukat arkadaşımla birlikte gidecektik; şimdi ismini hatırlamadığım avukat arkadaşım, “İşim çıktı, cezaevine gelemeyeceğim,” diye mazeret bildirince yalnız gitmek zorunda kaldım. O zamanlar askeri gardiyana, görüşmek istediğimiz şahsın ismini verirdik ve onlar gelip bizi çağırınca kadar da görüşme odasında oturup beklerdik. O gün akşama kadar oturup bekledim, kimse gelip çağırmadı. Ben de kapıya çıkamıyordum; çünkü yasaktı. Bir ara şöyle kapıya yanaştım, “Artık getirmeyeceklerse ben de giderim,” diye düşünüyordum. Koridora baktım, sonra idare tarafına; tesadüfen o sırada Esat Oktay idareye doğru yürüyordu. Göz göze geldik. Saniye işiydi

yani. Hemen içeri çekildim ve onun sesini duydum. Bağırp, çağırıyor, küfürler savuruyordu. Belki yarım saat sürdü bu durum. Çok iğrenç küfürler ediyordu. Ana avrat düz gidiyordu. Anlaşılan askerlere küfrediyordu, ama sanki bize doğru küfür savuruyordu. Çünkü, Avukat Görüşme Odası'nın kapısında nöbetçi askerin sürekli beklemesi gerektiğini, söyleyip küfürler ediyordu. O küfürler askereydi, ama sanki bana küfrediyordu.

İdareye çıkmış, tüm nöbetçi askerleri toplayıp içtima etmiş, kapıda nöbetçi bırakılmaması nedeniyle avukatın kapıdan koridoru gözlemesini, kendisini görmesine neden olmuşlar diye hepsine hakaretlerde bulunmuş.

Ben orada kaldım. Tabi bu askerin hepsi Esat'ın içtimasında toplanınca, kimse benimle ilgilenmiyordu. Artık kafamı dışarıya çıkaramıyordum. Birilerini de çağırıyordum. Yani, ikinci bir olaya sebep olmayalım diye kaygılanıyordum. Dışarıda karanlık da bastırıyordu.

Kimseyle görüşme yapamadım. Kendi başıma çıkıp gitmemin de cezası büyük olabilirdi. En sonunda dayanamadım, dışarıda hava gittikçe kararıyordu. Kendi kendime, "Bu adam askerlerin işini bitirdikten sonra gelip benim işimi de bitirecek!" diyordum. Etrafıma baktım, kimse görünmüyordu. Ne bir ses var, ne de görünürde birileri. Hemen koşmaya başladım. Hızla koşuyordum. Koridordan, kapıya, kapıdan avluya koştum, nizamiye kapısına yaklaşıncı yavaşladım. Tek başıyaydım, yürüdüm ve nizamiyeden çıkıp gittim.

Yani onunla karşı karşıya gelmek çok nadirdi, olduğunda da böylesi bir durumla karşılaşılıyorduk.

Avukat Hacı Akyol'a 12 Eylül dönemi Diyarbakır Cezaevi'ne müvekkilleriyle görüşe gittiğinde tanıdığı olduğu olayları anlatmasını istedim:

Cezaevi müdürü olmasına rağmen fiilen yetki Esat Oktay Yıldırım'ındı. Buna rağmen fırsatını bulduğumuzda gidip cezaevi müdürü Binbaşı'ya derdimizi anlatıyorduk. Cezaevine tek başımıza gitmeye korkuyorduk. O dönemde cezaevine müvekkillerimizle görüşmeye daima birkaç arkadaşla birlikte giderdik. Gerek Esat Oktay'ın uygulamaları gerekse 'Co' diye çağrılan o dişi köpeğin varlığı nedeniyle... Co, girişte koridora çıkan merdivenin başında dururdu. Esat Oktay ister orada olsun, ister olmasın o köpek orada dururdu. Çoğu zaman da birlikteydiler. Bu ikisinin bakışlarından bile korkuyorduk. Esat Oktay'ın gözleri hep kıpkırmızıydı. Avukat Hüseyin Yıldırım, cezaevinden tahliye olduktan sonra anlatmıştı, onu esrar içerken gördüğünü. Her akşam esrar içiyormuş, Esat Oktay. Sarışındı; Alman Nazi subaylarına benziyordu.

► Onunla hiç karşılaştınız mı?

Karşılaştık tabi. Bir gün, birkaç arkadaş cezaevine gitmiştik. Fethi Gümüş'ün müvekkillerinden biri tahliye edilmiş, ama günlerdir serbest bırakılmıyordu. Fethi dedi ki, "ben gidip cezaevi müdürü Binbaşı'yla görüşeyim." Birinci kattaydı binbaşının odası. Oraya doğru yürüdü. Birkaç merdiven çıkmıştı ki, Esat Oktay'ın sesi duyuldu: "Nereye gidiyorsun?" Fethi Bey, "ben Binbaşı'yla görüşeceğim" dedi. "İn aşağı!, in aşağı!" diye bağırdı. Fethi merdivenleri inip yanımıza geldi. Avukatlar odasında Fethi'ye çok sitem ettik. Ben dedim ki, "Fethi o herifin ne menem biri olduğunu biliyordun, ya gitmeyecektin ya da gittikten sonra merdivenlerden inmeyecektin; seni öldürecek miydi!"

Avukat Fethi Gümüş’le söyleşimizi sürdürüyoruz:

► **O dönem çok konuşulan olaylardan biri de KUK davası iddianamesiydi. Gelişmeleri en yakından bilenlerden birisiniz herhalde?**

Doğrudur. Bence o dönemin en ilginç olaylarından. Bu olay da Kemal Yamak’la ilgili; Sıkıyönetim mahkemesinde bir savcı vardı. Buraya ilk geldikleri dönemde havacı askeri savcıydı, çok sert tavırlarıyla karşılaşıyorduk. “Koridorlarda avukat görmek istemiyorum!” diyordu görevlilere. “Kimse buralarda dolaşmasın, kimse bizi rahatsız etmesin!” şeklinde emirlerini duyuyorduk. İşte bu savcıya, KUK iddianamesinin hazırlanması görevi verilmişti. Bu savcı da iddianameyi hazırlama çalışmalarına başlamıştı.

Tabi bu iddianameyi hazırlama süresi bir seneyi buldu. Bu savcının ilginç bir yönü vardı, sonradan öğrendik. İddianameyi hazırlamak üzere Kürtlerle ilgili birçok kitap karıştırmış. Yerli, yabancı ve resmi kaynaklardan birçok kitap, belge taramış. Sıkıyönetim komutanlığı aracılığıyla aldığı bilgi ve belgelerin tümünü okumak suretiyle bu iddianameyi hazırlamıştı. Bu çalışmalardan çok etkilenmiş olacak ki, o sert mizaçlı kişiliği ve düşüncesi tamamen değişmişti.

Bu insandaki değişimi görebiliyorduk. Yanına gidip bir çayını içmemiz için can atıyordu. O hale gelmişti. Dışarıda karşılaştığımızda saygıyla, sevgiyle yaklaşım gösteriyordu. O dönemde çarşının ortasında hakim, savcıların tek başına yürümesi mümkün değildi. Fakat o ise, hanımıyla kol kola bütün çarşırı dolaşıyordu. Cumartesi ve Pazar günleri ise çevre il ve ilçeleri gezip görmeye gidiyordu. Nerede tarihi bir yer varsa, coğrafik olarak nerede güzel yerler varsa, gezmeye, görmeye giderdi. Bu etkilenme sonucunda çok farklı bir insan ortaya çıkıyordu.

Adı Halil Karabulut’tu. O zaman yüzbaşıydı. Sanırım şu an Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nde görevlidir, bu aralar emekli olması gerekiyor.

Bu savcı, iddianamenin 27 sayfasını Kürt tarihine ayırmıştı. Ve çok ilginç belirlemelerde bulunmuştu. Adeta Kürtlerin var olduğunu,

ayrı bir ırk olduğunu, farklı özelliklere sahip olduğunu, şu tarihlerde şunların olup bittiğini vs. tam 27 sayfa bu soruna değinmişti. Bu iddianame kitap halinde -1000 küsür sayfa olması lazım- yayımlanır yayımlanmaz, ilgili avukatlara imza karşılığı verildi. Bir adet de sıkıyönetim komutanlığına verildi. İddianameyi okuyan komutan o bölümün farkına varmış olacak ki, hemen el konulması, mahkemeye ve ilgili savcıya, söz konusu iddianamenin dağıtımı yapılan kişilerden geri alınması için talimat vermişti. Hepsini toplatıldı. İddianameler henüz cezaevine gönderilmeden, başka yerlere verilmeden o ana kadar kimlere verilmişse, geri alınması sağlandı. O iddianameden sadece bir adet imzasız alınabilmişti. O da bendeydi. Bazen ihtiyaç duyduğumuzda alıp okuyorduk.

(Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri'nin, Sıkıyönetim Komutanlığı yönetiminden çıkmadığını gösteren olaylardan biri de Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde görülen KUK Davasında meydana gelmiştir. 24.8.1981 tarih ve 1981/729 Esas sayılı KUK Davası iddianamesi, Sıkıyönetim Komutanlığı'na toplatılmıştır. Kürtlerin tarihi ile ilgili bilgiler olması iddianamenin toplatılma nedenidir. İddianameyi hazırlayan Hk. Bnb. Halit, Karabulut, iddianamenin toplatılmasına ilişkin hiçbir karar olmadığını kabul etmediğini belirlemiş, şunu eklemişti: "Ben o zaman doğru bildiklerimi yazdım. Ve gerekli yerleri uyarmak istedim. Ama komutanlık böyle uygun gördü" demektedir. -Yeni Gündem, Sayı 56-)

► Fethi Bey, o iddianamenin bir kopyasını alabilir miyim?

Olur tabi. Bilahare veririm. (İddianamenin bürodan çalınmadan önceki sözleridir. V.Ç.)

► Peki Halit Bey'e yönelik bir soruşturma oldu mu?

Sonradan öğrendik ki, Savcı Halit Bey, Kolordu Komutanlığınca iddianamede Kürt tarihine ve Kürt gerçekliğine yer verdiği için soruguya alınmış. Halit Bey, birkaç gün içerisinde en az 10 kilo vermişti. Belli ki onunla çok uğraşmışlardı. Dudakları çatlamıştı, gözleri kan çanağıydı. Bizi gördüğü zaman başından geçenleri anlatmak, deşarj

olmak istiyordu. Ama koşullardan dolayı anlatamıyordu.

İlk geldiğinde avukatlara karşı sert davranan o insan artık yoktu. O gitmiş adeta yerine başka biri gelmişti. Gördüğü yerde dost hasretiyle bize sarılıyordu.

Tüm mesleki ve insani ilişkilerde sanıklara ve avukatlara aynı şekilde, alçakgönüllü davranıyordu.

Dolayısıyla o dönemi anlatırken, yüzbaşı savcı Halit Karabulut'u anmadan geçmek doğru olmazdı. Bizim üzerimizde çok emeği, epey katkısı olmuştur. Onu unutmamak lazımdır. Hukukun gereklerini yerine getirmeye çalışıyordu. Kürt gerçeğini gördüğü için de kendisine minnettar olmalıyız. Onu saygıyla anıyoruz.

► İddianame söyleşi yaptığımız günün akşamı 'hırsızlar' tarafından götürülmüştü!

O gün sayın Fethi Gümüş'ün avukatlık bürosunda söyleşi yapıyorduk. 6 Mart 2005 Pazar günüydü. Fethi Gümüş'ün anlatılarında, 12 Eylül yargılamaları sırasında KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) grubu hakkında hazırlanan iddianamenin önemli bir yeri vardı. Söz konusu iddianameyle ilgili gelişmelerin tanığı öbür avukatlarla da görüşmüştüm.

Hikâye kısaca şöyle: Diyarbakır'a 7. Kolordu Sıkıyönetim Komutanlığı emrinde görev yapan bir savcı dönemin görevlilerinin tipik özelliklerini tam olarak taşımasa da önyargıları bölgeye gönderilen her devlet memurunda olan tipik özellikleri kendisi de taşımaktadır. Bir süre sonra Sıkıyönetim Komutanlığı Başsavcılığı tarafından KUK iddianamesinin hazırlanması görevi verilir. Savcı, araştırmalara girer, resmi veya gayri resmi kaynaklara yönelir ve başına işler açacak bir sonuca varır. "Bölge geri bırakılmış ve ayrımcılık politikası nedeniyle bu tür olaylara ve sonuçlara neden olunmuş!" gibi bir ana fikri, iddianamenin başına yerleştirir. Böylece tam 27 sayfalık önsöz ortaya çıkar. Deyim yerindeyse, ilk kez resmi bir kaleminden, hem de yargı üyesi birinin kaleminden, Kürtlerin tarihi anlatılmıştır! Savcının adı, Halit Karabulut'tur.

İddianame baskıya verilir, sıkıyönetim komutanlığı, başsavcılık, avukatlar ve sanıklara dağıtımına başlanır. Sıkıyönetim Komutanı Kemal Yamac, bu iddianameyi görünce hemen toplatma emrini verir. İlk defa bir devlet kendi yayını toplatıp sansürlüyordur belki de... Avukatların bürosu

basılır, imza karşılığı dağıtılan iddianameler geri alınır ve aynı emir cezaevindeki sanıklara da uygulanır.

Toplatılan söz konusu iddianamenin bir nüshası anlaşıldığı üzere Fethi Gümüş'ün avukatlık bürosunda bulunuyordu. Kendisi, karmaşadan dolayı, imza vermeden aldığı iddianameyi bürosunda saklar. Ama hiç kimseye bir kopyasını vermez ya da hiç kimse de kendisinden bir kopya istemez. O sıralar toplatılan iddianamelerden 'sakıncalı' görülen 27 sayfa çıkarıldıktan sonra yeniden dağıtımı yapılır.

Söyleşinin bu bölümü 6 Mart 2005 Pazar günü yapılmıştı. Toplatılan söz konusu iddianamenin bir nüshası anlaşıldığı üzere Fethi Gümüş'ün avukatlık bürosunda bulunuyordu. Biz görüşmeyi yaptıktan sonra o akşam 'siyasi hırsızlar' diye tanımladığım birileri, kapıyı zorlayıp içeri girmişler. İlginçtir ki, büroya giren 'siyasi hırsızlar' pabada ağır esyalara dokunmamışlar. Fethi Gümüş'ün çalışma odasında oturup inceleme yapmışlar, sigara içip izmaritleri yerlere atmışlar. Anlaşılan gayet rahat bir şekilde ve uzun süre o büroda oturmuşlar. İncelemelerini bitirmişler ve söz konusu KUK iddianamesini ile bir iki dosyayı daha yanlarına alıp gitmişler!

Bu iddianame tarihi bir belge özelliğini taşıyordu. O gün bu olay anlatıldığında, büyük bir hayal kırıklığına uğramıştım. Çünkü, mevcut iddianameyi bu çalışmanın sonuna eklemeyi hayal ediyordum. Böylece önemli bir belge kamuya mal edilecekti.

Bir dönemin sıkıyönetim Cumburiyet Savcısı'nın kaleminden Kürtleri ve sorunlarını resmi bir ağızdan öğrenmiş olacaktık. Bu iddianamenin tarihsel önemi yadsınamaz, ama avukatlar özellikle de Fethi Gümüş bu belgeyi koruyabilir, birkaç nüsha çoğaltıp birkaç meslektaşına verebilir, ileriki günlerde belki de kitap olarak yayımlanabilirdi!

Maalesef olmadı, bu şans elimizden (ç)aldı.

► **KUK iddianamesini Avukat Hacı Akyol’a da sordum.**

Sayın Akyol sizin de KUK davası dosyasında müvekkileleriniz vardı; neler oldu, o iddianamenin başına gelenler hakkında neler hatırlıyorsunuz?

Diyarbakır sıkıyönetim komutanlığı bünyesindeki mahkemelere atanan hakim ve savcılar birkaç ay boyunca deneme süresine tabi olurlardı; mevcut yasaları uygulayıp uygulamadıkları gözlenirdi.

Bu durum öyle bir hal aldı ki, Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemeleri’nde görev yapan hakim ve savcılar polis şeflerinden farkları kalmamıştı. Ama bunlar arasında istisnalar da çıkıyordu. Örneğin havacı yüzbaşı savcı Halit Karabulut.

Kısa adı KUK olan, “Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları” örgütü davasının soruşturulması görevi kendisine verilmişti. Bu savcı her sanık hakkında soruşturma yaptığı gibi, bölgenin tarihsel olarak sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi olarak durumunu da araştırmıştı. Yaptığı bu araştırmayla elde ettiği kanaati sanıklar hakkında hazırlamış olduğu iddianamenin ön sayfalarında kaleme almıştı. Bu bölüm tam 27 sayfaydı.

Bir gün öğleden sonra arkadaşlarla avukatlık büromuzda oturmuştuk. Büroyu Şerafettin Kaya üç arkadaşıyla kurmuş, bir süre sonra Hüseyin Yıldırım büroya dahil edilmişti. Şerafettin Bey, yakalanıp 8 ay boyunca cezaevinde tutuklu kalıp tahliye olduktan sonra, ben de o büroya katılmıştım.

Biz arkadaşlarla sohbet ederken bir yüzbaşı bir manga askerle içeri girdi. Yüzbaşı, “Derhal KUK iddianamesini verin!” dedi. Kanun gereği dava açıldıktan sonra, o davada müvekkili olan her avukata bir iddianame verilmesi zorunluydu. Yüzbaşı iddianameyi isteyince hemen kalktum, kitaplıktan bir iddianameyi aldım, kendisine verdim. İddianameyi eline alan yüzbaşı sert bir şekilde gözlerimin içine baktı. Görevini yapmış olmanın gururuyla çıkıp gitti.

Sonradan öğrendik ki, meğerse KUK dava dosyasında vekaletnamesi bulunan kaç avukat varsa aynı saatte büroları basılmış ve iddianameler toplatılmıştı. O günkü yasalara göre de bu yapılar doğru değildi. Davalar mahkemede açıldıktan sonra artık ale-

nidir. Sanıyorum Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa böyle bir olay yaşanıyordu. Daha sonra hakim ve savcılardan öğrendik ki, 7. Kolordu Komutanı Kemal Yamak, emir buyurmuş ve bu nedenle avukatların bürosundan iddianameler toplatılmış. Toplatılan iddianamelerin 1. sayfadan 27. sayfaya kadar olan bölümü çıkarılıp öbür kısmı yeniden dağıtılmıştı. Söz konusu boşluğun dikkat çekmesini umursamayan sıkıyönetim komutanlığı, yapılan hatayı kamuflaj etmeyi gerek görmediğinden olacak iddianameyi eksik sayfalarıyla yeniden dağıtılmasını emretmişti.

Mahkemenin ilk duruşmasında hemen söz alıp, “elimizdeki iddianamenin 27 sayfası eksiktir,” dedim.

► Bu sözünüz dikkate alındı mı?

Duruşma hakimi talebimi duymazlıktan geldi. İçten içe çok sinirlenmiştim. Aradan aylar geçti. Meğerse duruşma hakimi gerçek bir hukukçuymuş, KUK davasının ilk duruşmasından hemen sonra tayini çıkarılmış, hakim olarak puanı yüksek olduğundan Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından Yargıtay üyeliğine atanmıştı.

Bu davada sanıkların yüzde doksanı büromuzun müvekkilleriydi. İlk duruşmada tahliye edilmişlerdi.

O hakimin tayininin çıktığını duyunca odasına gittim. Bana çay söyledi. “Hacı Bey biliyor musun, iddianamedeki 27 sayfanın eksik olduğu talebini neden dikkate almadığımı?” “Neden?” dediğimde, “O iddianamenin tamamlanmasını isteyebilirdim. Kimseden de korkmazdım. Ancak o iddianame tamamlanmazdı. Kemal Yamak’ın emriydi. Beni de duruşmalar başlamadan alırlardı. Ben dosyayı tetkik ettim, sanıkların yüzde doksanı suçsuzdu. ‘haticeye değil neticeye bakarım’ dedim.”

KUK davası diğer birçok davalar gibi, ancak iki sene sonra açılabilmişti. Suçlu, suçsuz herkes o zamana kadar tutukluydu.

İlk duruşmada sanıkların tahliye edilmesi kararına Kemal Yamak şaşırarak olacak ki, tahliye edilen bazı tutukluların cezaevinden salıverilmeleri 15-20 gün geciktirilmeye başlanmıştı. Böylece bu uygulama, diğer dava dosyalarındaki tutuklulara da uygulanmıştı. Tahliye

olan 15-20 gün geciktiriliyordu.

KUK davasının esas hakkındaki savunmalar sırasında eksik olan 27 sayfalık bölümünü savunma dilek eme ekleyip mahkemeye ibraz ettim.

Yargıtay aŗamasında da eksik iddianameyle yargılama yapıldıŗını savundum. Ama bir sonuç alamadım. Hiçbir hakim bu iddianamenin 27 sayfasının nerede olduŗunu sormadı.

Avukat Fethi Gümüş ile söyleşimizi sürdürüyoruz...

► Tutuklular cezaevindeki baskıları duruşmalarda anlatabiliyorlar mıydı?

Cezaevinde baskı ve işkencelerin sürdürüldüğü bir dönemdi. O dönemde artık dayanılmaz hale gelince direnme kararı verilmişti. O dönemde direnmeye, isyan etmeye karar vermek ölmeyi göze almaktı. Necmettin Büyükkaya'nın cezaevinde olup bitenleri içeren yazıları mahkemeye sunduğunu, anında bu yazının cezaevi iç güvenlik komutanlığına götürüldüğünü izah etmiştim. İlginçtir, o gün Kurtuluş Davası sanıklarının duruşması vardı. Bu davanın sanıklarının çoğunluğu Mardin'dendi. O davanın duruşma hakimi ağır cezadan gelen birisiydi. Mahkeme başkanı ayrı, duruşma hakimi ayrıydı sıkıyönetim mahkemelerinde; mahkeme başkanı, hakim olmayan bir askerden olurdu. Hukuktan anlamayan, bilmeyen bir asker mahkeme başkanıydı; duruşmayı yöneten hakime de 'duruşma hakimi' deniliyordu.

O dava dosyasının duruşma hakimi Diyarbakır Ağır Ceza'nın başkanıyken, buraya tayini çıkarılmıştı. İnsancıl biriydi. Onun insancıl tavırlarından dolayı Kurtuluş Davası'nın sanıkları cesaret almış olacaktı ki, cezaevinde olup bitenleri anlatmaya başladılar. Anlattıkça hakim etkileniyor, onun yanındaki askeri hakim de Kürt, o da duyulduğundan anlatılanları dinlemek istiyordu. Dolayısıyla demokratik bir hava esti. Anlatılanlara izin verildi, saygı gösterildi. "Anlatabilirsiniz," sözüyle birlikte, kalkıp cezaevindeki baskı ve işkenceleri anlatmaya başladılar. Biri bir şey anlatıp oturuyor, sonra öbürü kalkıp bir şey anlatıyordu. Bir başkası aldığı cesaretle biraz daha ileri gidiyor, daha kapsamlı anlatıyordu. Hepsini birkaç kez konuşmak ihtiyacını hissettiler. Tabi bunlar anlatılırken arkadaki dinleyicilerin tümü -ki sanıkların aileleriydiler- ağlamaya başladılar. Tutuklulardan biri de delirmişti, iki de bir kalkıp başını sağa sola sallıyor, yanındaki askerlerle, bazen mahkeme heyetine yönelik rastgele konuşuyordu. "Ben niçin buradayım, burası benim yerim değil! Ben gidiyorum!" falan diye konuşuyordu. Çok korkunç bir sahneydi. O sırada hakimin gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Ben

ona bakıyordum, gözyaşlarına engel olmaya çalışıyordu.

Bana söz hakkı verilip “Ne diyorsun?” denildiğinde ben de, “Bu anlatılanlar karşısında ne diyebilirim ki? Sanıkların anlattıklarını tutanağa da geçtiniz. Hukukçunun yapması gerekenin ötesinde insanlık görevini de yaptınız. Mümkünse bu cezaevinde iğrenç olayları, olup bitenleri yetkili yerlere de gönderelim, belki bir çözüm bulunur,” dedim.

Duruşma hakimi,”Ben her şeyi göze alıp ilgili yerlere bu konuda yazıp göndereceğim,” dedi. Gözleri daha da doldu. Ben de duygulandım. “Artık dayanamayacağım, çıkmak istiyorum,” dedim ve çıktım. Hakimin aldığı tutum karşısında söylenecek fazla bir şey yoktu. Dayanamadım, çıktım.

► Nereye gittiniz?

Öbür salonda DDKD dosyası devam ediyordu, yani KIP dosyası. O salona gittim.

Orada da Necmettin Büyükkaya’nın konuşması başlamıştı. Necmettin, uzun uzadıya her şeyi anlatırken onu alıp duruşma salonundan dışarı çıkarıyorlardı. O an bir cesaret geldi. “Niye engelliyorsunuz konuşmasını, bırakın anlatsın!” diye itirazda bulundum. “Madem müvekkilimizin konuşmasının engellenmesine karşı çıkmamız istenmiyorsa, dışarı atılmasına sessiz kalmamız isteniyorsa, biz de duruşmayı terk ediyoruz, çıkıp gidiyoruz,” dedim ve sıkıyönetim mahkemesinde duruşmayı ilk olarak orada protesto edip dışarı çıktık.

O salonda bulunan 15-20 avukattan bir-ikisi hariç, bütün avukatlar da salonu protestoyla terk edip bahçeye çıktılar. Bu bizim ilk başkaldırımız, ilk itirazımızdı. Bundan sonra bu tür hareketlerimizi de geliştirdik. Cezaevinde de başkaldırıları başlamıştı. Cezaevi ziyaretçileri de, mahkemeye gelen dinleyiciler de artık seslerini yükseltebiliyorlardı.

Böylece, uygulamalarda yavaş yavaş değişiklikler oldu. Avrupalılar da bu sorunla daha çok ilgilenmeye başladılar. Zaman zaman avukatlar düzeyinde, zaman zaman parlamenterler düzeyinde tetkikler yapılıyor, bizimle görüşmelerde bulunuyorlardı. Bu görüşmelerde belgeler sunuluyordu. Bunlar ülkelerine döndükle-

rinde kendi alanlarında dillendiriyorlardı. Artık sıkıyönetim dönemindeki uygulamalar su yüzüne çıkmaktaydı. Tutuklular, avukatlar, tutuklu yakınları; herkes bazı riskleri göze alarak bu tür uygulamaları basına, yabancı heyetlere, yabancı televizyonlara belge ve bilgiler sunarak olup bitenleri izah ediyordu. Bu insanlık dışı uygulamalar zamanla azalmaya başladı.

► Savcı ve hakimlerle ilişkileriniz nasıldı, aranızda ne gibi sorunlar yaşıyordunuz?

O dönemde hukukçu olarak üzerimizde sürekli bir baskı kuruyordu. Nizamiye kapısından mahkemeye askeri nizam intizamla götürülüyorduk. Önde avukatlar, arkada tutuklu yakınları, sağımızda solumuzda askerler, askeri yürüyüşle mahkemeye gidiyorduk. Yani böyle mahkemeye gitmek, mahkemeden çıkmak, bir daireden öbürüne gitmek; bir kalemden çıkıp diğer kaleme gitmek askeri nizam içerisindeydi. Bu şekilde götürülüp getiriliyorduk. Sürekli bir baskı vardı.

Bir hakim vardı, karşılaştığımız her an beni itip kakardı. Üzerimde sürekli baskı kurardı. Yani şakayla karışık, ben böyle yaparım, şunu yaparım, yarı tehditkâr bir şekilde. DDKD Genel Merkez Kongresi'nde divanda yer almıştım. O zaman dernek görevlileri tarafından resimlerimiz çekilmişti. Bu resimler, o günlerde büyük boy takvimde kullanılmıştı. O süreçte bu takvim halka dağıtılmıştı. Herkeste vardı. Tabi sıkıyönetim ilan edilince, bu da yasak durumuna düştü. O zaman hukuki olan her şey yasaklandı, yasadıydı.

Bu takvim mahkemelerde, savcıların ellerindeydi. O takvimden dolayı bazı savcı ve hakimler üzerimde manevi baskı kuruyorlardı.

O.Y adındaki savcı bir gün şakayla karışık, “bak takvim ordadır, ama dava açmak istemiyoruz. Yani istesek yaparız” anlamında bir şeyler söyledi. Bu şekilde üzerimde baskı kurmaya çalışıyordu. Hatta ilginçtir, bizim dönemde okuyan o savcının öğrencilik yıllarında onun bir hemşerisi Deniz Gezmiş'le yakın arkadaşı. Dolayısıyla onunla hemşerisi beraberken, Deniz Gezmiş'lerle görmüştük. Birkaç kez o takvimlerdeki fotoğrafımı kastederek, DDKD'nin üyesi olduğuma dair sözler sarf ediyor, ayağımı denk almamı dolaylı olarak ifade ediyordu.

Bir gün 3-4 savcının yanında yine şakayla karışık (yani onlar da bilsinler diye) benim için ‘örgüt üyesidir’ anlamında konuşunca, “Eğer o hareketim ve o derneğe üyeliğim suçsa, o zaman ben de sizin suçunuzu söyleyeyim: ‘sayın savcılar,’ dedim. ‘Ben bu şahısla beraber okudum. Bu şahıs, Deniz Gezmiş’in en samimi arkadaşıdır, isterseniz resimlerini de getireyim. Ben bunları konuşmak istemezdim, söylemek istemezdim, ben durumu suç kabul etmiyorum; siz de benim durumumu suç kabul etmeyin, bir daha da böyle karşıma da çıkarmayın!’” dedim. Sapsarı kesildi, ondan sonra, artık bir daha bu konuyla ilgili konuşmalarda bulunmadı.

► **Sanırım TÖB-DER’in de avukatıydınız, buna ilişkin anılarınız var mı?**

TÖB-DER’in bölge avukatıydım. İlk yargılamalar henüz başlamadan önce, o sırada bölgede diğer bazı dernek veya örgütler faaliyetliydi. En zayıf olanıysa PKK’ydi; henüz yeniydi. Urfa, Siverek, Hilvan ve Derik taraflarında... KUK örgütüyle aralarında bir çatışma vardı. Elazığ, Bingöl, Karakoçan taraflarında örgütleniyordu. Ama henüz doğuya daha fazla açılmamışlardı. Diyarbakır’a gelişleri yeniydi. Köylerde hiç yoktu, gelişme sürecini yaşıyorlardı. Dolayısıyla, burada olan avukatların her birinin daha önce siyasetlerle yakınlıkları vardı veya bizzat içindeydiler. Bu nedenle her siyasetin bir ya da birkaç avukatı vardı. Hemen savunmalarını vermekte, ilgilenmekteydiler.

PKK’nin bu imkanı yoktu. Diyarbakır’da onun sanıklarıyla ilgilecek tek avukat yoktu. Avukatlar bu davadan yargılananların vekaletlerini almaya pek yanaşmıyordu. O dönemde bir avukat arkadaşla, TÖB-DER’in bölge avukatlığını birlikte yürütüyorduk. TÖB-DER’in kendi üyeleriyle ilgili bilgi veriyor, şu şahıs bizim üyemizdir, şu şahıs yakalanmıştır ilgileniniz gibi bilgi gelmesiyle gidip o ismi verilen şahıslarla ilgileniyorduk. Zaten aylık alıyorduk, ayrıca para talep etmiyorduk.

O dönem PKK’dan birkaç öğretmen yakalanmış, yargılanıyorlardı. Ama onların avukatları yoktu. Serbest avukatlar da yanaş-

miyordu. TÖB-DER de bize bilgi vermemiştir. Çünkü TÖB-DER, DDKD'nin egemenliğindeydi.

PKK'yi kabullenmiş, Apoculuğu kabullenmiş kişilerle ilişkileri yoktu TÖB-DER'in, daha doğrusu kabul etmiyorlardı. O dönemde bu birkaç kişi içeride, bilinçli olarak davalarını üstlenmediğimizi, onlarla gidip görüşmediğimizi düşünüyorlardı. Bize yönelik tehdit mektubu yazmışlardı. Tabi bunlar haklı olarak, diğerleriyle ilgilendiğimiz gibi kendileriyle de ilgilenmemiz gerektiğini söylüyorlardı. O avukat arkadaşımıza biraz sert bir mektup yazıp göndermişlerdi. O avukat arkadaş mektubu alıp bana getirdi. Ben alıp okuyunca dedim ki, "Haklıdırlar. Yani biz TÖB-DER'in avukatı isek, onlar da bu derneğin üyeleriye, görüşü ne olursa olsun hep-siyle ilgilenmemiz lazım. Ben gidip o arkadaşlarla görüşeceğim ve davalarına gireceğim" dedim. O avukat arkadaş, "Ben ilgilenmeyeceğim, onların davalarına girilmesine taraftar değilim. Ayrıca onlara savcılık kanalıyla bir cevap vermek istiyorum!" dedi.

Ben cezaevine gittim ve o şahıslarla görüştüm. Sonradan tahliye olup dışarı çıkan, o iki kişi PKK'nin üst düzeylerinde görev aldılar. Hatta biri Avrupa temsilciliği görevlerinde bulunmuştu: Maşallah Öztürk'tü adı, öbürü de Ahmet Hoca. Soyadını hatırlamıyorum. Cezaevine gittik, durumu konuştuk. O nahoş olayı böylece kapattık.

► Cezaevinden film gibi bir firar hikayesi vardı, anlatabilir misiniz?

Firar girişiminde bulunan kişi Mazlum Doğan'dı. İlk dönemlerde askeri cezaevi, kolordunun alanı içerisindeydi. O sıra 1 Nolu Cezaevi'nde tutuklu olan Mazlum Doğan, "Bu şekilde yaşayamam, ne pahasına olursa olsun kaçmam lazım. Dışarıda büyük bir mücadeleye veriliyor, ben burada dört duvar arasında kalamam!" diye kaçıma kararı vermiş.

Böylece bir plan yaparak, bunu bir mesaj biçiminde dışarıdaki arkadaşlarına iletmış. Dışarıdaki arkadaşları bu mesajı alınca çalışmaya başlamışlar. Mazlum Doğan ise, içerden çalışmalara başlamış. Cezaevinin koşullarını, inşa planını incelemiş. Firar için en

uygun plan olarak da çöp bidonu içine gizlenip, çöpler arasında boşaltım yerine kadar gitmek, oradan arkadaşlarının yardımıyla kaçmak fikrini aklına koymuş.

Böylece çöp bidonuna konan çöplerin hacmi, yerleşme biçimi, çöpün alınma saatleri, taşınma yöntemi vs. epey gözlem yapmış.

Bu arada dışarıdaki arkadaşları da çöp aracının saat kaçta askeri birlikten çıktığını ve nereye götürüldüğünü, çöp aracında kaç asker bulunduğunun araştırmasını yapmışlar. Bunların tümünü tespit etmişler. İçerden dışarıya bu bağlantı da sağlanmış. Çöpün döküldüğü Silvan yolu üzerindeki belirlenen noktada iki-üç kişi bekleyecek, çöp görevlisi askerlere karşı bayıltıcı ilaç kullanılacak, çöp aracı gelip çöp bidonları dökülünce o arkadaşlar silahsız müdahale edecek, bayıltıcı spreylere kullanmak yöntemiyle etkisiz hale getirilecek. Böylece Mazlum Doğan'ı çöp bidonundan çıkaracaklar ve aralarına alıp kaçıracaklar. Plan proje bu şekilde hazırlanmış. Bu belki ileride bir film konusu dahi olabilir.

İçerde de plan proje üzerinde çok güvenli iki-üç kişi vasıtasıyla çalışmalar yürütülmüş. Çöpün ne zaman alındığı, nasıl alındığı, nereden alındığı konularında tespitler yapılmış. Bunların tümü bir plan çerçevesinde, dışarıyla bağlantılı bir şekilde yürütülmüş.

Hiçbir aksama olmadan aynen kaçış günü tespit edilmiş. Akşamleyin ortam uygun olunca, ilkin çöp bidonu belli bir seviyede boşaltılmış. Mazlum Doğan uygun elbiseler giyip çöp bidonuna iki büklüm yerleşmiş. O yere konulan çöpler de üzerine serpiştirilip bastırılmış, tabi ki hava alacak boşluklar bırakılmış. O şekilde sabaha kadar o çöp bidonunun içerisinde beklemiş.

Sabah olunca askerler gelmiş, çöp bidonları taşınıp çöp aracına yerleştirilmiş. Bidonlar orada dökülmüyormuş, çöp dökme yerine götürülüp orada birer birer döküleceği için araca yerleştirilmişler. Bunlar hepsi önceden tespit edildiği için herhangi bir sorun yaşanmamış.

Bidonlar çöp aracına yüklenince araç hareket etmiş. Silvan'a giden yolda Silvan Köprüsü civarında elemanlar bekliyorlarmış. Sonradan öğrendiğim kadarıyla orada bekleyen elemanlar şunlar: Akif Yılmaz, Yıldırım Merkit ve araç şoförü olarak da Siverekli Ali

Çetiner. Onlar da çöp dökme saatinden önce gidip olay yerinde, görevleri gereği konumlanmışlar.

Şehirden çıkan çöp arabası çöp dökme yerine gidince, çöp bidonları birer birer dökülmeye başlanmış. Bu arada görevli askerler silahsızmışlar. Fakat oraya giden o üç militan çöp aracını seyretmeye başlamışlar. Askerlerin ne yaptıklarına bakıyorlarmış. Nedenini bilmiyorum, ama o anda bunları bir korku almış. Harekete geçmek için Akif ile Yıldırım birbirlerine, “Hadi kalk!” demişler. İkisi de karşılarındaki manzaradan çok olumsuz etkilenmişler ki, kararsız kalmışlar ve içlerinde bir korku oluşmuş. En sonunda şoför Ali’ye harekete geçmesini istemişler. O da, “Benim görevim şoförlüktür, her şey hazır, tertibat tamamdır. Sizin gidip yapmanız lazım!” demiş.

Bu arada çöp bidonları dökülüyor, bunlar da korkuyla seyrediyorlarmış. O sırada Mazlum, içerisinde bulunduğu çöp bidonunun döküleceği anı merakla bekliyormuş. Kendisi bu durumu sonradan cezaevinde şöyle anlatmış: “Ben anladım ki bir aksaklık var. Çünkü o sırada askerlerin sesinden başka hiçbir ses yoktu. Askerler şarkı söyleye söyleye çöpleri döküyorlardı.”

Akşamdan beri çöp bidonunun içinde olduğu için her tarafı uyusuk vaziyetteymiş. Beyni çalışıyor, kalbi çalışıyor, ama bütün organları hareketsizmiş. Hem soğuktan, hem de büzülü vaziyette kan hareket etmediği için kendini kötü hissediyormuş. Sesleri duyuyor, ne olup bittiğini tahmin edebiliyormuş.

Mazlum Doğan, “Bir aksama olmuştur, bir sorun vardır,” diye düşünmüş. “O zaman kendim yapacağım, ne yapabilirsem!” diye fikir yürütmüş. “Bidondan fırlayıp kaçacağım. Ne kadar başarabildimse. Nasılsa askerler de silahsız, tehlikesi de yok,” deyip harekete geçmiş.

Dökülme sırası Mazlum Doğan’ın içinde gizlendiği bidona gelince, iki asker o bidonu çevirip dökmüşler. Mazlum Doğan yumuk bir şekilde, çöple birlikte yere düşmüş. Ne yapmışsa, elini, ayağını hareket ettiremiyormuş. Her tarafı uyusmuş. Askerler bidonu geri çekip düzeltince bir insan vücudunun, -belki de ilkin kafasının- farkına varmışlar. Orada öyle hareketsiz birini görünce, hemen inip onu almışlar

ve tekrar aracın içine alıp askeri araçla şehre dönmüşler. O dönüş sırasında da ne yapıp etmişse kıvıldayamamış. Eli, ayağı hareket etmeyince, kaçıışı da böylece başarısızlıkla sonuçlanmış.

Kaçırma olayında görev alan o üç kişi sonradan farklı tarihlerde tutuklandılar. Bunların üçü de mahkemede bu durumu itiraf ettiler. Şu an bunların hiçbiri yaşamıyor.

Bunlardan Akif Yılmaz Karşı'ydı- o olaydaki başarısızlıktan kaynaklı ezikliği sonuna kadar yaşadı. 1982 yılında ölüm orucunda yaşamını yitirdi. Yıldırım Merkit, sonradan itirafçı oldu, cezaevinden çıktıktan sonra PKK tarafından Romanya'da infaz edildi. Mazlum Doğan ise, cezaevindeki işkenceyi protesto etmek için 21 Mart 1982 yılında yaşamını yitirdi.

► Sıkıyönetim sonrası cezaevlerindeki durum nasıldı, açlık grevlerinin, direnişlerin başladığı süreçte nelerle karşılaştınız?

Sıkıyönetim döneminin bitmesinden sonra Olağanüstü Hal dönemi başladı. Bu dönemde de insanlık dışı uygulamalar oldu. Birkaç kez açlık grevi yapıldı. Bu açlık grevlerinde daha önce bahsettiğim 42 kişinin ölüm sebebi, açlık grevleri, ölüm oruçları ve işkencelerdir.

O günlerin ayrıntılarını anlatmak zordur. Ancak tutuklulardan 50-60 kişi kendi aralarında karar almışlardı, ölüme dahil her şeyi göze alarak eylemi sürdüreceklerdi. Devlet yetkilileri aciz içinde kalmışlardı.

Başsavcı beni çağırdı. Tutuklularla birebir görüşme yapmak istediğini belirtti. Ben de bu anlamda tutuklulara kararlarını değiştirme anlamında hükmedemeyeceğimi, onları bu kararlarından vazgeçiremeyeceğimi bildiğim halde onların durumunu yerinde görmek, onları yoklamak ve kabul edilebilecek koşullarda yaşam şartları bu görüşmelerle sağlanabilir diye, görevi bu anlamda kabul ettim. Ve cezaevi müdürüyle birlikte koşullara gittik.

Durumu ağır olan bazı tutuklular belli yere alınmıştı. Kontrol edilmesi için bunu yapmışlardı. O tutuklular ise, tedaviyi kabul etmiyorlardı. O sırada gidip biraz konuşmak istedim. Bizzat onların ağzından şartlarının ne olduğunu, ne tür taleplerinin olduğunu öğrenmek istedim.

Koğuşa ilk girdiğimizde sadece bir kişi beni tanımıştı, öbürleri bizi idareden ya da polis falan zannedip yüzlerini çevirmişlerdi. İçlerinde yataкта olan biri, “ben sizi tanıyorum, avukat Fethi Gümüş’sünüz!” dedi. Bu cümleyi çok ağır bir şekilde, tane tane konuşmuştu. Çünkü ölüm orucundaydılar ve müdahaleyi de kabul etmiyorlardı. O tutuklu adımı, mesleğimi söyleyince, öbürlerinin bakışları da değişti. Orada durumlarını öğrenmeye çalıştık. Tabi bütün yetkililer de orada. Durumlarını, koşullarını konuştuk. Bu eylemden dolayı şartları nedir, bunları anlamaya çalıştım. Ve o çerçevede idareyle görüşme yaptım.

► İdarenin tavrı nasıldı?

Birçok açlık grevine tanık oldum. Bunların çoğunda, eylemin olumlu anlamda sona erdirilmesinde katkım oldu. Yetkililerle içerdekiler arasında bağlantıyı sağlamaya çalıştım. Bu çabayı genellikle son anda gösteriyordum. Çünkü bana son anda iletiliyordu, son anda içeri alınıyordum. Başka bir deyimle, yetkililer istemler karşısında acze düşünce olaya çözüm bulmak üzere bizlerden yardım istiyorlardı.

Dışarıdaki ailelerle tutuklular arasındaki bağlantıyı, karar alma sorununda o ilişkileri sağlamaya çalışıyorduk. Katkı sunmaya çalışıyorduk. Açlık grevinde sorunun çözümü son aşamaya gelmişti. Bakanlıklar nezdinde görüşmeler yapmamız gerekiyordu. Bu anlattığım Özal dönemi idi. Erdal İnönü ile de görüşmemiz gerekiyordu. Tutuklu yakınları açlık grevini SODEP İl Binası’nda yapıyordu. Onunla da görüşmek için randevu istemiştik. Fakat İnönü bizi kabul etmedi.

► Neden?

Akşam SODEP Genel Sekreteri Fikri Sağlar’ın evindeydik. Birkaç milletvekili daha vardı orada. Birlikte yetkililerle telefon görüşmeleri yapıyorduk. İnönü, “ben onların hiçbir şartını kabul etmiyorum, derhal parti binamı terk etsinler!” Hatta Fikri Sağlar’ın telefonla Erdal İnönü ile görüştüğü esnada, İnönü’nün beni kastederek, “ona söyle parti binamdaki insanları çıkarıp kendi evine götürsün. Orada açlık grevini sürdürsün. Bunu yapmazsa yarın sabah polis zoruyla o insanların çıkarılmasını isteyeceğim!”

► Sonra ne yaptınız?

Daha sonra Özal'la temas kurduk. Bize şunu söylemişti: “Ben sizin şartlarınızı kabul ediyorum. Televizyonda bu konuda konuşma yapacağım. Bazı konularda konuşacağım. Cezaevlerinin koşullarının iyileşmesi hakkında da mesaj vereceğim.”

“Siz bu konuda mesaj vermeniz halinde, biz de açlık grevlerinin sona erdirilmesi için arabuluculuk yapabiliriz,” dedik.

O da dedi ki, “Ama bu konuşmaları kimseye açıklamayın. Ben televizyonda açıklayacağım.” Özal’a inandık ve Diyarbakır’a gitmek üzere yola çıktık. Aynen söylediği saatte televizyona çıktı ve açıklamayı yaptı. Ben sabah yetkililerle görüşmek için cezaevine gittim. İçerdekilere, “Açlık grevine son vereceksiniz,” dedim, aynen kabul ettiler.

Dışarıdaki tutuklu yakınlarıyla da konuştum, onlardan iki-üç kişiyi yanıma alıp ki bunlar kadınlardı- birlikte cezaevine gittik, yakınlarıyla görüşturdüm. Böylece açlık grevine son verildi.

► Açlık grevleri oldukça çözüm arayışlarında sizlere epey iş düşüyormuş..?

Hem de çok. Bir başka açlık grevinin sonlarına doğruydı. Yetkililer tutukluların öne sürdüğü hiçbir şarta ya da koşula olumlu yanaşmıyordu. Tutuklular da direniyorlardı. Başsavcı mecbur kalınca Bakanlıkla irtibatımız sağlandı. Bakanlıkla görüşmeye gittik. SHP'nin koalisyonda olduğu dönemdi. Adalet Bakanı Seyfi Oktay bize çok olumlu davrandı. Gerçekten de bizi hiç kırmazdı. Onun talimatıyla Elazığ'daki başsavcıyla görüştük. Başsavcı bizzat gelip beni aldı, “cezaevine geleceksin, beni tutuklu temsilcileriyle görüştüreceksin” dedi.

Birlikte cezaevine gittik. Tutuklu temsilcileri, cezaevi birinci müdürü, başsavcıyla birlikte pazarlığa oturduk. 1980'li yıllardan kalan PKK üst düzey yetkililerinden tutuklu temsilcileriydi. Onlarla pazarlığa oturmuştuk. İlginçtir, daha önceden dedim ki, “şimdi biz burada aracı durumdayız. Bu nedenle biraz sizin üzerinize geleceğiz biraz devletin üzerine gideceğiz, böylece çözüm için yaklaşık bir durumu sağlayacağız. O noktaya getireceğiz, bizim

görevimiz budur, muhatap değiliz. Bunu yaparken de sizin üzerinize geleceğim bilginiz olsun, siz de ona göre davranın” dedim, kabul ettiler.

Savcı telaşlıydı. Bakanlıktan talimat almış, beni tutuklularla görüştürecektik ve çözüm bulunulacak diye, geçip arkamda durmuş görüşmeleri izliyordu. Bakan savcıya kesin talimat verdiği için çok telaşlıydı. Ne söylesek yapıyordu. Ben tutukluların üzerine gidiyordum. Bir şartın kabul edilmesi için bir ara tutukluların üzerine gittim. Bağırınca içlerinden biri aynen karşılık verdi. Bana çok sert tavır gösterdi. Başsavcı hemen atıldı, “Aman Fethi Bey, kabul edelim, tamam tamam sorun çıkmasın. Sakın naahoş bir durum olmasın!” dedi.

Savcı bütün şartları kabul etti. “Fakat,” dedi, “mümkün mertebe bu şartların kabul edildiğine dair basına hiçbir şekilde haber verilmemesini istiyorum. Kamuoyu bu şekilde bilgilendirilirse hoş olmaz,” dedi. Başsavcının bu isteği uygun görüldü ve ona göre davranıldı.

Yalnız oradaki görüşmelerde, cezaevi ikinci müdürü her konuda genellikle hep olumsuz konuşurdu. Tutuklulardan biri onun üzerine yürüdü: “Bütün bu olanların sorumlusu sensin. En küçük bir sorun çıkarsa, hesabını senden sorarız.” Başsavcı bunun üzerine, o müdüre kızıp odadan dışarı çıkmasını sağladı.

Yani 12 Eylül döneminden kalan o uygulamalar hep bu açlık grevleriyle direnişlerle çözülüyordu. Tabi her açlık grevleriyle birlikte, bedeli de ağır oluyordu.

“Senin şu an cezaevinde olman benim için bir güçtür”

Açlık grevlerinden birinde çok sayıda tutuklu hastaneye kaldırılmıştı. Aralarında Kemal Pir, Hayri Durmuş gibi isimler vardı. Tedaviyi de kabul etmiyorlardı. Örgütsel bir karar varsa, bu öyle sürerdi. İnsan hayatı pahasına da olsa, biz avukatlar olarak bu tür kararlara karşı çıkmazdık. Ama şartları mümkün mertebe yumuşatmaya çalışırdık.

Açlık grevinden dolayı hastaneye kaldırılan ve direniş süresi 50. 60. gün safhasına gelen tutukluların ailelerini alıp hastaneye getirdiler. O zaman PKK’nin üst düzey elemanlarından Muzaffer Ayata, yargılamalar sırasında dikkat çekiyordu. Rahmetli babasına Xalê Ömer -Ömer

Dayı- diyorduk, onu Siverek'ten alıp getirmişlerdi. Hastaneye gitmeden önce büroma uğramıştı. Benimle görüştü, fikrimi aldı. "Devlet beni alıp buraya getirdi, ne yapmam lazım?" diye sordu. Ben de kendisine, "Git bir konuş Muzaffer'le, nedir onun düşüncesi, seninle konuşabilir mi, konuşamaz mı, bir gidip gör. Ona rağmen bir şey yapma. Onun istediği şartlar yerine getirilmişse, getirilecekse ona izah etmeye çalış, ama yoksa iradesine hükmetme," dedim.

O arada gidip kendisiyle görüşmüş, "Muzaffer," demiş, "senin şu an cezaevinde olman benim için bir güçtür. Sen cezaevinde olduğun sürece Bucaklar üzerimize gelemiz. Eğer yok olursan namusumuza, insanlarımıza saldırıp yok ederler. Senin ömür boyu cezaevinde kalman dahi, Bucakların üzerimize gelmesini zorlaştıracaktır. Kendini düşünmedin, kendini bu işe adadın, ama şimdi bizi düşün." Muzaffer konuşacak durumda olmadığı için babasının söylediklerini "açlık grevini bırakacağız anlamında" başıyla onaylıyor ve böylece ilaç müdahalesi kabul edilmişti. Birkaç kişi yaşamlarını yitirdi. Öne sürdükleri şartları yetkililere götürdük, kabul ettiler. Böylece, bir açlık grevi de böylece bitmiş oldu. Açlık grevleri eylemlerinde hep böyle arabuluculuk yapmıştık. Bu çabalarımızla birçok ölüm olayının önüne geçtik. Tutuklularla idare arasında, tutuklularla aileleri arasında, tutuklular ve idarecilerle Adalet Bakanlığı arasında böyle gidip geliyorduk.

► Göz önünde bir avukat olarak size bir yönelim oldu mu, tehdit falan?

1984 yılı Temmuz'unda, 14 peşmerge İran üzerinden içeri girmişti. Türkiye'ye girişlerinin nedeni ihtiyaçlarını temin etmektir. Bir ağa onların paralarına el koymak için ihbar etmişti. Onların davalarına giriyordum. Aralarında 4 kişi üst düzey yöneticilerdi. Bunu sonradan öğrendim.

Bu 14 kişinin hukuksal işlerini takip eden Yusuf Salih isminde biri vardı. Kendisi daha önce Irak ordusunda topçu yüzbaşıyken ordudan ayrılıp peşmerge olmuş. Türkiye'ye bir girişinde yakalanınca üzerine Tunus pasaportu çıkmış. Yusuf Salih birkaç kez gelip gitmiş Türkiye'ye. Genellikle Kamışlo'dan pasaportla geçiş yapmış. Emniyetin dikkatini çekmiş ki bunu gözaltına alıp üç ay boyunca işkenceye tabi tutmuş-

lardı. Sorguda birçok şey konuşmuş. O arada bizim adımızı da verip, “Avukatımız olduğundan davayı takip etmek için yanımıza gelip girdi,” diye bir ifade vermiş.

Yusuf Salih, üç ay boyunca kaldığı sorguda vücudu sigarayla yakıldığından, morarmalar oluşmuştu. Her yanı yara bere içerisindeydi. Onun ifadesinden yola çıkılarak örgütünün Türkiye’deki mensubuy-muşuz gibi bir sonuca varmışlar ki, gözaltına alındım.

Bu soruşturmayı yapan Ankara emniyetiydi. Daha sonra Diyarbakır’a gönderilmişti ve buradaki polisler Yusuf Salih’e kızmışlar: “Sen ne diye Fethi Gümüş’e bu iftiraları atmışsın, biz onun ne olduğunu, hangi fikri taşıdığını, hangi örgüte mensup olduğunu çok iyi biliyoruz. Sen meseleyi saptırmışsın!” O da, “Ben hiçbir şey söylemedim. Sadece, ‘bu bizim avukatımızdır,’ demiştim.” O sırada bir imamı da tercümanlık yapsın diye getirmişlerdi.

Polis üzerimde çok duruyordu. “Senin burada avukatlık yapmaman gerekir. Bu mesleği burada yapman, birçok örgüte katkı sunman anlamına geliyor. Biz bunu kabul etmeyiz. Bütün bunları yazarız, sana da söyleyip imzalatırız da. Burayı terk edip gideceksin!”

Buna karşı direndim. Epey işkence gördüm. Üç gün boyunca yara bere içerisinde kaldım. Üçüncü gün dışarıdan baronun müdahalesiyle işkence kesildi ve üzerime gelmekten vazgeçtiler. Hakkımda hazırlanan tutanaklarda değişik örgütlere üye olduğumuzu, hatta eroin ticareti yaptığımıza kadar yazılmıştı. Iraklı Kürt örgütlerinin ne olduğundan dahi haberi yoktu. Bu gözaltı 50 gün sürdü.

Başka bir gözaltı yaşamadım, ama aranıyordum; iki ay firar gezdim. Bu olaydan iki ay sonra bu kez Ankara’da bir soruşturma ortaya çıktı. Behçet Cantürk yakalanmıştı. DDKD ve KİP (Kürdistan İşçi Partisi) üyeleri hakkında beyanda bulunmuş. O sırada tesadüfen Ankara’daydım. Operasyon başladı. Diyarbakır’da çok sayıda insan yakalanmıştı. Aranıyordum. Kaçak yaşıyordum. Bilahare devreye birileri girdi. Aynı suçtan iki ay önce gözaltına alındığıma ve yargılanmamın devam ettiğine dair emniyet raporu gelince “ikinci bir gözaltına alınma gereği kalmamıştır,” sonucuna varıldı ve iki ay firarda dolaştıktan sonra kurtuldum.

Ankara'daki gözaltı olayıyla ilgili, o dönem gözaltına alınan avukat Hüseyin Tayfun'a sordum:

► **Hüseyin Bey 1984 yılında DDKD/KİP ile ilgili dava dosyasında siz de tutuklananlar arasındaydınız. Bu olayı bizimle paylaşır mısınız?**

1984 Kasım ayıydı. O ara basında rahmetli Behçet Cantürk'le ilgili yayınlar yer alıyordu. Kendisi bazı olaylardan dolayı içerdeydi. Şahsımla ilgili hiçbir şey aklıma gelmezdi açıkçası. O zaman Pilmen Restoran'a gidip geliyordum.

13 Kasım 1984 gecesı yatağa henüz girmiştim. Kapı çalınca hanım kapıyı açtı. Kalabalık bir ekip eve geldi. Evde arama yaptılar. İçlerinden 4 görevli kaldı, diğerleri çıkıp gittiler. Kalanlarla oturup iki saat sohbet ettik. Bir ara telsiz anonsundan şu konuşma yapıldı, "İnce arama yapıyoruz!" denildi. Bunun üzerine evimizdeki görevliler de yeniden arama yaptılar. Yıllar önce yayımlanmış TÖB-DER'in gazetesini buldular. Orada Türkeş'in bir sözü yer alıyordu, o nedenle o sayıyı saklamıştım. Memleketin en güzel yerlerinden "Güneydoğu'yu Kürtler, işte bilmem şu yöreyi Çerkezler, falan işgal etmişler," gibi bir sözdü. Yani memleketin en verimli yerlerine Türk olmayanlar yerleşmişlerdi! Birincisi o gazeteydi, onu bulup aldılar.

Bir de 1978'de DDKD büyük kongresinde divan başkanlığı yapmıştım. Fethi Gümüş de divan başkan yardımcısıydı. O kongrede çekilmiş fotoğrafın yer aldığı bir takvim vardı, kongreye katılanları saygı duruşuna davet ederken demiştim ki, "4000 senedir bu topraklarda at koşturan ecdadımızın ruhunu şad etmek için sizi 2 dakikalık saygı duruşuna davet ediyorum!"

Ayrıca bir Fransız komünistinin sözünü not etmiştim. Türkeş'le ilgili olumsuz bir şeyler de yazmıştım. Bunları evdeki son aramada ele geçirdiler.

Neyse saat sabaha doğru saat: 3'ten sonra gözlerimi bağladılar. Araçlara binip emniyet müdürlüğüne götürüldüm. Bana karşı o ana kadar naziktiler, onu belirtiyim. Beşinci kata çıkarıldım. Kimlik sor-

gusuna başladılar. Şaşırtmaca sorular yöneltiliyorlardı. Cevaplandırıyordum. Sonra baktım ki, Pertev Işık'ı da getirmişler. Bizi götürüp dar bir hücreye koydular. İki gece o hücrede kaldık. Bir başka odaya koydular, daha genişti. İlk alınanlar olarak 6 kişiydik. Bizi DDKD'li olarak almışlardı. Çermik'ten de birkaç kişi vardı.

Hepimiz bir araya getirildiğimizde yaklaşık 15 kişiydik. Bir ara koğuş kıdemlisi diye görevlendirildim. İşkenceden getirilen birisine su içirilmemesi hususunda uyarılmıştım, ona dikkat ediyordum. Tuvalet de koğuşun içindeydi. Bir ara o Çermikli tuvalete gittiğinde böğürdüğünü fark ettim. “Bir şey oldu,” diye koştum kapıya vurdum. Görevli kapıya gelip “Nedir, niye vuruyorsun?” diye sorduğunda, dedim ki, “Adam ölüyor!” Görevli su içirmeyeyim diye tembih etmişti.

Bunun üzerine sorgu ekibi olduğunu sandığımız 3-4 kişi koğuşumuza geldi. Aralarından birinin çocuğu öğretmen olan eşimin öğrencilerindendi. Bu şahsın sorgucu olabileceğini tahmin edemezdim. Sivil biri daha vardı, o da istihbarattandı.

► Sorguya alındınız mı?

Hayır. Biz daha sonra Ankara'ya götürüldük. Kalorifersiz olduğu için, içerisi soğuk, yarım otobüsle yola çıkarıldık. Bu araç SEK Fabrikası'nındı. Biz 8 kişiydik, 8'de güvenlik görevlisi, toplam 16 kişiydik. Ankara'ya varınca bizi bir minibüse aldılar. İri yarı birkaç polis bizi karşıladı. Gözlerimiz bağlıydı. Dolaştırıldık ve aracın durduğu yerde araçtan indiğimizde aynı yere getirilmiştik. Orada 30 gün kaldık. 15 gün soruşturmaya çağırmadılar. Gergindim. Kaldığımız hücre sidik kokuyor, pis kokular geliyordu. Oturulacak bir yerimiz yoktu. Yanımda paltom vardı, onu katlayıp serdim yere, üzerine uzanıyordum. Bazen ayakta duruyordum, bazen oturuyordum.

İçimizden çok teresler çıktı. Polise yalvarıp yakarıyorlardı. Kendi kendime söz vermişim: beni döverlerse “Ayy!” dışında bir şey demeyeceğim. O yalvarma, yakarma durumuna düşmeyeceğim.

Sorguya götürdüklerinde cırlılıplak soydular, üzerime tazyikli su döktüler. O arada, “anlat sen ne yapmışsın!” diyorlardı. Yani gerçekten sıkıyönetim mahkemelerinde devrimcileri, yurtseverleri

savunmaktan başka bir şey yapmamıştım. Yani bir sempati vardı, ama kimseyle bir bağı yoktu. Sadece o DDKD kongresindeki fotoğrafımın yer aldığı takvim vardı. Onunla ilgili sorular soruyorlardı. O kongrede niçin divan başkanlığı yaptığımı sorduklarında, inkar etmedim. İsteyerek ve bilerek önerilen o görevi kabul ettiğimi, ama bu herhangi bir örgütle ilişkim olduğu anlamını taşımadığımı söyledim. Parmaklarıma elektrik verdiler. Oradan soğuk bir yere götürdüler, zangır zangır titriyordum.

“Bir ara Hatip Dicle’nin alnının kanadığını gördüm”

Bitişik hücrede biri vardı, sanırım cezaevi müdürlüğü görevinde bulunmuş, sol örgütlerle ilişkideymiş falan, ona çok ağır işkence yapmışlardı. Daha sonra onunla Mamak Askeri cezaevinde karşılaştığımızda bana anlatmıştı durumunu.

Mamak’a getirildiğimizde önce kafeste tutulduk, sonra değişik koğuşlara dağıtıldık. Koğuşa götürülürken dövüyorlardı. Bir ara Hatip Dicle’nin alnının kanadığını gördüm. Duvara mı vurmuştu, yoksa darbe mi almıştı bilmiyorum. Her gün dayak faslı vardı. Bir bahane bulup dövüyorlardı. Bizi dövdüklerinde orada işkencede öldürülen İlhan Erdost aklıma gelmişti.

Bir ara sigara içmek istedik. “Ne yapalım, ne edelim” derken yandaki hücreden biri bize kibrit attı. Meğer o adam sonradan öğrendik ki, MHP’liymiş! ‘Faşist’ dediğimiz birinin bize yardımcı olabileceğini düşünebilmek bile imkansızdı.

Mamak’ta geçici koğuşlarda 3-4 gün tutulurdu insanlar. Bizi 15 gün tuttular. Netice alamamışlardı da ondan. Siverek’ten, Diyarbakır’dan, Cizre’den vs. yerlerden yakalananlar olmuştu. Anladığım kadarıyla onlardan bizimle ilgili bilgi bekliyorlardı. Mevcut delillerle bizi tutuklamaları mümkün görünmüyordu. Yani durumumuz ilginçti, 15 gündür cezaevindeydik ama tutuklu değildik! Geçici koğuşların şartları öbürlerine göre çok kötüydü.

Bir gün savcılığa çağırıldık. Ben savcılığa götürüldüğümde, birkaç kişi yüzünü duvara dönmüş bekliyorlardı. O duvara dönenlerden biri “Feto!” dedi. Bu sesi duyunca kim olduğunu merak

etmeye başladım. Aksanından bunun Kürt olduğunu düşündüm. Asker yanımızdan uzaklaşınca, dayağı göze alarak kendisine sordum: “Hemşerim sen nerelisin?”

“Ben” dedi, “Behçet Cantürk!” Hayatımda ilk defa o gün orada gördüm, Behçet Cantürk’ü. O da uzun süre işkenceye maruz kalmış biriydi. O “Feto” diye hitap ettiği kişiye bir şeyler işaret ettiğini gördüm. Savcılıktan sonra bizi aynı araçla götürdüler. Son iki gün tutuklu ve hükümlülerin kaldığı koğuşlara verdiler bizi. Hem sağcılar, hem de solcular aynı koğuşta kalıyorlardı.

Kalorifer radyatörünün üzerine su koymuşlar. O suyla vücudumu ovdum, çamaşırlarımı yıkadılar. Rahatlamıştım.

İki gün sonra bu defa bizi hakim karşısına çıkardılar. Hakim tahliyemize karar verdi. Mahkeme sonrası hakkımızda takipsizlik kararı verildi.

Fethi Gümüş'e dönelim:

► **Önemli bir Kürt aydını olarak bilinen ve faili meçhul cinayetlere kurban gidenler arasında ilk sıralarda yer alan Vedat Aydın'ı yakından tanıyanlardan birisiniz; hem avukatıydınız hem de yakın ilişkiniz vardı. Onun hakkında anlatabileceğiniz çok şey olmalı..?**

1974'ten sonra Diyarbakır'da avukatlığa başladığımda, Vedat Aydın'ın en çok görüştüğü kişiydim. Sürekli olarak gözaltına alınıyor, mahkemelik oluyordu. Bu vesileyle hem avukatı olarak, hem de yakın arkadaşı olarak aramızdaki ilişkiler çok daha sıklaşmıştı.

Vedat Aydın, sıkıyönetim döneminde yargılanırken üç kez gözaltına alındı. Mahkeme serbest bırakıyordu, polis tekrar gözaltına alıyordu.

Gözaltındayken ifade tutanağı hazırlanırken hiçbir zaman özgeçmişinin altına imza atmamıştı. Geçerli hiçbir suçlama olmaksızın sürekli onu gözaltında tutmak istiyorlardı. Tüm uğraşmalarımıza rağmen Vedat'ı kurtaramadık. Hiçbir ikrarı, ifadesi olmaksızın uzun süre içerde kaldı. Vedat çıktıktan sonra, herkes onun öğretmenliğe başlayacağını ya da ailece uğraşları olan çiftçilik yapmasını beklerken, o, tüm bu imkanları bir tarafa iterek yurtseverliği, devrimciliği sanat kabul ederek tüm varlığıyla kendini ona vermişti.

O, siyasi çalışmalarında 24 saat yoğunlaşan biriydi. Çok rahat, alçakgönüllü bir kişiydi. Çok sert biri olmasına rağmen eleştirilere, farklılıklara tahammül edebiliyordu.

Daha çok bilinçlenmek, kendini geliştirmek için disiplinli çalışırdı. Örneğin, kendi ana dilimizde konuşmamız gerektiğine yönelik bir düşüncüyü sürekli dile getiriyordu. Günlük yaşamımızda konuşmakla kalmayıp resmi yerlerde de konuşmamız gerektiğini ileri sürüyordu.

Bu çerçevede bu işe ilk etapta İnsan Hakları Derneği'nin kongresinde Kürtçe konuşma yapmakla bu düşüncesini hayata geçirdi.

O gün gözaltına alındı, yargılandı. Vedat Aydın'ın yargılanması da ilginçti. Herhalde Türkiye'nin muhtelif yerlerinden 150'den fazla avukat katılmıştı. İlk olarak bir sanık bu kadar avukat tarafından savunuluyordu. Duruşma sabahı salonda yer kalmayınca çok az miktarda dinleyici içeri alınmıştı.

Gece toplanan avukatlar konuşup tartışarak bir karar almışlar. Beni ve iki de Türk arkadaşı sözcü seçmişler, savunmada kargaşa olmasın diye. Sadece biz söz alıp savunma yapabileceğiz.

► Mahkemede savunmasını Kürtçe mi yaptı?

Vedat Aydın savunmasını Kürtçe yapıyordu. En az bir saat mahkeme başkanı ile Vedat arasında konuşma oldu. Mahkeme başkanı Türkçe soruyor, Vedat Kürtçe cevap veriyordu. Israrla tercüman istiyor, Kürtçe ifade vermek istediğini belirtiyordu. Biz de müdahale ediyorduk. Bu tartışma ve münakaşa bir-iki saat devam etti.

Vedat’la birlikte iki kişi daha yargılanıyordu: Ahmet Zeki Okçuoğlu ve Mustafa Özer. Mahkeme başkanı kurnazca davranıp Vedat’ı atlayarak öbür iki sanığın sorgusuna geçti. Onlar da, “önce Vedat’ın ifadesi alınsın, ondan sonra biz ifade verelim” dediler.

“Şahıslara soruldu, cevap vermediklerinden savunma yapmışlar gibi ‘susma hakkı’nı kullandıkları,” biçiminde bir durum ortaya çıkıyordu. Baktık ki, mahkeme başkanı sanıklar ve bizleri oyuna getirerek duruşmayı bitirmek istiyorlar, hemen müdahalede bulunduk. Çok sert tartışmalar oldu. Sanıkların ifadeleri alınıncaya kadar duruşmayı protesto ediyoruz!” dedim ve salonu terk ettik. Bu kararımızla bütün avukat arkadaşlar çıkmaya başladılar. Biz salondan çıkınca, mahkeme başkanı da çıkmaza girdi ve “10 dakika ara veriyoruz,” dedi.

Aradan 10 dakika geçti ve biz salona girmedik. Mahkeme başladı. Sanıkların ifadelerini almadan beraat ve tahliye kararını verdi.

Yani orda Vedat kendi özgün düşüncesini ön plana çıkararak direnmesi ve bunu ısrarla sürdürmesiyle herkesin takdirini kazandı. Gerçekten takdire şayandı.

► Vedat Aydın’ın öldürülmesi olayını anlatır mısınız?

Vedat’ın, HEP İl başkanı olduğu dönemdi. 5 Temmuz günü yanıma gelerek dedi ki, “polis beni alacak!” Nedenini sorduğumda üniversitede öğrencilere hitaben bir konuşma yaptığını, konuşma sırasında polis onu almak isteyince arkadaşları kendisini kaçıırıp sakladığını ve böylelikle kurtulduğunu anlattı.

Polisin kendisini alması halinde önemli olmadığını, konuşma içeriğinde önemli bir şey yoksa rahat olmasını söyledim. Ama buna rağmen sıcaklığına ele geçmemesini, o gece eve gitmemesini söyledim.

“Tamam,” dedi. Evimiz birbirine yakın olduğundan ve bir de benimle yakın ilişkide olduğu için ‘bize gel’ diyemedim. Riskli olur diye başka bir yere gitmesini önerdim.

Biz de o akşam Mersin’e tatile gitmek için bilet almışız, yola çıkacağız. Gece arkadaşlar beni aradılar, dediler ki, “Vedat’ı aldılar!” Ben de, “nasıl olur,” dedim. “Evden almışlar!” dediler.

Vedat o gece benim kendisine tembih ettiğim gibi, evi terk etmek düşüncesindeymiş. Kendisine önerdiğim bir arkadaşının evine gitmiş, o da evde yokmuş. Belki de bir - iki kişiye daha uğramış, müsait olmadıklarından evine geri dönmüş.

Biz de bu gözaltına alınma durumunu fazla önemsememiştik. “Nasılsa bir konuşmadan dolayı almışlar, sorgusu yapılır, mahkemeye verilir,” diye düşünüyoruz. Arkadaşlara dedim ki, “Yarın sabah aranızda bir konuşun. Milletvekillerini de arayıp onları da bilgilendirin.” Böyle bir olay benim için ilk olduğu için derinlikli düşünememiştim. Telefondaki arkadaş, “Avukat arkadaşlara haber verin bilgileri olsun,” dedim.

Meğer Vedat’ın hakkında önceden alınmış bir karar varmış. Belki kendisinin direnmesiyle bu durum tetiklendi. Daha önce gözaltına alındığında, polisin kendisine yaptığı hakaretleri aynen kendilerine iade ederdi. Böyle bir yapısı vardı. Yani el pençe durmaz, teslim olmazdı. Boyun eğmek onun felsefesinde yoktu. Direniyordu.

Ve bu olayda da direnmişti, teslim olmamıştı, karşılığı olarak da ölümüyle bedelini ödemişti.

► Cenaze töreninde bulunabildiniz mi?

Cenazesinin defnedilmesi günü olayı öğrenmiştim. Tatile gittiğim köyde telefon yoktu, uzak bir yerden telefon ettim. Yani bizim okuyabileceğimiz türden gazeteler de gelmiyordu. Bir tatil köyüydü. Bu yüzden Vedat’ın öldürüldüğünden haberimiz olmamıştı. İnfaz edildiği haberini de tesadüfen öğrenmiştim.

Son anda bir gazetede olayla ilgili bir haber yer almıştı. Hemen Mersin'e geldim. Oradan arabaya binip Diyarbakır'a hareket ettim. Vedat'ın cenaze töreninin yapıldığı günün akşamı, Diyarbakır'a vardığımda olay yatışmıştı. Hemen hastaneleri ziyarete gittim. Yaralılarla ilgilendim.

Yani Vedat kaçırılıp öldürüldüğünde ve cenazesi defnedildiğinde benim Diyarbakır'da olmamam büyük bir eksiklikti ve ezikliği hep yaşadım. Yaşamım boyunca da bu ezikliği hissedeceğim.

► Vedat Aydın nasıl biriydi?

Onun dürüstlüğü, samimiyetini ve bağlılığını anlatmak gerçekten zor. Kürt halkını düşünürken kendine ait her şeyi unuturdu. Toprak zengini bir ailenin ferdiydi, malvarlığı bakımından zengindi, evli ve çocukları olmasına rağmen sahip olduğu her şeyi yurtseverliği uğruna bir tarafa atmıştı. Böyle bir kişilikte bir Kürt'ü, onun gibi birini daha bulmak çok zor. Onu her zaman saygıyla anıyorum.

► İki yıl sonra katledilen Musa Anter'le ilgili anılarınız var mı?

Apê Musa'yı öğrencilik dönemimden tanıyorum. Bizim kuşakta yurtseverliğin temelini o atmıştır. İlkokulda onun Kımıl ile Birîna Reş adlı kitaplarını okurdum. Bu kitaplar Kürtçe olduğu için çok tuhafıma giderdi. Kürtçe dili kâğıda nasıl geçiyor, nasıl yazılıyor; ilkokulda olmama rağmen, bu kitapları okumam çok hoşuma gidiyordu. Bu kitapları defalarca okuyordum. Yanımdakilere de okuyordum.

Gerçekten de ben Apê Musa'nın sayesinde yurtseverliği kavradım. O dönemde ortaokulda, lisede Kürt yurtseverliğini savunmak çok nadir görünen bir şeydi.

İstanbul'da öğrencilik sırasında hep onunla görüşürdük. Avukatlığa başladıktan sonra yargılandığı bütün davalarını üstlenmişim.

1974 affından sonra serbest bırakılınca, cezaevinden çıktığında köyüne çekildi. Köy yaşamını tercih etti bazı sebeplerden ve bazı olaylardan dolayı. 1990'lı yıllara kadar köyünde kaldı.

Bir gün yazıhaneme geldi. "Fethi ben bölgeyi terk edeceğim, hiç istemediğim halde bölgeyi terk edip Batı'ya gideceğim!" dedi.

Çok üzüntülü gördüm kendisini. Israrla nedenini sordum. “Gitmek zorunda kaldığını,” belirterek, “PKK’li geçinen bazı kişiler beni cezalandırmak istiyorlar!” dedi. “Kimdir bunlar?” diye sordum: “Alaattin Kanat!” dedi.

Sonradan itirafçı olup kontra faaliyetlerinde bulunan bu şahıs, o dönem gerçekten de o bölgede etkili biriydi. Birkaç kez yanına gitmiş, birkaç kez gerillayı göndermiş, ceza olarak kendisinden büyük meblağda para istemişler. “Ben böyle büyük miktarda cezayı hak etmemiştim, fakat kendilerini ikna edemedim. Ya öldürüleceğim ya da bölgeyi terk edeceğim. Bu sırrımı senle paylaşmak istedim,” dedi.

Böylece çekip İstanbul’a gitti. Bilahare yargılandı, avukatlığını da yaptım. Fakat Apê Musa vurulduğu dönemde Diyarbakır’a gelişinin nedeni belediye tarafından davet edilmiş olmasıydı. Bizim de belediyeyle ilişkimiz iyi olmadığı için irtibat kuramadık. Kendisiyle çok şeyi paylaşmamıza rağmen bu gelişinde bana uğramamıştı.

Ve maalesef katledildi. Onu kalbimizde saklıyoruz. Bir süre sonra hanımı geldi, “Mezarını yapalım,” dedi. “Abla ben hazırlığını yapıyorum zaten,” dedim. Mezar taşlarını yaptırdım. Adını yazdırdım. “Hediyem olsun,” dedim. O da beni kırmadı, kabul etti. Doğum tarihini yazdırdık, ölüm tarihini yazdırmadık, ölümsüzlüğünün işareti olarak. Ölüm tarihi mezar taşında yazılı değil!

► OHAL döneminde tehditlerle karşılaştınız mı?

Yaşamım boyunca hep tehlikelerle karşılaştım. Bu tehlikenin tarafı bazen devletti, bazen de aşiretlerden biri. Ben de bir aşirete mensuptum. Bu anlamda da çok kez tehlikelerle karşılaştım. Yıllarca, Diyarbakır’ın sokak ve caddelerinde dolaşamaz durumdaydım. Çok kötü bir süreç yaşadım.

Bazen polislerle karşı karşıya gelirdim. Nereye gitsem takip altında olurdum. Büroma, evime gelirlerdi. Kimisi canımıza kast etmek için, kimi sadece takip etmek içindi. Bunları anlamakta, teşhiste zorluk çekiyordum. Hangisi sadece beni takip ediyor, hangisi canıma kast etmek için fırsat kolluyor, bilmiyordum.

Bazen kendi kendime yorumlar yapıyor, tespitlerde bulun-

yordum: “Şu polis beni günlük yaşantımı tespit etmek için takip ediyor” diyordum, ondan zarar görmeyeceğimi düşünüyordum ve takip edilmemi hiç önemsemiyordum.

Bir başka takip ekibini görünce, bunun da başka amaçla beni takip ettiğini düşünüyordum. Bütün bunlar yaşantımızın bir parçası olmuştu.

Bu durum uzun süre böyle devam etti. Onları ikaz ediyordum, bazen hakaret ediyordum. Yani günlük hayatımız bu şekilde sürüyordu.

► Tehlikeler karşısında güçlü sezgileriniz olmalı?

Özellikle 90’lı yıllardan sonra güçlü tehlikeler sezdim. Cana kast söz konusuydu. İlginçtir. Bir gün Cemşit arkadaşım bana gelip dedi ki, “bana tehdit telefonları geliyor!”

Kendisine “bana anlat, nasıl tehdit edildiğini, ne söylendiğini, teşhisimi koyayım” dedim. Tehdit olayını anlatınca, “sen kurtuldun!” dedim. Dedi ki, “yahu sen benle dalga mı geçiyorsun. Ben, polis tarafından telefonla tehdit edildiğimi söylüyorum, sen kalkmış ‘kurtuldun’ diyorsun!” Dedim ki, “artık polisin taktiklerini bilmemiz lazım. Senin cezan bugün için tehdittir. Sen bugün için farklı bir şekilde hareket etmezsen, onların üzerine gitmezsen, tahrik etmezsen senin cezan bu kadardır. Ama farklı hareket edersen, senin cezanın nereye varacağını ben de bilemem!”

Mustafa Özer’in o sıralarda arabası bombalanıp, havaya uçurulmuştu. “Mustafa Özer’in de cezası verilmişti, o da kurtulmuştu. Ama ben ne tehdit edilmiştim, ne de uyarılmıştım. Şu anda hayatı tehlikede olan benim, korkması gereken benim, siz korkmayın!” dedim. Cemşit’in kafasına yatmıştı. Rahatladı.

Bir ara ben de bir tehdit aldım ve rahatladım! “Ben devletin üzerine daha farklı şekilde gitmezsem benim cezam bir tehdittir!” diye düşündüm. Çeteler genellikle üç şekilde hareket ederler: Birincisi, önceden tehdit ederler. Bu tehdit karşı tarafı caydırırsa veyahut en azından farklı şekilde davranmaya yöneltirse, onlar bununla yetinirler. Tehditte onu dengeli bir şekilde hareket etmesini sağlamak isterler.

İkincisi, önceden tehdit ediyorlar. Kendisi bunu çevresiyle paylaşsın, herkes bilsin, yayılsın tehdit edildiğine dair haberi yayılsın. Bunun

akabinde onu yok etsinler! Bu da sonradan anlatılsın: “Tehdit edilmişti, dinlemedi, sonuç bu oldu,” diye. Kitlelere gözdağı olur böylece.

Üçüncü yöntemleri de şu: Hiçbir tehdit de bulunmadan bir gün karar alınır ve şahıs infaz edilir. O süreçte en çok uygulanan yöntem buydu. O günlerde bana da tehdit gelmemişti. Bundan da tedirgin oluyordum.

Aslında yaptığımız bir şey de yoktu. İlegal bir şey yoktu, sadece avukatlıktı, ama bu da onların çok zoruna gidiyordu. Yani bir yerden bir tehdit gelsin diye bekliyordum. Bir tehdit gelse sevineceğim. Böylece cezam kesilmiş olacaktı.

► Sizi sevindirecek tehdit geldi mi sonraları?

Bir gün evdeyim, telefonum çaldı. Ahizeyi kaldırıp baktığımda karşı tarafta tanımadığım biri vardı. “Ben ...’ım. Seni tanımıyorum, ama sen beni çok iyi tanırsın. İşyerimiz ...’dadır.” Benimle birlikte bir doktoru istiyordu. Bizi istemesinin nedeni şuydu: Bir gerillanın yaralı olduğunu, tedavi için bir doktora ihtiyaç olduğunu, o doktoru da benim getirmemi istiyorlardı.

Bunu söyleyince tabi ben şüphelendim. Bir doktoru, bir avukat niye getirsin. O doktoru başka bir şekilde kendileri alıp götürmüyorlar da, benim kanalımla almak istiyorlar. Bir de “İçimde bir kuşku var, acaba doğru mu değil mi?” diye.

O telefon eden şahsa dedim ki, (o istedikleri doktor Seyfettin Kızılkıran’dı, o sırada Tabipler Odası Başkanı’ydı, bense Baro Başkanı’ydım. Böylece ikimizi de infaz edecekler. Bölgede büyük bir yankı uyandıracak, iki kurumun başkanını ortadan kaldırmakla) “Eğer sen o doktoru istiyorsan, kendisini ara!” Onu yoklamak istedim. O da, “Abi” dedi, “sen olmazsan bu iş mümkün değildir!” O zaman anladım ki, amaç bendim! Gerçekten de doktora ihtiyaçları olsaydı, bu çok kolaydı, gidip hastanede veya evinden alabilirlerdi. Ama gerçekten de amaçları bense ki öyle görünüyor o zaman ben ve doktoru almak istiyorlar demektir.

Fakat ısrar edince daha da şüphelendim. “Ben seni bir parti binasına göndereyim,” dedim. “Sen oraya git, orda muhakkak sana

yardım ederler.” Bunu söyleyince susup kaldı. Hiç beklemediği bir şeydi. Ben bunları söylerken, ses tonundan onun neyi amaçladığını anlamak ve onu teşhis etmek istiyordum.

Yani bana diyebilirdi ki: “Peki orda kimin yanına gideyim, kimi önerirsin, kim yardımcı olabilir?” Hiçbir şey söylemedi, öyle dondu, sesi ke-sildi, anlaşılan hiç beklemediği bir durumdu. Öyle olunca, bende de renk kalmadı. Bir süre sonra “Niye oraya gideyim, niye beni oraya gönderiyorsun?” dedi ve sustu. Ardından da telefonu kapattı.

Eşim, “Nedir?” diye sorunca, “Hanım bir oyun oynuyorlar. Beni götürmek istiyorlar. Haberin olsun. Fakat telefon açanı denemek maksadıyla bir yere gönderdim. Eğer oradan biri bana telefon ederse, ‘gönderdiğin arkadaşın işini yapıyoruz, merak etme’ şeklinde bir telefon gelirse, olay doğrudur. Yok eğer yeniden aynı şeyi ısrarla söyleyen bir telefon gelirse, bilirim ki hakkımda karar vermişler. İkimizi götürüp infaz edecekler!”

Bekledim. Bir saatten fazla zaman geçti. Demek ki düşünmüşler, “ne yapalım, kime gidelim?” diye. Kendilerini yönlendirdiğim adrese gitmemişler. Diyarbakır’da benimle samimi olan tanıdıkları bir arkadaşına gitmeyi düşünmüşler, o arkadaşına telefon ettirecekler. Öyle de oldu. Çok yakından tanıdığım bir arkadaşım telefon etti. Telefonda o arkadaşın sesini duyduğumda şaşırdım ve daha fazla tedirgin oldum. O arkadaş üstü kapalı bir şekilde dedi ki, “şöyle şöyle bir mesele var, buraya gelmişler çok rica ediyorlar.”

O arkadaş, “Ona de ki, seni bir başka yere gönderdim, oraya niye gitmedin. Bir de onun bahsettiği konularla ne ilgileniyorum, ne de karışıyorum. Ne o doktorla ilişkim var, ne de o doktoru dışarı çağırabilirim,” deyip telefonu kapattım.

Aradan epey bir zaman geçti. Beni arayan o arkadaşım karşılaştığımda, “Şu tarihte biri senin yanına geldi, telefonla benimle konuştun, hatırlıyor musun?” diye sordum, “Evet, hatırlıyorum. Galiba o işi halettiler,” dedi.

Anladım ki, ben gitmeyince onlar da o arkadaştan ayrılmışlar. Daha sonra kendisini arayıp “Biz o işi hallettik,” demişler. Bir doktoru götürüp tedavi ettik anlamında. Hani “yalandır” denmesin

diye. Aradan zaman geçti, o arkadaşla tekrar karşılaşınca yeniden sordum geçmiş olayı. Bana dedi ki, “Sen üçüncü defadır soruyorsun. Niçin sorduğunu yeni anladım. Bahsettiğin kişi ajanmış! O zaman bilmiyordum. Sonradan tespit ettik, devletin ajanıymış. Onun tavrından şüphelendik, ama bilmiyorduk. Gerçekten de seni götürüp infaz edeceklermiş!”

Not: Diyarbakırlı bir avukat ve bir doktoru infaz edemediler, ama sonraki günlerde Elazığ'da Avukat Metin Can ile Doktor Hasan Kaya'yı infaz ettiler. (V.Ç)

“Onu infaz edecektik, edemedik!”

Zamanında gerilla komutanı olan, ayrıca cezaevinden çıkmış tetikçi bir itirafçı, bir de korucubaşı iki üç ay beni takip etmişler. Bu bilgiyi sonradan bir itirafçının itirafından öğrendim. Bu ekip bizleri götürüp infaz edeceklermiş.

Ama Susurluk Raporu'na yansıyan bir olay var: “Onu infaz edecektik, edemedik!” şeklinde bir cümle geçiyor orada. Benimle ilgili infaz teşebbüsünde görev alanların adları sonradan kamuoyuna duyurulan Susurluk Raporu'nda yer almaktaydı: Binbaşı Abdülkerim Kırca, Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım, Ahmet Demir, Muhsin Gül, Alaattin Kanat...

Şunu söylemek istiyorum: Bu süreç içerisinde bildiklerimiz bunlar, bilmediğimiz muhakkak birçok teşebbüs vardır. Zaman zaman ölümle birçok kez karşı karşıya gelmişiz. Tesadüfen kurtulmuşuz.

Örneğin bir itirafçının itirafında geçiyordu. Bu olay Van'da olmuş. Bir infaza gitmişler. İnsan Hakları Derneği Şube Başkanı Yavuz Binbay'ın evinin kapısına dayanmışlar. Bakmışlar ki, binanın kapısında bir polis duruyor. Bu durum üzerine, “bu herhalde farkına varmış, bizden şüphelenmiş polise haber vermiş, orda o polis nöbet bekliyor. Bu durumda bizim yukarı çıkmamız zor olacak!” diye düşündüklerinden o an için o şahsın infazından vazgeçmişler.

O polis tesadüfen orda bulunuyormuş. Resmi elbiseli polis birilerini bekliyormuş orda. Sonradan o Yavuz Binbay'dan bu olayı sordum. O yanlış teşhis kendisini kurtarmıştı. Ondan vazgeçmiş-

ler. Başkasına yönelmişler. Sonradan kim bilir kime yönelmişlerdir.

Bizimki de böyle olmuş. Tesadüfen de olsa telefonla verdiğimiz cevapla kurtarmışız. Yani kim bilir kaç sefer projeye dahil edilmişiz de, sonradan vazgeçmişler. İşte korkudan, kaygıdan, tedirgin olmaktan dolayı bazı şeylere dikkat etmekle, veyahut akıllıca tedbirlerle kurtulmuşuz.

► OHAL dönemindeki mahkeme duruşmalarından ilginç anılarınız var mı?

Avukatlık mesleğinde birçok ilginç olayla karşılaştım. Böylesi hatıralarımızı anlatıp araya biraz farklı anıları katarak renklendirmek anlamlı olur.

Bir gün Hakkari’de, Beşir isminde 16 yaşında bir genç çoban PKK’ye katılmış. Beşir, Türkiye sınırından içeri intikal eden grubun içinde yer almaktaymış. Bir çatışmada silahıyla birlikte yakalanmıştı.

Yargılanıyordu. Avukatlığını üstlenmiştim. Yargılama esnasında, “Çoban Beşir’i 125. Madde’den dolayı yargılayamazsınız. Şu anda Abdullah Öcalan’ı yakalarsanız onu da 125’ten Çoban Beşir’i de 125’ten yargılayacaksınız, bu mümkün değildir. Sadece örgüt üyesi olarak örgüte katılmış, İran’a gitmiş geri gelirken yakalanmış. Dolayısıyla 125 olmaz, 168’den yargılanmalıdır,” diye bir savunma yaptım.

Beşir, Türkçe bilmiyor. Mahkeme heyetiyle biraz böyle samimi bir şekilde konuşuyoruz. Mahkeme başkanı beni severdi. “Hadi seni kırmayalım, bunu örgüt üyeliğinden yargılayıp cezalandıralım,” dedi. Oysa bu, silahıyla birlikte yakalanmış, 125’ten cezalandırılmalıydı.

O şekilde hüküm kuruldu. Çoban Beşir ise, “Nasıl olsa bana müebbet verecekler, ben de zafer işaretini yapıp, ‘Biji Serok Apo!’” diye slogan atacağım,” diye düşünmüş. O şekilde kafasına koymuştu ve yapmıştı.

Yargılama sonunda yaşının küçüklüğü nazara alınarak 8 yıl ceza verildi. Oysa Çoban Beşir müebbet bekliyordu. Mübaşir Beşir’e dönüp Kürtçe “Mahkeme sana ceza verdi,” dedikten sonra, Beşir müebbet ceza aldığını sandığından “Biji Serok Apo!” sloganını atmıştı.

Mahkeme başkanı dönüp bana dedi ki, “Buyur Fethi Bey, ne yaptığını gör! Adamı bize nasıl tarif ettin. Biz ona rağmen hukuka aykırı olarak cezayı verdik. Bak işte, ‘Biji Serok Apo’ diyor! “Savcı, “Ben temyiz edeceğim!” dedi. “Takdir sizin, engel olamam,” dedim. Şaşırdım, kaldım. O arada Beşir’i götürdüler.

Savcı da kararı temyiz etti. Dosya temyize gidince, Yargıtay, “müebbet ceza verilmesi lazım, 8 yıl ceza verilmesi mümkün değil, çünkü çatışmada yakalanmış.”

Yeniden yargılama yapıldı. Çoban Beşir’e durumu anlattım. “Sen slogan attın, onlar da böyle yaptılar,” dedim. “Olsun,” dedi. Beşir kafasına koymuş, ikinci yargılama sonucu tekrar aynı şekilde slogan atacak, ama bu sefer sloganı ne zaman atacağını bilemiyor. Türkçe bilmediği için, ne zaman slogan atması gerektiğini tespit edemediğinden kendisine tembihlemişler, tutanak bağlanmadan önce atacağı slogan da savunmanın bir parçası kabul görülecek ve bundan dolayı ceza almayacak.

O anı ayarlamaya çalışıyor, fakat bilmiyor. İkide bir bana bakıyor, “Ez bejim?” diyordu. Yani sloganın vakti gelmişse, “Söyleyeyim mi?” diye soruyordu.

İşaret edersem hakim savcı karşımda, görecekler, hoş olmaz. Ben yüzümü hakimlere çevirmek zorunda kaldım. Artık ona bakamıyordum. Başımı ona çevirdiğim anda “Ez bejim?” diyordu. “Bêje!” desem slogan atacak ve benden kaynaklandığı anlaşılacak. Bu nedenle yüzüm hep mahkeme heyetine dönük duruyordum.

Hakim kararı okudu. Müebbet kararı verilmişti. Yaşının küçük olması nedeniyle cezadan indirim yapıldı. Mahkeme heyeti kararın Beşir’e bildirilmesi halinde slogan atacağını bildikleri için söylemediler.

Tam da askerler Beşir’i alıp götürecekleri sırada, hakim mübaşire cezanın bildirilmesini istedi. O arada Beşir önümden geçerken döndü, bana: “Ka min ne got?” dedi. Yani “Ben sana dememiş miydi?” diye serzenişte bulundu. Beşir, zamanı ayarlayamadığı için slogan da atamadı, o duygu içine dert oldu.

O doğal sesi, o doğal hareketleri beni çok etkilemişti. O 17 yaşındaki Çoban, her şeyi doğal ortamda öğrenmiş, örgütün düşün-

celerini de doğal ortamda kabullenmiş; o sloganı atmayı da doğal bir eylem olarak düşünmüştü. O doğal hali gözlerimin önünden gitmiyor; iki elini yana açmış, gözleri acı içerisinde, o doğal sesi hala kulaklarımda: “Ka min ne got?”

Askerler hemen onu salondan dışarı çıkardılar. Beşir sloganı atamadan o hasretle gitti!

“Beji, ji te ra çi lazım e?”

Başka bir anım da şu: 1996 yılıydı. Bir karı koca “örgüte yardım ve yataklık”la yargılanıyorlardı. İkisi de tutukluydular. Siirt tarafından getirilmişlerdi.

Ben ikisinin de avukatıydım. Dosyada yazılanlara göre, kadının durumu biraz daha kritik görünüyor. Onun tahliyesi erkeğe nazaran daha zor.

Duruşmadayız. Bu arada kadının durumunu tahlil etmek istedim. Yani “birkaç söz sarf edip hiç olmazsa onun tahliyesini kolaylaştıracak bir ortam sağlayalım,” diyordum. O sırada kadına dikkatle baktığımda karnının şiş olduğunu fark ettim. Bu, beni rahatlatı.

Söz alıp kalktım. Kadının doğurmak üzere olduğunu, bu koşullarda cezaevinde tutulmasının sakıncalı olduğunu gerekçe göstererek tahliyesini istedim.

Duruşma savcısı açığöz birisiydi. Ben anlatırken bana kaş-göz işareti yaptı, “Nerden biliyorsun?” anlamında, “doğru mudur?” falan. Ben de kadını işaret ederek “İşte görüyorsun, hamile!” dedim. Bana inandı. Tahliyesini istememesi gerekirken, “hamiledir” gerekçesiyle, “tahliyesine karar verilmesini talep ediyorum,” dedi.

Bu arada karar yazılırken ben ve savcının talebine uygun bir şekilde kocasını tahliye etmediler, kadın tahliye edildi. Aslında suçları da sabitti. Bu arada ilginç bir durum oldu: Savcı dosyayı önüne aldı, tutuklama tarihi ile mahkemenin duruşma tarihi arasındaki zamanı hesapladı. Olayın farkına varmıştı: “Kadının halen hamile olmaması gerekir, en azından doğum yapmış olması gerekir!”

O sırada verilen ara kararı tutanağa geçilmiş ve sanığın tahliye edildiği yazılmıştı. Yani iş işten geçmişti! Savcı bana döndü, işaret

etti. “Bu olamaz!” dedi. Takvime baktı. Mübaşiri çağırdı, “Kadına sor, ne zamandan beri hamilesin?” dedi. Mübaşir de Kürtçe olarak kadına, ne zamandan beri hamile olduğunu sordu.

Kadın gayet doğal bir sesle, “beji, ji te ra çi lazım e?” dedi. Yani savcının durumdan şüphelendiği için kadından ne zamandan beri hamile olduğunu sordurmaya kalkışması, bizim örf ve adetlerimiz açısından kabul edilemezdi. Bunun sorulması hem sakıncalı hem de ayıptır. Bu nedenle kadın tepki göstermişti. Kadın mübaşire, “ona söyle -savcıyı kastederek- “sana ne hamileliğim- lazım!?”

Savcı yine bana döndü, dedi ki, “Ben sana inandım, kabul ettim.”

Ben de ona dedim ki, “Ben onun kocasıyla birlikte cezaevinde kalmadım ki, onun ne zaman hamile olup olmadığını bileyim de, size söyleyeyim.”

Tabi aradan bir, iki sene gibi epey zaman geçmişti. Bu kadın bir gün yazıhaneme geldi. Sohbet esnasında kendisine tekrar sorduğumda, gerçekten o gün hamile olup olmadığını yine utandığı için söylemedi.

“Anne, çocuğunu öpmekle örgüte yardım ve yataklık yapmıştır!”

İlginç bir anım da şu: Van tarafında bir kadının oğlu gerilla içerisinde faaliyet yürütmektedir. Bu genç, bir gün bir köye giden grubun içindeymiş. O köyde bir tanıdık vasıtasıyla annesine görüşmek istediğine dair haber göndermiş. Haber gönderdiği şahsa şu tarihte ve şu saatte tekrar o köye geleceğini belirtmiş. Annesinin o tarihte o köye gelmesini istemiş.

O köylü gidip gerillanın annesine söylemiş. Belirtilen tarihte birlikte köye gitmişler. Belirtilen tarihte ve saatte gerilla grubu bir eve gelmiş. Orada annesiyle oğlu görüşmüşler.

Annesi çocuğuna, “Gel bu işten vazgeç, seni nişanlandırılım, evlendirelim,” deyince çocuğun da buna meyilli olduğu davranışlarından görülmüş, konuşmalarından anlaşılmış. Çünkü annesinin teklifini reddetmemiş. Fakat yanındaki arkadaşı, annesini azarlamaya başlamış: “Duygu sömürsünü yapıyorsun! Görüyorsun işte, oğlun seninle gelmek istemiyor, çek git!” demişler, dosyadaki ifadelere göre.

Bunun üzerine, annesi oğlunu öperek ayrılmış. Aradan zaman geçmiş. Bu durum ortalıkta konuşulup çevrede duyulmaya başlınca Jandarma, çocuğun annesini ve onu oraya getirip yardımcı olan köylüyü yakalayıp içeri atmış.

Bu olayın iddianamesinde anne, “Çocuğunu öpmekle örgüte yardım ve yataklık yaptığı,” suçlaması vardı. Anne, tutuklu olarak yargılanıyordu.

Diyarbakır’a getirilmişti. Çocuğunu öpmekten dolayı yargılanan annenin avukatlığını üstlendim. Allah mahkeme heyetinden razı olsun ki, çocuğunu öpmekle suç işleyen anneye ceza vermedi!

“Bir teröristin elini sıkmakla yardım ve yataklık yapmıştır!”

Benzer bir anım daha var: 1996 yıllarıydı. Siirt’ten Bitlis’e giden yol üzerinde gerilla yol kontrolü yapmaktaymış. Araçlar art arda durdurulup konvoy oluşturulmuş. Bu konvoyda bulunan bir taksinin içinde iki kişi bulunuyormuş. Bunlar, seyyar satıcılık işini yapıyorlarmış. Aracın içerisi eşyayla doluymuş. Üstelik bulundukları araç da emanetmiş.

Bu iki kişiden biri araçtan inip gerillaya doğru gitmiş. Ona yanaşıp demiş ki, “Aracımız emanet, seyyar satıcıyız. Eşyalarımız da içerisinde. Eşyalarımızı yakacaksanız hiç olmazsa aracı yakmayın!” diye bir ricada bulunmuş.

Gerilla da o şahsa, “Git araçta otur, ne diye gelip ortalıkta dolaşıyorsun!” diye azarlamış. O konvoy içerisinde bir ajan bu manzarayı görmüş. Aracın plakasını almış, bir sonraki askeri kontrol noktasında, gördüklerini askerlere anlatmış: “Şu plakalı araçtan bir kişi çıktı, gitti, teröristle tokalaştı,” diye.

Askerlerin kontrol noktasında söz konusu plakalı araç durdurulmuş, şahıslar araçtan indirilmiş. Araçtan inip gerillayla el sıkışan ve konuşan adam gözaltına alınmış. Karakola götürülürken, “Suçum nedir?” diye soran adama, asker “Gelirken yolda teröristler yolunuzu kesmişler, sen de el sıkışmışsın?”

“Evet,” demiş adam. “Yolumuz kesildiğinde gidip birisine yanaştım, elini sıktım, ricada bulundum, yağcılık yaptım, ‘aracımız emanettir yakmayın’ dedim, yaptığım budur. Doğrudur.”

Asker, “Bu senin yaptığın suçtur!” demiş ve arkadaşıyla birlikte gözaltına alınarak tutuklanmışlar.

İddianamede o iki şahıs, “Bir teröristin elini sıkarak yardım ve yataklık yapmak”la suçlanıyordu.

Bu olaylarla anlatmak istediğim şudur: Sıkıyönetim ve olağan-üstü dönemlerde hukuk rafa kaldırılıyor, vatandaş ile gerilla arasındaki ilişkiler ne olursa olsun suç kabul ediliyordu. İnsanlar aylarca, yıllarca tutuklu kalmış, mağdur edilmişlerdi. Bu bahsettiğim örnekler de bunlara kanıttır.

► Baro başkanlığı döneminizde ne gibi sorunlarla karşılaştınız?

Baro başkanlığı yaptığım 1990-1994 döneminde çok fazla faili meçhul olaylar, işkenceler cereyan ediyordu. O süre içerisinde bu tür olayların önüne geçilmesi, failerin bulunması, yargılanmalarının sağlanması gibi sorunlarla uğraşma gayreti içerisine giriyorduk.

Bölgede olup bitenleri öğrenmek amacıyla Diyarbakır’a gelecek olan Başbakan Demirel ve koalisyon hükümetinin başbakan yardımcısı İnönü ile bir görüşme yaparak sorunların iletilmesini düşünüyorduk.

Bu amaçla Diyarbakır’daki 24 kurum ve kuruluşun yaptığı bir çalışma sonucu hazırlanan raporu Demirel ve İnönü’yle görüşüp sunmak üzere temsilen Baro Başkanı olarak ben ve Tabipler Odası Başkanı Seyfettin Kızılkıran görevlendirildik.

Bunun zemininin sağlanması için Ankara’da görüşmeler yapıldı. Bazı milletvekilleriyle yaptığımız telefon görüşmeleriyle bu bağlantı sağlanmıştı. Yani görüşme randevusunu almış sayılıyorduk.

Başbakan Demirel ve yardımcısı İnönü Diyarbakır’a geldiklerinde kendileriyle görüşme isteğimiz kabul edildi ve bu imkan sağlandı. Kendileriyle yaptığımız görüşmede, Bölge’de olup bitenleri anlattık. Demirel çok soğukkanlı davranıyordu. “Göreceksiniz bütün bu olayları bitireceğiz. Merak etmeyin.” Biz olayları heyecanla anlattığımız halde, o sanki hiçbir şey olmamış gibi bir davranış içerisindeydi. Yani olaylara hakim olduğu görüntüsünü vermeye çalışıyordu.

O arada bir şey söylediğim için çok kızdı, nerdeyse dövecekti beni. Yan yana oturmuştuk, bölgedeki olayları izah ediyordum. Konuşma-

lar sürerken dedim ki, “Benim gibi on binlerce insanın hayatı tehlikededir. Benim de hayatım tehlikededir. Hayatımın güvencede olduğu an, şu an sizin yanınızda olduğum andır. Sizden ayrıldıktan sonra hayatım yine tehlikeye girecektir. İlginç olan durum da şu: Hayatımı tehlikeye sokacak olanlar da kolluk kuvvetleridir!” Bu onun çok zoruna gitmişti. “Sen nasıl böyle dersin, kolluk kuvvetleri falan!” diye bana çok kızdı.

“Ben bunda ısrar ediyorum. Gün gelecek somut olarak karşınıza çıkacak. Şu anda inanmak istemiyorsunuz, ama bu faili meçhul olayların tümü bizzat sizin mahiyetinizde olan kişiler tarafından yapılmaktadır. Ben sizden ayrıldıktan sonra, şu kapıdan çıktığımda başıma ne gibi bir felaketin geleceğini kestiremem.”

Aramızdaki tartışma çok sert geçti. Benim anlatımlarım karşısında Urfa milletvekili Necmettin Cevheri ağladı. Diyarbakır’ın iki-üç milletvekili sonradan içeri girdi. Ben anlatırken onlara onaylatmak istiyordum. “Ensarioğlu’ndan sorun şu şu doğru mudur, değil midir?” Milletvekili Ferit Bora da oradaydı: “Sorun,” dedim. Onların beni yalanlayamayacağını düşündüğüm için soruyordum, onlar da başıyla “Evet,” diye onaylıyorlardı. “Fethi Bey’in söylediklerinin hepsi de doğrudur.” Bunlar böyle anlatıldıkça Demirel sinirleniyordu.

Aradan zaman geçti, kendisi Cumhurbaşkanı oldu. Diyarbakır Barosu yöneticileri ile birlikte, Ankara’ya görüşmeye gitmiştik. (O zaman yönetim kurulunda değildim, başkan da değildim ama beni de aralarına aldılar) Aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen, benim konuşmalarımın tümünü hatırladı o zaman: “Senin verdiğin raporların hepsi şu anda yanımdadır. Ben bu devletin her şeyin üstesinden geleceğine inanıyorum. Gelecektir de, göreceksin!”

O sıralarda Dicle ilçesinin bir köyünde “deli” olduğu söylenen bir köylü öldürülmüştü. Bu olay Baro Başkanı Hüseyin Tayfun tarafından anlatıldı. Demirel dedi ki, “Merak etmeyin, biz çözeceğiz, olaylara hakim durumdayız. Sonunda devlet kazanacaktır!” Bize moral vermeye çalışıyor falan. Bize dönüp dedi ki, “Bu olayı araştırıyorum, merak etmeyin.” Ben de kendisine dedim ki, “siz kim vasıtasıyla araştırıyorsunuz?” Yüzünü astı, “Ne demek istiyorsun?”

dedi. Ben devamla, “Siz bakanlığa, bakanlıktan valiliğe, valilikten kaymakamlığa, kaymakamlıktan ilçe jandarma komutanlığına, oradan da olayın cereyan ettiği köy karakolu hangisiyse oraya... bu silsileyi takip edeceksiniz. Oysa o olayı işleyen de o köyün jandarma komutanıdır. “bu olayı ben işledim, çok da üzgünüm,’ demez. Bu olayı başka ne şekilde öğreneceksiniz ki?”

Döndü dedi ki, “Siz merak etmeyin. Ben özel olarak araştırıyorum. Benim özel araştırma ekibim var!”

“İnşallah,” dedim, “sizin bu ekibiniz de olaylara karışmamıştır ve gerçekleri aksettirir!” dedim. Konuşmamıza bu şekilde devam ettik.

Yukarıda belirttiğim gibi, Demirel ile Diyarbakır’da yaptığım görüşme esnasında bana dedi ki, “Erdal Bey de sizi bekliyor, onunla da bir konuşun.” Erdal Bey de yan odada bizi bekliyordu, onunla da konuştuk.

O sırada bir ilçeye saldırı olmuştu. Tanklarla, panzerlerle, polis, jandarma... Bu olayı anlatmaya çalışıyordum. Erdal İnönü dönüp bana dedi ki, “Başkan” dedi, “sen o tankların, topların üstündeki şahısların devletin askeri ve polisi olduklarını nerden biliyorsun da böyle iddia ediyorsun?”

Ben de dedim ki, “Vallahi bilmiyorum, şimdiye kadar PKK’nin tankıyla topuyla, gündüz ortasında bir ilçeye girdiğine dair şu ana kadar resmi raporlarda ya da basında yer verildiğini duymadım. Eğer siz bunu böyle iddia ediyorsanız, sizin ağzınızdan yarın basına bilgi vereceğim. Ben size bir ilçeye gündüz ortasında, binlerce insanın gözleri önünde polisin panzeri ve askerin tankı ilçeyi yakıp yıktığını söylüyorum, siz bana bunların devlete ait olmadıklarını söylüyorsanız, size söyleyeceğim bir söz yoktur!” dedim ve çıktım, gittim.

► İnsan Hakları Derneği yöneticiliği de yaptınız, nelere tanık oldunuz?

İki dönem Diyarbakır İnsan Hakları Derneği yöneticiliği yaptım. O süreçte de yine bölgede yoğunluk derecesinde insan hakları ihlalleri yapılıyordu. Dernek içerisinde İnsan Hakları İhlalleri Komisyonu oluşturmuştuk bu komisyonun başkanlığını yürütüyordum. Dolayısıyla,

tüm bölgeyi dolaşıyordum. O dönemde Diyarbakır dışında şube ve temsilcilikler yoktu. Bu nedenle bölgeyi kapsayan bir çalışma içerisindeydik. Ama süre içerisinde şube ve temsilcilikler oluşturuldu. Böylece birçok olayın araştırmasında görev aldık.

Bu çerçevede çok korkunç bir olayı anlatmak istiyorum. Örneğin çoğu çoluk çocuk 26 kişinin öldürüldüğü bir olay vardı. Siirt'in bir köyündeydi. 1990 yılıydı. 7-8 araçtan oluşan konvoyla köye gidiyoruz. 10 günden beri köye giriş çıkışlar kapalıydı. O dönem İHD Siirt Şube Başkanı Zübeyir Aydar'dı.

İlkin Güçlükonak'a gidiyoruz. İddiaya göre, "PKK köyü basmış, çoluk, çocuk 26 kişi öldürülmüş" diye kamuoyuna yansıtılmıştı. Bu nedenle de o köye 10 gün giriş çıkışlar da yasaklanmış. Yaralılar Siirt'te tedavi görüyor, ama onların yakınları Siirt'e gelip yaralılarını dahi ziyaret edemiyorlarmış. İlginç bir olaydı.

Bu yasağı delmek üzere Diyarbakır valiliğinden izin aldık. Yola çıktık. Siirt'e gittiğimizde vali ve tugay komutanı ile görüşme talebinde bulunduk, bilgileri olsun istemiştik, ama görüşemedik. İkisi de bizim ziyaretimize karşılık tedbir almak için köye gitmişler!

Biz yola çıktık. Güçlükonak'a doğru gidiyoruz. Köy 70 kilometre uzaklıktaydı. Yolda jandarma noktalarında durdurulduk, "siz konvoydan mısınız?" diye sordular, "evet" dedik, sadece şoförün kimliğine baktılar ve devam ettik.

Bir dereye vardık, çok derin bir dereydi. Ben, Vedat aydın ve Hatip Dicle aynı araçtaydık. Ve o sırada aracımız yine konvoyun önünden gidiyordu. Ben arkadaşlara, 'içinde bulunduğumuz durumdan şüphelendiğimi' anlattım. "Jandarmanın kimlik kontrolünü yapmadan, araçları aramadan yol verdiler; bu yapılanların altında kötü niyet yatıyor. Bizi sanki bir tuzağa düşürüyorlar!" dedim.

Vedat Aydın, "Ne olursa olsun bizim geri dönüşümüz mümkün değil artık, yola devam edeceğiz!" dedi. "Peki buyurun," dedim ve devam ettik.

Biz bu konuyu konuşurken diğer araçlar da gelip geçiyorlardı. Meğer köye yakın bir yerdeymişiz.

“Vedat’la Hatip’e dedim ki, ‘komplo vardır, tuzağa giriyoruz, derhal geri dönelim!”

Boşaltılan köyün sakinleri 1.5 kilometre uzaklıkta karakolu olan başka bir köye yerleştirilmiş, etrafı askerlerle çevrili, önlerinde özel timler dizilmişler.

İki araçta basın mensupları bulunuyordu. Ankara’dan İstanbul’dan gelenler vardı. Köye girdik. Zübeyir Aydar’ın aracı köyün camisinin önünde durdu. Kendisi araçtan iner inmez herkesi selamladı. Heyetimizi tanıttı, geliş amacımızı anlattı. Başsağlığı ve geçmiş olsun dileklerimizi ilettiler.

O sırada köylülerin arasında bulunan yarım sakallı biri ileri atıldı. “Ulan senin kardeşin dağdadır, gelip benim kardeşimi öldürüyor, sen de gelmiş demokrasiden, insan haklarından bahsediyorsun!” diye bağırıyordu. Ben hemen üzerine atıldım, onu kucakladım. Zübeyir Aydar’a yanaştırmadım. Onu geri çekerken caminin penceresinden baktığımda içerisi kalabalıktı, yaşlı insanları gördüm.

Dışarıdaki kalabalıktan biri “Ahmo sakın ol, Ahmo sakın ol!” deyince, o şahsın ismini de öğrendim. O şahsı kalabalıktan ayırdım. Ona şunları söylüyorum: Yani sen bizi anlamadan, tanımadan, bilmeden bu hareketi yapıyorsun. Biz sizin köyünüze taziyye geldik. Size destek olmak için geldik. Duygularınızı paylaşmaya geldik. Sen bizi tanımadan hemen saldırdın, olur mu?

“Ben nasıl sizi tanımam,” dedi. “Sizden önce vali ile tugay komutanı buradaydı. Ben sizin kim olduğunuzu biliyorum,” dedi. Öyle deyince durumdan daha çok şüphelendim.

Arkama bakınca Hatip ile Vedat ve öbür arkadaşlar köyün içine yürüyorlardı. Onların yanına gittim. O sırada genç bir kız geldi, konuşmak istedi. Hemen bir genç erkek gitti, eliyle onun ağzını kapayıp engelledi.

Etrafımız polislerce sarılmıştı. Yaşlı bir kadın bize doğru geldi, konuşmak istedi. Onun da ağzını kapayıp geri çektiler. Durum gerginleşiyordu. Vedat’la Hatip’e dedim ki, “komplo vardır, tuzağa giriyoruz, derhal geri dönelim!”

Ve beni dinlediler. Geri dönmeye başladık. Araçlara bindik. O arada bir köylü gence yakılan köyü sordum. İlerideki bir köyü işa-

rete etti. Arkadaşlara dedim ki, “Oraya doğru gidelim.” Bulundugumuz köy çembere alınmişti; tank, top, panzerler vardı.

Kısmen yakılan, boşaltılan köye gittik. Birkaç askerle bir astsubay orda bulunuyordu. Bizden haberleri yoktu. Başka kimse yoktu. Köyün içine doğru biraz yürüdük. O astsubay gelip bize olayı anlattı. Çatışmanın nerede başladığını, köyün nasıl yakıldığını falan anlatıyordu. O sırada yaşlı bir kadınla yaşlı bir adam bostanlarını sulamaya gelmiş, onları gördük. Onlara doğru yürüdük, konuşmak istiyorduk, olayın nasıl olduğunu öğrenmek istiyorduk. Bunlar, yanımızda jandarma kendilerine doğru yürüdüğümüzü görünce hemen kaçtılar. Velhasıl çağırdıksa da durmadılar, gittiler. Onlarla görüşme amacımız olayın gerçek yüzünü öğrenmekti.

Geri döndük. Dönüşte iki köy arasında ağaçlıklı bir dere vardı. O derenin kenarındaki bir kayanın arkasından birisi çıktı, bize el kaldırdı. Ben bu şahsın araca alınmasını söyledim. Araçta şoför dahil dört kişiydik.

O şahsı araca aldık. Kim olduğunu sordüğümüzde imam olduğunu, çocuklarının, torunlarının birkaçının Siirt’te olduğunu, yaralı olduklarını, eşinin ve gelininin nerde olduklarını bilmediğini, giriş ve çıkışlar yasak olduğundan bizleri görünce, askere aptes alma bahanesiyle dereye inip buraya saklandığını bizimle gelmek istediğini söyledi.

“Siirt İl Valisiyle Tugay Komutanı helikopterle gidip Güçlükönak’ta Baho Ağa’nın köyünden iki tetikçi getirmişler”

İmamı da yanımıza alıp yola devam ettik. İmam, karşıdaki köy yoluna değil de, köye girmeden hemen üst yoldan yola devam etmemizi söyledi. “Sakın o yoldan gitmeyin, pusu kurulmuş!” dedi. O esnada bir kişi daha bir kayanın arkasından göründü, ayağa kalktı. İmam, bu şahsın korucu olduğunu söyledi. Kendisine “o korucuyu da aracımıza alalım mı?” diye sorduk, “siz bilirsiniz,” dedi “ama onun da yaralıları var!” Şöföre, “onu da alalım” dedim.

Araçta iyice sıkışmıştık. Yola devam ettik. Bizim arkamızdan takip eden basın aracı o köye girince köylüler onları taşla kovalamışlardı.

Bana sonradan olayı tam olarak anlattılar. Gerilla o köyü basmış. Köyde dört korucubaşı varmış. Öbürleri zoraki korucu olmuşlar. Köyde anons etmişler, koruculuğu bırakmalarını, gönüllü koruculuktan vazgeçmelerini ve teslim olmalarını istemişler. O dört korucubaşı ateş edince çatışma çıkmış, bombayla o dördü öldürülmüş. Gerillalar kaçmışlar.

O köyün alt tarafında 1.5 kilometre uzaklıkta karakolu olan başka bir köy vardı. Silah sesi üzerine jandarmalar o köye doğru gelmiş. Korucular hala silahla ateş ediyorlarmış. Askerler gerillanın halen köyde olduğunu düşündüklerinden, silahlarla ateş ederek köye girmişler. Bombalarla her taraf allak bullak edilmiş, bütün köyü darmadağın etmişler. Köydeki korucular jandarmaya, ateş etmemeleri yönünde bağırıp çağırmışlar, ama iş işten geçmiş. Sonuç, 26 köylü yaşamını yitirmiş.

Bu olayın dışarı yansımaması gerektiği için tedbirler alınmış. Tabi bütün bunları sonradan öğrendik. Biz gittiğimiz için köy ablukaya alınmıştı. Heyetimiz Ankara'dan, OHAL Bölge Valiliği'nden izinli olduğu için resmi konumumuz vardı. Yetkililere, "Madem olayı PKK yapmış, izin verin gidip yerinde araştırma, inceleme yapalım, rapor yazıp yayımlayalım."

Siirt İl Valisiyle Tugay Komutanı helikopterle gidip Güçlükönak'ta Baho Ağa'nın köyünden iki tetikçi getirmişler. Bunlardan biri köyde, caminin önünde Ahmo adındaki şahısmış. Vali ve Tugay Komutanı köylüleri toplayıp, "heyetimizin PKK'li olduğunu, bize gereken dersin verilmesini," tembihlemişler. O provokatör iki kişiyi de bize saldırması için bekletmişler. Ardından köylüler saldıracak, sonra da etraftaki özel timler saldıracak ve bu olay köylüye mal edilecek.

Bu durumun değerlendirmesini yapmak üzere camide toplanan köylülerden yaşlı biri, "Madem bu heyetin PKK'li olduğunu söylüyorlar, kendileri neden buraya kadar gelmelerine izin veriyorlar?" diye sormuş. "Bu işin içinde bir şey var, aklımızı başımıza alalım!" diye uyarılmış köylüleri. O sırada o Ahmo ile öbür şahıs camiden dışarı çıkmışlar. Köylülerin kafasında soru işareti oluş-

muş. Heyetimizin köyü hemen terk etmesi de yararlı olmuş. Böylece bir provokasyondan kurtulmuşuz! Bunu yolda araca aldığımız imamla o korucu anlattı.

O provokasyon planı tutmamıştı. Ama o plan tutmayınca, işte o yanından geçtiğimiz derenin iki tarafından bir pusu kurulmuş. Askerler ve korucular, “PKK’liler geçecek!” diye pusuya yatırılmışlar. Bu plan gerçekleşseydi kim vurduya gidecektik!

Ciddi bir ölüm tehlikesi geçirmiştiniz ...

Zaten aradan epey zaman geçmişti ki, o Korucubaşı Baho Ağa, eski bir müvekkilim, İdil Belediye Başkanı ile birlikte yazıhaneme geldiler. O belediye başkanının PKK’dan yargılanan akrabaları vardı, onlarla ilgileniyordum. Ona demişler ki, “bir avukat arkadaş’a da birlikte uğrayalım, sonra gideriz” diye. Baho Ağa da onlarla birlikte büroma gelmişti. Konuştuk, sohbet ettik. Artık çıkıyorlardı. Tam kapıdayken, Belediye Başkanı birbirimizi tanıyıp tanımadığımızı sordu. İkimizden de “Hayır,” cevabı nedeniyle tanışmadığımız anlaşıncı o esnada bizi tanıştırmak istedi. Tanıştık. Baho Ağa’ya, “Falan tarihte sizin köyünüze geldim, şöyle şöyle olaylar gelişti,” diye anlattım. “O heyetin içerisinde sende mi vardın?” diye sordu. “Evet,” dedim. “Sen bir kurban kessenel!” dedi. “Sen şu anda tesadüfen yaşıyorsun” dedi. “Niye?” dedim, anlatsın istiyordum. Diline hakim olamayan birisiydi. Günlük hayatında ne yaşıyorsa, ne yapıyorsa evde anlatıyormuş. Onu tanıyanlardan sormuştum.

“O gün askerin yanlış bilgi vermesiyle tesadüfen kurtuldunuz!”

“Niye?” diye sordum.

“Siz o dereden geçerken tedbir almıştık. Oraya geldiğinizde tarayacaktık, hepinizi öldürecektik!”

“Peki niye öldürmediniz ?”

“Komutan yol kenarındaki askerlerden telsizle sizin geçip geçmediğinizi soruyordu. Heyetiniz dağınık geçmişsiniz, konvoy halinde değil.”

Gerçekten de biz dağınık halde dönüyorduk. Kimisi o köye gitti, kimisi öbür köye tekrar uğradı, biraz daha dolaşmak istemişti.

Birbirimizden ayrı dönüyorduk.

Baho Ağa dedi ki, “Komutan habire yoldaki askerlere, ‘konvoy geçti mi geçmedi mi’ diye soruyordu, yoldaki nöbetçi askerler de 15-20 araçlı kalabalık bir konvoy bekliyorlarmış. Komutan her sorduğunda ‘geçmedi komutanım’ cevabını veriyorlardı. En sonunda komutan, ‘oğlum taksiler geçmedi mi?’ diye sorduğunda askerler de ‘geçti komutanım, ama hepsi de birer ikişer geçtiler. Öyle kalabalık, konvoy şeklinde değillerdi’ deyince komutan adeta çıldırıyordu: Ulan siz bize yanlış bilgi verdiniz, hepsini kaçırdınız!” diyerek askerleri sert bir şekilde azarladı,” dedi ve ekledi: “İşte bu nedenle tesadüfen yaşıyorsun, bir kurban ver!”

Ben de karşılık olsun diye, “Bahattin Ağa, siz orda askerlerle korucular pusu kurmuştunuz, ama ben de tedbir almıştım. Sizin etrafınızı 3000 silahlı adamla sardırılmıştım. Sen silahını patlattığın anda ben de patlattım!”

Tabi ki Baho Ağa buna inanmadı. “Siz oturup kalkın, komutana yanlış bilgi veren askerlere dua edin!” dedi.

Aslında Baho Ağa doğruyu söylüyordu. Köyde o yaşlı adamın camide yaptığı uyarı ve yolda da o nöbetçi askerin telsizden komutanlarına verdikleri “yanlış” bilgiler sayesinde kurtulmuştuk.

► **HEP Diyarbakır ilk örgütleyicilerindendiniz. Ayrıca Demokratik Toplum Hareketi (DTH)’nin ilk çalışmalarını yürüttünüz, kurulan komisyonda ilk sırada sorumluluk üstleniyorsunuz, ama sonraki süreçlerde bir görev almaktan kaçınıyorsunuz, neden?**

Tespitleriniz doğrudur. 1977 seçimlerinden bugüne kadar birkaç dönem belediye başkanlığı ve milletvekilliği gibi çok ciddi öneriler gelmesine rağmen kabul etmedim. Örneğin HEP İl kurucuları arasındaydım ve il başkanlığı önerisini kabul etmedim. Ama bir grup arkadaşla birlikte yürütme kurulunu oluşturduktan sonra herhangi bir görev almadım.

Ama İHD Diyarbakır Şubesi’nin kuruluşunda ve ilk iki dönem yönetim kurulunda görev aldım. Ayrıca 1990-1994 yılları arasında Di-

yarbakır Bölge Baro Başkanlığı görevini üstlendim. Çok zor bir dönemdi. Size daha önce anlattığım gibi, ölüm tehlikeleri ve tehditleriyle karşı karşıya geldim. Avukatlık görevim bir süre askıya alındı...

Son bir yıl içerisinde de Demokratik Toplum Hareketi'nin partileşme sürecinde, ilk çalışmaları yürütmek üzere verilen görevi yerine getirdikten sonra, doğal delegelik hakkım olmasına rağmen hiçbir göreve talip olmadım. Bu, siyasi yaşamımda dikkat çekici bir özelliğimdir. Böyle bir tavır içerisinde olmamın da gerekçeleri vardır:

Birincisi, her şeyden önce koltuk için siyaset yapmak bana cazip gelmiyor. Koltuk ve rant için siyaset yapma zihniyetinde bulunanlarla aynı kulvarda yapma ve mizacıma uygun değil. Kapitalist ilişkilerin gelişip yaygınlaşmasıyla, Kürt toplumundaki değer yargıları ve bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri dejenere olmaya başladı. Devletin uyguladığı ekonomik politikalar nedeniyle gittikçe etkisini daha kötü hissettiren yoksulluk ve sıkıntılar, bunalımlar idealist politika anlayışını yaraladı. Kişisel menfaat ve çıkar ilişkileri ideallerimizden önde gidiyor. Kişisel menfaatini düşünmeden toplumsal mücadeleye katılanların oranı gittikçe azalıyor. Bu ortamda politika yapmak da zorlaştı ve bu zorluğu göğüsleyemezdim ve politikada aktif rol almadım.

İkincisi, şu gerçeği görmek ve kabul etmek gerekir: Kürt aydını biraz egoisttir. Kendi içinde birilerinin öne çıkmasına, ön planda olmasına asla tahammül edemiyor, kabullenemiyor. Hemen önündekine çelme atıp düşürüyor, köstek oluyor. İşte ben politikada bu durumlarla karşılaşmak istemediğimden, bu zihniyete karşı mücadeleye kendimi zorlamadım, zorlamak da istemiyorum.

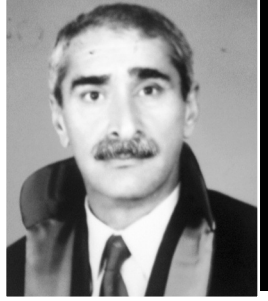
Benim için öncelik halkın çıkarlarıdır. İdeal politika anlayışının bu olduğuna inanıyorum. Bu anlayışın da bu süreçte rağbet görmediğini ve görmeyeceğini düşünüyorum.

► Dilerseniz bu söyleşiyi son sözlerinizle bitirelim?

Bu koşullarda Kürtlerin iki şeye çok ihtiyaçları var: Birincisi, kendi içinde birliğin sağlanması; ikincisi ise, dünyanın değişen koşulları karşısında Kürt sorununun çözümünde yeni politikaların belirlenmesidir.

Bu belirlemeyi yaparken, ABD'nin Ortadoğu politikası ile Türkiye'nin AB ve ABD ile olan ekonomik ve politik ilişkileri hesaba katılmalıdır.

Aslında mücadelede esas olan özgüce dayanmaktır. Ancak değişen dünya koşulları da hesaba katılmalıdır. Bu nedenle Kürtler dünya politikasını ve değişen dengeleri gözetmelidir. Bunları söyleyebilirim.

“SİZ KÜRTLER ON SENEDE BİR YUMRUK YEMEDİNİZ Mİ RAHAT DURMUYORSUNUZ!”

Cemşit Bilek

Nüfus kaydına göre 01.01. 1947, Siirt ili Eruh ilçesi Tilmişar (Çimencik) köyü doğumlu.

Asıl doğum yeri Suriye-Cezire mıntıkası, Derik kasabası-Tıl-xenzir köyü.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu. 1978 yılından beri avukatlık mesleğini sürdürüyor.

► Çocukluğunuzdan başlayarak geçmişe yolculuğa çıkalım isterseniz?

Dedem Resul Ağa'nın öncülüğündeki isyan sebebiyle ailemiz Suriye'ye göç etmek zorunda kalmış, bu nedenle nüfus kaydımızda bazı sorunlar ve aksaklıklar ortaya çıkmıştı. Nüfus kaydına göre, Siirt ili Eruh İlçesi Çimencik doğumluyum. Oysa o tarihte ailem Suriye'deydi ve ben Cezire mıntıkası Derik kasabasına yakın Tıl-xenzir köyünde doğmuşum. Dedem Resul Ağa'nın isyanına dair açıklamalar resmi kaynaklarda 'Asi Resul Ayaklanması' olarak geçmektedir.

‘ASİ RESUL AYAKLANMASI’ (*)

Şeyh Said İsyanı sırasında şehrin güvenliğini sağlama görevi Resul Ağa’ya verildiğinden, silahlı adamlarıyla Siirt’e çağrılır. Resul Ağa şehre girişinde bandolu resmi törenle karşılanır. Karşılama esnasında, aralarında Jandarma Alay Komutanı, Vali ve Siirt’in ileri gelenleri de bulunmaktadır. Bu tür hizmetleri nedeniyle, yani devlete olan bağlılığı ve hizmetleri nedeniyle Mustafa Kemal imzalı iltifat mektupları alır.

Aradan 4 yıl geçer. 22 Mayıs 1929’da Erub Jandarma Komutanı Teğmen Ziya ile Resul Ağa’nın ilişkileri bozuktur. Teğmen Ziya, Erub Kaymakam Vekili Jandarma Yüzbaşısı Galip’i de ikna ederek Resul Ağa ile kardeşi Agit Ağa hakkında tutuklama kararı çıkarır. Köylere baskın düzenleyerek silah arama bahanesiyle evlerde arama yapılır. Tilmişar köyünde bulunan Resul Ağa’nın evinde yapılan aramada hiçbir şey bulunamamasına rağmen tutuklanır. Kardeşi Agit’in bulunduğu Goveşil Köyü’nde yapılan arama esnasında jandarmaya ateş açılır ve bir onbaşısıyla 4 er öldürülür.

Teğmen Ziya, Tilmişar çıkışında ateş altına alınır ve bir er vurulur, bu sırada tutuklu Resul Ağa ve adamları kaçırılır. Yörede bulunan 15 köy halkı, bu gelişmeler üzerine başlarına geleceklerin korkusuyla Midyat yönüne doğru kaçmaya başlarlar.

Öte yandan bu ‘istenmeyen olay’a sebep olan Teğmen Ziya ile Yüzbaşısı Galip açığa alınıp baklarında kovuşturma açılır.

Bu arada, 31 Mayıs 1929’da 7. Kolordu Komutanlığı, 2. Tümen Komutanlığı’na gönderdiği emirde, jandarmalara karşı silah kullananların teslim edilmemeleri halinde ‘tedip ve tenkil’ harekâtına girilmesi hususunda hazırlıkların yapılması istenir. Harekât emri, erlerden dahi gizli tutulmaktadır.

Yoğun hazırlıklar sonucu 3 Temmuz 1929 tarihinde Tilmişar, Goveşil, Mutit, Tanzi ve Gir Huseyni bölgelerine doğru tenkil hareketine katılan 59 subay, 1525 er, 1014 tüfek ve 355.105 mermi, 59 hafif makineli tüfek, 6 top ve 334 mermi, 1017 el bombası. Bunlara ek olarak, 3 de uçak katılır tenkile.

Resul Ağa’nın ise 50’si cephanesiz, geri kalanlarınsa 25-60 arası fişegiyile toplam 200 fişegiyi bulunmaktadır.

Tenkil girişimi sırasında askeri birlikle Agit'in komutasındaki isyancılar arasında, 6 Temmuz 1929'da Tanzi Dağı eteklerinde temas sağlanır. Çıkan çatışma 1.5 saat kadar sürer. İsyancılardan bazıları öldürülür, bir kısmı yakalanırken öbürleri kaçarlar. İsyancılara yardım edenlerin ise, evleri yakılıp yıkılarak cezalandırılır. İsyan bastırılır, Resul Ağa ele geçirilemez. Ancak 7. Kolordu Komutanlığı, 3 Ağustos 1929 tarihinde yayımladığı bir açıklamayla hareketin başarıyla sonuçlandığını duyurur. Böylece Jihyanlı Resul Ağa İsyanı, Asi Resul Ayaklanması olarak resmi kaynaklarda yerini alır.

(*) **Kaynak:** Reşat Hallı, Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar -1924-1938-
sayfa: 259

► **Resmi kaynaklarda yer almayan olayın ayrıntılarını büyükelrinizden dinlemiştir. İsyanın bastırılması ve ailenizin Suriye'ye göçünü, oraya yerleşilmesini anlatır mısınız?**

Gir Hüseyini köyünde süren çatışmalar sırasında, dedemin küçük kardeşi Ahmet öldürüldükten sonra kafası kesilip mızrağın ucuna yerleştirilmiş ve civar köylerde teşhir edilerek yöre insanına gözdağı verilerek istenmiş. İsyanın bastırılması sırasında Resul Ağa'ya, kardeşi Agit Ağa'ya ve çevresindekilere karşı şiddet uygulanmış, epey de insan öldürülmüş. Bağgöze yakınlarında konuşlandırılan topraklar Resul Ağa'nın köyü Tilmişar yakılıp yıkılmış. Hasat mevsimi olması sebebiyle bazı köylülerin ekinleri ateşe verilmiş. Yine anlatılanlara göre bu terörden korkan birçok aile bu göçe iştirak etmek istemiş. Ancak mümkün meretebe aşiret mensuplarının köylerini, yörelerini terk etmemeleri hususunda telkinlerde bulunan Resul Ağa, 60-70 civarındaki silahlı adamıyla, kardeşi Agit ve ailesini birçok zorluğa katlanarak, dağlık kesimden geçen yol güzergâhındaki aşiretlerin yardımlarıyla, Suriye'ye geçişe muvaffak olmuşlar. O zaman Suriye Fransızların yönetimi altında olduğu için kurtulmuşlar.

Anlatılanlara göre, Resul Ağa'nın akrabası Haruna Aşireti mensuplarının ve Haco Ağa'nın çok önemli desteği olmuş. Daha sonra hududa yakın Çemşeref köyünde ikamet ediyorlar. Fakat bunlar etki alanlarını arttırınca, bazı adamları Tilkenzir köyüne yerleştiriliyor. Daha sonra Qesirdip satın alınıyor. Bir süre sonra Girkavır mevkiinde bir köy kuruluyor, buraya da aile ve aşiret mensuplarından yerleştiriliyor. Böylece orada da geniş bir çevre ediniyorlar. Sağlam dostluklar kuruyorlar.

► **Suriye'den dönüşe ne zaman karar verildi; dönüş sırasında yaşanan sorunları hatırlıyor musunuz?**

Mışar Mıntukasından göç etmiş herkesin, hatıraları canlandıkça tekrar yörelerine dönme isteğiyle adeta yanıp tutuştukları anlatılır. Ben hatırlamıyorum, ama duyduklarımı söylüyorum: Mışar'daki ekonomik durumlarından daha iyi, daha varlıklı olmalarına rağmen köylerine ve dağlara dönüşün özlemi içindeymişler. Hatta

zaman zaman Suriye askeri makamları ve resmi görevlileriyle ters düşme durumunda, Suriyeli yetkililer kendilerine Türkiye sınırları içinde kalan dağları göstererek, “Ait olduğunuz yer orası, yerinize dönün!” tehdidinde bulunurlarmış.

CHP, iktidarı Demokrat Parti’ye devredip kısmi bir demokratik ortam oluşunca, önce Bedri amcam dönüş yapmış Tilmişar’a. Amcam, Resul Ağa’nın yıkılan kasrını halkın yardımı ve desteğiyle onarıp ailesiyle oraya yerleşmiş.

Ayrıca Resul ve Agit Ağa’ya ait olan bahçe, tarla vs. ne varsa kendisine iade edilmiş. Burada bunu vurgulamamın nedeni şu: Diğer aşiret reisleri ekonomik siyasi nüfuzlarını kaybettiklerinde genelde mallarını, mülklerini de yitirmiş. Çünkü çoğu aşiret reisi bu mülkleri çeşitli oyunlarla halktan gasp ettiklerinden ağa baskısı kalkınca, halk da haklı olarak arazilerine sahip çıkarak ağadan mallarını geri alma yoluna gitmişler.

Resul ve Agit Ağa’nın oğulları ve torunları böyle bir sorunla karşılaşmamış; bilakis babalarının ve dedelerinin çevrede bıraktığı olumlu intibain semeresini almışlar. Resul Ağa ismi anıldığında, tanıyanlar arasında güven, saygı ve sevgi uyandırır. Babam ise, 1951 yılında dönüş yaptı. Abdurrahman ve Abdülkerim amcalarım da 1957’de Qesirdip Köyü’ndeki arazilerini satın Mışar Mıntıkasına dönüş yaptılar. Böylece 28 yıllık özlem de sona ermiş oldu. Ancak Agit Amcamın oğullarından rahmetli Kenan, Mecer ve Agit dönmediler. Halen karşılıklı ziyaretlerle ve görüşmelerle ilişkimiz sürmektedir.

► Köyünüze geri dönüş sonrası nelerle karşılaştınız, anımsadıklarınızı paylaşır mısınız?

Babam okul okumamıza çok önem veriyordu. Köyümüze en yakın okul, 5 kilometre mesafede Aynê nahiyesindeydi. Orada yakınıımız olan Hacı Ahmet’in evine Fuat kardeşimle birlikte yerleştirildik. Okula kaydımız yapıldı. Türkçe’yi okulda öğrendik. O zamanlar Türkçe’yi bilenler parmakla gösterilecek kadardı. Askerliğini yapanlar biraz biliyordu; onlar da Türkçe’yi Kürtçe’yle karışık konuştuklarında alay konusu edilirdi.

O sıralar babam askere alındı. Kore'ye gönderilecek askerlere izin verildiğinden, kendisi de izne gelmişti. Ancak, amcalarımla ve akrabalarımızla yaptığı görüşmelerde Kore'ye gitmek istemediğini, gerekirse tekrar Suriye'ye geri dönmeyi düşündüğünü söylemiş. Bu arada izin süresini geçirdiği için kaçak konumuna düşmüştü. Yakınlarımız ise, babamın kaçak durumuna düşmesine karşı çıkarak, birliğine teslim olması için telkinde bulunmuşlar.

Babam da birliğine katılmak üzere gidince, oradan Kore'ye gönderilmiş. Yolculukları, gemiyle bir ay sürmüş. Singapur üzeri gitmişler. Gidişinin hemen arkasından cepheye sürüleceklermiş, ancak bitkin durumdaymışlar. Bir süre dinlenmeye çekildiklerinde, mütareke ilan edilmiş. Bu durumu birlik komutanları gelip kendilerine müjdelemiş. Şans eseri savaşı görmeden askerliklerini bitirip dopdolu hatıralarla geri dönmüşler.

► Okulunuza devam ettiğinizde ne gibi zorluklarla karşılaştınız?

Okumaya zor şartlar altında devam ettim. Aileden uzakta, tanıdıkların evlerinde kalıyordum. Ortaokul ve liseyi Siirt'te okudum. Sınava girdim, kazanamayınca bir sene vekil öğretmenlik yaptım Şirvan'da. Şehir merkezinde ve çevredeki tarihi yapıların ve kalıntıların Ermenilere ait olduğunu o yıl öğrenmiş oldum.

1967 ya da 68 olabilir, seçim yapılıyordu. Ben de sandık başkanı olarak ilçenin Maden Köyünde görevliydim. Burası isminden de anlaşıldığı üzere, zamanında küçük sanayi şehriymiş. Orada maden çıkarılıp işlendiğini, demir mamulleri üretilip satıldığını, köy dışında küçük bir kilisenin ayakta kaldığını ve şu anda köyde yaşayanların kültür ve zanaat bakımından öncekilerin çok gerisinde olduğunu gördüm. Bu gördüklerim karşısında, geçmişe olan ilgim de artmaya başladı.

Yaşlılarla bazen sohbet ettiğimde, köyümüzde daha önce varlıklı Fillelerin yani Gayrı Müslimlerin yaşadıkları, daha sonra katliama uğradıkları anlatılırdı.

Zaten köyün yanı başında bulunan tepede hala "Fille mezarlığı" bulunmaktadır. Ayrıca köy içerisinde 1960 yılına kadar ayakta

kalan yine Fillelere ait ‘Der’ ile başlayan isimlerle bilinen ibadet yerleri mevcuttu. Köyde Hacı Miheme adlı biri de, burayı samanlık yapmış; bir kısmını yıkmaya kalkışmış; o esnada çok değerli eşyalar bulduğu, bunları satıp büyük paralar elde ettiği söylentileri ortalıkta dolaşıyordu. Bu söylentiler hâlâ var.

► Dilerseniz, üniversite öğrenciliğinin başlayacağı yıllara gidelim?

Tabi daha sonra sınava girdim. Sınav puanıma göre bazı okullar yanında geçmiş tarihe ve kültürlere ilgi duyduğumdan arkeoloji bölümünü de kaydımı yaptırabiliyordum. Babama arkeolojiyi okumayı düşündüğümü söylediğimde, karşı çıktı ve ben de hukuku tercih ettim.

Esasında hukuku okumaya pek niyetli değildim. Kazandığım belli olunca babam sevinmişti, hukuk okumamı çok istiyordu. Ben de onun etkisinde kalarak İstanbul Hukuk Fakültesi’ne kaydımı yaptırdım. O zaman fazla olanaklarım yoktu, iyi bir eğitim de almamıştım. Şimdiki gençler gibi olanaklarımız da yoktu.

İstanbul’a gidince bir sınıf arkadaşım ile karşılaştım; çok sevdiğim arkadaşım Mehmet Sualp’ti. Bana büyük yakınlık gösterdi. Kaldığı yerin müsait olduğunu, kendisiyle birlikte kalırsam buna sevineceğini de söyleyince kabul ettim. Bir süre onunla kaldım. Bu arkadaş, benden bir yıl önce İstanbul’a gelmişti. Işık Mühendisliği’ni okuyordu. Orası da faşistlerin etkinliğindeydi. Bu da onların etkisindeydi, bunu daha sonra anladım.

► Nasıl anlaşıyordunuz peki, fikirlerinizde uyum var mıydı?

Mehmet, Siirt’in Tillo Beldesi’ndendi. Ortaokul ve liseyi birlikte okumuştuk. Okulumuzun açıldığı gün, Mehmet benimle birlikte merkez binaya geleceğini, açılışın yapılacağından olayların çıkabileceğini, bu nedenle kitap vesaire getirmememi söyledi. Nitekim üniversite bahçesine gittiğimizde büyük bir kalabalık vardı. Kimi öğrenciler gruplar halinde bekliyorlar, kimileri geziniyorlardı. Bir süre sonra açılış töreni için toplandı. Birkaç kişi yüksekçe bir yere çıktı, konuşmalar yapıldı. O zaman devrimci söylemlere yabancıydım, hatta karşıydım.

Mehmet Sualp bana kalabalığı göstererek, “Bunlar komünistlerdir!” dedi. Açılış töreni bitmek üzereyken, arkadaşların dağılması istendi. Bu esnada çok kalabalık bir grubun askeri düzen içerisinde geldiklerini gördüm. Ancak devrimciler bunları tören yerine yaklaştırmak istemediler. Tartışmalar başladı. Hemen akabinde sopalar ortaya çıktı ve iki grup birbirine girdi. Devrimciler merkez binaya sığındı. Diğerleri ise onları taşa tuttu, camlar kırılmaya başladı. Ancak kalabalık olan sağcı grup kavganın başlamasıyla bir ölçüde dağıldı. Çatışmaya giren bir grup ortada kaldı. Kalabalığın büyük kısmı bir yerde seyirci konumundaydı. Sağcı gruptan bazıları seyirci konumundaki gençleri yanlarına çekebilmek için, “Allah için komünistleri dövelim! Allah için yardıma gelin!” gibi ajite edici sloganlar atıyorlardı.

Ben Şirvan’da öğretmenken aynı okulda öğretmen olan Kayserili bir arkadaşımız vardı. Bu arkadaş bana zaman zaman okumam için kitaplar veriyordu. Ben de boş zamanım olduğu için bu kitapları okuyordum. ‘Kızıl Tehlike’ gibi kitapların etkisiyle aşırı bir anti-komünist düşüncede idim. Bu sloganların etkisiyle Mehmet’e, “Biz de Müslümanlara destek verelim, komünistleri vuralım!” dedimse de Mehmet, “Boş ver bu olaylara karışmayalım,” diye bana telkinde bulundu. Bu kavgayı izlemekle yetindik. Tarafsız gruplarla sağa sola kaçışıyorduk.

Daha sonraları bu açılışa yer alan devrimci gruptan bazı kişilerin yaralandığını, kafalarının kırıldığını ve aralarında da Kürt arkadaşlar olduğunu, Diyarbakır’dan Kemal Bingöllü ile Siirt’ten Mehmet Can gibi isimlerin de bulunduğunu öğrendim. Ama o zaman henüz bu arkadaşlarla tanışmıyorduk.

Böylece 1968-69 eğitim yılının ilk gününde İstanbul Üniversitesi’nin açılışına da tanık oldum.

► Mehmet Sualp’le olan arkadaşlığınız devam etti mi?

Mehmet Sualp’le arkadaşlığımız her geçen gün daha çok sorun oluyordu. Siyasi konularda fikir ayrılığımız günbegün belirginleşiyordu. Olayları değerlendirmede bakış açımız farklılaşıyordu. Önceleri birbi-

rimizi ikna etmeye çabaladık. Gece geç saatlere kadar tartıştığımız oluyordu. Fakat ortak bir çizgide buluşamıyorduk. Bir süre sonra Işık Mühendislik Okulu'nda Mehmet Cantekin isimli bir Kürt genci öldürüldü. Onlarca devrimci insan yaralandı. Işık Mühendislik Okulu'nun kapısına, "Komünistler, Kürtler ve Köpekler giremez!" diye bir afiş asılmıştı. Bu sebeple de olaylar meydana gelmişti.

Mehmet Sualp bu afişteki sözleri doğal karşılıyordu. Bense bu slogana şiddetle karşı çıkıyordum. Bu da arkadaşlığımızın artık yürümeyeceğini gösteren son noktaydı. Kendisinden ayrılıp Site Yurdu'na yerleştim.

► Arkadaşını Mehmet'le yollarınız ayrıldı mı?

Evet. Yurtta geniş bir Kürt gençliği potansiyeli vardı. Bunlar arasında Necmettin Büyükkaya, Hikmet Bozçalı ve Ali Gören gibi arkadaşlarla aramızda güzel bir dayanışma oluştu. Aynı yurtta Dev-Genç'li arkadaşlar da vardı. Yurdun yönetimi de bu devrimci gençlerin elindeydi. Karşıt görüşlü bir kesim de, yurtta bulunmasına rağmen etkin değillerdi. Yurtta huzur ve güzel bir ortam vardı, ama bazıları yurtta hakimiyet kurmak için çabalıyordu.

► Kimler?

Site Yurdu 1100 kişi kapasiteydi. Üniversiteye yakın olması sebebiyle de stratejik bir öneme sahipti. Her grup orayı ele geçirmek için çalışırdı. Çünkü Site Yurdu'nu ele geçirmek, okula da yani merkez binaya da hakim olmak anlamına gelirdi.

Yurda girişimden önce, faşistler buraya kalabalık bir grupla baskın düzenlemiş, Necmettin Büyükkaya'nın, özellikle Kürt gençlerini ve diğer solcu gençliği harekete geçirmesi sonucu bu baskın faşistlerin hezimetıyla sonuçlanmış, büyük darbe alarak kaçmak zorunda kalmışlardı. Bu arada arkadaşlarımızdan da epey yaralananlar da olmuştu. Bir avuç devrimcinin göstermiş olduğu bu direniş, karşı grupta moralsizlik yaratmıştı. Baskın sonrası ortalık biraz durulmuş, huzurlu ortam oluşmuştu.

► Yeni ortama uyum sağlamakta zorlandınız mı?

Yurda yerleştikten sonra sosyal ilişkilerim de gelişmeye başladı. Bu yeni ortamda yeni arkadaşlar edindim. DDKO'nun faaliyetlerine katılıyordum. O sıralar eylemler, işgaller vardı. Bu olaylar radyo haberlerinde verildiğinden ailem tarafından sürekli uyarılıyordum. Ben de mümkün mertebe eylemlerden uzak duruyordum. “Önce okul ve dersler,” diyordum kendi kendime.

Güzel bir bahar sabahıydı. Okulun merkez binasında işgal vardı. Devrimci gençler tarafından işgal edilmişti. Okulun çeşitli yerlerine hoparlör yerleştirilmiş, konuşmalar yapılıyor, ajite edici şiirler okunuyor, gençler direnişe davet ediliyordu. Bunlar arasında sonradan Vanlı olduğunu öğrendiğim Neco Hoca, Ahmed Arif'ten ve başka şairlerden şiirler okuyordu. Doğulu ve Kürt insanların duygularına hitap eden şiirlerden çok etkileniyordum. Ailemin telkinlerine ve “önce okul ve dersler” kararına rağmen bunu sürdürmedim; merkez binanın önündeki bahçede bekleyen büyük kalabalık içinden ayrılarak, işgali yapan arkadaşlara katıldım.

Neco Hoca'yı daha sonraları İstanbul'da düzenlenen ‘Doğu Geceleri’nde de dinleme fırsatım oldu. Kendisi o gecelerin sevilen ve aranan sunucularındandı.

Derslerime gereken önemi verirken, bir yandan da devrimci mücadeleden geri kalmamak için elimden gelen gayreti gösteriyordum.

İlk sene haziran sınavlarında tüm dersleri başarıyla vermiştim. Sonraki yıllar mücadele yoğunlaştıkça, işgaller, boykotlar, nöbet görevleri arttıkça, ders çalışmaya ayırdığım süre de azalıyor, tüm dersleri verme imkanı olmadığı için bir sonraki döneme kalıyor, sınavlarda ancak geçer not alabiliyordum.

Zaten yüksek not almanın cazibesi kalmamıştı. Birkaç kez gözetine alındığımdan dolayı mimlenmiştim. Bu düzenden kurtulmanın tek yol olduğunu, mücadeleye omuz vermek gerektiği kanaati bende oluşuyordu.

Ancak bu düzenin nasıl yıkılabileceği konusunda, sosyalist sol kesimde de netlik yoktu. Bir kesim silahlı mücadeleyi savunuyor, bir kesim halkın buna hazır olmadığını öne sürüyor; kimileri ayrı

örgütlenmeyi savunurken, kimileri bunun kabul edilemez olduğunu, birlikte örgütlenmenin gerekliliğini ileri sürüyordu.

Bu arada Kürt gençliği arasında, “silahlı mücadelenin yarardan çok zarar getireceğini, şartlar olgunlaşınca, yani zorunlu kalınca silaha başvurulabileceği düşünceleri etrafında” hararetli tartışmalara neden oluyordu. Ağırlıklı görüş, “silahlı mücadeleden Kürt halkının zarar göreceği” yönündeydi.

► Yurttaki huzurlu ve güzel ortamınız devam etti mi?

Etmeydi tabi. Gelen bir haber Site Yurdu’nda bomba etkisi yarattı: Edirnekapı Yurdu’nda polis desteğiyle basılmış, yurda el konulmuş, faşistlere teslim edilmişti.

Faşistler Edirnekapı Yurdu’na el koyunca, oradaki devrimci gençleri kovmuşlardı. Buna misilleme olarak, Dev-Gençliler de Site Yurdu’na el koydular. Bu sırada yurttaki karşı devrimciler yurttan atıldılar ve adeta yurttaki sıkıyönetim ilan edildi. Yurt öğrenci temsilcileri arasında DDKO adına site yönetiminde yer almama rağmen, bu yurda el koyan devrimcileri tanıımıyordum, bunlar dışarıdan gelmişlerdi. Bir günlüğüne huzurun yerini karmaşa ve terör almıştı.

Koridorlarda yüzlerini gizleyen bu şahıslar, yurttaki kalan faşistlerden tespit edilenlerin odalarını basıyor, onları sorguluyor, hatta çok kötü şekilde dövüyorlardı. Bir başka temsilci arkadaşla bu durumu görünce, müdahalelerde bulunduk. Yurttaki temsilci olduğumuz için, insanlara bu şekilde yapılan hareketlere karşı çıkıyorduk. Hatta bir kere kendilerine müdahale ettiğimiz gençler, bizi de tehdit ettiler. Yabancı oldukları için bizi tanıımıyorlardı. Tepkimizi yanlış anlamışlardı.

Yurtlar arası bir koordinasyon kurulu da oluşturulmuştu. Tehdit altındaki yurtlarla dayanışma için, devrimcilerin etkisi altındaki yurtların temsilcileriyle zaman zaman yapılan toplantılarda, yurtların durumu değerlendiriliyor, ihtiyacı olan yurtlara gerekli desteklerde bulunuluyordu.

Gelişen olaylar Site Yurdu’nda kalanları tedirgin ediyor ve çok etkiliyordu. Zaten karşı devrimci grup tümüyle yurttan kovulmuştu. Diğer geniş bir kesim tarafsız bir konumdaydı.

Kısacası yurttan huzurdan eser kalmamıştı. Bu duruma müdahale imkanımız da yoktu. Dışarıdan gelen gençler yurdu istedikleri gibi yönetiyordu. Buna yönetme bile denemezdi. Her şey darmadağınktı. Öyle ki, yurda baskın sonrası gelip yerleşen ve öğrenci oldukları dahi şüpheli kişilerle birlikte yaşamaya gayret etmek zorunda kalmıştık.

Ancak okulun aralıklarla polis baskınına uğraması, özellikle sabahın erken saatlerinde olması nedeniyle yurttakilerin huzuru daha da bozuluyordu. İmkanı olanlar yurttan çıkıp kendilerine başka yer bulma çabaları içerisinde girmişlerdi. Kalan kesim daha çok ekonomik imkanları yetersiz kimselerdi.

Bunlara nöbet tutturuluyor, bağış toplanıyordu. Bu ağır şartlar 1100 kişilik yurdun nüfusunu neredeyse 150-200 civarına indirmişti. Polisçe gözaltına alınanların kayıtları siliniyordu. Bu durum imkanları kısıtlı olanları ‘paraşütçü’(*) yapıyordu. Ancak kalacak yerleri olmayanlar yakalanmayı göze alarak yurttan kalıyorlardı.

Dışarıda ise dernek çalışmaları yoğun şekilde sürüyordu. İstanbul, Ankara ve Diyarbakır DDKO yöneticileri Doğu ve Güneydoğudaki halka yönelik komando baskılarının incelenmesi ve araştırılması için arkadaşları görevlendiriyordu. Yapılan bu tespitler bildiri ile bazen bültenlerle kamuoyuna duyuruluyordu.

(*) **Paraşütçü:** Yurtlarda kaydı olmayıp gece boş buldukları yatakta gecelemlere denirdi.

DDKO'NUN KISA BİR TARİHÇESİ

Ankara ve İstanbul'da üniversite okuyan Kürt gençleri TIP'e destek veriyorlar, içinde aktif olarak yer alıyorlardı. Ancak gençlik hareketlerinin ivme kazanmasıyla TIP'i yetersiz bulan Kürt gençleri bir arayış içerisine girerler. TIP içerisinde ayrışmalar olmakta, üniversitelerde öğrenci dernekleri kurulmaktadır. Bir süre, Dev-Genç içerisinde yer almakla "Kürtlük bilinç ve şuurunun yaygınlaştırılması" amacına dönük dernek kurma çalışmalarını birlikte yürütürler. 1969 Mayıs'ında Ankara DDKO kurulur. Burada Mümtaz Kotan, Halim DüNDAR, Yümmü Budak, İsa Geçit isimli öğrencilerin etkin rolü görülmektedir.

İstanbul DDKO, derneğin genel merkezinin kapatılması halinde, şubeler kapatılmaması diye, isim ve tüzüğü aynı, ama, resmîyette ayrı dernekler kurulur. İstanbul DDKO'nun kuruluşunda öncülüğe yapan isimler ise şunlar: Necmettin Büyükkaya, Hikmet Bozçalı, Mehmet Tüysüz ve Ahmet Karlı isimli öğrencilerdir.

Ankara ve İstanbul DDKO'larının ardından Diyarbakır, onu Silvan, Er-gani, Batman, Kozluk, Beşiri ve Kulp DDKO'larının kurulması izler.

DDKO'nun tüzüğünün ilk iki maddesini buraya almak gerekir diye düşünüyorum:

"Madde 1- ... Devrimci Doğu Kültür Ocağı, Cemiyetler Kanunu'na göre kurulmuş bir örgüttür. Örgüt siyasetle uğraşmaz.

Madde 2- Dernek, İnsan hakları Evrensel Beyannamesi ve Anayasamızın başlangıç ilkeleri ile, 3. Maddesinin ışığında, 12. ve 20. maddelerden esinlenerek, İnsan hak ve hürriyetlerini savunmak, halkımızın bütünlüğünü devrimci çizgide geliştirip yaşatmak, demokratik özlem ve ihtiyaçlara cevap verebilecek kültürel ve sosyal faaliyetlerde bulunmak, ırkçı, şoven ve anti demokratik akımlara karşı insani değerlere dayalı, toplumsal muhtevalı bir Misak-ı Milli anlayışını hakim kılmak amacını güder."

DDKO'nun 9 ayrı yerde derneği bulunmaktadır. Dernek aracılığıyla çeşitli yerlerde "Doğu Mitingleri" düzenlenir. Tarih sırasına göre: 17 Temmuz 1969'da Süruç'ta, 27 Temmuz'da Hilvan'da, 2 Ağustos'ta Varto ve Siverek'te, 24 Ağustos'ta Lice'de.

Bu sıralarda miting, toplantı ve yürüyüşlerin yarattığı aydınlanma çabalarına tahammülsüzlük başlar. 1970 Ocak ayında başlayan 'tatbikat' adı

altında köylere yapılan komando baskınları üzerine DDKO'lu gençler, 15 Nisan 1970 tarihinde Diyarbakır Postanesinden Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a "Bölge'de demokratik hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayan, insanlık dışı baskı yöntemlerine son verilmesini" içeren bir telgraf çeker. Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Cihan Alpan, 20 Nisan tarihli yanıtında "Olayların incelenebilmesi için gerekli kaynak ve bilgilerin rapor edilip" kendisine gönderilmesini ister. 15 Mayıs 1970 tarihinde DDKO yöneticileri de olaylara ilişkin bir rapor hazırlayıp Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a sunarlar.

(Raporda yer alan bilgilerde, bizlere yabancı olmayan olaylar vardır, Bugün sıkça tekrarlanan bir sözü hatırlatmak istiyorum; 'Terör olmasaydı, sorunların çözümü çok kolaydı' diyenler DDKO örgütlenmesine bile tabammül edilemediği aşağıda görülecektir. Zira, insancıl ve barışçıl taleplere verilen yanıt, komandonun köy baskınları, gözaltılar, tutuklamalar ve işkenceler olmuştur.)

DDKO'lu gençlerin hazırladığı rapordan:

"...Her köy aynı saat ve aynı şekilde basılmakta, her köyde aynı işkence biçimleri uygulanmaktadır. Köyün etrafı motorlu araçlarla sarılmakta, helikopterlerle köyün üzerinde uçuşlar yapılmakta, köylülere hiçbir şey sorulmadan, dövülerek alınmakta, belli alanlarda kadın ve erkek ayrı ayrı toplanmaktadır. Bu özel kamp yerlerinde, onlara "silah getirin" denilmekte, köylü silah olmadığını söyleyince falakaya yatırılmakta, yerlerde süründürülüp, koşturulmakta, piramitler kurdurularak birbirlerine bindirilmekte, bunlarla da yetinilmeyerek köylüler çıplaklık soyundurulmakta, kadınların mahrem yerlerine el atılıp, iğrenç muameleler yapılmaktadır. Bu işkencelerden ölenlerin sayısı fazladır. Çıplaklık soyulan kadın ve erkeklerin üzerlerine su dökülerek, saatlerce kamçılanarak sehpalardan baş aşağı astırılmaktadır. (Bu işkenceler sonucunda intihara teşebbüs eden köylüler olmuştur.) yer yer çıplak edilen erkeklerin tenasül uzuvlarına ip bağlanıp, kadınların eline verilerek, bütün köy gezdirilmektedir. Yine çıplak edilen kadınların köy içinde bütün bir gün boyunca dolaştırılmaları olayına sık sık rastlanmaktadır. Yine bu baskınların bir çoğunda köylülerden kadın istenmiş ve bunun için kadınlarını vermeyen köy halkı işkenceye tabi tutulmuştur..."

a) Silvan ilçesine yapılan baskın ve olaylar

"Silvan ilçe merkezi Jandarma İkinci Kumandanlığına bağlı altı helikopter, iki motorlu araç, donatılmış dört bine yakın jandarma komando,

ayrıca topçu keşif uçaklarının da desteği ile kuşatılmıştır. Hiçbir arama yetkisi olmadan; kimseye hiçbir şey sorulmadan, 04.00'den, akşam 19.00'a kadar tam 15 saat ilçedeki evler dükkânlar didik didik edilerek aranmış ve halk, üç özel kampta tutularak işkence edilmiştir.

Silvan'ın Feridun Mahallesi'nde Molla Mehdi ve Amcası dövülmüş, savcılığa başvuran Molla Mehdi savcı tarafından kovulmuş, jandarma ve polisler tarafından nezarete atılarak sabaha dek işkence edilmiştir. Bu vatandaş tüm bunlara rağmen bir daha korkusundan şikâyet edememiştir.

Silvanlı bir vatandaş olan Abdülkerim Ceylan olayı şöyle anlat: '8 Nisan 1970 tarihinde, saat 03.00 sıralarında yüzlerce araç, altı helikopter ve keşif uçakları ile Silvan'ı sardılar. Halkı biç bir şey sormadan evlerinden döverek çıkartıp, şehrin üç ayrı bölgesinde kamplara aldılar. Üç saatlik işkenceden sonra, memur ve talebeleri bıraktılar. Geri kalan kadınlı erkekli vatandaşlara saat on dokuz'a kadar insanlık dışı işkenceler yapıldı. Ben, Nusret Bilici, Mahmut Okutucu adındaki vatandaşlarla kaymakamlığa çıkarak, bu yapılanların yasadışı olduğunu söyleyince, kaymakam, 'defolun karşımdan, sizin gibi namussuz bir millet kanundan anlamaz, gidin istediğiniz yere şikâyet edin' dedi ve beni nezarete aldırdı.

Baskına uğrayan köylerde halka iptidai işkence şekilleri uygulanmıştır. Örneğin soyulan halk, kadınlı erkekli yerlerde süründürülmüş, yat-kalk talimleri yaptırılmış, falakaya yatırılmış, kadınların müstebcen yerlerine el atılmış, erkeklerin gözleri önünde haysiyet kırıcı küfürler savrulmuştur.

Bismil ilçesine bağlı köylere yapılan baskın ve işkence usulleri

"Merkeze bağlı Çekildiz köyünden Şeyhmus Esen ve oğlu, dayısı Reşit ve oğlu, amcası Mehmet ve oğlu karşılıklı çırılçıplak soydurularak karıları ve gelinlerine teşhir edilmiş ve falakaya yatırılmışlardır. Bu muameleye dayanamayan Reşit adındaki vatandaş, boynuna ip atarak intihara teşebbüs etmiş, yarı ölü olarak kurtarılmıştır.

Yine merkeze bağlı eski Çöltepe köyünden Abdülkerim Kaplan ve kardeşine üç saat özel olarak işkence yapılmış ve komaya sokulmuşlardır. Yine Kembeli köyünden Ramedan Ramazan, Nevzat Kaya, Hacı Yusuf ve isimlerini açıklamaktan çekinen diğer vatandaşlar, falakaya yatırıldıktan sonra, ayaklarına su dökülerek dövülmüş ve bundan sonra zorla halay oynattırıl-

miştir. Aynı köyden, Ramadan adındaki köyliye yerdeki insan pisliği zorla yedirilmek istenmiş, köylü bunu yapmayınca bayıltıncaya kadar dövülmüş ve vatandaşı bir hafta komada kalmıştır.

Kopekli köyünden Yusuf adlı vatandaşla iki çocuğa ve köy muhtarı yun- karıda belirtilen işkencelere tabi tutulmuş, hatta köy muhtarı üç sefer çırl- çıplak soyularak kamçılanmıştır...”

c) Diyarbakır merkezine bağlı köylerde yapılan baskın ve işkenceler

Düvel köyünden Dursun yanardağ, oğluna yapılan işkenceye dayanama- yarak, oğlunun üzerine kapanmış, bunun üzerine kendisi de dövülmüştür. Kafasına vurulan dipçiklerle komaya giren bu vatandaş Diyarbakır Tıp fa- kültesi Hastanesine kaldırılmış, dört gün sonra da ölmüştür. Çocukları kor- kudan şikayet etmemişler ve köyü terke etmişlerdir.

d) Mardin ili Mazıdağ ilçesindeki köylere yapılan baskın ve işkenceler

Küfrak köyüne tıpi işgalci gibi girilmiş, köylülere yat-kalk talimleri yaptırıl- mış, kadınların yanında kendilerine ve kadınlara baysiyet kırıcı küfürler edilmiş- tir. İkinci bir baskında köylüler korkularından köyü terk etmişler ve bu kaçışta beş yaşındaki bir çocuk iki gün iki gece kırlarda kaybolmuştur. Köy imamının 45 lirası çalınmış ve diğer il ve ilçelerin köylerinde yapıldığı gibi, burada da el fenerleri ve çakmaklar alınmıştır. Ayrıca Mazıdağ ilçe jandarma komutanı olan bir üs- teğmen her gece içki içerek köylülere gidip kadın istemekte ve bir seferinde Küfrak köyünden bir köyliye kızını vermediği için işkence yapmış bütün bunlara rağmen vermeyince kızarak bütün köylülere işkenceler yapılmıştır. Vatandaş, bütün is- rarlarımıza rağmen bu hususta isim vermemiştir.

e) Mardin ili Derik ilçesindeki köylere yapılan baskın ve işkenceler

Sadan köyünde köylülere türlü işkencelerden sonra, (Bundan böyle ka- dınlarınız bir hafta bizim olacaktır) demişlerdir.

Revşat köyüne tam dokuz sefer baskın yapılmış, her dokuz seferinde köylülere yat-kalk-sürün talimleri yaptırılmış, takla attırılmış, koca taşlat

çektilirilmiş, çırılçıplak soyundurulmuşlardır. Hatta çırılçıplak soyundurulan köy imamının tenasül uzvuna ip bağlanarak karısı tarafından köyün içinde zorla dolaştırılmıştır. Bu hadisenin üzüntüsünden köy imamı kayıplara karışmış, intihar ettiği tahmin edilmektedir...”

f) Mardin ilinin Midyat ilçesindeki köylere yapılan baskın ve işkenceler

“... Arnas köyünde Hıristiyan olan vatandaşlar zorla yere atılmış, zorla sünnet edilmek istenmiştir. Bütün herkes çırılçıplak soyundurulmuş ve dini liderlerine hakaretler edilmiştir...”

Mardin ili Savur ilçesindeki köylerde yapılan baskın ve işkenceler

Barman köyünde, firari Mehmet Çelik’in karısı ve kızı komandolar tarafından üç gün dağda dolaştırıldıktan sonra, çırılçıplak soyundurularak bir gün de köyde dolaştırılmışlardır.

Gundık köyünde halk beş saat bataklıkta içinde tutulup, “yat-kalk sürün” talimleri yaptırılmıştır.

Cizre köyü muhtarı Mehmet Kile’nin yumurtalıklarına taş bağlanıp 4 saat koşturulmuş ve yine aynı köyden Cafer Cin adlı şahsın 6 tane dişi kırılmıştır.

Cilin köyünde, köylülere sehpâ kurdurularak kamçılanmış, kadınlarla beraber koşturulmuş, ve bununla yetinmeyerek kadın ve erkekler çırılçıplak soydurularak karşı karşıya bekletilmişlerdir. Valiye giden halk kovulmuştur.

Deriş köyünde yapılan işkenceden dolayı 250 hanelik köy halkı etraf köylere göç etmişlerdir.

Kavsar köyünde yapılan işkenceden dolayı Mahmut Öztaş adındaki vatandaş ölmüştür.

Tizyan köyünde, dayaktan hamile bir kadın çocuğunu düşürmüş ve iki sonra da kendisi ölmüştür. Halk korkudan şikâyetçi olamamaktadır.

Dara köyünde bir vatandaş gözleri önünde oğluna yapılan işkencelerin acısına dayanamayarak kalp krizi geçirmiş ve ölmüştür.

h) Siirt ili Erüh ilçesine bağlı köylerde yapılan baskın ve işkence

Zwing köyünde, bütün köy halkı yerlerde süründürülmüş, taşlar taşıtılmış, bir çoğu çırılçıplak soyundurulmuştur. Köy imamının cinsiyet organına

ip bağlanmış ve karısının eline verilerek bütün köy dolaştırılmıştır.

Sive köyünde, meydana köy halkına işkence yapılırken, kardeşine yapılan işkenceye dayanamayan gebe bir kadın kardeşinin üzerine kapanmış, bunun üzerine kadın da dövülmüştür. Kadın çocuğunu düşürmüş ve sonra da kendisi ölmüştür. Korkudan kimse şikayetçi olamamış ve bu köyden 100 hane dayanamayarak Türkiye sınırlarını terk etmiştir.

Ayrıca İdil-Cizre arasındaki göçebe kadınların altınları alınmış ve malları talan edilmiştir.”

Hazırlanan raporun sonuç kısmında,

“Sayın Cumhurbaşkanı,

...Türkiye'nin Doğu ve güneydoğusunda yaşayan halka yapılan bu baskı, zulüm jenosit hareketi bize göre yasadışı, insanlık bir anlayışın sonucudur. 'Eşkya aranyor' gerekçesiyle yapılan bu hareketin anlamı nedir? Eğer Türkiye tarihi biraz incelenirse görülür ki, Türkiye'nin bu bölgesinde yaşayan halka tatbik edilen bu insanlık dışı baskı ne ilk, ne de sondur...” diye devam eden raporun sonunda, Cumhurbaşkanı'ndan bu olaylarla ilgili gerekli işlemlerin yapılması istenir.

Raporda sözü edilen olaylara ilişkin ayrıntılı bilgi ve açıklamaların, isimlerin ve olayların meydana geliş tarihlerinin olmaması, güya raporun etki ve anlamını azaltmıştır.

Burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta ise, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın, bu olaylardan 7 yıl önce, 23'ler olayında hazırlanan iddianamenin altında imzasının bulunmasıdır.

Bugün coğrafyamızda yaşanan silahlı mücadelenin gerekçeleri anlatıldığında, y ada tartışıldığında, hep şu söylenir: “Sorunu yasalar çerçevesinde gündeme getirmeden silahlı mücadeleye girişmek yanlıştır. İşte Parlamento, partiler, dernekler, basın var.” denilirdi. Oysa 1969'larda yasal çerçevede kurulup mücadele eden DDKO'nun çalışmalarına bile tabammül edilemeyecek, onlara katılan, destekleyen yoksul Kürt köylülerine nasıl da insanlık dışı işkenceler yapılmıştı.

O dönemde gelişen toplumsal mücadelenin ivmesi yükseldikçe gençlik örgütlerine yönelik baskılar da arttırılmıştı. 16 mayıs 1970 tarihinde DDKO iye ve yöneticileri de bir dizi tutuklamalarla bu baskıdan paylarına düşeni aldılar. Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açılırken, 12 mart

1971 tarihinde ordunun askeri muhtırasıyla gerçekleşen darbe sonucunda Türkiye muhalefet cephesinin üzerine kara bir bulut çöker. Türkiye genelinde tutuklama ve yargı furyasıyla, sol örgüt ve parti üyeleri gözaltına alınıp tutuklanır. Bu sırada TKDP ve DDKO yönetici ve üyeleri de tutuklanıp cezaevlerine konulurlar.

12 Mart 1971 darbesi

12 Mart'la birlikte, kitle halinde tutuklamalar başladı. DDKO ve KDP'ye karşı çok ağır operasyonla gerçekleştirildi. İddianameler hazırlandı. İddianamelerde yine, herkesin Türk olduğu, Kürt diye bilinen bir milletin olmadığı tekrarlanıyordu. Devlet terörü eşliğinde, askeri savcıların bu görüşlerinin benimseneceği düşünülüyordu ama, birçok DDKO üyelerince, Kürtlüklerini, Kürt ulusal ve demokratik haklarını, Kürtçe'yi, kararlılıkla, sistematik ve bilgili bir şekilde savundular.

DDKO davasında 100, KDP davasında ise 30'a yakın Kürt aydını yargılandı. Tek başına, üçer-beşer gruplar halinde yargılananlar, Erzurum-Kars ve Diyarbakır Dev-Genç davaları ile birlikte tutuklu olarak yargılanan 250 civarında insanın ekseriyatı Kürt'tü.

Kabramanmaraş, Malatya ve Sivas illerindeki faşistlerin provokasyonlar tertipleyip çok sayıda insanın katledilmesi ardından, 25 Aralık 1978 günü Kürt illerinde sıkıyönetim ilan edildi. Çözüm olarak ilan edilen sıkıyönetimle, Kürt illerindeki yaşama özgürlüğü kısıkaca alındı.

► Dev-Genç’le ilişkileriniz nasıldı?

DDKO işçilere yönelik faaliyetler içerisinde de giriyordu. Yürüyüş, miting gibi eylemler Dev-Genç’le birlikte toplantılar düzenlenerek kararlar alınıyordu. Zaman zaman bu devrimci, solcu örgütlerle tartışmalarımız da oluyordu. Kürtlüğü öne çıkaran yaklaşımlar aramızda gerginliklere neden oluyordu. Hatta yer yer bireysel olaylar çıkıyordu. Zira bazı gruplar Kürt kelimesini “ayrılıkçılık”la eşdeğer görüyordu.

► Dev-Genç’le ortaklaşa eylemlerinizi oluyor muydu?

DDKO mensupları olarak 15-16 Haziran olayları öncesinde yapılan toplantılara katıldık. Çeşitli çalışma grupları oluşturuldu. O zaman ben ve birkaç arkadaşım Uzel Traktör Fabrikası’nda görevlendirildik. Hatta işçilere ve halka dağıtılmak üzere bildiriler verildi bize. Oraya gittiğimizde işçiler tulumlarını giymiş, yürüyüş kolunda fabrikadan çıkıyorlardı. Biz de onlara katılıp destek verecek, ajite edecektik. Bildirileri hem işçilere, hem de çevrede toplanan insanlara dağıtmaya başladık. Daha önce yaşanan olaylar ve 1 Mayıs İşçi Bayramı’ndaki yürüyüşte öğrencilerin bazı olaylar çıkarması nedeniyle bizleri aralarına almadılar. Bunlar önceden kesin kararlar aldıkları anlaşılıyordu. Zaten o giydikleri tulumları yanında, bizim sivil öğrenci kıyafetlerimiz dikkat çekiyordu. Dolayısıyla 15-16 Haziran’da, yani o tanklarla, panzerlerle gelişen olayların içinde olmadık.

Biz görevli olarak kendi alanımızda etkili olmadıysak da, o gün önemli bir gün olarak tarihe geçti.

► Siyasi faaliyetler yanında ne gibi sosyal etkinliklerde bulunuyordunuz?

Bu tür siyasi faaliyetler yanında, daha değişik faaliyetlerimiz de olabiliyordu. Örneğin Mardin’den göç eden bir aile DDKO’ya başvurup destek talebinde bulunmuştu.

O ailenin bize anlattığı kadarıyla jandarma baskısıyla İstanbul’a göç etmişler. Bazı semtlerin varoşlarında barındırılmadıklarını, Florya varoşunda buldukları bir arsa üzerinde gecekondyu yapmak

istediklerini, ancak çevredeki gecekonducularardan ve belediyeden çekindiklerini, bu nedenle bizden yardım ve destek talep ettiklerini söylediler. Bunun üzerine, onlara yardım amacıyla her gün bir grup arkadaş, banliyö treniyle Florya varoşunda belirlenen arsaya giderek, gecekonduunun inşa çalışmasında bulunurdu. Ayrıca çevreden veya belediyeden gelebilecek baskılara karşı onları koruma görevi de üstlenilmişti. Bu arada ben de bir gün koruma alanında görev aldım. Gençler kısa sürede gecekonduyu bitirdi. Hiçbir müdahale de olmadı. Bu hemşerilerimiz işlerini bizlere yaptırdıktan sonra bir daha derneğe uğramadılar!

► Yurttaki ilişkiler ne durumdaydı, başka ne gibi sorunlar yaşadınız?

Benim yetişme tarzımda, çevremden aldığım kültürle dine saygı esastır. Ancak bazı solcu arkadaşlar ise adeta dine düşmanca yaklaşım karşı çıkıyorlardı. Bu konuda zaman zaman o arkadaşlarla ihtilafa düşüyordum. Bu duruma bir misal vermek gerekirse, Site Yurdu devrimciler tarafından işgal edildiği sırada, yurttaki kalan devrimci arkadaşlarımızdan Tokatlı ve Alevi bir genç olan İrfan Erdoğan ile hem yakın arkadaştık, hem de aynı okulda öğrenciydik. Bir defasında beni yurttaki mescit olarak kullanılan mekâna götürdü. Kapıyı açarak içerdeki halıları, avizeleri, duvar saatini ve camiye ait diğer kıymetli eşyaları göstererek, bunları satabileceğimizi, bu eşyaların iyi para edeceğini, bu parayla yurttaki bir kısım giderleri karşılayabileceğimizi ifade etmesi üzerine bu düşüncesine şiddetle karşı çıktım. Böyle bir şeyi kabul edemeyeceğimi, şayet mescidin eşyalarından herhangi birisi zayı olduğu takdirde bunu kendisinden bileceğimi ve hayatımda en olmadık şeyi dahi yapabileceğimi, yani kendisini polise şikâyet edeceğimi söyledim ve onu bu girişiminden vazgeçirdim. Kendisi bu tepkimi aşırı bulmuş, ancak anlayışla karşılayıp gülümsemişti.

Bu özelliğim, genelde arkadaşlarım tarafından biliniyordu ve mümkün mertebe bu yönde bana karşı tutumlarında ölçülü davranıyorlardı.

► **DDKO'daki faaliyetlerinizden dolayı gözaltına alındınız mı ya da tutuklandınız mı?**

O sıralar radyodan DDKO'nun üye ve yöneticileri olarak arananlar arasında benim de ismim geçiyormuş. Üniversite bitirme sınavlarına katılmak üzere okula gittiğimde, arkadaşlar arananlar arasında olduğumu, okula gelişime anlam veremediklerini söylediler. İlk buna inanmayıp şaka zannettim. Ancak karşılaştığım başka arkadaşlar da söyleyince, radyodan dinlemek için bir kahveye gittim. Radyodan verilen haberlerden sonra, arananların listesi okunduğunda benim ismim de vardı. Bunun üzerine, sınavlara katılmaktan vazgeçerek Aksaray'da bulunan bir arkadaşımın evinde saklanmaya başladım.

Bu arada, arkadaşlarım benimle ilişki kurmak için çaba sarf ettiklerini sonradan öğrendim. Şu an ismini hatırlayamadığım aranan bir arkadaşım daha vardı. Birkaç gün böyle gizlendikten sonra teslim olmaya karar verdik. Çünkü, üzerimizde suç teşkil edecek herhangi bir olay ya da eylem yoktu. Diğer yandan, ailemin de daha fazla telaşa kapılmaları için, yetkililere müracaat etme düşüncesi oluştu.

Ertesi gün Sirkeci'de bulunan İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne gittik. Binanın kapısı önünde bir nöbetçi vardı, ona söyledik 'mesai bitmiş' diye içeri girmemizi engelledi. Buna hayret ettik. Gidip yemeğimizi yedik, hazırlığımızı yaptık, mesai başlayınca kendimizi tanıtarak teslim olduk. Burası bildiğim bir yerdi, daha önce birkaç kez gözaltında tutulmuştum. Orada tutulduğum süre içerisinde herhangi bir işkenceye maruz kalmadım.

► **12 Mart sonrası DDKO operasyonunda size de tutuklandınız mı?**

O dönem İstanbul Site Öğrenci Yurdu'nda kalıyordum. Odamda yalnızdım. Gecenin geç saatinde yurda gelen binbaşı ve askerlerden oluşan kalabalık bir jandarma grubunun baskını oldu. Yapılan aramada odamda İsmail Beşikçi'nin, 'Doğu Anadolu'nun Düzeni' adlı kitabı, araştırma yazıları, Melle Mustafa Barzani'nin resmi, bir gazetecinin Güney Kürdistan'da yaptığı haberin yer aldığı gazete kupürü, arkadaşlarla çektiğimiz (fotoğrafların arkasına Kürtçe duyularımızı yazardık) fotoğraflar, kitaplar ve gazete

kupürlerini bir koli yaptılar. Binbaşı, Kürtçe yazıları görünce Kürtçe bilen bir polisi çağırdı, tercümanlık yapması için. O da Kürtçe okumayı bilmediği için bana okutuyordu; okuyordum çeviriyordu. Beni alıp koliyle beraber alt kata indirdiler. Koridorda çok sayıda polis ve asker vardı. Sadece ben gözaltına alınmışım.

Polisler otobüslere bindiler. Beni de bir otomobile bindirdiler, durmadan çekştiriyorlardı. O arada beklenmedik bir tokat yiyince, şaşır-dım. Bunun bana, 'hoş geldin dayacağı olduğunu' söylediler. O Kürtçe bilen polis gelip beni onların elinden aldı, tokat atana da çıktı. Bana "gel seni binbaşının arabasına alalım" dedi. Binbaşının aracına bindirildim, koliyi de yanıma koydular. Oradan Sultanahmet'e götürüldüm. Binbaşı bana nasihat etti. Sonra karakola teslim edip gittiler. Karakolda bir yetkili, "Biz seni kabul edemeyiz, bölgemizde alınmamışsın," deyince, Vezneciler Karakolu'na teslim edildim. Geceyi orada geçirdikten sonra, sabah Sirkeci Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldüm. Orada üst katta bir odaya konuldum.

Başka yakalananlar da vardı. THKO'dan Sinan Cemgil'i gördüm. İşkence yapmışlardı. Kamil Dede ve çok sayıda devrimci, solcu gençler oradaydı. Hatta Filistinli iki öğrenci de vardı. Birkaç gün orada tutulduktan sonra ifademiz "Kürtçülük Masası" tarafından alındı. Bana işkence yapılmadı, ama bazılarına yapılmıştı. Geceleyin işkence çığlıkları duyuluyordu. Bitişikteki odada birkaç kişinin ağır işkence gördüklerini, hücrelere konulduğunu, gidiş, gelişler esnasında görebiliyordum. Ancak kendileriyle konuşma imkanım yoktu. Bazılarının ayakları yaralı olduğundan sargılıydı.

Bir hafta sonra, polisler nezaretinde Selimiye Kışlası'na götürüldüm. Girişte sağda geniş bir koridora girdik. Koridorun avluya bakan pencereleri vardı, sağ tarafta ise dar kapılı odalar sıra sıraydı. Polis önce koliyi içeri taşıdı, ardından beni büyükçe bir salona aldılar. İçeride sekiz on masa vardı. Koliyi bir masanın üzerine koyup açtılar, içindekileri çıkardılar. Melle Mustafa Barzani'nin Tercüman gazetesinden kestiğim resminin kupürü koli üzerinde açık vaziyette duruyordu. "Bunlar senin mi?" dedi, iri kıyım sivil bir yetkili: "Benimdir," dedim. Bir süre bana ve resme baktıktan

sonra, “Siz Kürtler, her on senede bir tepenize yumruğu yemediniz mi rahat durmuyorsunuz!” dedi ve başını sağa sola sallamaya başladı. O esnada sivil bir yetkili, “Alın bunu, götürün!” deyince, beni nezarete götürdüler.

Nezarette 35 kadar insan vardı. Ayrıca bitişik nezaretlerde de epey insan tutuluyordu. Apaçık belliydi ki bu, 12 Mart muhtırası Kürtlere ve solculara karşı yapılmıştı.

Diyarbakırlı THKP militanı mer Ayna da nezaretteydi, onu lavaboya gidiş gelişlerde görürdüm. Penceresiz, ışığı devamlı yanan bir odada, askerin biri kapıda, öbürü de yer yatağının başında beklerdi. Ömer’i İstanbul DDKO’dan tanırdım. Önceleri DDKO’ya sık gelirdi. Ancak sonraları ilişkileri zayıflamıştı. Bir süre sonra firar ettiğini, sonra da Kızıldere’de öldürüldüğünü duydum.

“Diyarbakır’a vardığımızda otobüsten inip çevreye baktım, tanıdık kimse yoktu.”

İstanbul Emniyetinde gözaltındayken Mehmet Emin Bozarslan ile karşılaştım. O da benim gibi, Diyarbakır Sıkıyönetim tarafından arandığını öğrenince gelip teslim olmuştu.

Mehmet Emin Bozarslan DDKO ile yakın ilişkide olan biriydi. Ciddi bir araştırmacı yazardı. Gösterişten uzak dururdu. Gençlerin aydınlanması için çok çaba sarf ediyordu. Özellikle Kürt meselesiyle ilgili kapsamlı seminerlere katılır, doyurucu bilgiler verirdi. Mem-u Zin’in çevirisi yapmış, ayrıca yayımlanmış başka kitapları da vardı. Bu nitelikleri nedeniyle gençler arasında sevilip sayılan biriydi. Klp İlçesi Mf-tlğ görevinde bulunduğu için bu göreviyle de anılırdı.

Diyarbakır’a birlikte gtrleceğimizi öğrenince iten içe sevindim. Aynı kelepçeye bağlandığımızda gururlanmıştım. Otobüsle Diyarbakır’a götürülüyorduk. Bizi neyin beklediğini bilmediğimizden endişeliydik.

Bölgede isim yapmış biri olması nedeniyle Diyarbakır halkı tarafından ilgi göreceğini bekliyordum. Diyarbakır’a vardığımızda, otobüsten inip çevreye baktım; hiç kimse yoktu. İki yanımızda sivil polislerle karakola götürüldük. arşı Karakolu yetkilileri,

bizim siyasi olduğumuzu anlayınca teslim alamayacaklarını, siyasi şubeye götürülmemiz gerektiğini belirtti. “Vilayete gideceksiniz siyasi şube oradadır.”

Oradan vilayete götürülüp siyasi şubeye teslim edildik. Alt kata alındık. Bir süre bekletildik. İsimlerimizi sordular, listeyi getirip baktılar, bir şey söylemediler. Mehmet Emin Bozarslan’ın 8000 kişisini duyunca küfür ve hakaret etmeye başladılar. “Sen nerdesin, ne zamandır seni arıyoruz ! “ dediler. O da, “benim yerim, yurdum belli, adresim biliniyor, İstanbul’da filan yerdeyim,” dedi. “Aran-dığımı öğrenince kendim gelip yetkililere müracaat ettim. Kimse beni çağırmamış, çağrılıyordum gelirdim.” Velhasıl duymazlıktan gelip hakaretlerde bulunarak tekme tokat dövdüler kendisini.

Daha sonra bizi alıp sıkıyönetim komutanlığına götürdüler. Seyrantepe semtindeki askeri bölgede gözetim altına alındık. Tutuklu ve gözetim altındakiler bitişik koşullarda kalıyorlardı. O zaman ki şartları fena değildi. Bir süre sonra serbest bırakıldım.

► Tutukluyken mahkeme süreci nasıl geçti; nelerle suçlanıyordunuz?

İstanbul’da gözaltındayken dernek yönetiminde olduğumu, seminerlere ve konferanslara katıldığımı ifade etmişim. Diyarbakır’da mahkemeye çıkarılmadan önce Avukat Gülfer Hanım, ilk ifadelerimi reddetmemi ısrarla istiyordu. Ben, “hayır” dedikçe o ısrar etti, kabul ettim. Mahkeme günü sıra bana gelince, ilk ifademi kabul etmediğimi söyledim. Duruşma hakimi Hamdi Sevinç durumumu biliyordu. Dosyayı açıp cümle cümle okuyup kabul edip etmediğimi sordu. Ben de, “doğrudur” dedim. Bu ifade üzerine hakim tutuklanmamıza karar verdi. Önceki ifademi verirken herhangi bir baskı da görmemişim.

► Diyarbakır Cezaevi’nde tutukluların koşulları nasıldı, mahkemedeki savunma haklarında herhangi bir kısıtlanma yaşandı mı?

Cezaevinde rahat bir ortam vardı. İdare ile ilişkilerimizi bazen biz zorlaştırıyorduk. Makul taleplerimiz kabul ediliyordu. Havalandırma,

koşullara giriş çıkış saatlerimiz inisiyatifimize bırakılmıştı.

Dışarıdan her şey geliyordu. Günlük ihtiyaçlarımızı temin eden görevlimiz bile vardı. Gazete, kitap konusunda sınırlama yoktu. Daktilo, kağıt sıkıntısı çekilmedi. Kimi tutuklular grup halinde siyasi savunmalarını hazırlıyor, kimi ise şiir, roman ve hikaye yazıyordu. Bazıları ise yabancı dil ya da Kürtçe dil kursuna katılıyordu. Kimileri de spor yaparak formunu korumaya çalışıyordu. Akşam olunca cezaevi düğün salonu gibi sazlı-sözlü eğlenceler düzenleniyordu. Hikmet Bozçalı herkesi govende kaldırmaya çalışıyor, kalkmayanları Kürt kültürüne ve folkloruna karşı olmakla suçluyordu.

Aramızda Ferit Uzun gibi güzel saz çalan arkadaşlarımız olduğu gibi, dengbejler de bu geceleri coşkulu kıldırı. Mahkemeye götürülürken ring aracında Kürtçe ve Türkçe devrimci marşları söylemek adettendi. Bu marşları özellikle mahkemeye gidiş-gelişlerde söylemek ve söylerken de ayaklarımızla aracın tabanına vurarak tempo tutmak çok hoşumuza giderdi. Kürtçe marşlarımızı mahkemede de söylüyor, hakimler mahkeme salonuna gelene kadar sürdürüyorduk.

Bir defasında mahkeme salonunda hep beraber marşlarımızı coşkuyla söylerken, öbür salonda KDP davası duruşması devam ediyordu. Hakimler bir görevliyi bize göndererek aşırı gürültüden duruşma yapamadıklarını, mümkünse biraz sessiz söylememizi istemişlerdi. Bize yapılan tek müdahalenin bu olduğunu hatırlıyorum.

► Mahkemeniz sürerken nasıl bir savunma hazırladınız, ceza aldınız mı?

Ankara DDKO mensupları bizden önce yakalanmıştı. Haklarında epay iddialar vardı. Ankara DDKO'nun tüm faaliyetleri MİT tarafından izlenmişti. Yaptıkları toplantıların bant kayıtları, raporları, belgeleri, delilleri vardı. Hatta özel toplantıları bile kayda alınmıştı. Gerçi avukatlarımız bu iddiaları çürütmeye uğraştılar. Bunların Anayasa Mahkemesi içtihatlarına aykırı olduğu ileri sürüldü. Mahkeme savunmaya kısıtlama ya da sınırlama koymuyordu.

Avukat Şerafettin Kaya ile Ankara grubu siyasi savunma hazırla-

mişlardı. Aralarında Recep Maraşlı, Mahmut Kılınç, Mümtaz Kotan, Ruşen Arslan ve İsmail Beşikçi gibi isimler vardı. Bunlardan Beşikçi Hoca dışındakiler, sonradan Rızgari grubunu oluşturdular.

İstanbul grubu olarak, “Siyasi savunmaya iştirak etmeyelim,” dedik. Önceleri ‘savunmayı inceleyelim’ diye düşünürken, daha sonra arkadaşlarımızın ‘aleyhimizde somut delil olmaması’ ve ‘Şerafettin Kaya’nın Ankara grubuyla daha sıkı ilişki içerisinde olması sebebiyle rahatsızlık yarattığı için, hazırlanan siyasi savunmaya katılmama’ yönünde bir görüş ağırlık kazandı. Bu karara arkadaşların uyması istendi.

İsmail Beşikçi ile Recep Maraşlı’nın ferdi dosyaları vardı, ikisi de DDKO sanığı değildi, haklarında ayrı dava açılmıştı. Fakat bu grubun komün üyesiydiler.

Arkadaşlarımızın iddia makamına en büyük tepkileri, savcının resmi ideoloji doğrultusunda, “Kürtlerin aslında Türk olduğunu, ayrı bir ırk olmadığını, dilinin de birkaç dilden oluşan uydurma bir dil olduğunu” belirten görüşüydü.

Hazırlanan savunmada resmi ideoloji yönündeki iddiayı çürütmek için dünya literatürüne dayanarak Kürtlerin kadim bir halk olduğu, Türklerin Anadolu’ya gelişlerinden binlerce yıl önce burada yaşamalarını sürdürdükleri, dillerinin, edebiyatlarının, Kürtçe’nin köklü bir dil olduğu ve kültürünün zenginliği örneklerle vurgulanmıştı.

Rızgari grubunu oluşturan arkadaşlar, kapsamlı bir savunma hazırlamışlardı. Ancak bireysel de olsa kimileri, geniş çaplı savunmalar hazırlayıp sundular. İsmail Beşikçi ve Recep Maraşlı ise içeriği güçlü ve düzeyli siyasi savunmalar yaptılar ve herkesçe takdirle karşılandı.

Bizler ise suya sabuna dokunmadan, İstanbul DDKO’nun son dönem yöneticileri olarak yasalar çerçevesinde faaliyette bulunduğumuzu, yasadışı faaliyetimizin olmadığını, vurgulamakla yetinme kararı almıştık. Zira yönetimde bulunma süremiz sadece 16 gündü. Daha sonra 12 Mart gelmiş, kapatılıp faaliyetlerimiz durdurulmuştu. Ancak bu savunma kararımızın da pek faydası olmamış, mahkemede savunma yapan diğer arkadaşlar gibi değerlendirilmiş, 92 DDKO yönetici ve üyesinden 45’imiz 1 yılla 15 yıl arasında değişen çeşitli cezalara çarptırılmıştık.

Diyarbakır cezaevindeyken TKDP'liler de vardı. Bu dosyada yargılananlar arasında Şerafettin Elçi'nin de bulunduğu genelde ağa, şeyh çevrelerinden, din hocalarından ve halktan kimseler bulunuyordu. Dosyaları ayırıydı. DDKO'dan yargılananlar arasında, varlıklı ve bilinen ailelerden olanlar da vardı. Bunlar arasında aydınlar, dini hocalar ve halktan kimseler de mevcuttu.

Her ne kadar ayrı dosyalardan yargılandıkça da, iki grubun ortak yönü, Kürtlük-Kürtçülük düşüncesi idi. DDKO'lar sol ve sosyalist düşüncenin de etkisindeydi. Bu nedenle de TKDP'lilerle zaman zaman anlayış farkı ortaya çıkıyordu.

► Cezaevinde tutukluyken ilginç anılarınız olmuştur, anlatır mısınız?

Koğuşumuzda Halil Ağa (soyadı Çiftçi) isminde 80 yaşlarında bir tutuklu vardı. İlkokula gittiğim sıralarda akrabamız olması sebebiyle, Eruh'ta onun evinde bir yıl kardeşim Fuat'la birlikte kalmıştım. Kendisi herhangi bir örgütten değil, tek başına yargılanmaktaydı. O dönemde meşhur bir gazeteci -bir ihtimal Fikret Otyam olabilir- bölge gezisinde Halil ağa ile de bir görüşme yapmış, resimler çekmiş. Hakında 'bölgede para toplayıp Barzani'ye ulaştırmakla Kürdistan'ın kurulması için çalıştığı' iddiası yer alıyormuş. Söz konusu gezi notlarında Halil Ağa Kürdistan sınırının Sivas'a kadar olduğunu iddia ettiği yazılmış. Savcılık da Cumhuriyet gazetesinde yer alan bu yazı nedeniyle suç duyurusunda bulunmuştu.

Halil Ağa sevilen birisiydi. Hem yaşlı olması münasebetiyle hem de babası Yakup Ağa'nın isyanında yer almış olması ve hiç Türkçe bilmemesi nedeniyle bütün tutuklular tarafından saygı görürdü. İsyen ettikleri için o dönemde bunlar da ailece Suriye'ye göç etmişler. Halil Ağa burada bir süre Fransız Ordusu'nda askerlik yapmış, ancak daha sonra Atatürk tarafından çıkarılan bir aflla Eruh'a geri dönmüşler.

► Halil Ağa'nın cezaevindeki davranışları nasıldı, mahkemesi nasıl sonuçlandı?

O dönem her tutuklunun Halil Ağa ile ilgili hatırası vardır. Örneğin gazetede bir af söylentisiyle ilgili bir yazı yer aldı mı, o da bunu gider Tarık Ziya'ya, İsmail Beşikçi'ye ve Mehdi Zana'ya sorardı. Bu tür haberleri önemsemeyen gençlere çok kızardı. Oysa gençler onu kızdırmak için önemsemediklerini hissettirmek için, “devletin affını istemiyoruz!” derlerdi. Halil Ağa da bu söze büyük tepki gösterirdi.

Bir gün koğuştaki sohbet ediyorduk. Bir grup yüksek rütbeli subay koğuşa geldi. Duvarları, pencereleri, ranzaları gözden geçirip inceleme yapıyorlardı. Bazı tutuklulara, yargılandıkları suçlarla ilgili sorular soruyorlardı. Halil Ağa bu subayları görünce bana dedi ki, “Bu subaylara ‘Bizi Mustafa Kemal affettiği halde bunlar hâlâ beni suçluyorlar, yani bu demektir ki, bunlar Mustafa Kemal’in affını kabul etmiyorlar, sözünü dinlemiyorlar, ona karşı çıkıyorlar!’ diyelim mi?” Yani bir nevi mahkemenin bu tavrını şikayet etmeyi düşünüyordu, bunun için de kendisine tercümanlık yapmamı istiyordu. Ben kendisine bu işin mahkemenin işi olduğunu, bunları ilgilendirmedığını anlattım ve zar zor ikna ettim. O sıralar komutanların dikkatini çekmiş ki, “bu yaşta ne işin var buralarda?” diye sorup şaka yapmışlar ve geçip gitmişlerdi. Halil Ağa da, bir fırsatı kaçırmanın sıkıntısıyla, o subayların artları sıra boynu bükük, çaresiz bakakalmıştı.

Bir gün mahkemeden döndüğünde suratı asıktı, yüzü renkten renge giriyordu. Çok düşünceliydi. Kendisine sebebini sordüğümde, başını iki yana sallayıp durdu: “Bunların yaptığını kimse yapmaz! Daha önce, ‘Kürdistan hududu Sivas’a kadar demişim’ diye beni suçluyorlardı. Şimdi ise, Afyon’dan bahsediyorlar. Halbuki Afyon’u ne duymuşum ne de söylemişim. Vallahi ben Sivas’a kadar belki olabilir, ama Afyon’a kadar söylememişim!” diye söyleniyordu. Tabi Halil Ağa mahkemenin verdiği hapis cezasının yanında, bir de sürgün cezası olduğunu bilmediğinden bunları söylüyordu. Gardiyanlar Halil Çiftçi’nin 8 yıl 4 ay ceza aldığını, ayrıca Afyon’da bir de genel gözetim altında kalmak suretiyle sürgün cezası olduğunu söylediler. Türkçe’yi bilmediği için mahkemenin

kararını anlamamış. Cezasının muhtevasını öğrendikten sonra, “Bunlar benim en fazla 8 yıl daha yaşayabileceğimi düşünerek bu cezayı verdiler, her ihtimale karşı 4 ay daha ceza eklemişler ki, ben bu kadar cezayı çekemem, ölürüm!” diye kendi kendine söyleniyordu.

Halil Ağa’nın cezası kesinleştiği için Adana’ya nakledilmiş, kısa zaman sonra 1803 sayılı Af Yasası’yla tahliye edilmişti. Bizi ziyarette geldiğinde çok keyifliydi.

Ben de 5 yıl, 6 ay, 20 gün ağır hapis, 2 yıl Lüleburgaz’da genel gözetim, yani sürgün, ayrıca kamu haklarından men cezası almıştım. Askeri Yargıtay da onayınca cezam kesinleşmişti.

Saraykapı’da, dedemin kaldığı cezaevine konuldum. Askeri Tutuk-evi gibi değildi. Bakımsız ve zor bir yerdi. Uzunca bir odaya sıkıştık. Adli tutuklularla koğuşumuz bitişikti. Arkadaşlarımız itiraz ediyorlardı. Öbür tutuklular ve hatta idare de bize karşı saygılıydılar. Başka bir yere taşınmamız söz konusu oldu. Kadınlar koğuşu boşalmış, savcı orayı bize öneriyordu. Bizden arkadaşlar gidip baktılar. Daha genişçe ferah bir yerdi. İdarenin maksadı adli tutuklulardan ayrılmamızı onlarla bir arada olmamamızı istiyorlardı. Biz de o kısma geçtik.

Halil Ağa’yı anlatıyordum. O dönemde Ecevit - Erbakan koalisyonu vardı. Ailelerimize Ecevit’e oy verilmesini istemiştik. Bir af durumu vardı. Ecevit ile Erbakan arasında anlaşmışlardı. Meclis görüşmeleri başladığında dediler ki, siyasiler af kapsamında olacak; eylemlere katılanları, çeteleri kapsamayacak. Halil Ağa 168. maddeden, çete üyesi olmakla suçlanıyordu. Bu gelişmeyi duyunca gelip bana sormuştu, ‘nedir bu durum?’ diye. Ben de kendisine izah ettim. Radyodan haberleri takip ediyorduk. Yasa meclisten geçerken Erbakan, Ecevit’le olan mutabakata uymayıp ‘komünizm ve bölücülükten’ yargılananlar kapsam dışı bırakmıştı.

Herkes Erbakan’a küfürler ediyordu. Bir süre sonra Halil Ağa aftan yararlandı. Daha sonra Ecevit bu yasayı Anayasa Mahkemesine götürünce affın kapsamı genişledi. Yasaklarımız kalktı. Cezayı ortadan kaldırdığı için, çıkıp tekrar okula döndük. Yani 18 yıl fiili ceza almış olsan dahi, aftan faydalanıyordun. Tabi bu yargılanmamız ve aldığımız ceza sonraki hayatımızda da karşımıza çıktı.

Aftan faydalanmamız 3 -4 ay gecikmeli oldu. Cezaevinden tahliye edildiğimiz gün Mehdi Zana benimle görüştüğünde, “araban var mı?” diye sorduğunda, “var” dedim. “Yoksa temin ederiz,” dedi. Kendisine teşekkür ettim.

Cezaevinde komün hayatını yaşarken her grubun ayrı bir masası vardı. Her gün iki arkadaş görev alırdı. Fakat Mehdi sanki her gün nöbetçiydi. Mesela ben nöbetçiysen gelir bana yardım eder, başkası olsa gider ona yardım ederdi. Fedakarlıkta kimse onunla yarışamazdı.

Mehdi, tahliye olan bütün arkadaşların ihtiyaçları konusunda yardımcı olmak istiyordu, halkla diyalogu çok iyiydi. Kendisine babam, amcam ve yakınlarımızın Diyarbakır’a beni karşılamaya geldiklerini söyledim. Mehdi, “Sizinle gelmek istiyorum, gelebilir miyim?” deyince bunu sevinçle karşılamış, “Olur!” demiştim.

Mehdi Zana ile birlikte Siirt’e gittik, herkes başına toplandı. Herkesle sıcak sohbetler kuruyordu. Konuşmaları, anlattıkları insanların hoşuna gidiyordu. Köylü kesimleriyle saatlerce oturmaktan sıkılmayan, onlarla konuşmaktan yorulmayan bir yapıya sahipti. Bu nedenle sohbetine katılan insanlar onu yakın bir dost olarak görüyorlardı. Bu sebeptendir ki, aradan seneler geçmesine rağmen köylüler onu benden soruyorlar, kendisiyle görüşebilme, sohbetine katılabilme isteğini taşıyorlardı.

► Cezaevinden çıktıktan sonra ne yaptınız?

Tekrar sınava girerek, son sınıftan kalan derslerimi vermek için okula başvurmam gerekiyordu. İstanbul’a döndüm. Kalan dersleri vermek için çalışıyordum. Okulu bitiren arkadaşlar olduğu gibi bitiremeyenler de vardı. Diyarbakır Yurdu’na kayıt yaptırdım. Bana bir yer verdiler. Bizim dönemlerin çoğu mezun olduğu için, yeni gençler arasında tanıdığım pek kimse de yoktu. Bir süre orda kaldım. O dönemde de, öğrenci gençlik yurttan nöbet gibi bazı tedbirler alıyorlardı. Örneğin, yurttan öğrencilere sırayla nöbet tutturuluyordu. Hatta bir defasında gençlerden biri benim nöbetlere katılmadığımı, bu durumdan yakındığını fark edince, Diyarbakır Yurdu’ndan ayrılmaya karar verdim. Niğde Talebe Yurdu’nda kalmaya başladım. Diyarbakır Yurdu yöneti-

cileri beni bu kararımdan vazgeçirmeye çalıştılsa da, ben derslerime çalışmam gerektiğini, belli bir süre için İstanbul'da bulunduğumu, bunu değerlendirmem gerektiğini ifade ederek ayrılacağımı söyledim. Orada ayrıcalıklı kalıp düzenlerini bozmak istemiyordum.

Sınavları başarıyla verdikten sonra okulu bitirip Siirt'e gittim. Orada staja başladım. Stajım bitmeden askere gittim. Personel asteğmen olarak rahat bir askerlik dönemi geçirdiğimi söyleyebilirim.

Askerlik sonrası Siirt'e dönüp stajımı tamamladım ve 1978 yılında avukatlık büromu açıp göreve başladım. Bölgede bazı illerde sıkıyönetim ilan edilmişti. Çevremizden bazılarının sıkıyönetime sevk edilmesi üzerine bunlarla ilgileniyordum. Hatta ilk sıkıyönetim davam Mehmet Emin Kardeş adında, Batman'da sendikacı olan birinin davasıydı. Bunun üzerine sendikacı arkadaşları geldiler, Mehmet Emin ve üç arkadaşının sıkıyönetim tarafından tutuklandığını ve davayı benim almamı istediler, ben de kabul ettim.

Başka davalarım nedeniyle de Diyarbakır'a gidiş gelişlerim oluyordu. O zaman Şırnak ve Batman Siirt'e bağlıydı. Oralardan da davalar alıyordum. Artık ekonomik bağımsızlığımı kazanmışım, babama yük değildim.

► Sıkıyönetim sürerken 12 Eylül askeri darbesi oldu, 12 Eylül'le ilk nerede karşılaştınız?

12 Eylül esnasında ben Siirt'teydim. Evimizde bacımla birlikte kalıyordum. Ailenin diğer üyeleri köydeydiler. Evimizin kapısı dövdüğünde biz fark etmemiştik, kapı sesini duysak açardık. Alt katta oturan kiracımız kapıyı açmış. Kapıdakiler kiracımızın kimliğini sormuşlar. “Öğretmenim” demiş. Beni sormuşlar, “İzmir'e gitmiş!” diye cevaplamış. Sabah uyandığımızda o öğretmenin karısı kocasının alındığını, hala geri dönmediğini, bunun sebebinin bizim olduğumuzu söylüyordu. Kendisi Siirt'in yerlisi olan kiracımız, daha sonra İGD davasından yargılandı. Avukatlığını ben yapıyordum.

Gelişigüzel gözaltı furyası sürüyordu. Bu gözaltılar sıklaştığı günlerde Diyarbakır'daydım.

► 12 Eylül'ün ilk günlerinde avukatlık mesleğini sürdürürken karşılaştığınız sorunlar nelerdi?

12 Eylül'le birlikte baskılar, gelişigüzel gözaltına alınmalar başladı. O zaman gözaltı süreleri de belli değildi. 12 Eylül geldiği zaman Siirt'teydim. Şerafettin Kaya geldi. 12 Eylül tutuklamalarının çok olduğunu, Diyarbakır'daki avukatların bu davalara girmediğini, dolayısıyla o siyasi tutukluların büyük ölçüde sahipsiz kaldığını, bu davaları takip etmek için bir büro oluşturmak düşünceleri olduğunu, bu büronun oluşturulması için benim mutlaka Diyarbakır'a gelmem gerektiğini söyledi.

Başka bir avukat olan Mahmut Bilgili ile birlikte büro oluşturulmuştu. Bu teklifi olumlu buldum. Büro Diyarbakır'da Güçlü Pasajı'ndaydı.

Neticede bir grup arkadaşla büroda çalışmaya başladık. Batman'dan Erdiñç Uzunoglu büronun çalışmalarına katılmıştı. Arından Malatya'dan Hacı Akyol katıldı ve bir süre sonra da Tunceli'den Hüseyin Yıldırım büronun çalışmalarına dahil oldu.

Her avukat bir grup davayla ilgileniyordu. Her siyasetten, hatta her başvurucunun davası takip ediliyordu. Yüzlerce, binlerce kişinin davası alındı. Sistemli başlayan çalışma bir süre sonra aksamaya başladı. Artık büro dağılıyordu

***Halen Malatya’da yaşayan Avukat Hacı Akyol’a,
hukuk bürosundaki çalışmaları ve sonrasındaki
gelişmeleri sordum:***

Şerafettin Kaya ile büro açmadan önce tanışıyorduk. 12 Mart darbesi esnasında öğrenciydim. Siyasetle ilgilendiğimden dolayı, o zamandan beri kendisini biliyordum. Geçmişi öğretmen kökenliydi, hukuk fakültesini sonradan bitirmişti. Ama iyi bir hukukçuydu. Yurtsever, gerçekten fedakâr biri olduğunu birçok kişiden dinlemiştim. Ben daha büro açmadan, hatta sendika kayyımı maaşımı gönderdiği zamanlar dahi bürosuna gelip gidiyordum. Hatta birkaç kez, benim de büroya katılmamı önermişti. Kendisi daha 12 Eylül olmadan, sıkıyönetim ilan edildiği gün gelip büro açmıştı. Birçok Kürt aydını, yurtsever genci tutukluydu, yargılanıyorlardı.

Ben büroda bulunan bazı şahıslardan dolayı, büroya katılmak istemiyordum. Bunu da daha yeni tanıştığım birine anlatmak doğru olmazdı. Bu nedenle ayrı bir büro açtım. Avukatlığa başlarken bir mühendis hemşerim vardı, Aziz Demiralp. Kendisi Devrimci Yol’dan yargılanıyordu. Onun vekaletnamesi dahil, Ruşen Arslan ve Mümtaz Kotan gibi duygusal yakınlığı olan ya da hemşerim olan bazı kişilerin vekaletini almak için notere gittim. Yani kimse gelip bana vekâlet vermedi. Bu yüzden prensip olarak kimseden para da almamıştım.

Bu prensipler hem büroda uygulanan ve Şerafettin Bey’in önerdiği, hem de benim kabul ettiğim prensiplerdi.

Bunlardan ilki, Kürt meselesinde mücadele eden ve önemli isimlerden para alınmazdı. Bunların aileleri zengin dahi olsa, para almak ayıp sayılırdı.

İkincisi, sanığın ailesi çok fakirse para alınmazdı. Söz konusu kişi, ister sıradan olsun, ister meşhur biri olsun, aile fakirse para alınmazdı.

Üçüncüsü, büroya avukatlık başvurusunda bulunup durumu müsait olan her müvekkilimizden 30 bin lira alınırdı.

Ancak Şerafettin Bey, zenginlerden ne kadar koparılabilirse, alınmasını isterdi. Bu durumlarda Şerafettin Bey’in kendisi muha-

tap olurdu. Kendisi 12 Mart döneminde, 7. Kolordu Komutanlığı bünyesinde yer alan şehirlerdekiilerin çoğunun avukatlığını yaptığı için bölge insanını iyi tanıyordu. Bunlar arasında bazı ağalar, zenginlerden bazıları kurnazlık yaparak, ‘biz de yurtseveriz’ mantığıyla fazla para vermek istemezdi. Şerafettin Bey büroya gelen bu kişilere diyordu ki, “sen şu kadar vereceksin!” Sıradan insanlardan 30 bin lira alındığı dönemde, bu insanlardan 200-300 bin alındığını hatırlıyorum.

Şerafettin Bey gittikten sonra bizdeki bu ilişki de kopmuştu. Biz o ilişkiyi beceremiyorduk. Çünkü çoğunu tanıımıyorduk. Zaten biz o büroyu da 4-5 ay sürdürebildik.

► Şerafettin Bey’in gidişinden tutuklanmasını kastediyorsunuz?

Tabi. 1981 sonbaharıydı sanırım. Bir üstteğmen ile 5-6 asker büroya geldiler. Polis değil, askerdi gelenler. Halbuki, biliyorsunuz Diyarbakır şehir merkezidir, polisin görev alanındadır. Ama yasalar işlemiyordu. Kimin görevi, kimin sorumluluğu diye bir ayrım yoktu. Orman kanunu gibiydi. Şerafettin Bey’i alıp götürdüler. Sonra da tutuklandı.

Daha sonra avukatlığını üstlendim. Tabi dosyadaki evraklardan öğrendim neyle suçlandığını. Rızgari davasından bazı sanıkların ifadelerinden dolayı tutuklanmıştı.

Şerafettin Bey Rızgari’nin sempaticanıydı. Faaliyetleri de yasaldı zaten. İllegal bir faaliyeti yoktu. O dönemde çoğu derneklerin durumu öyleydi.

Tabi tahliye olduktan sonra yurtdışına gitti. Davası birkaç yıl sonra bitti ve kendisine ceza verildi. Suriye sınırından geçerken eşyaları arasında günlük tuttuğu defterlerinden biri düşmüştü. Askerlerin eline geçince onu da davaya eklemişlerdi. Bu günlük olmasaydı ve yurtdışına kaçmasaydı hüküm giymezdi. O günlüğün askerin eline geçmesi ve yurtdışına kaçması ve elindeki öbür günlüklerden yola çıkarak yazdığı kitabı sıkıyönetim mahkemelerinde görev yapan bütün savcı ve hakimlere göndermesi hüküm giy-

mesine neden olmuştı.

Büronun işleyişinde her davanın bir temsilcisi büroyla ilişki-deydi. Sorunları ve ihtiyaçları onlarla konuşurduk. Büroya belli bir miktarda aidat temin ederlerdi.

► Bir de “Hazin bir öyküdür” dediğiniz bir anınız vardı, anlatır mısınız?

Hasan Fisli, iri yarı 60 yaşlarında, Lice’nin Fis köyündendi. Birazcık varlıklıydı. 6 erkek çocuğu vardı. Bize söylememiştı, ama belki birkaç kız çocuğu da vardı. Oğlu Mustafa Fisli ise KDP içerisinde çalışırken daha sonra bir grup gençle ayrılmıştı. Kendisi bu grubun başını çekendi ve daha sonra kısa adı KUK olarak belirlenen “Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları” grubunun de kurucularındandı. En küçük oğlu Recep ise, kısa boylu biriydi. Recep de büromuzun müvekkiliydi. Davaların açılması uzun zaman almıştı. Örneğin KUK dava dosyası iki yıl sonra açıldı. Dava açılınca biz dosyanın fotokopisini çektik. Olay tutanağında, Recep’in elinde silahla yakalandığı yazılıydı.

Şehitlik’teki evi her gün polislerce basılıyordu. Hasan bir gün tutanaktaki polislerin isimlerini istedi. Ben “ne yapacaksın?” diye sordugumda, belki araya birilerini sokarız, Recep’in kurtulması için. Oysa Recep’in suçüstü durumu var, imkansız gibi. Kendisini ikna edemeyince, tutanaktaki 5 polisin isimlerini verdim kendisine. Aradan bir ay kadar zaman geçmişti. Evine yine periyodik baskınlar oluyormuş. Bu baskınlardan birinde Hasan Fisli’nin üst aramasını da yapıyorlar. Bu aramada benim kendisine verdiğim liste de bulunmuş. Kendisine, “Sen bu isimleri neden aldın, nerden aldın, bunları ne yapacaktın?” diye sormuşlar. O da “avukatın bürosuna gittim, dosyadan alıp yazdım” demiş. “Avukatın kim?” diye sormuşlar. “Hacı Akyol,” deyince büroma gelmişlerdi. “Karakola geleceksiniz!” dediler. Büromuz karakolun karşısındaydı.

Karakola gittim. Komiser, “müvekkilinin babasının üst aramasında polislerin isimlerinin yazılı olduğu bir kâğıt çıktı. Bunu senin verdiğini söylüyor.” Ben de, “doğrudur,” dedim. “Sayın komiserim, bunun oğlu

benim müvekkilimdir. Dava açılmış. Vatandaş benden oğlunun aleyhine ifade veren isimleri istedi. ‘Ne yapacaksın?’ diye sorduğumda, ‘bunlarla konuşacağım, doğruyu söylesinler,’ deyince, ben de verdim.” O ara komiserle sohbet ediyoruz. Bana bir çay söyledi. Hasan Fisli’nin içeriye girdiğini gördüm. Yanında hecin gibi iki polis var. Onlardan biri Hasan’a destekli bir darbe vurup önüme itti. Bir şey diyemiyordum. Hasan Fisli’ye sordular. “Avukat bana vermedi, kendim dosyamdan aldım.” Beni o odada görünce, adımı vermek istemediğinden ve beni korumak istediğinden bu ifade üzerinde inat ediyordu. Daha sonra bana, “Min qet nave te ne got!” (kesinlikle adını söylemedim!) demişti. O görüşmeden sonra ben gittim, yarım saat sonra onu bıraktılar. Bence bu çok hazin bir öyküdür.

► 12 Eylül sürecinde mahkemelerden ilginç bir anınız var mı?

PKK’li olmakla suçlanan sanıkların yargılandığı bir dosyaya ben de giriordum. Söz konusu dava dosyasında üç müvekkilim bulunuyordu. Sanırım 1985 yılıydı. Duruşmalar sürüyordu. Davanın esas hakkındaki mütalaası bir celse önce askeri savcı tarafından okunmuş, esas hakkındaki savunmalar için sanıklara ve sanık avukatlarına bir sonraki duruşmaya kadar süre verilmişti.

O gün duruşma başladı. Avukatı olmayan sanıkların kendisi savunmasını yapıyor, olanların avukatları yapıyordu. Sanıklar esas hakkındaki savunmalarını yaptıkları sırada, uzun boylu, iriyarı birisi, iki yanında da kendisi gibi olmasa da iri kıyım iki sivil ve iki de askerin arasında salona alındı.

Bu şahsın ismi okununca hep aklımda tuttum, ismi Sabri Ok’tu. Bir çatışmada yaralı olarak ele geçirilmişti. Beş aydan fazla bir zaman gözaltında kalmış. Gerekçeli kararlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’na göre, gözaltı süreleri yazılması zorunluluğu vardı. Bilahare gerekçeli karar mahkeme tarafından yazıldıktan sonra, dikkatimi çektiği için bakmıştım. Gerçekten tam beş ay ve bilmem kaç gün gözaltında tutulmuştu.

Avukatlar ve sanıklar askeri savcının esas hakkındaki mütalaasına karşı savunmalarını bitirdikten sonra, duruşma hakimi dos-

yaya bakıp sanıklara sesleniyordu. Sıra Sabri Ok'a geldiğinde, "Sabri Ok ayağa kalk!" dedi. Sabri Ok, mahkeme salonunun en arka sıralarındaydı. Çünkü duruşma başladıktan çok sonra getirilmişti. Zorlukla yerinden kalktı, ayakta duracak gibi değildi, sendeliyordu. O an onun durumunu gören herkes, şuurunun yerinde olmadığı kanaatine varabilirdi.

Askeri savcı, esas hakkındaki mütalaasında, Sabri Ok hakkında idam cezası istiyordu. Oysa kendisi ne mütalaayı dinlemiş, ne de hakkında açılan davanın içeriğinden haberdardı. Sanıklar ve avukatları savunmalarını yaparken salona getirilmiş ve kendisinden savunmasını yapması isteniyordu. O da "Hakim bey beni soruşturmadan getirdiler!" dedi.

Sonradan öğrendim ki, Sabri Ok PKK'nin önemli adamlarından biriymiş. Tabi daha sonra gazetede yayımlanan makaleleri, demeçlerini okumuştum.

Duruşma hakimi savunmasını almak için sorduğunda sadece,"Ne diyebilirim ki?" cevabını vermiş ve idam cezasına mahkum edilmişti.

► **Cemşit Bey sizin Erdinç Uzunoğlu ile birlikte Suriye maceranız vardı, anlatır mısınız?**

Baskılar yoğunlaşınca Erdinç Uzunoğlu ile birlikte Suriye'ye gitme kararı aldık. Önce Nusaybin'e gittik, oradan tanıdıklar vasıtasıyla bir köye götürüldük. Tel örgü köyün içinden geçiyordu. Karakol askerlerinin varlığı bizi çok tedirgin etmişti. Tanıdıklar bizi karşıya geçirebildi. Her yerde baskı ve korku hakimdi. Fakat hudut boyunda yaşayan insanlar daha çok tedirgindiler.

Bizi huduttan geçirecek olan köylü, akşam askere yemek ziyafeti çekti. Onlar ziyafetteyken gece karanlığında hududu geçtik. Artık Suriye'deydik.

Suriye askerleri nöbet tutmazlardı. Arada bir devriye gezerlerdi. Nitekim karşıya geçmemizle birlikte bir araba ışığı hududa doğru yaklaşıyordu. Bu arabayı görünce köyden gelen arkadaşlardan biri, "Bu, Suriye'nin Muhaberat aracıdır" deyince, gizlendik. O araç geldi, karşımızdan tangır tungur sesler çıkararak geçti. Biz de yürüyerek bir köye gittik. Köylülere misafir olduk.

Oradan Tırbesipi Kasabası'na geçtik. İbrahim Haco (Ciwan Haco'nun babası) dayımın evine gittik. Beni görünce şaşırdı. Oraya gelişimin sebebini sordu. Neyse, evlerinde bir süre kaldık. Halam Saadet yaşlı olmasına rağmen, her gün nefis yemekler hazırlıyor, dayı çocuklarım sevgili Nurettin ve Naif sıkılmamamız için bizimle yakından ilgileniyordu.

Kamışlo'da amca çocuklarım var, onlar da geçiş yaptığımızın haberini almışlar. Kenan Agit, Suriye KDP'sinin önemli isimlerindendi. Bizi alması için bir araba göndermişti. Kamışlo'ya davet edilmiştik. Kenan'ın kardeşi Mecer'in evine götürüldük. Geliş maksadımızı sordular. Ben de ülkede terör estirildiğini, tutuklamaların, işkencelerin olduğunu anlattım. Avrupa'ya kaçışlar vardı, ben de gitmek istediğimi söyledim. Amcamoğlu Mecer bu düşüncemi onaylamadığını, kendi çevresinden insanların Avrupa'ya gitmelerini doğru bulmadığını söyledi. Olaylardan ve gelişmelerden zaten haberdardı.

Birkaç gün sonra Erdinç, Avrupa'ya gitmek üzere Beyrut'a geçti. Bu arada KYB (Kürdistan Yurtseverler Birliği)'den Buze

adındaki bir akrabam gelişimi duyduğu için ziyaretime geldi. Bana pasaport dahil her türlü yardımda bulunabileceğini söyledi. O ara, ailemle de zaman zaman telefonlaşıyorduk. Bana, “ortada ciddi bir durumun” olmadığını, aranmadığımı söylediler ve geri dönmemi istediler. Neticede iki çocuğum vardı. Avrupa’ya gitme fikri bir hevesti, çocuklarımı (Revşen ve Heval) da özlediğimden dönmeye karar verdim.

Bir süre sonra, Naif’in örgüte katıldığını, Süleymaniye’de basınla irtibat kurmakla görevli ve yetkili olduğunu, daha sonra öldürüldüğünü öğrendim.

► **Avukat Erdinç Uzunoğlu'na Suriye'ye gidişini ve oradan İtalya'ya geçişinin öyküsünü sordum:**

Büromuza yönelik baskılar artınca Cemşit'le birlikte yurtdışına gitmeye karar verdik. Polis baskını, tutuklanmalar, tehditler nedeniyle bu karara varmıştık. Cemşit'le karar verdik, Avrupa'ya gitmek için. Nerden gidebiliriz diye düşündük. En kısa yol Suriye'ye gitmekti. Hiçbirimiz ailemize haber vermeden Nusaybin'e gittik. Bir süre orada kaldık. Arkadaşlarımız yolu hazırladılar. Bizim geçeceğimiz yer, tam sınırdıydı. Asker pususu vardı. Hacı Abdurrahman isminde bir genç bize rehberlik yapacaktı. Geçiş yapacağımız gece sınırdan 100 kadar koyun geçirecekmış, o sırada bizim geçişimizi de sağlayacaktı. Bizi Kamışlo'da emin ellere teslim edeceğinin taahhüdünde bulundu. Bizden herhangi bir ücret de talep etmedi. Yiğit bir insandı.

► **Sokakta insanlar ölüyordu, niye ölüyordu, sebep neydi, kim öldürüyordu, bilemiyorsun.**

O gece bizi Suriye'ye geçirdi. Cemşit'in akrabalarında kaldık. Suriye KDP'sinin taraftarlarının evinde kaldık bir süre. Bunlardan Mejari Agit denilen birinin evinde 20 gün kaldık. Çok güzel bir insandı. Hatırimda kaldığı kadarıyla hanımı Cemşit'in amcası kızı falandı. Hacılar'da kaldık. İbrahimi Haco denilen çok saygın biriydi ev sahibi.

Ondan sonra Avrupa'ya gitmek isterken Cemşit gelmek istemedi. Nedenini söylemedi. Beni oradan direk Avrupa'ya gönderemiyorlardı. KDP'liler Şam'a gönderdiler. O sırada Suriye KDP'si ile Irak Komünist Partisi (IKP)'nin dostane ilişkisi vardı. Şam'da Irak Komünist Partisi'nin elemanlarına teslim ettiler. Bir süre orada kaldım. Onların bir evleri vardı. Partinin 4-5 üyesi vardı, birlikte kalıyorduk. Daha sonra Beyrut'a götüreceklerini söylediler. Gönderilme işlemimizi IKP yüklenmişti.

Beyrut'a bir mercedesle gidiyorduk. Bu tür gidişler taksi olarak genellikle mercedesle yapılıyormuş. Biz yolda bir trafik kazası geçirdik. Hepimiz de yaralandık. Kaza geçirdiğimiz yer Filistin Kurtuluş Örgütü'ne bağlı El Fetih'in etkinliği altında olan bir yerdi. Hastaneye kaldırıldım. Beyrut'ta 3-4 ay kadar Irak komünistleriyle birlikte bir evde

kaldım. Filistin Kurtuluş Örgütü onlara tahsis etmişti. Birçok sıkıntılarımız oldu. O dönemde PKK yandaşları da Beyrut'a geliyordu. El Fetih'in kamplarında zaman zaman karşılaşılıyorduk. Onlarla ilişkide olmak istemiyordum. Biraz da arınmak istediğimden dolayı böyle davranıyordum. Sadece Suriye'den, yakından tanıştıklarımla ilişkim oluyordu. Bir de Yekiti'nin (Talabani'nin lideri olduğu YNK) bir yetkilisi vardı, Türkiye'deyken tanışmıştım, -o zaman ilişkisini kesmişti-, Behzat'tı adı, onunla görüşüyorduk. Bir de Şerefhanlardan birisi, o da sürgündeydi, onunla görüşüyordum. Genellikle bu tür insanlarla ilişkim oluyordu. Beyrut'ta savaş halindeydi. Sokakta insanlar ölüyordu, niye ölüyordu, sebep neydi, kim öldürüyordu, bilemiyorsun. Örneğin Irak Komünist Partisi'nin yiğit bir elemanı Beyrut'ta öldürüldü, ama kim öldürdü bilemiyorsun.

Benim o dönemde gördüğüm, her Arap ülkesinin Beyrut'ta kurmuş olduğu bir siyasal örgüt vardı. Suudi Arabistan'ın kurdurduğu örgüt vardı, Suriye'nin 40 askeri vardı. İstihbarat örgütleri vardı. Filistinli Habbaş'ın Havatme'nin, El Fetih'in kampları, karargâhları vardı.

Bir gün Iraklı Komünistler bizi bir yere götürdüler. Yaser Arafat'ın bir konferansı varmış, bir sinema salonunda gelip konuşacaktı. Birlikte gittik. Öyle disiplinli bir örgütlenmeleri yoktu. Salona girişte herhangi bir arama falan yoktu. Gidip Yaser Arafat'ı dinledik.

Beyrut'ta bir süre kaldıktan sonra, bana pasaport tedarik ettiler. O pasaport bir Arap ülkesinin pasaportuydu. Bunun karşılığında herhangi bir bedel istemedi Iraklı Komünistler. O dönemde çok insani davranışları vardı, çok güzel dayanışma içerisindeydiler. En azından bana karşı böyleydi.

Tabi giderken üzerimde hiç param yoktu. Suriye'de Cemşit'in akrabaları biraz para vermişlerdi. Beyrut'taki arkadaşlardan Behzat bir miktar para vermişti, Fransa'ya gidinceye kadar ihtiyaçlarımı karşılayayım diye.

Silahlı elemanların gözetiminde uçağa da bindirdiler. Ondan sonra İtalya'ya gönderdiler. Benimle birlikte onların bir elemanı da vardı, Arap değildi, Süryaniydi veya Keldaniydi. Kurmanci biliyordu, az da İngilizce.

İtalya'ya gittiğimizde Roma'ya indik. Bir taksiye bindik. Bir pansiyona gitmek istediğimizi İngilizce söyledik. Taksici bizi alıp bir pansiyona götürdü. Roma tren garına yakın bir yerdeydi pansiyon. İtalyanca'yı bilmediğimiz için çok az İngilizce'yle anlaşıyorduk. Bir ay kadar Roma'da bir pansiyonda kaldık.

► Yılbaşı gecesi geçiş yaptığımızda sınırdaki görevlilerin çoğu sarhoştur.

Bilahare Fransa'ya gitmek istiyordum. Yanımdaki arkadaşım da Fransa'ya gitmek istiyordu. Yalnız onun bir işi vardı, görüp dönecekmiş. Belki de partiden görevliydi. Benim yanımda onu göndermişlerdi. Behzat aracılığıyla tanımıştım bunu. Sonradan öğrendim ki, Behzat İsveç'e geçmiş orada vefat etmiş. Çok üzülmüştüm. Yiğit bir insandı.

Günümü kitap okumakla geçiriyordum. Bir Kürdün evine gidip geliyordum. Orada bir apartmanda kapıcılık işini yapıyordu. Çok iyi bir insandı. Hatta kendisine bana Kürtçe okuma- yazma öğretmesi hususunu söyledim. Kürtçe konuşmayı iyi biliyorum, ama okuma yazmayı bilmiyorum. Bana Kürdistan üzerine yazılan Türkçe kitaplar bulabileceğini söyledi. Bir gün “Muhtasar Kürdistan Tarihi” kitabının 1. cildini getirdi. Onu okudum. Tabi zaman zaman evlerine gidiyordum, sohbet ediyordum. Ev yemekleri yapıyordu eşi, yiyordum, çocuklarıyla şakalaşıyordum. Yine de ailemden, ülkemden uzakta olduğum için sıkıntı içerisindeydim. Yani öyle pek rahat falan değildim.

Roma'nın tarihi yerlerini biraz gezip gördüm. Ben biraz da özel nedenlerle Fransa'ya gitmeyi de düşünmüyordum artık. En son o arkadaşla karar verdik dönmeye. Kendisi de İstanbul'a döneceğini söyledi.

Bir yılbaşı gecesi saat 12 ile 01 arası Türkiye'ye girecek bir trene bilet aldık. Üzerimdeki Arap pasaportuydu. Diğer arkadaşın hangi ülkenin pasaportunu taşıdığını bilmiyordum. Pasaporttaki ismini hatırlamıyorum. Ben döndükten sonra anneme teslim etmişim, oda tutup kitaplarımla birlikte banyo sobasında üç gün boyunca yakmış!

Yılbaşı gecesi geçiş yaptığımızda, sınırdaki görevlilerin çoğu sarhoştur. Kimsenin umurunda değildi. İstanbul'a geldik. O arkadaşım Mardin'e gitmek istiyordu, bense Batman'a... Sonradan Cemiş'in de

döndüğünü öğrendim.

Büro halen açıktı. Sivil davalarım halen devam ediyordu. Sıkıyönetimle ilgili davalar müşterekti. Bürodaki malzemeler Şerafettin Kaya'nındı. Her birimize bir oda tahsis edilmişti. Şerafettin Kaya Rızgari örgütü üyesi olmaktan dolayı gözaltına alındı. Hakkında ifade verilmişti. Tutuklandı, 9 ay kadar yattı. Daha sonra çıktı.

► Yurtdışından döndükten sonra, yeniden avukatlığa başladığınızda nelerle karşılaştınız?

Henüz evimi, ailemi Batman'dan getirmemişim. Diyarbakır'da Kent Otelı vardı, -şimdiki Büyük Otel- orada kalıyordum. Orayı işleten DDKO döneminden tanıştığımız Yümnü Budak'tı. Orada kaldığım süre içerisinde benden çok az para alıyordu. Kendisi sonra kalp krizinden vefat etti. İyi bir arkadaşımızdı.

Bu arada, Şerafettin Kaya tahliye olduktan sonra, büroya gelmek istemiyordu. Kendisine, büroya gelmemesini, sadece savunmaları yazmasını, bizim duruşmalara girebileceğimizi söyledik. O da kabul etti. Ancak büroya pek uğramıyordu. Bir süre geçtikten sonra, Şerafettin'in yurtdışına kaçtığını duyduk. Kaçarken, o da bizim gibi Suriye sınırından geçmiş. Geçerken de günlük tuttuğu defterin yakalandığını, Rızgari davasına bakan savcı Turgay Çağlar'dan öğrendim. Kendisi halen savcılık yapıyor sanıyorum.

Bir gün sıkıyönetim mahkemesindeyim, Turgay Çağlar beni odasına çağırdı. Bana dedi ki, "Ağabeyinin günlüğü yakalandı!" Şerafettin'in kaçtığını orada öğrendim. Çünkü çanta yakalanır yakalanmaz, gönderilmişti. Diyarbakır'da o davaya bakan savcı da kendisiydi. O da böylece bazı kişilerle ilgili soruşturmalar başlatmıştı.

O defteri bana göstermedi, ama böyle olduğunu söyledi. Ben de inandım. Çok sayıda insan gözaltına alınınca, anlamıştım defterin ele geçirildiğini.

► Cemşit Bey Suriye’den dönüş kararı aldıktan sonra ne yaptınız, nelerle karşılaştınız?

Esasında ben Suriye’de kalabilirdim. Hatta anneannem oradaydı. Kimi akrabalarımız orada kalmamı istiyordu. Dönüş kararı almıştım artık, ama bu sefer hudutta sıkı bir kontrol vardı. Huduttan kuş uçurmuyorlar. Ne kaçakçılar, ne örgüt üyeleri geçemiyorlardı. Bütün tanıdık çevreden insanlara haber gönderdik, ‘tamam’ dediler. Onlar gelişmelerden haber alıyorlardı. Tabi ben arada bir Derik’e gidiyordum. Neticede dönüş kararı ile birlikte geçiş yolu imkanı aramaya başladık. Derik’te avukat Zerdeşt yakınımıydı, ‘filan tarihte filan köyden geçiş yapılabilir’ demişti. Çok sayıda insan, kaçakçı, tüccar mahsur kalmıştı. Derik’ten sınırdaki bir köye gittik. Köyde bekledik. Bir anlaşma yapılmış, geçiş yapılacaktı. Gece yarısı geçiş başladı. Tel örgülerin arası mayınlıydı, geldik hududa yakın bir yere. Kalabalıktı, ayrıca 70-80 katır vardı. Kaçak mal yüklüydü.

Türk askeri eşofmanlı olarak yanımıza geldiler. Geçiş yerinde bekleyip kaçakçılardan geçirilen her hayvan başına 7 bin lira alıyorlardı.

Gecenin o karanlığında yürümeye başladık. Merak ettim, “mayınlar neden patlamadı?” diye sordum. Bana, “mayınlar sökülüp Güneyli Kürtlere satılıyor,” dediler.

Neticede kulelerin alt yanından geçiş yaptık. Bir süre sonra 300-500 metre tel örgüden uzaklaşmıştık ki kulübenin nöbetçisi ateş etti. Ben yine aynı merakla ve şaşkınlıkla yanımdakine, “niye ateş edildi?” diye sordum. “Bir geçişin olduğunu belirtmek için ateş açıldığını, durumu kurtarmaya yönelik olduğunu” söyledi. Hudutta yakalanmak, hatta vurulmak riski her zaman vardı.

Yanımda meşhur bir kaçakçı vardı, onu tanıyordum. Ovayı geçip dağa tırmandık. Yüksekçe bir yere gelince, oradan Suriye’nin toprakları, Derik’in ışıkları görünebiliyordu. İçinde bulunduğum kalabalık, ilerledikçe azalmaya başladı. Herkes kendi köyüne, evine gidiyordu. İdil’in bir köyüne vardığımızda ufak bir grup kalmıştık. Bizi ağırladılar. İdil’den Diyarbakır’a gelmeyi düşündüm. İdil’den Diyarbakır’a araç bulmakta zorlanacağımız söylenince, Cizre’ye gittim. Oradan Diyarbakır’a geldim. Herhangi bir yakalanma durumu falan söz konusu olmadı. Ka-

zasız, belasız Diyarbakır'a vardım. Büroya gidip davalarımıyla ilgilenmeye başladım. Aradan bir buçuk ay geçmişti, ama Suriye seyahatim pek dik-
kat çekmemişti.

İşimin başına geçtim. İşler yoğundu, tutuklamalar vardı. Her tutukluyla ilgili dosya tutuyorduk. İnceleme için savcılarla görüşüp tarih alıyorduk. Ailelere yakınları hakkında bilgi veriyorduk. Avukatlar genelde PKK davasına girmiyorlardı. Biz hiçbir ayırım yapmadan tüm davaları alıyorduk. Yalnız PKK değil, Kurtuluş, DDKD, Rızgari, KDP gibi diğer örgüt davalarını da alıyorduk.

► Büroda çalışırken karşılaştığınız sıkıntılar ve sorunlar nelerdi?

Büronun bazı masraflarını Belediye Başkanı Mehdi Zana karşılıyordu. Bir gün büroda otururken bazı sivil şahıslar Şerafettin'i sordular. Ben henüz gelmediğini söyledim. "Ne zaman gelir?" dediler. "Bilmiyorum," dedim. Onlar gittikten bir süre sonra, Şerafettin geldi. Kendisine anlattım durumu. Gelen şahısları tarif ederken, o iki sivil içeri girdi. Şerafettin de anladı durumu. Kendisini alıp emniyete götürürlerken "ifadesini alıp bırakacağız" dediler. Daha sonra tutuklandı. Rızgari davasından yargılandı, 8 ay kadar tutuklu kaldıktan sonra yaşı ve sağlık durumu nedeniyle tahliye edildi. Kısa süre sonra Avrupa'ya kaçtı.

► Gözaltına alınan başka avukat arkadaşlarınız oldu mu?

Büroda birlikte çalıştığımız Erdinç Uzunoğlu da yakalandı. Tabii biz yakalanma sebebini bilmiyorduk. Bir süre gözaltında kaldı, ondan sonra salındı, daha sonra Batman PKK davası içerisinde sanık olarak yer aldı. Hakkında 'örgütle ilişkide olduğu' şeklinde iddialar vardı, şu anda tam olarak hatırlamıyorum. Ancak Batman PKK davasında sanıklar arasında olan bir itirafçı genç 'ona büyük miktarda para verdiğini, güya Erdinç 'gelen giden bu heyetleri karşılamak, onların masraflarını karşılamak üzere örgütten para talebinde bulunduğunu, örgüt de, bunu değerlendirerek, kendisine aynı şahısla 2 milyon lirayı getirip verdiğini' söylüyordu.

Hatta savcı hakim mahkemede bu itirafçıyı epey zorladılar:

Bunu ne zaman istediğini, ondan sonra yanında kimler olduğunu, paranın ne tür olduğunu, 500'lük mü, 1000'lik mi, işte o dönemin kullanılan 'en büyük parası olarak ne olduğunu, ne kadar bir hacim tuttuğunu' o itirafçı gence ısrarla soruyorlardı. O da "parayı deste halinde gazeteye sarılı, poşet içerisinde getirip kendisine büroda teslim ettim, teslim alınca yanında herhangi bir kimse ya da başka bir avukat yoktu" diye ısrarla ifade ediyordu. Tabi biz, dava açılınca bu durumdan haberdar olduk. Oysa aynı büroda çalışıyorduk. Ancak, bu konuda bize herhangi bir bilgi vermiş değildi. Bir süre sonra kendisi de büroyu terk etti.

Yani kısacası büromuzda rahat, düzenli, istikrarlı bir çalışma imkânı pek olmadı. Bu denli yakalanma, tutuklanma, kaçma gibi sebeplerle avukatlar olarak davalarımızı takip etme imkânını bulamadık.

► Büronuzun işleyişi hakkında kısaca bahseder misiniz?

Büromuz ilkesel olarak, 'vekâlet ücretinin şahsın iradesine bırakıldığını' beyan ediyordu. Yani para ön planda değildi. Şahsın yakınlarının takdirine kalıyordu. Hiç vermeyen de, çok az bir ücret ödeyen de, sadece masrafını ödeyen de vardı. Fakat bir kısmının kimsesi olmuyordu, sahibi de gelmiyordu, bir yerde onların da mümkün mertebe davalarını yürütme gayreti gösteriyorduk. Avukatların tutuklanmaları ve tahliyeleri sonrasında büroyu terk etmeleri nedeniyle çalışmalarımız aksıyordu.

Görülen davaların çoğu, yüzlerce sanıklıydı. Bir kısmı çok ağır suçlamalarla yargılanıyorlardı. O nedenle dava açma, yani hazırlık aşamasının bitip dosyanın mahkemeye intikal etmesi çok uzun süre alıyordu. Bu nerdeyse yılları alıyordu. Mesela Rızgari davası 18 ay kadar bir süre hazırlıkta, yani savcılıkta bekledi. Bunun üzerine Şerafettin Bey'le bu durumu konuştuk. Kendisi "Askeri Adalet Başkanlığı'na bir dilekçe verelim" dedi. "Davanın bu denli uzun süre hazırlıkta olmasının mağduriyetlere neden olduğunu, tahkikatın bitirilip davanın mahkemeye intikal etmesi gerektiğini, savcılarının bir yerde görevini ihmal ettiğini, kasten sanıkları mağdur etmek maksadıyla böyle hazırlık tahkikatını uzattıklarını" şeklinde

dilekçeyle savcılığı şikâyet edecektik. Dilekçeyi yazıp imzaladım ve ilgili makama verdim. Bunun üzerine ilgili kurum savcılıklardan bilgi istemiş, uyarıda bulunmuş, böyle olup olmadığını sormuş. Bir ara savcılığa uğradım. Savcının bana yönelik tehditvari sözleri oldu. Bense ‘bunda anormal bir durum olmadığını, kanuni bir yol olduğunu’ belirttim.

Savcı bazı avukat arkadaşların yanında, ‘hakkımda tahkikat yapıp geçmişimin araştırılması gerektiği’ yönünde sözler söylemişti. Ancak bu tehdit sözde kaldı, soruşturma açılmadı.

Şerafettin Bey, yakalanıp mahkemede yargılanırken, kendisine yönelik baskıları ifade edip bunlar arasında bu dilekçe de sayıldı. “Rızgari davasının uzun süre sürüncemede kalmasından dolayı yaptığımız şikayetler üzerine tehditlerle karşılaştık, baskılara uğradık” şeklinde bir beyanı oldu. Bunun üzerine duruşma savcısı -o tehditi yapan savcıydı- söz aldı: “Bu dilekçeyi veren Avukat Şerafettin Kaya değil, Avukat Cemşit Bilek’tir. Avukat Cemşit Bilek hakkında herhangi bir koğuşturma açılmamıştır.” Bu söz tutanaklara bile geçti.

► ***Erdinç Uzunoğlu'na büroda karşılaşılan baskılar ve gözüaltına alınması hakkında soru yönelttim:***

Şerafettin Kaya 1971 yılında DDKO'nun sıkıyönetim davalarına giriyordu. Tecrübeliydi. Kendisiyle önceden tanışıyorduk. Benimle görüştü, zorladı, kabul ettim ve 1981 yılı sonunda Diyarbakır'a geldim. Şerafettin Kaya daha önce kendisiyle konuşmuş sanırım, ben de Yümnü Budak'a ait reno marka arabayla Siirt'e gidip Cemşit'i alıp geldim. Büromuz 1981 yılında, Diyarbakır'da Güçlü Pasajı'nda kurulmuştu.

Hüseyin Yıldırım ve Hacı Akyol'da o büroda çalışmaya başladı. Hüseyin Yıldırım'la bir yıl kadar o büroda ortak çalıştık. Şerafettin Kaya, Fethi Gümüş'e, Mustafa Özer'e teklifte bulunmuştu ama kabul etmemişlerdi.

1981'e kadar Batman'daydım. O dönemde birçok insan öldürüldü. Çok sayıda insan işkence gördü, tutuklandı. 1981 yılında yoğun tutuklamalar görülmekteydi. Tutuklananlar Batman'da bekletilmeden Diyarbakır'a getiriliyordu. Diyarbakır'a gelmemin bir nedeni de Batman'da tutuklananların çoğu tanıdık, arkadaştı, onların davasını takip etmek istedim.

Tabi o büroyu kurarken ilk başlarda aylıkçı olarak çalışıyorduk. Aylık ücret alıyordum. Şerafettin Kaya büroya ortak olmamız için öneride bulundu. Ben de kabul ettim. Siyasal tutukluların davalarını alıyorduk. Fazla bir ücrette almıyorduk. Belli bir ücret tespit etmiştik. Bir kısmından almıyorduk, bazıları kendileri vermiyordu. Bilahare bu böyle devam ederken Şerafettin Kaya gözüaltına alındı.

Baskılar gittikçe yoğunlaşıyordu. Mahkemelerdeki baskı ve engellemeler başlamıştı. Örneğin bir dosyayı incelemek gerekiyorsa gidiyorsun sana, "üç gün sonra gel!" diyorlar. Fotokopi çekeceksin, ona engel oluyorlar. Tabi bu engelleri aşmak için elimizden geleni yapıyorduk, ama gücümüz yetmiyordu. Çünkü güçlü değildik. Büroda 15-20 avukat olsaydık, durum daha farklı olurdu.

Fotokopi makinesi askeriyeendi, kendimiz bir fotokopi makinesi alıp oraya bin bir zorlukla götürdük. Fotokopi çekimlerini kendi elemanlarımız vasıtasıyla yapıyorduk. Mahkemelere gidiş ge-

lişler bile eziyetti; çünkü 7. Kolordu Komutanlığı nizamiye kapısına gidince, çantamız aranıyor, üst araması yapılıyor, bekletiyorlar bir grup oluşturunca, birerli koldan sırayla askeri yürüyüşle içeriye götürülüyorduk.

Avukatlara tahsis edilmiş küçük bir oda bulunuyordu. Oradan çıkıp mahkeme kalemlerine gidebiliyorsun. Askeri disiplinin en yoğun olanı orada uygulanıyordu.

O sıralar Hüseyin Yıldırım'ı gözaltına aldılar. Hüseyin Yıldırım tahliye olduktan sonra Avrupa'ya kaçtı.

O da gidince ben, Cemşit Bilek ve Hacı Akyol büroda kalmıştık. Bu arada bir ilkbahar günüydü. Otel sahibi Yümnü Budak ile şehir dışına pikniğe gitmiştik. Akşam otele döndüğümde, sanırım günlerden de cumartesiydi, gece saat 11'de polisler gelip beni gözaltına aldılar. Hakkımda bir ihbar olduğunu söylediler. Diyarbakır'da gözaltına alındım. Birkaç gün Diyarbakır'da gözaltında tutuldum, sonra Batman'a götördüler.

Batman'da jandarmada sorgum yapılıyordu. Tüm tutuklular orada sorgulanıyordu. Şehir dışında bir yerdi. Birkaç gün kaldım sorguda. Orada enteresan bir-iki olay geçti. Bir gün polisler dediler ki, "İrfan Çelik diye bir çocuk var, bu sana PKK'nin davalarına girmen için 2 milyon lira para vermiş. Sen Ankara'dan avukat getirecekmisin. Avrupa'dan da heyetler gelecekmiş, bunların davalarıyla ilgilenmek için. Bu parayı sen oraya harcayacakmısın!"

İrfan Çelik'i de getirdiler. Onu da bir hayli hırpalamışlardı. Kulağının da zarını patlatmışlardı. Bana verdiği para ne kadar paraydı diye sorulmasını istedim. İrfan Çelik, 20 santimlik bir yükseklik söyledi. Hesap ettiler, 2 milyon para üst üste bırakıldığında yarım metreden fazla bir yüksekliği buluyordu. Tabi çocuğu dövmeye başladılar, küfürler ediyorlar.

Bana dönüp dediler ki, "seninle hesabımız var!"

Arabaya bindirip Batman Çayı'na götördüler. Batman çayı benim çocukluğumun anıları var. Oraları çok iyi biliyorum. Kıyından yürüyoruz. Bunlar 5-6 kişiydiler. İki arabayla gelmişlerdi. Soruşturma ekibiydi bunlar. Yüzüm onlara doğruydu, sırtımsa suya

doğruydı. Beni dövdüler. Ondan sonra bunlar başladılar sağıma soluma silah sıkmaya. Tabi ben donup kaldım. Yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Ne hareket edebiliyorum ne de bir şey söyleyebiliyorum. Bir hayli silah sıktılar. Çayın öte kıyısında pamuk cenanları vardı, tarlada çalışıyorlardı. Onlar bağırıp çağırıyorlardı, “siz o adamdan ne istiyorsunuz, ne diye öldürmek istiyorsunuz, ne yapmış size!”

Beni tekrar alıp jandarmaya götürdüler sorgulamaya. Ben suçlamaları kabul etmiyordum. İrfan’la Zeki Yılmaz diye biri vardı. “Abi ben çözüldüm!” dedi. Orada 15-20 gün kaldıktan sonra Siirt’e götürdüler.

Batman’da gözaltındayken tek kişilik bir odada tutuluyordum. Diğer tutuklular karşımızda bir barakadaydılar. Bir ara Yusufi Xızna diye birisini getirdiler. Babam Batman’da dava takipçiliği yapıyordu. Yusufi Xızna’nın babamla olan ilişkisi nedeniyle tanıştık. Babamın yakın arkadaşıydı. Yusufi Xızna’yı yanıma getirdiler. Yanımda birkaç gün kaldı.

Birkaç gün yemek yemedi. Traş olmuyordu; namaz kılan birisiydi, namaz kılmayı da bıraktı. Bir gün sordum kendisine, niye böyle yaptığını. Kürtçe bana şunu söyledi: “Ez nıkarım xelkê lê nıkarım xwe ji!” (Başkasına gücüm yetmeyebilir, ama kendime de mi!) Kendi kendini öldüreceğini söylüyordu. Ölmekten bahsediyordu sık sık.

Bir oğlu PKK’li olduğu için kendisini getirmişler. Batman’ın Girêşira köyündendi. PKK sempatisanı olduğu için onu da gözaltına almışlar, epey işkence yapmışlardı.

► O dönemde de kaç tane avukat var ama, benim davama sadece Yücel Önen giriyordu, onun dışında hiçbir avukat girmedi. Yani en azından 8-10 avukat girebilirdi.

Oradan bizi alıp Siirt’e götürdüler. O dönemdeki uygulama böyleydi. Siirt Tugayı’na götürdüler. Batman’daki Jandarma Alayı’yı. Tugayda bu kez işkenceler başladı. İnsanları tek tek alıp işkencehane denen bir yere götürüyorlardı. Orda yine beni öbür tutuklulardan ayrı tutuyorlardı. Bu kez yemek vermiyorlar, su vermiyorlardı. Tuvalete çıkarmıyorlardı. Alıp sorgu odasına götürdü-

ler. Sorgu odasında tabi bir sürü işkence aletleri bulunuyor.

Sorgum orda da devam etti. Hakaretler, baskı, perişanlık sefalet düzeyinde falandı. Ondan sonra ifademi tekrar yazdılar, o aleyhimde beyanda bulunan PKK'li çocuğu getirdiler. O çocuk "ifademde ısrar ediyorum," diyor, yanıma geldiğinde de, "abi benim böyle bir şeyden haberim yok. Senin bürona da bir iki kez gelmişim, o da, bir yakınım tutukluydu onun için yani, yoksa seni de tanıdığım yok. Bana ille de avukat Erdinç'in aleyhinde beyanda bulunacaksın dediler. Bu beyanı da kendileri hazırlamıştı."

Siirt'ten Diyarbakır'a konvoyla getirildim. Yolda hiçbir yerde durmadılar. Diyarbakır'da bir süre kaldım ve 56. günde bizi savcılığa çıkardılar. Tutuklama talebiyle mahkemeye gönderdiler, mahkeme serbest bıraktı.

Tabi serbest bırakıldıktan sonra, PKK örgütü üyesi olmaktan hakkımda dava açıldı. Bu dönemde avukatlığa devam ediyordum. Bu kez hakimler zaman zaman uyarı mahiyetinde, "sen PKK'den yargılanıyorsun, o davaların avukatlığını yapamazsın!" diyorlardı. Ceza Muhakemeleri Usulü davalarının çoğuna katılamadım. Sadece kendi davalarımı takip edebiliyorum.

O dönemde de kaç tane avukat var ama, benim davama sadece Yücel Önen giriyordu, onun dışında hiçbir avukat girmede. Yani en azından 8-10 avukat girebilirdi. İnsanlar niye girmiyorlardı, niye üstlenmiyorlardı bilmiyorum. Ben de kimseyi zorlamadım, "gel davama gir" diye. Yücel Önen'e de vekâleti verdiğimde, karşılığında hiçbir ücret de vermedim. Baromuzun başkanıydı zaten.

Bu arada yargılandığım süreç içinde bakanlık barodan kaydımın silinmesini istiyordu. Defalarca yazılar gelmişti. Yücel Önen zaman zaman söylüyordu, hakkımda gelen yazıların içeriğiyle ilgili. Hatta bu konu baro yönetiminde birkaç kez tartışılmıştı. Barodan kaydımın silinmesine en fazla karşı çıkanlardan biri Yücel Önen, diğeri de Mustafa Özer'di. Hatırladığım kadarıyla o dönemde baro yönetimindeki bazı arkadaşlar kaydımın silinmesi yönünde görüş belirtmişlerdi.

► Cemşit Bey mahkemelerin işleyişinden bahseder misiniz?

Mahkemeler her ne kadar sıkıyönetim komutanlığı nezdinde kurulmuş, sıkıyönetim emrindeki kuruluşlar ise de, bu mahkemeyi oluşturan insanlar nitelik itibarıyla hukuk eğitimi görmüş kişilerdi. Ancak, mahkeme başkanları hukukçu olmayan sivil ya da subay, komutan tarafından atanırdı. Şahsen bunlardan fazla şikâyetçi olmadım.

Daha çok şikâyetçi olduğumuz, yakındığımız, diğer aşamalardaki şeylerdi. Şöyle ki: askeri birimler baskılar uyguluyor, toplu dayak uygulaması oluyordu. Bir takım oyunlar, bir takım komplolarla yakalama sebepleri yaratılıyordu. Şikâyetimiz bu uygulamalara idi. Diğer bir şikâyetimiz, insanların gözaltında karşılaştığı uygulamalardı. Bu uygulamalar hiçbir kanunla hiçbir hukukla bağdaşır yanı yoktu. Örneğin işkenceler yapıyordu, yalnızca o kişiler değil, zaman zaman onların aile bireyleri de gözaltına alınıyor, onlara da baskılar uygulanıp konuşturmaya, itiraflara zorlanıyorlardı. Çok duymuşsunuzdur, kişilerin kızlarını, karılarını dahi yakalayıp karakollarda bekletme durumları söz konusu olabiliyordu. Hatta bunların soyulacağı, ırzına geçileceği yönünde baskılar yapılarak onları, arkadaşlarını ele vermeye, kişileri suçlamaya teşvik ediyorlar, bu şekilde konuşturmaya zorluyorlardı. Üstelik gözaltı süresinin bir sınırı da yoktu. Yani kişi 15 günden 90 güne kadar gözetim altında kalabiliyorlardı, bu yetkililerin keyfine ve inisiyatifine terk edilmişti.

Ayrıca ne mahkemenin ne de savcılığın onların üzerinde herhangi bir denetim imkanı olmuyordu. Diğer yandan cezaevi de hepinizin bildiği gibi o dönemde 1980-90 arası uygulananlar herhalde Nazi kamplarında dahi karşılaşılmayan uygulamalardı. Bunların bir kısmı, o dönemde cezaevinde yatan kişiler tarafından kaleme alınmıştır. Fakat bizim dışarıdan yaptığımız gözlemler ve dışarı çıkan kişilerle yaptığımız görüşmelerde çok acımasız, tarifi zor, keyfi uygulamaların cezaevinde devam ettiğini, insanların hiçbir hukuki statü tanınmaksızın tamamen keyfi uygulamalarla pişmanlığa veya düşünceden ayrılmaya zorluyorlardı. O dönemi kelimelerle ifade etmekte zorlanıyorum.

Bizim karşı olduğumuz, insanların yakındığı bu aşamalardı. Mahkemelerde her ne kadar normal mahkemelerden farklı bir

düzen uygulanıyorsa da bu uygulamaların hakimlerin inisiyatifleri dışında olduğunu, hakimlerden dinliyorduk.

► **Bu görüşmemizde kolundaki saatini çıkarıp bana vermiş, “buradan sağ çıkamayacağım için bunu aileme vermeni istiyorum” demişti.**

Burada Siirt’te yakalanıp Diyarbakır cezaevine konulan avukat arkadaşlarımızın karşılaştığı uygulamaları anlatmak istiyorum. Mesela rahmetli Nedim Seçkin isimli arkadaşımız vardı, bizden yaşlıydı ve şeker hastasıydı. Siirt’te avukatlık yapıyordu. İGD’ye yakınlık duyuyordu. Herhangi bir örgütle de alakası yoktu. Yine avukat İlhami Atalay da Siirt’te avukatlık yapıyordu. O da kırklı yaşlarda biriydi. Bunun İGD ile dahi ilişkisi yoktu, CHP çizgisinde biriydi, arkadaşımdı. Yine Mehmet Can isimli Siirt’ten başka bir arkadaşım vardı. CHP il başkanlığı yapmıştı. Dedesinin Ermeni olması nedeniyle gözetilirdi. Nedim arkadaşım sonradan bana anlattığına göre, soruşturmada işkence uygulamalarını görünce, kendisine işkence yapılmamasını, rahatsız olduğunu, sakat kalabileceğini, bu nedenle istenen her şeyi kabul etmeye hazır olduğunu soruşturmadaki görevlilere söylemiş. Onlar da hem kendisi hakkında, hem de çevresi ve arkadaşları hakkında bir takım düzmece ifadeler hazırlanınca, kabullenerek imzalamıştı. İlhami, bu suçlamaları kabul etmediği için yine işkence görmüş, hatta bazı dişleri bile kırılmıştı. Hatta bu direnişiyle işkencelere katlanıp bu suçlamaları reddettiği için, tutuklanıp cezaevine girmekten kurtulmuştu.

Bunlar meslekten arkadaşlarımdı. Bu arkadaşlara özel ilgi gösteriyordum. Örneğin cezaevine gittiğim zaman genelde Nedim Seçkin’le Mehmet Can’ı çağırıyordum. Daha sonra Mehmet Can’ın bazı yakınmaları sebebiyle onu çağırmamaya başladım. Kendisi bunalıma girmişti. Hatta cezaevinden çıkamayacağı kanaati hasıl olmuştu. Ermeni örgütü, ASALA’nın yurtdışındaki Türk Dışişleri mensuplarına yönelik saldırıları nedeniyle, cezaevinde o korkuyla yaşıyordu. “Herhalde” diyordu, “bunlar Ermeni kökenli olduğumu biliyorlar, bu nedenle cezaevinden sağ çıkamayacağım!”

Hatta bu görüşmemizde kolundaki saatini çıkarıp bana vermiş, “buradan sağ çıkamayacağım için bunu aileme vermeni istiyorum” demişti. Fakat sonradan tahliye oldu, saatini kendisine iade ettim.

Ancak Nedim Seçkin’i daha sık görüşmeye çağırıyordum. Haftada bir iki defa çağırıyordum. Her seferinde spor yapmış bir insan gibi nefes nefese, nerdeyse ter içinde karşıma geliyordu. Bu dikkatimi çekiyordu. Bunun sebebini sormadım kendisine.

O dönem tutuklularla getirilirken başlarında bir nöbetçi oluyordu. Görüş kabiniinde parmaklığın arkasında tutuklunun yanı başında görevli bir askeri gardiyan da bizi izliyordu. Bazen görüşme esnasında tutukluların aniden dönüş yapıp gittiklerini görüyorduk. Sonradan tahliye olan kimi müvekkillerimizle yaptığımız görüşmede, görüş kabiniinde yanlarında duran gardiyanın ayaklarına basmalarıyla hemen görüşmeyi bitirip oradan ayrılmalari gerektiğini söylüyorlardı.

Rahmetli arkadaşımız Nedim Seçkin bir görüşmeye geldiğinde, hazırol vaziyette, “Sayın avukatım daha fazla rahatsız olmayın, beni çağırmayın!” şeklinde beyanı olmuştu. Ben buna hayret etmiştim. Kısmen durumu biliyordum. Ama yine de serbest bıraktığında, geliş gidişlerde kaba muamelelerle karşılaştıklarını, merdivenleri sürünerek çıktıklarını, bana merdivenleri sürünerek çıkıp çıkmadığını sormuştu. Ben de gülerek, ‘çıkmadığını’ söylemiştim. Nedim, “bizi işte o şekilde getiriyorlardı. Sen de her hafta Nedim gelsin diye beni o duruma sokuyordun” demişti. Yaşlı ve avukat olan birine yapılan bu uygulamaları kabullenememişim.

Yani cezaevinde insanlara çok büyük acılar çektirildi. Nitekim müvekkillerimizle görüşmeye gittiğimizde içerdeki insanlara marşlar söyletildiğinde sesleri bize geliyordu. Sabahtan akşama kadar o marşlar okutuluyordu. Cezaevinde bulunan tutuklular 60 marşı ezberlemek zorunda olduklarını anlatıyorlardı. Hatta Türkçe bilmeyen, okuma yazma bilmeyenlere öğrenci, öğretmen ya da okuma yazma bilenler görevlendirilip marşlar ezberletiliyordu. Verilen görevi yerine getirmeyenler işkencelere maruz kaldıklarını tahliye olanlardan dinliyorduk.

O dönem Şırnak’tan bir müvekkilim tahliye olmuştu, genç biriydi. Neticede öğrendim ki, sorguda hayaları sıkıldığı için erkek-

lik organı işlevini yerine getiremiyordu. Bu tür sağlık problemleri de yaşıyordu. Çünkü bu sorunları yaşayanların çoğu dışa yansıtılmadığından belki de tahminimizden daha çok sorunlar yaşanmıştır.

O dönemde Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde yatan kişilerin psikolojik tedavi ve terapi görmeleri gerekirdi. Zira normal bir kişinin yaşadıklarını sonradan tek başına atlatması mümkün değildi. Mahallemizin muhtarıyla bir gün sohbet ederken, oğlunun başından geçenler hakkında bahsettikten sonra, "oğlum yıllar önce tahliye olmasına rağmen hala geceleri çılgık atıyor, anlamadığım bazı sözler söyleyip ve ter içinde uyanıyor" demişti.

► Bu baskılar karşısında tutukluların mahkemelerdeki tavırları nasıldı?

Mahkemelerde içindeki ağır baskıya rağmen sanıklar yine de hazırlık yaparak duruşmaya geliyorlardı. O mahkemeyi yürüten duruşma hakimi savunma yapılırken epey sanık siyasi savunma hazırlıyordu. Hatta bazen biri siyasi savunma hazırlayıp yaparken diğerleri de katıldıklarını söylüyorlardı. Batman PKK davasında sıra savunmaya gelmişti. Bir sanık hazırladığı siyasi savunmayı (80-100 sayfa) uzun uzadıya okudu. Kürtlerin tarihini yazmıştı: "Bundan 10 bin yıl önce kuzeyden gelip Mezopotamya'da uygarlık kurduklarını, insanlığın merkezi olduğunu" diye okuyordu. Biz avukatlar da dinliyorduk. İkinci sanık da aynı savunmayı okumaya başlayınca, ona da izin verildi. Diğer sanıklar da aynı savunmayı okumaya başlayınca hakim, "o bölüm okundu, lütfen o bölümü atlayın, sonrasına gelin!" deyince, sanık da tepki gösterdi: "Tabi birinin aynı olacak. Hepimizin Kürdüz, Kürdistan'ı anlatacağız." Hakim, "Tamam, çok istiyorsan okuyabilirsin" dedi. Yani bazı hakimler sanık haklarına saygılı olabiliyorlardı.

Yine Kawa ana davasıyla ilgili mahkeme hakimi Turan Caniklioğlu'ydü. Kışın kalabalık, çok sanıklı davalar için mevcut salonların aşağısında büyük bir salon inşa edildi. Ayrıca Elazığ Caddesi'ne bakan tarafta hakim odaları da yapılmıştı. İnşaat kışın bitirildiği için her taraf rutubetliydi. Turan Bey yaşlı biriydi, bir

gün ona “niçin bu soğukta oturuyorsun?” diye sordum. Turan Bey, “yukarıdaki olumsuzluklara tanık olmamak için burada olmayı tercih ediyorum” diye yanıtladı.

Tutuklular elleri zincirli, saçları sıfır numara tıraşlı, başları öne eğik mahkeme salonuna alınıyorlardı. Bu duruma avukatlar da hakim ve savcılar da tanık oluyorlardı. O yaşlı hakim sırf bu manzaraları görmemek için bu soğuk ve rutubetli yerde çalışmayı tercih ediyordu yapıyordu. Tutuklulara karşı uygulanan baskıları, muameleleri kendisine ifade ettim. Kendisi de bu durumdan rahatsız olduğunu kısık bir sesle ifade etti. Bu olumsuzluklar bizim kadar onu da rahatsız ettiğini anladım.

Mahkeme mevzuatı ve iç işleyiş Evren’in kararnamelerine dayanıyordu. Bunlar nihayet kanun şekline getiriliyordu. Adaletli olmayan kanun hükümleri idi. Hakimlerin bazıları bu kanun maddelerini kendi inisiyatifleri ölçüsünde yumuşatarak uygulamaya çalışıyorlardı. Ancak bu uygulamalarda bulunan hakimler de tespit edildiğinde sıkıyönetim komutanlığı tarafından derhal görevlerinden alınıyorlardı. Zira sıkıyönetim mahkemelerinde hakim güvencesi yoktu.

Buna bir örnek vermek gerekiyorsa, bir yüzbaşı hakim vardı. Sanık haklarına riayet etmesi dikkat çekince, hemen sürgün edildi. Bu hakim sanık haklarını gözettiği için muhbirlerin, itirafçıların, müdahillerin mantıksız, yer yer gerçeğe uyuşmayan taleplerine karşı çıktığı için veya onları doğruyu söylemeye davet ettiği için sıkıyönetim hemen onu başka yere gönderdi.

► KUK iddianamesinin toplatılması ve sansürlenmesi olayını siz de izlediniz, anlatabilir misiniz?

Halit Karabulut isminde savcı -havacı yüzbaşı idi- vardı. Avukatlarla çok iyi münasebet içindeydi. Rahatlıkla gidip müvekkillerimiz hakkında bilgi alabiliyorduk, o konuda bize yardımcı oluyordu, konuşuyordu, onunla ilişki kurmakta sıkıntı çekmiyorduk. Kendisine KUK davasının iddianamesini hazırlama görevi verilmişti. KUK iddianamesi hazırlandı. İddianame dağıtıldı. Ertesi gün bürolara baskın yapıldı, sıkıyönetim komutanlığı emriyle

toplatıldı, avukatlardan geri aldılar. İddianamenin başlangıcında yer alan önsöz kısmı kesilip çıkarılmıştı. İddianame o eksik haliyle bize iade edildi. O kesilen bölümde bildiğim kadarıyla bölgenin büyük ihmâl gördüğünü, devletin öteden beri bu ihmali yaptığını, bölgeler arasındaki dengesizliğin bariz olduğunu, kurumlardan gelen yazıdan, ilgililerden gelen yazıdan bu durumun açıkça anlaşıldığını, bir yerde mücadelenin haklı olduğuna dair tespitler yapmıştı. Bu tespitler doğru ve yerindeydi. Ancak sıkıyönetim komutanlığı tahammül edemedi.

Ancak her hakim her savcı bu denli olumlu değildi. Şüphesiz aralarında çok olumsuz düşüncede olan, hem sanıklara hem de avukatlarına önyargılı bakan ve bu şekilde tutum alan hakimler de vardı. Hatta bazı hakimlerin direktifleri üzerine kimi avukatların gözaltına alınıp tutuklandıklarını da gördük. Yani bu hakimlerin bir kısmı görevleri dışında başka yetkileri de olduğu inancı avukatlar arasında vardı. Örneğin Emrullah binbaşı, adeta bu işler için özel eğitim almış biriydi. Onun yanında savcılarının bir kısmı aynı şekilde, yani pek meslekle bağdaştıramadığımız tutumlar içinde olduklarını o dönemde avukatlık yapan arkadaşlar da bilmektedir.

► Sonraki yıllar insan haklarından sorumlu Mehmet Kahraman ile ilgili bir anınız vardı, onu anlatır mısınız?

Baromuzun üyesi, sevgili dostum Mehmet Kahraman milletvekili seçilmiş, ardından İnsan Haklarından sorumlu Devlet Bakanlığı görevine getirilmişti. Bu sevindiriciydi. Milletvekilliği ve bakanlığı süresince münasebetlerimiz de iyi gidiyordu. Diyarbakır'a her gelişinde baroya da uğrar, yönetim kuruluyla toplantıya katılırdı. Bu toplantılarda samimi sohbetlerde bulunur, arada da sorunları kendisine aktarırdık.

Bir gelişinde yine yönetimle toplantıya katılmıştı. O sırada ilgilendiğim bir dosya beraatla sonuçlanmıştı. Dosya yanımdaydı. Bu dava dosyasında yargılananlar aşırı işkenceden dolayı felç geçiren baba ve oğula aitti. Yargılama neticesi bunların suçsuz olduklarına karar verilmişti. Dosya ile ilgili açıklayıcı bilgiler verdim. 'Duruma el atması gerektiğini, en azından bundan sonra bakanlığın bu konuda hassasiyet göstereceğini, işkenceyi yapanların hesaplarını vere-

ceklerini yönünde açıklama yapması gerektiğini, bunun hem kendisine hem partisine puan kazandıracığını, ayrıca bu işkencecileri bir nebze frenleyeceğini, bunun iyi bir şey olacağını,’ kendisine söyledim. Kendisi, “bunun eğitim ve kültür meselesi olduğunu, esasında insanların ilkokuldan itibaren yetiştirilmesi gerektiğini” söyledi. Bir takım mazeretler sıraladı. Yani görüşlerimiz pek ciddiye almadı.

Bir süre sonra yine Diyarbakır’a gelmiş, yönetimle görüşmek için baroya haber iletmişti. O sıra yönetim kurulu olarak toplanıyorduk. Konuyla ilgili değerlendirmede, “Bakanın bu geliş gidişlerinin hiçbir faydası olmamaktadır; bu nedenle ziyaret talebini reddedelim” diye bir görüş öne sürüldü ve kabul edildi. Mehmet Kahraman’ın ziyaret talebini kabul etmedik. Bir bakanın bir sivil toplum örgütünün -üstelik kendi memleketinde- ziyaret talebinin reddedilmesi kararı sanırım ilklerden sayılabilecek bir olaydır. Yönetimin bu kararı beni hayrete düşürmüştü.

Mehmet ile epey yakındık. Hatta bir keresinde kendisi cezaevindeki açlık grevleri nedeniyle Diyarbakır’da bulunuyordu. O zaman henüz bakan değildi. Ona bir teklif göturdüm: “Biz yönetim olarak savcıya gitmek istiyoruz. Madem buradasınız siz de katılırsanız çok iyi olur, cezaevindeki sorunları görüşeceğiz” dedim. O da samimiyetimizden dolayı, “Cemşit Bilek, bana gelir misin ya da gelsen iyi olur deme. Bana, kalk gidelim Mehmet de!” dedi. Ben de, “ kalk gidelim Mehmet?” deyince “evet hazırım, geliyorum, işte böyle diyeceksin!” diyerek bize katılmıştı. Birlikte gidip başsavcıyla görüşmüştük ve olumlu sonuçlanmıştı.

► Cezaevindeki açlık grevleri ve arabuluculuk deneyimleriniz olmuştu, anlatır mısınız?

Cezaevinde açlık grevleri başladığında, baro olarak arabulucu görevini üstlenmiştik. Barodan bir grup avukatla cezaevi müdürü, cezaevi savcısı, tutuklu temsilcileri ile müdürün odasında bir akşam görüşme yaptık. Bunları anlaştırma gayreti içindeydik. Tutuklu temsilcileri kararlı ve diri görünüyordular. Yaptığımız görüşmelerin sonuçlanmaması nedeniyle o dönem baro başkanımız

Fethi Gümüş, Mustafa Özer, birlikte Ankara'ya gittik. Mehmet Kahraman aracılığıyla Adalet Bakanı Seyfi Oktay ile görüştüğ. Bize çok büyük yakınlık gösterildi. Cezaevleri Genel Müdürü çağırıldı, geldi. Cezaevleriyle ilgili 3 saat izahat verdiler.

Her türlü kolaylığı gösterdiler bize. Nitekim yanımızda bulunan arkadaşın biri o zaman Van'da DGM olmadığını belirtti. Hakkari'den Ağrı'dan Van'dan Bitlis'ten sanıklar da Diyarbakır DGM'de yargılanıyordu. Yargılanan sanıkların tümü Diyarbakır Cezaevinde değildi; bir kısmı Elazığ'da, bir kısmı Mardin'de, bir kısmı Siirt, Muş ve Van cezaevlerinde bulunuyorlardı. Mahkeme günü bulundukları cezaevinden Diyarbakır DGM'ye naklediliyorlardı. Bu durum sanıklar için de çekilmezdi.

Arkadaşımız Van'da da DGM kurulması gerektiğini söyledi. Bakan o zaman bu fikre çok tepki gösterdi. "Biz bu DGM'leri kaldırma amacındayız. Halbuki siz gelmiş yeni DGM'lerin kurulmasını teklif ediyorsunuz." Bizi mahcup ederek, çok olumlu intiba bıraktı. Ben şahsen bakanlar arasında bu denli olumlu düşünceler taşıyanların olduğunu bilmiyordum. Ayrıca bakan siyasi yapı konusunda da bize bilgi verdi. SHP içinde bazı kesimlerin MHP çizgisinde olduğunu ifade etti. Baro olarak cezaevlerindeki direnişlerin olumlu sonuçlanması için elimizden gelen gayreti gösterdik. Bu görüşmelerden de olumlu sonuçlar aldık. Açlık grevlerinin çözümünde dönemin Cumhurbaşkanı Özal'ın etkisinin olduğunu bilincindeydik.

O dönemde cezaevi idaresinin haksız ve keyfi uygulamalarla kanunsuzlukları tutukluların mücadelelerinin haklı olduklarının deliliydi. Tutukluların bu uygulamalar karşısındaki kararlılığı ve dirençleri dışarıda saygı uyandırıyor, destek ve dayanışmada bulunmak isteyenleri artırıyordu.

► Diyarbakır Barosu'nun Cumhurbaşkanı Demirel'i ziyaretinde de bulundunuz mu?

Baro başkanı Hüseyin Tayfun döneminde Ankara'ya giderek Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i, Meclis Başkanı Hüsamettin Cindoruk'u ve diğer mercileri ziyaret etmiştik. Demirel'i ziyareti-

mizde Çankaya Köşküne çıktık, kendisi bizi kapıda karşıladı. Hatta Demirel'i ziyarete gidenler el öpüyorlar. Biz önceden el öpme işinin olmaması için aramızda anlaştık. Herkes "Tamam," dedi. Kendisiyle tokalaştık, oturduk. Güzel bir rapor hazırlanmıştı. Bu raporda, 'devletin Kürtlere farklı davrandığını, Kürt köylerinin yakılıp yıkıldığını, aralarında hiçbir Türk köyünün olmadığını, yetkililer devletin imkanlarını kullanarak insanları alıp faili meçhul şekilde infaz ettiklerini, bunu yörede herkesin bildiğini, yetkili polis ve askerler devletin silahıyla devletin parasıyla köyleri yaktığını, Kürtlerin adeta Moğol istilasına uğradığını vs.' açıkça dile getirdi.

Baro başkanımız söze başlarken raporu ayağa kalkıp okumak istediğinde sayın Demirel müdahale edip oturarak okumasını istedi. Görüşme salonunda çok sayıda basın mensubu ve televizyon kamerası vardı. Görüşme basına kapalı yapıldı. Rapor okuduğunda cumhurbaşkanımızı gözlüyordum. Her an bir tepki göstereceğini bekliyordum. İçeriği devleti çok sert eleştiren bir rapordu. Arkadaşımız raporu okuyup bitirince Demirel kendisine teşekkür etti. Ve bu durumları kendisinin de bildiğini ifade etti. Ancak bunların devlet eliyle, devlet kararıyla olmadığını, kendisini kırk yıldır devletin içinde bulunduğunu, hiçbir zaman devletin bu amaçla hareket etmediğini ısrarla savundu. Bizi ikna etmeye çalıştı. Çok makul davrandı. Bu raporun da gereğinin yapılacağını ifade etti. Köşkten memnuniyetle ayrıldık.

Oradan Meclis Başkanı Cindoruk'u ziyarete gittik. Bizimle görüşmeye geldiğinde, çok rahat olmamızı, her şeyi anlatmamızı istedi. Demokrat bir tavır içerisindeydi. Demirel'den daha sıcak bir tavır içerisindeydi. Ayrıca meclis başkanı SHP Milletvekili Hikmet Çetin ile de görüşmemiz oldu. Keza bölgeyle ilgili, cezaevleri ile ilgili, jandarmanın aramaları, operasyonlar, faili meçhuller vs. ile ilgili bölgeye devletin yaklaşımıyla ilgili her şeyi açıkça anlattık. Raporumuzu sunduk.

Diyarbakır Barosu üzerine düşeni yapmaya çalıştır. Ayrıca diğer barolara yardımcı olmayı da görev edinmiştir. Yani gerek bölgenin sorunlarına, gerek mahkemeye ilgili, gerek cezaeviyle ilgili olumsuzluklara karşı imkanlar ölçüsünde mücadele etmiştir. Şimdi de baromuz aynı çabalarını imkanları ölçüsünde sürdürmektedir.

► **Cumhurbaşkanı'yla yapılan görüşmenin ayrıntılarını dönemin Baro Başkanı Hüseyin Tayfun'a sordum:**

Baro başkanı seçilmemden kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanlığı'na bir telgraf çektim: "Diyarbakır ile ilgili genel durum hakkında bilgi sunmak istiyoruz. Bize kısa bir zaman ayırmanızı isteriz. Bu görüşmenin ocağın ilk yarısında olması tercihimizdir."

Biz avukatlar olarak mahkemelerde ocağın yirmisine kadar devir işleri olduğu için duruşmalar pek olmuyor. Adliye dışı işlerimizi ya ocağın ilk yarısına kadar olan zamanda ya da adli tatilde yaparız.

Böyle bir telgraf çektik. Ertesi gün baktım arkadaşlar fellik fellik beni arıyorlar. "Nedir ?" diye soruyorum. "Cumhurbaşkanlığı'ndan seni arıyorlar!" Diyarbakır'da böyle bir olay yaşanmamış, arkadaşlar da böyle ilgi gösterileceğini beklemiyorlardı. Doğrusu ben de beklemiyordum. Cumhurbaşkanlığı sekreteri telefon numarası bırakmış, "Bu numaradan arasin," demişler. Ben de bırakılan numaradan aradım. Sekreter karşımdaydı: "Cumhurbaşkanından randevu talep ettiğiniz doğru mu?", "Evet" dedim. "Cumhurbaşkanımız şu an yurtdışındadır, döner dönmez sizinle görüşecek. Biz de sizi arayıp görüşme gününü bildireceğiz" dedi.

Daha sonra tekrar aradıklarında, "12 Ocak 1995 günü için randevu verildiğini" bildirdiler. Görüşmeye gitmeden önce arkadaşlara dedim ki, "biz hazırlığımızı yapalım. Herkes bir metin hazırlasın, uygun bir şekilde ortaklaştıralım" dedim. Tabi arkadaşlar pek bir hazırlık yapmamıştı. Sezgin Tanrıkulu'ydü o zamanki baro başkan yardımcısı. Kendisi bir takım mevzuatlarla ilgili belirlemelerde bulunmuştu. Ben de başka bir metin hazırlamıştım.

Cumhurbaşkanı'na sunacağımız metni belirlemek üzere yaptığımız baro yönetim kurulu toplantısında Sezgin Tanrıkulu'nun metni gözden geçirildi. Ben kendi metnimi okudum. Arkadaşlar dediler ki, "Bu metin serttir!" Ben de, "Cumhurbaşkanıyla görüşürken bölgedeki sorunları gerçek boyutuyla aktarmamız lazım. Sezgin Bey'in hazırladığı metni yönetim kurulu adına sunarız bunu da kendi imzayla sunarım, sorumluk bana ait," dedim. "Yok, olmaz, falan" gibi itiraz ettilerse de

kabul etmedim. Önceki dönem baro başkanımız Fethi Bey de heyetimizde yer alıyordu.

Ankara'ya gittik. Çankaya'dayız. Bekliyoruz. Hazırladığım metnin en sert bölümü şurasıdır:

“(...) Son bir buçuk senedir bölgemizde yakılan yıkılan köyler, bu suretle halkımızın maruz kaldığı mağduriyet, perişanlık ve sefillik Moğol istilaları dönemleri seviyesindedir. Ancak Moğol istilalarında Türk ve Kürt köyleri ve şehirleri birlikte yıkılıyordu. Şimdiyse sadece Kürt köyleri yakılıp yıkılmakta, Kürt köylüsü sürgün edilmektedir. Ülkenin diğer yörelerinde ormanların korunması tedbirleri alınırken, Diyarbakır'a 40 kilometre mesafedeki ormanların devlet eliyle yakıldığı gerçeğiyle karşı karşıyayız. (...)”

Buna benzer pek çok şey yer alıyordu. Arkadaşlar bu metnin sunulmasıyla hepimizin zarar göreceği düşüncesini taşımaktaydılar.

Mesela sert olan cümlelerden biri de şuydu: “Nitekim 1995 yılı başında PKK baskınına uğrayıp 19 kişinin öldürülmesi sonrasında kendisi de korucu olan öldürülenlerin yakını Halil Can OHAL Valisi ve Jandarma Alay Komutanı huzurunda, PKK'nin dini, devletin de imanı yoktur. Olmak istemediğimiz halde Sivrice Karakolu bizi korucu yapmıştır. (...)”

“Kendi aramızda karar almıştık, hiç kimse elini öpmeyecek!”

Yukarıdaki metindeki açıklamalardı sert denilen yerler. Bölgedeki uygulamalarla ilgili pek çok belirlemede bulunmuştum. Yedi sayfadan oluşmaktaydı. Birinci bölümü mesleğimiz ve meslektaşlarımızı etkileyen hususlar; ikincisi bölgemizdeki hak ve hukuk ihlalleri; üçüncüsü bugüne niçin ve nasıl gelindi ve şartlar nasıl oluştu; dördüncüsü, hala 1914'teki kardeşliği tesis etme imkanı mevcuttur.

Cumhurbaşkanı bizi gayet iyi karşıladı. Kendi aramızda karar almıştık, hiç kimse elini öpmeyecek! Cumhurbaşkanı oldu diye birinin eli öpülecek diye bir şey yok. Hepimiz de iyi biliyoruz ki, bu ihlalleri yapılmasında sorumluluğu olanların başında da kendisi gelmektedir.

Bizi büyük bir salonda uzun bir masada karşıladı. 5-10 görevli salonda vardı. Hepsisi de bizi kapıda karşıladı.

Çok sayıda televizyon kamerası ve gazeteciler vardı. Pek çok televizyoncu görüşmeden sonra televizyona çıkarmak için peşimize düştüler. Biz şunu düşündük: Cumhurbaşkanı raporlarımızı okur da belki bölgemizdeki uygulamaların son bulması hususunda bir yararı olur. Televizyona çıksaydık diyecekti ki, “ha siz buraya şov yapmaya gelmişsiniz!” Biz böyle bir eleştiriye maruz kalmayalım diye bu kararı almıştık.

O gün akşam hanım telefon açtı, dedi ki, atv’de altyazı geçiyor, diyor ki, “Diyarbakır Baro Başkanı sayın Hüseyin Tayfun canlı yayında olacak!” Biz o esnada da Barolar Birliği Başkanı Önder Sav ile görüşmeye gitmiştik. Öyle bir şey de geçti, ama tüm ısrarlara rağmen kabul etmedim.

“Bunlar devletin belli mihraklarınca alınıp öldürülmüşlerdir. Bunlar devletin belli mihraklarınca alınıp öldürülmüşlerdir.”

Bu rapordan sonra hiç kimse aramadı. 1995’in başında atv’den arıyorlardı. Çarşamba günüydü aradıklarında, Cuma günü de programa katılacaktım. Siyaset Meydanı programına davet edilmiştim. Kabul ettim. Orada Tarık Ziya Ekinci vardı, MHP’li milletvekili vardı, Uğur Mumcu’nun kardeşi vardı. Faili meçhul cinayete kurban gidenlerin yakınlarından vardı. Konuşmalar başladıktan çok sonra, gece saat: 02’de konuşma sırası geldi. Şunu söyledim: “Bu saatte halen bizi dinleyen var mı? Pek zannetmiyorum, ama şunu söyleyebilirim: Buradaki arkadaşlar faili meçhul cinayetlerden söz ettiler. Faili meçhul cinayete kurban gidenlere rahmet, yakınlarına başsağlığı dilerim. Ama ben size buraya faili meçhul cinayetleri değil, faili belli, faili malum cinayetleri anlatmaya geldim.

Diyarbakır’da Vedat Aydın ve Musa Anter’in cinayetlerini, Elazığ’da doktor Hasan Kaya ile avukat Metin Can’ı, Tatvan’da arkadaşım Şevket Epözdemir’in olaylarını anlattım. Böyle önemli gördüğüm 8-10 örnek olayı anlattım. Bunlar devletin belli mihraklarınca alınıp öldürülmüşlerdir. Bu çok açıktır ve faili meçhul değil faili bellidir.”

O gece sorunu bu şekilde dillendirmiştim.

► Cemşit Bey, Necmettin Büyükkaya ile İstanbul DDKO'dan beri tanışıyordunuz. Onunla ilgili anılarınızı paylaşır mısınız?

Mahkeme duruşmaları sırasında tutukluların söz alması genelde sorun oluyordu. Cezaevi yönetimince tehdit ediliyorlardı. Tutukluların mahkemeye geliş gidişleri de işkenceydi. Mahkemede konuşma yapmaları halinde dönüşte sorgulanıyorlardı. Tutuklulara tek tip elbise giydirilmiş, saçları makineyle tıraş edilmişti. Eller dizlerinin üstünde açık şekilde oturuyorlardı. Sağa sola bakamazlardı. Başlarında coplu asker bekliyordu. Kendilerine bir şey soruldu mu, tutuklu sanık 'hazır ol' vaziyetine geçip cevaplıyordu. Sorunları dile getirmek ölümü göze almak demekti.

Her duruşmanın sonunda, duruşma hakimi bir talepleri olup olmadığını sorardı. Bu usuldendi. Bazıları tahliye talebinde bulunurdu. Necmettin söz istedi. Kalabalık bir avukat gurubu ve dinleyici vardı. Kendisi söz alıp cezaevindeki uygulamalarla ilgili konuştu, sonra da, "cezaevinde öldürüleceğini" ifade etti. Böyle bir bilgiye sahip olduğunu, hatta öldürülmesiyle bazı yalan ve uydurma gerekçeler öne sürülerek kalp krizi gibi sebeplere bağlanacağını ifade etti. Kendisinin sağlık sorununun olmadığını sağlığının yerinde olduğunu söyledi. Eğer mahkeme heyeti buna inanmıyorsa, kendisini hastaneye sevk etmelerini ve sağlık heyeti raporu alınmasını istemelerini talep etti. "Öldürülürsem böyle bir gerekçeye kimsenin inanmaması gerektiğini" ifade etti. Bu anlatılanlar kısmen zapta da geçti. Bu konuşmasıyla üzerimizde şok etkisi yaratmıştı.

Necmettin Büyükkaya İstanbul DDKO'nun kuruculuğu ve ilk başkanlığını da yapmış bir arkadaşımızdı. Onunla yakından münasebetlerimiz olmuştu. Bu beyanı bizi de telaşlandırdı. O zaman ben ve Fethi Gümüş cezaevine gidip kendisini görüşmeye çağırdık, bu anlattıklarının sebebini sorduk. Fethi, neden böyle bir açıklama yaptığına dair soru yöneltti. Kendisi buna tepki gösterdi, "Olmayan bir şeyi dile getirmiyorum, bunlar gerçektir!" dedi. "Ortada ciddi bir durum vardır. Benim bilgim vardır, bizzat kulağımla bu haberi aldım, duydum. Böyle bir niyetleri olduğunu biliyorum. Göreceksiniz, beni sağ çıkarmazlar," gibi bir anlatımı oldu. Oysa

biz bunların bir şüphe olduğu kanaatindeydik. Fakat kendisi bir sonraki mahkemeye gelmedi ve öldürüldüğünü öğrendik. Mahkeme heyeti bir şey yapmadı, tahkikat yapılmadı, öyle kaldı.

Cezaevindeki tutuklular büyük kararlılıkla 60-65 gün gibi uzun süre açlık grevi sürdürdüler. Açlık grevi esnasında 8 tutuklu yaşamını yitirdi. Açlık grevlerine katılanların çoğunda sağlık sorunları ortaya çıktı, sakat kalanlar oldu. Anlaşma sağlanınca geçmiş dönemine göre çok daha uygun koşullar sağlandı. Bu anlaşma sonucu avukatların koşulları da düzeltildi. Avukatlar çantasıyla avukatlar odasına gidip müvekkiliyle görüşme imkanı bulabildi.

► Yaşadıklarınızdan ve tanık olduklarınızdan yola çıkarak ‘bölge’de avukat olmak ‘ nasıl bir şey?

Sıkıyönetim ve OHAL dönemlerinde siyasi davaları takip eden avukatlar genelde stres ve gerginlik içinde oluyorlardı. Hepimiz evlerimizde dahi huzurlu değildik. Tedirgindik. Her an baskın olabilir, her an alınabiliriz korkusunu yaşıyorduk. Hatta gecenin geç saatlerinde kapı çalındı mı, iyice huzursuz olurduk. Özellikle hanım nerdeyse baygınlık geçiriyordu. Her gün gazetelerde olayları okuyor, televizyondan izliyorduk. Gün içerisinde çevremizdeki insanlar anlatıyordu. Polis resmi kıyafetiyle ya da sivil kişiler, asker ya da polis, devletin araç gereciyle, otosuyla gelip şahısları normal ev aramasıyla istediğini alıp götürmüş, gözaltında da kaybetmişler. Aileler başvurduğunda devlet yetkilileri genellikle olumlu yanıt vermezlerdi.

Müvekkillerimizden o şekilde alınıp yok edilen epey oldu yani. Biz de nihayet bu yörenin insanıydık, kaldı ki o kişilerin davalarını almamız belli kesimleri rahatsız ediyor, biz avukatlarla sanıkları özdeşleştiriyorlardı; sanki aynı fikri savunuyormuşuz gibi, aynı görüşteymişiz gibi bir anlayış hakimdi.

“Bizi gördüğünde dizlerinin bağı çözülür!”

Dostum ve arkadaşım avukat Mustafa Özer o sıralar Diyarbakır’da Ofis semtinde oturuyordu. Arabasını park edip evine gittikten sonra bazı karanlık şahıslar arabanın altına patlayıcı

yerleştirip havaya uçurdular. Bu olay şehirde yankı yarattı. Bir süre sonra sanırım 30 Haziran 1991 tarihiydi, Malatya'dan Hasan Doğan adında bir avukat arkadaşım gelmişti. Bana misafir olmasını istedim. Kendisi 'burada yakınları olduğunu, eğer müsait olursa kendisinin de benimle olmak istediğini' söyledi. Gecenin geç bir saatinde telefon çaldı, uyandım, telefona koştum. Hasan Doğan'ın beni aradığını zannettim. Telefonu kaldırdığımda bir tehditle karşılaştım. Bir şahıs 'ayağımı denk al, yoksa senin için kötü olur!' dedikten sonra, biraz ağır sözler de ekledi. O konuşmalardan anlaşılyordu ki, o şahıs bu yöreden değildi, aksanından belliydi Türk olduğu ve hatta devlet görevlisi olduğu. Telefonu kapadım. Tekrar telefonumuz çaldı. Açıp baktığımda yine aynı şahıs olduğunu anladım. Niçin telefonu yüzüne kapadığımı sordu. Ben de ona, yazıhanemin olduğunu, bir sorunları varsa yarın orda görüşebileceğimi söyledim. O şahıs ise, "Bizi gördüğünde dizlerinin bağı çözülür!" gibi tehditvari konuştu. Ertesi sabah bu konuyu dilekçeye döktüm ve başsavcıya gittim. Başsavcıya durumu ifade ettim, dilekçemi verdim. Başsavcı takip ettiğim davalardan kaynaklı bir ihtilaf ya da bir husumet olabileceğini veya düşmanlığının olabileceğini söyledi. Ben bunu şiddetle reddettim. Böyle bir şeyin mümkün olmadığını, beni arayanların o dönemde faili meçhul cinayetleri düzenleyen kişiler olabileceğini, onlar dışında hiç kimsenin beni arayıp tehdit etmeyeceğini, kimseyle aramda herhangi bir husumet bulunmadığını, ifade ettim. Başsavcı, "o zaman telefonunu dinlemeye alalım, tekrar ararlarsa tespit edilir" dedi.

Ben de kendisine telefonumun devletçe dinlendiğini de ifade ettim. Savcı 'bundan haberimiz yoktur. Sadece tedbir alabiliriz" diyerek dilekçemi PTT müdürlüğüne havale etti. PTT yetkilileri de bana bir takım tavsiyelerde bulundu. Bir daha böyle bir tehdit telefonu olduğunda verdikleri numarayı çevirmem gerektiğini, o takdirde tespit edebileceklerini bana ifade ettiler. Ancak bir daha böyle aranma durumu olmadı.

Bu durumu ayrıca o dönemde baro başkanımız olan Fethi Gümüş'e de ilettim. Kendisine bu durumu anlatınca derin düşünceye daldı. Ben biraz da ona tepki mahiyetinde, "benim böyle bir du-

rumum var, sen ise hiç, öyle durmuş düşünüyorsun!” dedim.

Bunun üzerine Fethi, “Mustafa Özer’in arabasının altına bomba koyup uçurmakla tehdit ettiler, senin de evine telefon açıp tehdit ettiler, sıranı böylece savdın; acaba benim sonum ne olacak, onu düşünüyordum.”

Haklıydı... O dönem kendisinin de önemli bir görevi vardı, Diyarbakır Baro Başkanıydı ve dikkatler üzerindeydi.

► Telefon tehdidinden başka ‘olumsuzluk’ yaşadınız mı?

Bir de telefonumun dinlenmesi hususu var, ona değineyim. Oturdüğüm ev Liceli Ahmedî isimli şahsındı. Otobüsü, firması vardı. Kanımca o Licelilerin meşhur durumu, eroin işlerine de herhalde bulaşmıştı. Binada 14 dairesi vardı. Bana çok yakınlık gösteriyordu, saygılıydı. Bürosu binanın alt katında işyeri biçiminde dayalı döşeli yerdî. Hatta zaman zaman binanın önünde bazı resmi araçlar olurdu, polisin vs. Üst düzey bazı bürokratlar ağırlanıyordu o büroda. Bir kez benimle görüşmek istediğini belirtti. Ben de bina ihtiyacı olduğunu zannettim. Fakat ev sahibimin yanına gittiğimde bu mevzularla ilgili olmadığını öğrendim. Şöyle bir beyanda bulundu:

“Yanıma MİT’in üst düzey görevlileri de geliyor. Bana evimi niye sana kiraladığımı sordular. Ben de onlara, ev kiralıktı, bana geldiğinde iyi birine benziyordu, avukat olduğunu söylediğinde uygun görüp kiraya verdim. Onlar ise, ‘o şahıs sakıncalı biridir’ dediklerinde, ‘normal bir kiracı münasebeti var aramızda. Eğer sakıncası varsa, onu evden çıkarabilirim, riske girmek istemiyorum’ dedim. Onlar, ‘evden çıkarmana gerek yok, fakat onunla ilişkilerini mesafeli tut. Sakın onunla telefonda konuşma!’ diye uyardılar.”

Bunları anlatarak beni uyarıyordu. MİT’in nezdinde sakıncalı olduğumu, telefonumun dinlendiğini, bu durumdan haberdar olmamı istedi. Dostça uarmak istemişti. Ben de ona, “Bunlar önemli değil, zaten bunları biliyorum” dedim. Kendisiyle binanın kömür sorununu konuşmak istediğimde, “ya bırak kömür mömürü, sen bu durumdan haberdar ol” dedi. Yani o telefon dinleme konusunu biliyordum. Binanın altındaki bakkal da, “Abi” dedi, “Sivil polisler gelip senin hakkında

bilgi istediler!” “Ne tür bilgiler?” diye sorduğumda, “senin hakkında her şeyi sordular, ama bir şey bilmediğimi, fazla tanımadığımı söyledim” dedi. Yani bir nevi tehdit altında olduğumu ve dikkatli olmamı ifade etmek istedi. Bakkalımız İhsan iyi biriydi, devamlı ondan alışveriş yapardık, o da Liceliydi. Kendisine teşekkür ettim.

Aradan kısa bir süre geçti, Eruhlı Üzeyr Damar’ın doktor olan oğlu Remzi ile karşılaştığımda beni bir kenara çekti. “Abi bir şeyleri bildirmek istiyorum, bir MİT görevlisi, (görevlinin ismini de verdi) bana geldi seninle ilgili bilgi istedi,” dedi. Ben de, “madem bilgi istediler sen de verseydin, yakınımısın, dostumsun, başkasından alacaklarına senden alsaydılar” diye, espri yaptım. “Ya abi” dedi,” senin hakkında öyle detaylı bilgiler istediler ki, bilmediğim için cevap veremedim” dedi.

Çeşitli kanallardan böyle uyarılar alıyordum. Bir müvekkilim vardı, ismi Hacı Nusret Ay’dı. O da Lice’liydi, yakın dostumdu. Emniyetle ve istihbaratçılarla münasebeti olduğunu duymuştum. Büroma geldiğinde durumu kendisine açtım. “Bu gelişmeler beni tedirgin ediyor, nedir bu, falan?” dedim. “Tamam ben araştıracağım bu konuyu.” Hatta, doktor Remzi tarafından verilen ismi kendisine söylediğimde, herhalde bilinen bir MİT mensubuymuş. Yarın akşam birlikte yemekte olacaklarını ve kendisiyle konuşacağını, gerekli bilgiyi alabileceğini söyledi.

Ertesi gün bu Hacı geldi. O görevliyle akşam yemeğinde bulunduğunu ve diğer bazı görevlilerin de yemekte olduklarını, bu şahsa benim ismini verip durumu sorduğunu, şahsın buna hayret ettiğini, nerden böyle bir araştırma yaptığını bildiğini söylemiş. Hacı, “Ben de ona sizin MİT’iniz varsa bizim de kendimize göre MİT’imiz var,” diyerek şaka yollu ifade ettiğini söyledi. “Bilek ailesi hakkında bir araştırma yapıyoruz, onun hazırlıklarıdır. Biz bunu tamamladık, yani önemli bir şey yok, telaşlanacak bir şey yok” demiş.

Bir ara ev sahibim Ahmedî ile görüştüğümde “niye bu adamlarla böyle çok sıkı fıkı olduğunu, yani senin ne işin var bunlarla?” diye sorduğumda, Hacı, bir ara araba alım satımını yaptığını, sattığı arabanın da devrini yapmadan o araba herhalde bir uyuşturucu işinde kullanıldığını, yakalanınca araba kendisinin gözöğütüğü

için bu nedenle yakalandığını, bu durumu kendilerine ifade ettiğini, şahsa sattığını ve sadece devrini almadığı için üzerinde trafik adına görüldüğünü, esasında arabanın kendisine ait olmadığını onlara ilettiğini söyledi. Fakat buna rağmen, emniyetin narkotik ve diğer üst düzey polislin kendisini bu sebeple tanıdıklarını, zaman zaman bürosuna geldiklerini, kendilerine ziyafetler düzenlediğini söyledi. Yani onlarla münasebetinin bu sebebe dayandığını, arada bir kendisine uğradıklarını, ifade etmişti.

► **Kürt siyasetçilerinden önemli bir şahsiyet sayılan Vedat Aydın ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?**

Vedat Aydın DDKD'nin önemli sanıklarından biriydi. O dava-dan müvekkillerim vardı, duruşmalarına katılıyordum. Vedat tahliye olduktan sonra İstasyon Caddesi'nde bir işyeri açmıştı, Lassa bayiliği yapıyordu. Münasebetlerimiz sürüyordu. Arada bir işyerine uğruyordum. Ankara'da İHD Genel Kurulu'nda Kürtçe konuşması oldu, yöneticiydi kendisi. O konuşmasından sonra siyasete daha çok ilgi göstermeye başladı. Daha doğrusu onun birikiminden yararlanmak isteniyordu.

O zaman Diyarbakır il başkanını belirlemek için Demir Otel'de toplantı yapıldı. Genel başkan yardımcılarında Ahmet Türk ve parti üst düzey yöneticileri oradaydı. Kendisine HEP il başkanlığı önerildi. O günlerde Mustafa Özer il başkanıydı. Mustafa da başkanlığa istekliyd. Fakat her nedense onu istemiyorlardı; Vedat'ı istiyorlardı. Vedat'la o ara bir konuşmamız oldu, 'kendisinin böyle bir talebinin olmadığını, partinin ısrar ettiğini, onları kırmamak için il başkanı olmayı kabul ettiğini' söyledi. Mustafa ikna edildi ve aday olmaktan çekildi. Böylece Vedat Aydın Diyarbakır il başkanı seçilmiş oldu.

İl başkanı olduktan sonra da aktif olarak çalışmaya başladı. O sıralar çatışmalar yoğundu, faili meçhul cinayetler başlamıştı; Vedat, ölenlerin çoğunun taziyelerinde bulunuyordu. Bir karşılaşmamızda Dağkapı'da bir lokantada birlikte yemek yedik. "Kendisine niye görüşmüyoruz?" diye sordum, 'bazı konularda bize de danışması, görüşümüzün alınması gerektiğini' ifade edince sözlerimi haklı buldu.

‘Bu yoğun gündem içerisinde bazı arkadaşlarını ihmal ettiğini, hatta onların görüşlerine çok önem verdiği halde bu imkânı bula-madığını, ancak ilk fırsatta Mustafa olsun, Fethi olsun ve diğer avukatların görüşlerini alacağını, bunun yararlı olacağını’ ifade etti. Fakat, kısa süre sonra onun resmi görevlilerce evinden alınıp gö-türüldüğünde bir takım girişimler olduysa da netice alınamadı.

Bir süre sonra Elazığ Yolu’nda Maden İlçesi yakınlarında cesedi-nin bulunduğu basına yansıdı. Bu çok büyük bir etki yarattı. Halkın büyük ilgisi vardı, sevilirdi. Aralarında tüccarlar, imamlar, esnaf-lar, işçiler, gençler, avukatlar, aydınlar... herkes partide bütünleşmişti.

Vedat’ın öldürüldüğü haberi üzerine halkın tepkisi faili meç-hullere karşı öfke seline dönüştü. O gün Diyarbakır’da görülme-miş hareket başladı. Herkes bulduğu araçla cenazenin bulunduğu yere doğru gitmek için koşuşturuyordu. Çevre illerden gelenler de vardı: Mardin’den, Antep’ten, Adana’dan Erzurum’dan, An-kara’dan, İstanbul’dan dahi duyarlı insanlar Diyarbakır’da toplandı.

Adana’dan gelenler yolda trafik kazası geçirmişlerdi, 5 İHD yö-neticisi yaşamını yitirdi.

Konvoyla Ergani’ye doğru yola çıktık, başı sonu belli değildi. Slo-ganlar atılıyordu. Cenaze Maden ilçesinin çıkışındaydı. Yakın bir yerde durdurulduk. Bir grup cenazenin olduğu köprü’nün yanına gitti. Ora-dan cenazeyi aldı. Hatta bazı şahıslar örgüt mensupları gibi, üzerlerinde gerilla kıyafeti, yüzlerine puşi sarılıydı. Motosikletle eskortluk yapıyor-lardı. Yol araçlardan tıkanmış vaziyetteydi. Bir süre sonra konvoy dur-duruldu. Üstümüzde helikopterler dolaşıyordu. O gün unutulmayacak bir gün olacağını biliyordum. Bu nedenle oğlum Heval’i de yanıma al-mıştım, bu olaya şahit olmasını istiyordum. Siirt’ten Ekrem Bilek ve bir grup akrabamız da gelip katılmışlardı. Helikopterlerin üzerimizde dolaşması nedeniyle tedirginlik yaşıyordum. Kalabalık sanki bunun hiç farkında değildi ya da hiç kimse umursamıyordu. Halaylar çekiliyor, sloganlar atılıyordu.

Ancak bu bekleme fazla sürünce tedirginlik arttıyordu. Kendi kendime kızıyordum. “Ben katılıyordum da, bu çocuğu niye ge-tirmiştim?” diye.

“Aynaya baktım ki ne göreyim, yakamda Vedat Aydın’ın kokartı duruyordu! Ondan sonra anladım durumu.”

Kürtlerin ne kadar yurtseveri, aydını, bu siyasete ilgi duyan varsa oradaydılar. Bir süre sonra o endişemin yersiz olduğu ortaya çıktı. Yol verildi, konvoy devam etti. Konvoy Diyarbakır’a girmiş ilerliyordu. Seyrantepe’deki Kolordu Komutanlığı’nda sıkıyönetim mahkemelerinin o binasını görünce yaşanan baskı ve işkenceler, cezaevinde öldürülenler aklımdan geçiyordu. Kalabalıkta yer alanların çoğu, askerlere rağmen yüksek sesle bağırarak, elleriyle zafer işaretleri yapıyorlardı. Konvoy şehrin içine doğru ilerliyordu. Gördüklerim çok düşündürücü bir şeydi. Bu kadar insana işkence ve baskı yapılmasına, cezalar verilmesine rağmen geçmişten çok daha güçlü halkın tepkisi ortaya çıkıyordu. Bu tablo devletin düşüncüyü baskı ile yok etme politikası iflas ettiğinin göstergesiydi. Zira sıkıyönetim öncesi bu tepkiyi halkın göstermesini hayal etmek bile imkansızdı. Devletin bölge insanına uyguladığı politika ters tepmişti. Bir avuç insanla sınırlı başlayan mücadele şimdi on binleri sürüklüyordu.

Konvoy şehir merkezine girdiğinde polisler Gevran Caddesi’nde bir takım güvenlik tedbirleri almıştı. İnsanların elindeki sarı, kırmızı ve yeşil renklerinden oluşan mendiller, Vedat Aydın’ın resimleri toplanmaya çalışıldı. Vedat Aydın’ın posterinin bulunduğu araçların camları kırılıyordu. Bu şekilde İstasyon önündeki Sümer Camisi’ne kadar yürüdük. Camiye varınca kalabalık durakladı. Kitle polisin baskı ve terörünü hissetmeye başlamıştı.

Yürüyüş korteji duraklayınca hem yorgun, hem de aç ve susuz olduğumdan çare düşünmeye başladım. Bir süre sonra su temin ettim. Parti otobüsü de oradaydı. Bir ara ona ulaşmaya çalıştım. Belki yürümekten kurtulur, geri kalan yolu otobüsle devam ederdim diye düşündüm. Fakat o kalabalıkta otobüse ulaşmak imkansızdı. Yürüyüşü yaya olarak devam ettim. Halktan yoğun katılımlar sürüyordu. Oğlum Heval o zaman 12 yaşlarındaydı. O daha çok acıkmış ve yorulmuştu. Onun için kortejden ayrılıp eve gitmenin yolunu düşünmeye başladım.

Cenaze Urfakapı’ya doğru ilerlediğinde çok yoğun tedbirler

alındığını, provokasyonların olacağını, öyle olursa çok vahim sonuçlar çıkacağını düşünüyordum. Çünkü siyah üniformalı kişilerin surlarda mevzilendiğini fark ettim. Bu durumu görünce yavaşlayıp geride kalmaya çalıştım. Mümkün mertebe geride kalıp konvoydan ayrılmaya karar verdim.

Oğlumun elini sıkı bir şekilde tutmuştum. Bu arada milletvekili Adnan Ekmen'i gördüm, o da geri kalmaya çalışıyordu. O da belki benim gibi bir şeyler sezmişti. Yakınlaşınca kendisine, "Adnan Bey niye geri kaldın?" diye sordum. "Gençler TRT'yi taşıladı. Ben de gençleri sakinleştirmek için araya girdim. Bazı taşlar bana da geldi. Bu nedenle yürüyemiyorum" dedi. O arada kortej görevlileri gelip kendisini arabaya aldılar ve mezarlığa doğru ilerlediler.

Yürüyüş içerisinde Siirt'ten tanıdığım köylüm olan müteahhit biri de vardı. Şapkasından tanıdım, Siirt şapkası köşelidir, bu nedenle belli olur. Dikkatimi çekmişti, ama kendisine ulaşamadım. Kalabalıkla birlikte devam etti. Ben de kalabalık geçtikten sonra eve yöneldim ancak polisler yan yolları da tutmuşlardı.

Polislerin Urfakapı'dan geriye doğru her yeri kapadıklarını gördüm. Bazı polislerin ellerinde kalaslar vardı. Konvoy artık geçmişti, sanki çocuğunu gezdirmeye çıkmış baba gibi Heval'in elinden tutmuş gidiyorduk. Yani bu işlerle ilişkisi olmayan birinin havasıyla polis bariyerine doğru yürüdük. Hepsi pür dikkat beni izliyorlardı.

Bense ilgisiz görünmeye çalışıyordum. Polis kordonuna doğru yürüyorduk ki, birden açıldılar ve bize yol verdiler. Ben Heval'e güveniyordum. Aralarından geçtik, gözleri üzerimizdeydi. Bina'nın önüne geldiğimizde işçiler kömür taşıyorlardı. Bana dikkatle bakıyorlardı. Evin eşiğinde duvarda bir ayna bulunuyordu, aynaya baktım ki ne göreyim, yakamda Vedat Aydın'ın büyükçe bir resmi duruyordu! Ondan sonra dikkat çekmenin nedeninin anladım.

Evde misafirler vardı, yemek hazır. Hemen su içtik, "durum gergin!" dedim evdekilere. Her an bir olay patlak verebilir. Saldırı olabilir. Henüz konuşmaktayken silah sesleri gelmeye başladı. Dönemin idarecileri halkın bu demokratik tepkisini hazmedememişlerdi.

Kortejde gördüğüm müteahhitlik yapan köylümle daha sonra

karşılaştığımda ona, “ olay esnasında ne yaptın, neyle karşılaştın?” diye sordum. Cevabı ilginçti: “Ben dedim ki, her şey halloldu, artık gidip valiliği de zapt ederiz. Fakat polis bize saldırınca kayalardan aşağı yuvarlandık, tarlalarda kaçıyorduk. Genç, yaşlı herkes Hevsel Bahçesi’nde sağa sola kaçıyordu! Canımızı zor kurtardık” demişti. Bu olaydan hatırladığım kadarıyla sekiz kişi yaşamını yitirmiş ve yüzlerce kişi yaralanmış, çok sayıda kişi de gözaltına alınmıştı.

► Mahkemelerdeki duruşmalarla ilgili anlatabileceğiniz ilginç hikâyeleriniz var mı?

DGM’de Halit isimli itirafçı ilginç biri vardı. Bu şahıs sanıklarla ilgili suçlamalarda bulunduğunu biliyordum. Benim birkaç dosyadaki müvekkillerime de suçlamada bulunmuştu.

Bir dosyada, Siirt dolaylarında yakalanan yardım ve yataklıkla suçlanan sanıkların duruşmasında o itirafçı da çağrıldı. İtirafçı duruşmaya gelip sanıklarla ilgili birtakım suçlamalarda bulundu. Bu kişilerin kendilerine yardım ve yataklık yaptıklarını ifade etti. Ben de sanık vekili olarak söz aldım. “Bu itirafçının beyanlarına itibar edilmemesi gerektiğini, bu kişilerin pişmanlık yasasından yararlanmak maksadıyla bu tür suçlamaları yaptıklarını, genelde suçlamalarının asılsız olduğunu, atfi cürüm maiyetinde olduklarını, bunların inandırıcı olmadığını” belirterek beyanlarının reddini istedim.

Bu talebim tutanağa geçti. Ancak benden sonra itirafçı tekrar söz istedi. Bu beyanlarımdan ciddi şekilde rahatsız olduğu belliydi. Aynen şöyle dedi: “İstersem 5 bin kişiyi sanık konumuna getirebilirim, 5 bin kişiyi daha yakalatabilirim. Ancak ben böyle gelişigüzel insanları suçlamıyorum. Bilinçli, iradeli yardım ve yataklık yapan kişileri haklarında suçlamalarda bulunuyorum,” dedi. Adeta bana sinyal gönderiyordu.

Duruşmada müvekkillerimin yakınları da dinleyiciler bölümündeydi. Mahkeme ara verince, müvekkillerimin yakınlarıyla bir araya geldik. O itirafçının beyanlarını onlara anlattım. Onlar da zaten bilgi sahibiydiler. Fakat bir sanığın yakını benimle yaptığı görüşmede, ‘itirafçının beyanlarının önemli olmadığını, hatta zararsız olduğunu’ söyledi. “Çünkü” dedi, “itirafçının kendisini çok yakından tanıyorum,

duruşmaya getirilirken kendisiyle göz göze geldim, fakat herhangi bir şekilde belli etmedi” Aralarında bir anlaşma olduğu ortaya çıkıyordu. ‘Söz konusu itirafçıyla beraber yakın ilişki içinde olduklarını, çok önemli işlerde birlikte olduklarını, ancak itirafçının bu durumlara hiç girmediğini, bunları açmadığını, yardım ve yataklık gibi önemsiz bir şeyi dile getirdiğini, bunun da pek önemli bir şey olmadığını’ yani bir yerde itirafçıya müteşekkik olduğu izlenimini veriyordu.

Bu beni hayrete düşürdü. Yani itirafçıların sanıklarla ve yakınlarla olan münasebetlerini tümüyle dile getirmiyorlardı, ancak işin gereğine binaen bir takım kısımlarına değindiklerini ve her şeyi anlatmadıkları ortaya çıkıyordu. Gerek sanıklar, gerek itirafçılar, gerek sanık yakınları ile itirafçıların arasında çoğu zaman karşılıklı bir anlaşma olduğunu anlamıştım.

Daha sonra bu durumu düşününce, aslında bunun insani bir tavır olduğunu, ekmeğini yediği, suyunu içtiği kişilere toleranslı olması doğaldı; itirafçı da nihayet bir insandı.

“Böyle olursa tutukluların durumları iyi bir konuma gelir”

Benim müvekkillerim hakkında bir itirafçı gencin beyanları vardı. Dosyayı aldıktan sonra yakınları bana geldiler. Ben de kendilerine, ‘itirafçının bazı bilgiler verdiğini, suçlamalarda bulunduğunu’ söyledim. Müvekkilimin yakınları ‘itirafçıyı tanıdıklarını, gereğini yapabileceklerini’ söylediler.

Bunlar itirafçının ailesine gidip mağduriyetlerini aktarmışlar. Oğullarının kendi yakınlarına suçlamalarda bulunduğunu söylemişler. İtirafçının babası bunları çok iyi bir şekilde karşılamış. Bu şahısları evinde misafir etmiş. Onlardan oğlu adına özür dilemiş. En kısa zamanda oğluyla görüşeceğini, itiraflarını geri alması için telkinde bulunacağını, böylece yaptığı suçlamalarından vazgeçeceği umudunda olduğunu, bu konuda rahat olmaları gerektiğini söylemiş. Sanık yakınları da mutlu ve memnun oradan ayrılarak gelip bana anlatmışlardı.

Ben de, “Böyle olursa ismini verdiği tutukluların durumları düzelir,” dedim. Fakat duruşma başlayınca sanık ifadeleri alındı. Daha sonra uygulama gereği itirafçı çağrıldı, o da geldi. Bu şahısları tanıyıp tanımadı-

ğını, tanıyorsa bu kişiler hakkında ne tür bilgilere sahip olduğu soruldu. İtirafçı genç ifadesinin başında, bu kişileri tanıdığını, bunlar hakkındaki daha önceki beyanlarının doğru olduğunu, bunları tekrar ettiğini, ancak sanık avukatı olarak beni kastedip, ‘babasına gittiğimi, tehdit ettiğimi, müvekkillerim hakkında verdiği ifadelerini sürdürmesi halinde ve geri almaması halinde kendisinin de bunun hesabını ağır bir şekilde ödeyeceğini’ biçimindeki ifadesiyle doğrudan beni suçlamaktaydı.

Tabi hakimler bunu gülünç karşıladı, yani ciddiye almadı. Bense, hiç beklemediğim bu suçlamayla karşı karşıya kalınca biraz şaşırdım. Ancak mahkeme o konuda bilgi alma gereği dahi duymadı. Herhalde onlara da inandırıcı gelmemişti.

“Aslında 18 değil, 19 çocuğu var. Yakalandıktan sonra bir çocuğu daha oldu ama, kendisinin bundan haberi yok!”

Yine Siirt’ten kalabalık bir grup yargılanıyordu. Bunların hemen hepsi müvekkillerimdi. Dosyanın birinci sanığı Ömer’di. Kendisi köy ağasıydı. Yörede tanınan, bilinen, köy sahibi olan bir insandı. Herhalde iki evliydi. Duruşmada kimlik tespiti yapılırken, adresi, evli veya bekar olup olmadığı, varsa çocuk sayısı, mesleği ve okur-yazar olup olmadığı gibi sorular sorulur. Bunlara da o sorular yöneltildi.

Nitekim Ömer’e de ‘evliyse kaç çocuğu olduğu’ soruldu. Ömer 14 çocuğu olduğunu söyledi. Hakimler hayretle baktılar. Hemen arkasından Mustafa Teymur çağrıldı. O da soruları sırasıyla cevapladı. Sıra ‘evliyse kaç çocuğu olduğu’ sorusuna gelince, 18 çocuğu olduğunu ifade etti. Hakim kendisine: “Bu kadar çocuk mu olur!” diye bağırdı. Neticede duruşma böyle devam etti. Hakim duruşmaya ara verince salondan koridora çıktık. Mustafa’nın yakınları da dinleyici olarak gelmişlerdi. Ben de merak edip sordum. Mustafa’nın yakınlarından biri, “Aslında 18 değil 19 çocuğu var. Yakalandıktan sonra bir çocuğu daha oldu, ama kendisinin bundan haberi yok!” dedi.

► **DEP Milletvekillerinin tutuklanmaları sonrası savunmalarının hazırlık sürecinde bulunduğunuzu biliyorum, o süreci anlatır mısınız?**

DEP Milletvekillerinin tutuklanması büyük yankı uyandırmıştı. Bu konuda ne yapabiliriz diye bir arayış içine girdik. Neticede bir heyet oluşturduk. Milletvekillerini ziyaret etmek için Fethi Gümüş, Mustafa Özer, ben Ankara'ya gidecek heyette yer alıyorduk.

Ankara'ya varınca önce Ulucanlar Cezaevine gittik. DEP Milletvekillerini çağırdık. Hepsi de geldiler görüşmeye. O zaman Ahmet Türk, Sedat Yurttaş, Sırrı Sakık beraberlerdi.

Rahat bir ortamda, bir odada konuşmaya başladık. Durumlarını sorduk. Hazırlıklarını öğrenmek maksadıyla bilgi istedik. Kendileri herhangi bir hazırlık içerisinde olmadıklarını, ciddi bir hazırlığın yapılmadığını, parti genel merkezinin de herhangi bir çalışmasının olmadığını söylediler. Biz de onlara çok iyi hazırlanmaları gerektiğini, bunun için şimdiden hazırlık çalışmaları başlatmaları gerektiğini ifade ettik, niyetlerini sorduk.

Ahmet Türk, “Her şeye hazırım, benim için ceza hiç önemli değil, sonu ölüm de olsa her şeye hazırım, geri adım atmam. Nasıl istiyorsanız öyle hareket ederim!” dedi.

Hatip Dicle, “Bu bir komlodur. Bunu derin devletin hazırladı, komplo olduğunu ileri süreceğim, savunma yapmayacağım ve mahkemeyi protesto edeceğim,” görüşünü dile getirmeyi düşünüyordu.

Biz bu tutumun yanlış olacağını, gerek Türk kamuoyunun gerek Kürt kamuoyunun gözlerinin üzerlerinde olacağını, gerek yerli gerek yabancı basın bu davaya büyük ilgi göstereceğini, aynı zamanda Kürtler için de bir fırsat olduğunu, haklılıklarını ifade etmelerini, mücadelelerinin bir yerde kanıtlanma fırsatı olabileceğini’ söyledik. Arkadaşlar da bu görüşe katılıyor, onlar da bir takım öneriler sunuyordu. Neticede ikna oldu. Görüşmemiz böyle geçti. Çok olumlu gördüler. Şimdiye kadar kendilerini kimsenin mahkeme ve hazırlıklar konusunda bilgilendirmediklerini, doğru dürüst bir hazırlığı kendilerine hatırlatmadıklarını, bir çalışma yapmadıklarını, ama bundan sonra daha düzen içerisinde bir ha-

zırlığa başlayacaklarını ifade ettiler. Ayrıca o görüşmede ‘arkadaşlarının yurtdışına çıkma niyetleri olduğunu, yakalanma durumları gündemde olan arkadaşlarının da yakalanmaktan çekinmemelerini, gerekirse onlar da gelip mahkemede savunma yapmalarını’ söylediler. ‘Arkadaşlarının yurtdışına çıkmalarına karşı olduklarını, öyle bir tutum içerisine girerlerse halkta, kamuoyunda yanlış bir izlenim yaratacağını, onun için kaçmalarına gerek olmadığını, mahkemede savunma yapmayı göze almaları gerektiği görüşündeydiler.

Oradan DEP Genel Merkezi’ne gittik. O zaman Genel Merkez’de bir dağınıklık vardı. Hatta Genel Başkan görevini vekaleten yürüten Van Milletvekili Remzi Kartal vardı. Kendilerinden randevu aldık, görüşmek istediğimizi söyledik. Toplantıyı yaptığımız partinin genel merkezi, geçici olarak kullanılan bir yerdi. Partinin asıl yerinin bulunduğu bina bombalanmıştı. Hemen Anadolu Kulübü’ne yakın bir daire kiralananmıştı. Oraya gittik. Remzi Kartal ile Zübeyir Aydar bizi karşıladı.

Özellikle Remzi Kartal ile muhatap durumundaydık. O bize bilgiler veriyordu. Biz mahkemeye ilgili ne tür bir hazırlık yapıldığını sorduk. Remzi Bey, hiçbir hazırlıklarının olmadığını, fakat parasal olarak imkanlarının olduğunu, bir sorunları olmadığını belirtti. Harcamalarda hiçbir kısıtlama yapmayacaklarını, her türlü imkanı kullanmak istediklerini, hatta bu konuda ne yapılması gerekiyorsa, bunları da inisiyatifimize bırakmak istediklerini’ söylediler. ‘İstenirse büro kurulabileceğini, kaç avukat görevlendirilmesi gerekiyorsa bunun sağlanabileceğini, kırtasiye vs. ihtiyaçlarında sınırlandırma olmayacağını ifade ettiler.

Bundan memnun kaldığımızı ancak daha fazla gecikmemelerini, bu konuda bir hazırlığın başlatılmasını istedik, onlar da kabul ettiler. Daha sonra bu yurtdışı meselesi gündeme geldi.

Duruşmalar bir süre sonra başladı. Hem Diyarbakır Barosu hem de başta Mustafa Özer, Fethi Gümüş olmak üzere, avukatlar duruşmalara katılım gösteriyorlardı. Ben de fırsat buldukça duruşmalara bazen avukat olarak katılıyor, bazen de dinleyiciler arasında izliyordum.

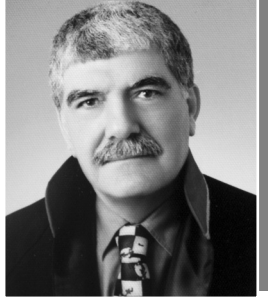
İstanbul'dan ve diğer illerden Kürt avukatlardan duruşmalara katılanlar vardı. Bazen yer darlığı nedeniyle dinleyici bölümünde mahkemeyi takip ediyorlardı. Yurtiçinden ve yurtdışından politikacılarla aydınların ve basınının da yoğun ilgisi vardı.

Çeşitli siyasi parti yetkilileri ve siyasi kişilikler mahkeme çevresinde bekleme sırasında bir araya geldiklerinde hal hatır soruluyor, dostluklar tazeleniyordu. Kürt siyasetçiler arasında düşmanlık, çekememezlik gibi sorunların olmaması gerektiğini düşünüyorum.

Mesela HEP ya da HADEP çizgisiyle anlaşmazlığı olan Kürt siyasetçi Şerafettin Elçi'nin duruşmaya ilgi göstermesini, orada bulunan kişiliklerle görüşmesine içten içe seviniyordum.

► Son sözünüzle bu söyleşiyi bitirelim...

Nihayetinde hepimiz de bu halkın sorunlarına ilgi duyan, bu konuda az ya da çok kafa yoran, bedel ödeyen kişileriz. Sorunlarımız serbestçe ve demokratik ortamlarda tartışılması halinde daha doğru, daha sağlıklı sonuçlar alabiliriz.

“MA HEP BENİM ARABAMI UÇURACAKLAR?”

Mustafa Özer

1948 Siverek doğumlu

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu.

1981’den beri avukatlık mesleğini sürdürüyor.

► Çocukluğunuza yolculukla başlayalım...

Annem okur yazar olmadığı gibi Türkçe konuşmasını da bilmiyordu; Kürtçe’nin Kurmanci ve Zazaca lehçelerini konuşabiliyordu. Babamın tahsili ilkökul ikinci sınıftan terkti, Siverek’te bakkal dükkanında ailemizin geçimini temine çalışırdı. Anneme ne zaman dünyaya geldiğimi sorduğumda, “Deden ikinci defa hacdan geldiğinde kırk günlüktün!” derdi.

Benim doğduğum yıl, daha önceleri süvari alayının bulunduğu yerde bir ilkökul inşa edilmişti. Bu okulun adı Şair İbrahim Rafet İlkokulu olmasına karşın, halk arasında, “Kışla Mektebi” olarak bilinirdi. İlkokulu burada okudum.

Okulun bulunduğu Haliliye Mahallesi ekonomik, kültürel ve sosyal yaşam bakımından yok denecek düzeyde olduğundan, mahalle sakinleri özellikle de kız çocuklarını okula göndermezlerdi. Okulun müdürü veya öğretmenleri benim gibi okula gelen birkaç çocuğu yanına katıp mahalleyi taramaya çıkarlardı. Bizim görevimiz ise, hangi evde

okul çağında kız veya erkek çocuğun olduğunu söylemekti. Bu uygulama sayesinde çok sayıda çocuk okuma şansına kavuşmuştu.

► **27 Mayıs 1960 askeri darbesi olduğunda ilkokul öğrencisiydiniz, o günlerden anımsadıklarınızı anlatır mısınız?**

Yıl sonu sınavlarına hazırlanırken, o gün radyodan ülkenin yönetimine askerlerin tümü ile el koyduğunu ve sokağa çıkma yasağının uygulandığı anonsları yapılıyordu. Bunun üzerine öğretmenlerimiz bizleri üçerli sıralara dizerek mahalle aralarında yürüyerek bizleri teker teker evlere dağıtıyordu. Herkes ilk defa böyle bir şeyle karşılaşılıyordu. O gün toplu halde çarşıdan geçerken ellerinde silahları tetikte bekleyen askerlerle karşılaşınca şaşkınlığım daha da artmıştı. Bizi evlerimize bırakan öğretmenimize sorduğumuzda, “askerler idareye el koydu” demişti. 27 Mayıs 1960 darbesinin o gün ne anlama geldiğini idrak edemediğimizden, başka bir açıklama beklememiş ve başka bir soru da sormamıştık.

Sonraki günlerde radyolardan sürekli askeri yönetimin bildirileri ve tutuklanan üst düzey siyasilerin isimleri anons ediliyordu. Tutuklananların isimlerini bilmiyordum. Ancak sonraki günlerde bölgeden 55 toprak ağasının Sivas ve Kayseri’ye sürgüne gönderildiklerini, bunlar arasında Ali Bucak, uzun yıllar Urfa senatörlüğü yapacak olan Bucak Aşireti lideri Hasan Oral ve Avukat Faik Bucak’ın 55 kişilik sürgünler arasında bulundukları Siverek’te gündem oluşturunuyordu ve sık sık askeri darbenin bunlar hakkında ne tür bir karar vereceği konuşuluyordu.

Avukat Faik Bucak’la 1964-65 yıllarında Urfa Lisesinde okuduğumda tanışmıştım. Bazen bürosuna gider, kendisiyle sohbet eder, konuşmalarını pür dikkat dinlerdim. Bu konuşmalarda dile getirdiği Kürtlükle ilgili değerlendirmeleriyle ilk o yıllarda bilgilene miştim. Çünkü, daha önce hiç duymadığım, bilmediğim şeylerdi anlattıkları. Faik Bucak daha sonra, kimine göre kan davasından, kimine göre derin güçlerin el yordamı sonucu öldürüldü. Kürt sorununun çözümünde kararlı bir duruş sergileyen, Türkiye -Kürdistan Demokrat Partisi Genel Sekreteri avukat Faik Bucak’ın, Türkiye Kürtleri için büyük bir kayıp olduğu herkes tarafından kabul edilir.

27 Mayıs ve Kürtler... (*)

27 Mayıs darbesini yapan askerlerin en önemli gerekçelerinden biri, “Doğu’daki vaziyetin çığırından çıkmış olması” idi. 31 Mayıs 1960 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Milli Birlik Komitesi’nin Kürt illeri konusunda yayınladığı endişeleri şöyle ifade ediliyordu; “Milli Birlik Komitesi’nin neşredeceği vesikalar, bir Kürdistan hükümeti tesisi için DP Grubu içinde çalışmalar varmış. Sabık iktidar bunlara ve Şeyh Said’in oğlunun Rus yapısı ciple Doğu’da propaganda yapmasına göz yummuş. Geliştirilmesine çalışılan gayenin yeni bir Kürdistan olduğu, bu konuda, birkaç DP Milletvekilinin yardımcı olduğu vesikalarıyla ortaya çıkmıştır. Milli Birlik Komitesi ve hükümet, bu yola sapanların faaliyetine son vermiş, memleketi parçalayıcı unsurların tamamen izalesi yolunda zorlayıcı tedbirler alma yoluna gitmiştir. **Türkiye’nin bütünüyle yalnız Türklerin vatanı olduğu, başka gayeler taşıyan birkaç kişiye benimsilecektir.**”(a.b.ç)

27 Mayıs’tan sonra, Ankara’da SBF’de Milli Birlik Komitesi Üyelerince düzenlenen Anayasanın hazırlanması toplantısında, Komite üyelerinden bir subay, darbenin başarıya ulaştığının anlaşılması üzerine Silvan’da bir evin çatısına çıkıp Türk bayrağı diktığını anlatıyordu. “Biraz daha geç kalsaydık, Türk vatanı elden gidecekti” diyordu.

Yukarıda sözü edilen haberin yayımlanmasından sonra, 1 Haziran 1960 tarihinde 485 Kürt gözaltına alındı ve Sivas’ta bir kampta toplandı. Kampa kapatılan bu Kürtlere çok ağır işkenceler yapıldığı halde, Türk basını bu işkenceler hakkında hiçbir şey yazmadı. Fakat 1960 yaz aylarında, Türk basını; Kürtleri hedef alan çok yoğun haberler ve yorumlar yayımlandı ve devlet güçlerini Kürtlere karşı kıskırttı.

19 Ekim 1960’da Kürtleri sürgün eden yasa çıkarıldı. Bu yasayla, Milli Birlik Komitesi, 485 Kürt’ün 55’ini sürgün ederek, mecburi iskana tabi tutuyordu.

23 Ekim 1960 tarihli Öncü gazetesinde çıkan bir habere göre, Mecburi İskan Kanunu’nun gerekçelerinde “Doğu’da yaygın hale gelen ağalık ve şeyhliğin, vatandaşlar üzerinde yaptığı baskılar ile Doğu illerinde Kürt Cumhuriyeti’nin kurulması için bazı kimselerce gayret sarfedildiği” belirtiliyordu.

“(..) Askeri yönetimin “ağaların Doğu Anadolu’daki etkisini kırmak” gerekçesiyle, Kürt öndegelenlerinden 55’i Batı’ya sürgün edilmişlerdi. (...)

“55 ağanın sürgünü” olayı, ilerici çevrelerde MBK (Milli Birlik Kurulu)’nun Türkiye’de ağalık düzenini yıkma ve toprak reformunu gerçekleştirme azminin bir göstergesi olarak uzun süre alkışlandı. Oysa, söz konusu olan ağaların tasfiyesi değil, Kürt halkına gözdağı verilmesiydi. Sürgüne uğrayanlardan Faik Bucak’ın sonradan Yön dergisinde yaptığı açıklamaya göre, “55’lerden yalnız beş kişinin arazisi vardı. Buna karşılık Kürt asıllı olmayan ağalardan hiçbirine dokunulmadı”. Faik Bucak, ileride baklı olarak soracaktı: “Madem ki toprak reformu diyoruz, madem ki sosyal adalet diyoruz da, aklımıza niye Kasım Ağa (Güleğ), niye Cavit Ağa (Oral), niye Fevzi Lütfi Ağa (Karaosmanoğlu), niye Hacı Ömer Ağa (Sabancı) ve daha bunlar gibi yüzlercesi gelmiyor? Ya İstanbul’daki sermaye ağaları? Bunlar sanki daha mı az ağa? Şecerelerimizi araştırın, asıllarımıza gidin. Bakın bakalım ne göreceksiniz? Biz ‘55’lerden bir tekimizin bile anadili Türkçe değildir. Bir tekimiz bile soyca Türk asıllı değiliz. Biz Kürdüz... İşte ‘55’ler hikâyesi, birkaç gerçek anlamıyla ağa olan, 54’ü Kürt asıllı vatandaş etrafında dönmektedir.”

(*) Kaynak: *Sosyalizm ve Toplumsal Ansiklopedisi*, 6. cilt, sayfa 1975.

► **İlkgençlik yıllarınıza gelelim; lise öğrencilik yıllarını anlatır mısınız?**

Lise açılınca kaydımı Urfa Lisesi'nden Siverek Lisesi'ne aldım. 1967-68 öğretim yılında Siverek Lisesi'nin ilk mezunlarındanım. Çocukluğumdan beri özellikle Ziraat mühendisi olmak hevesim vardı. Tanıdığım biri Ziraat mühendisiydi ve 2200 lira maaş alıyordu; onun gibi olmak istiyordum.

Ailemizin ekonomik olanakları çok kısıtlıydı; 13 kişiydik. Babamla amcamın bütçesi ortaktı, böylece 20 kişiden oluşan iki ailenin geçimi, bir dükkânın geliriyle sağlanıyordu. Sınavlara girdim. Ziraat mühendisliği iki yerde vardı: biri Ankara'da diğeri Erzurum'da. İkisine de başvurdum, ama puanlarım tutmuyordu. Ancak diğer fakültelere puanlarım tutuyordu. Örneğin Ankara Dil Tarih Fakültesi'ne, İstanbul ve Erzurum Edebiyat Fakültesine... Ailem göndermiyordu. "Ne olacaksınız?" diyorlardı. "Öğretmen olacağım, bankacı olacağım" dediğimde kabul etmiyorlardı. Benden çok şey bekliyorlardı. O nedenle devlet üniversitelerinde yer bulamayınca, özel üniversitelerden, Gayrettepe Kimya Yüksek Mühendisliği'ne 1968-69 öğrenim yılında kayıt yaptırarak başladım. İstanbul'a ilk defa gidiyordum. Benim için yeni bir hayat başlıyordu.

► **Siyasi hayatınızı mı kastediyorsunuz?**

Evet. Adlarını saygıyla andığım Faik Bucak ve Fevzi Dağlı'nın üzerimdeki etkilerini hep söylerim. O yıllar İstanbul'da Necmettin Büyükkaya'nın çabalarıyla Kürt gençlerinin DDKO'yu kurma çalışmaları vardı. Bana kurucu olmamla ilgili öneri gelmedi. Belki de beni yeterli görmemişlerdi. Tartışmaları hep dinliyordum. O zaman tartışan insanlar hem birikimleriyle hem de yaş itibarıyla benden ileriydiler. Sonraki günler o derneğin militanı oldum.

Hiç unutmuyorum, İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde bir öldürme olayı yaşandı. FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) vardı, bir de MHP militanları vardı. MHP'lilerden bir kişinin öldürülmesi nedeniyle DDKO hedef seçilmişti. "Kahrolsun Kürtler!" diye yürüyorlardı. DDKO'nun lokali de Marmara Sineması'nın arkasın-

daydı. Edebiyat Fakültesi ile aşağı yukarı 500-600 metre mesafe vardı. Gerçekten çok zor durumda kaldık. Ne yapacağımızı düşünüyorduk. Gerçi biz de donanımlıydık ve hazırlıklydık. Fakat bir saldırı olursa birçok kişinin yaşamına mal olabilir.

Lokalin içerisinde hazırlıklar yapıldı, tedbirler alındı ve beklenilmeye başlandı. Herkeste bir tedirginlik gözleniyordu, ancak kararlıydık: Neye mal olursa olsun, örgüt lokali savunulacak ve faşistler oraya sokulmayacaklardı.

O dönem gençliği olarak “fruko” diye tabir ettiğimiz toplum polisi, lokalin etrafında güvenlik çemberi oluşturarak, gelen kalabalığı lokale yanaştırmadı. Toplum polisleri araya girip lokale giriş yönünde barikat kurmuşlardı. Kalabalığı orada durdurmuşlardı.

Sanırım Yılmaz Güney’den silah alınmıştı. Silahlı olanlarımız köşe başlarını tutmuştu, “Artık ne olursa olsun!” diyorduk. Dışarıda lokale yönelik kalabalık bağırıp çağırıyor, slogan atıyorlardı; ortam bayağı gergindi. Bir süre sonra geri çekildiler. Bir arama yapılsaydı, silahlar ortaya çıkacaktı. Silahları DDKO’dan çıkarmamız lazımdı. Silahlar toplanıp çuvalın içine bırakıldı, o çuvala birlikte apartman boşluğundan aşağıya sarkıtıldım. Çuval sırtımda, Langa’daki Diyarbakır Yurdu’na doğru yürüdüm.

► MHP’lilerle solcu öğrenciler arasındaki olaylar sürüyor muydu?

Orman Fakültesi’nde, Dev-Gençle MHP’liler arasında çıkan çatışmada bir kişi ölmüştü. Bunun üzerine MHP’liler, Beşiktaş’ta Işık Mühendisliği girişine bir pankart asmışlardı: “Komünistler, Kürtler ve köpekler giremez” diye. O okulda okuyan DDKO’lu öğrencilerle çatışma çıkmış, Mehmet Cantekin vurulmuştu. Kavgalar genelde taşlı sopalıydı. Silahlı kavganın olduğu ilk eylemdi. Bütün Kürtler o gün ordaydı. Cenazesi Adıyaman’a götürüldü. Bölgede komünist denince, ‘Allahsız’ diye anlaşılıyordu. Mehmet Cantekin’in dayısı da gelmişti, “bunun namazı kılınmaz!” diyerek, cenaze törenine karşı çıkıyordu.

Yani Mehmet Cantekin’in ölümü Kürtler üzerinde derin

üzüntü yaratmıştı. Artık Kürtler kendi örgütlenme yapısıyla ve güçleriyle dikkat çekmeye başlamışlardı. Türkiye devrimci hareketi içerisinde varlıkları kabul görülmeye başladı. Kürtler artık siyaset sahnesindeydiler, bu durum hep tartışılmaktaydı.

O sıralar olaylar tırmanıyordu. “Üniversite işgali”, “6. filonun protesto edilmesi” ve “Kanlı Pazar” olayı. O olayda kortejin tam yakınındaydım. Yanımda Mehmet Tüysüz vardı; DDKO’nun 3. dönem başkanıydı, İstanbul Hukuk’ta okuyordu, beraber gitmiştik. Faşistler, çember sakallılar, bizi ablukaya almışlardı. Silahlar kismaya başladı. Çemberi bir şekilde yararak üç katlı bir binanın terasına çıkıp oradan seyretmeye başladık. Korkunç bir ortamdı.

Üniversitelerde estirilen faşist terör ve cinayetler

İlkin Vedat Demircioğlu vurulur; sonra Kanlı Pazar'da Duran Erdoğan ve Ali Turgut Aytaç. 19 Eylül 1969'da Mehmet Cantekin, 23 Eylül 1969'da Taylan Özgür, 14 Aralık 1969'da Mehmet Büyükevinç ve Battal Mebetoglu...

Mehmet Cantekin'in vurulması üzerine İstanbul DDKO lokalinde bir toplantı yapılır. Bu toplantıda aynı biçimde cevap verilmesi kararlaştırılır. Ayrıca "devrimci militanların bu dramatik tablo karşısında yılmayacaklarının bir gerçek olduğunu, bu acıyı biraz olsun hafifletmek için Mehmet Cantekin'in kardeşini okutmayı yükümlendiğini, bunun için bankada bir hesap açıldığını ve bu hesaba yapılacak yardımların beklendiği" ifadesi de karar altına alınır.

Cantekin'in öldürülmesinde MTTB sorumlu görülmektedir. MTTB Başkanı Semih Topçu için tutuklama kararı çıkar. Suçsuz olduğunu düşünen Semih Topçu gidip teslim olur. Tutuklanır ve 9 ay yatar. Mahkeme Sivas'a nakledilir ve Sivas Ağır Ceza Mahkemesi'nce Semih Topçu tahliye edilir.

Günümüzdeki yargısız infaz olaylarının dava dosyaları da, aynı yöntemle uzak şehirlere gönderilip orada halledildiğini görüyor ve tanık oluyoruz.

9 Aralık 1969 günü saat 23.00 sıralarında Akademi önündeki otobüs durağında meçhul şahıslarca İ.D.M.M.A (İstanbul Devlet Mimarlık Mübendislik Akademisi) öğrencisi Mehmet Büyükevinç'i tabanca ile vurarak öldürürler.

10 Aralık 1969 günü solcular cenazeye sahip çıkar. Mehmet Büyükevinç devrim şehidi ilan edilir. Bunun üzerine solcu bütün militanlar İ.D.M.M.A.'ni işgal eder.

14 Aralık 1969 Pazar akşamı bir grup İslamcı Akademi önünden geçerken olaylar patlak verir.

Battal Mebetoglu tüfek kurşunu ile sırtından vurulur. Battal Mebetoglu'nun öldürülmesi yüzünden MTTB mensubu 11 kişi tutuklanır.

► **Maddi durumunuz zayıftı ve özel üniversite öğrencisiydiniz, zorlanmıyor muydunuz?**

Öğrencilik yıllarımda çok fedakârlık vardı, idealler uğruna her şey göze alınıyordu. Çıraklık dönemimde gündüz devrimciydim, gece de lümpen. Bu yaşam tarzı nedeniyle İstanbul’u terk ettim. Üstelik paralı okulda okuyordum. Yılda 3000 lira ödüyordum. Ailemiz zor günleri yaşıyordu. Kimya Mühendisliğinin 3. sınıfındayım. Gece bölümündeydim ve okulum 5 yıllıktı. Bir daha sınava girdim, bir devlet okuluna kayıt yaptırabilmek için. Kayda değer puan almıştım. İki yıl Kimya okumamın faydası olmuştu. Tıp okumak istiyordum. İzmir’e, Ankara’ya gittim.

Dışkapı Yurdunda kalıyordum, gizli olarak. Bir arkadaş geldi, “Hukuk Fakültesinin listesinde ismin var,” dedi. Hemen çıkıp arabaya bindim, gömleğimi bile arabamın içinde giyiyorum. Çünkü kayıt süresi saatle sınırlı. Gittim evraklarımı verip Ankara Hukuk Fakültesi’ne kaydımı yaptırdım. 1970-71 öğrenim yılıydı.

► **Ankara’da maddi açıdan rahatladınız mı biraz?**

Maddi durumumuzda bir değişiklik yoktu. Ama imkânlarım İstanbul’a göre daha iyiydi. Mesela ‘Barut’ marka çay vardı bizim Siverek’te, oyun kağıdı desteleri; bunları Ankara’ya götürüp sattım, anaparasını gönderdikten sonra, kârıyla okul kayıt masrafımı karşıladım.

Her gün DDKO’ya gidip gelirdim. O sıralar yüksekokul kazanıp Ankara’ya gelen yeni arkadaşlarla tanışıyordum. DDKO’nun bulunduğu binanın kirası 1500 liraydı. Kirayı Suruç’a, Urfa’ya, Siverek’e giderek, yurtsever insanlardan aldığımız yardımlarla karşıladık. İyi hatırlıyorum, DDKO’da nöbetçi olduğumda çay parası olarak yüz lira biriktirmiştim. Çok paraydı. O parayla derneğin masraflarını karşılıyorduk.

Yani her yönüyle zorluklarla karşı karşıyaydık. Ama her yönüyle özverili insanlardı 68 kuşağındakiler; 339 lira kredi alıyordum, derneğe gidip elimde avucumda ne varsa arkadaşlara sunuyordum. Tabi ihtiyacım olduğunda, gidip arkadaşlarımdan alıyordum. Günlerce, nöbet tutup aç kaldığımız günlerimiz oldu.

Enteresan bir anımı anlatayım. Mehmet Tüysüz ile Necmettin Büyükkaya Ankara'ya gelmişlerdi. Terminale götürdüm. Mehmet dedi ki, "Parası olan var mı?" "Hayır!" dedim. Lokantaya girdik. Mehmet dedi ki, "Arkadaşlar lokantaya geldik ama bir kuru fasulye yiyebileceğiz, pilav yok!" Fasulye istedik yedik, su istedik. Mehmet dedi ki, "arkadaşlar suyu için, ama şişeyi ceketinizin iç cebinize saklayın, görülmesin." Öyle yaptık. Kuru fasulyeyi yedik. Mehmet'in ailesinin durumu iyiydi. Necmettin'in durumu iyi değildi. "Nasılsa Mehmet'te var, o bize yedirir," diye düşünmüştük, ama hesabı ancak denkleştirip ödeyebildik ve çıktık. Yani bunlar tatlı anılar, düşündürücü anılar.

► 12 Mart yaklaştığı günlerde Ankara'nın havası nasıldı?

Ankara Hukuk Fakültesi'ne kayıt yapma sürecindeydim. O günler "jandarma baskısına son!" diye Ankara DDKO bir bildiri hazırlamıştı. Bu bildirimleri bir sabah, DDKO'nun üyeleri arasında Ankara-İstanbul fark etmeksizin görevlendirmeler yapıldı. Görevlendirme sonucu bildirimleri alıp Ankara'nın sokaklarına belli başlı semtlerine dağıldık. Bizim gurupta Salih Özgökçe, Fikret Şahin ve ben varız. Görev yerimiz Ankara gariydi. Fikret ortada, ben bir tarafta Salih öbür tarafta bildirimleri dağıtıyoruz. İşçiler işe gidiyor. Bir an iki polis koluma girdi. Daha sonra Salih ile Fikret de karakola getirilmişti. Salih iri kıyım arkadaşı. Vanlıydı. Güçlü ve çok kararlı bir arkadaşı. Polisler iki koluna girince polisleri birbirine vurup kaçmış. Kovalamaca başlamış, sonunda Salih'i yakalayıp karakola götürmüşler, biraz da hırpalamışlardı.

Oradan emniyet müdürlüğüne götürdüler. Bizi en alt kata indirdiler. Her meslekten, arkadaşları getirmişlerdi. Türkiye genelinde operasyon yapılmıştı. O zaman üniversite öğrencilerine her ne kadar sert bir bakış varsa da, içerde onlara ayrı bir muamele yapıyorlardı, henüz devrimcilere "vatan haini!" bizim gibi Kürt öğrencilere "bölücü, hain!" gözüyle bakmıyorlardı, biraz ayrıcalık vardı. Gazeteler geldi, operasyonlar başladığını, bu operasyonlarda Behice Boran'ın, Tarık Ziya Ekinci'nin, Canip Yıldırım'ın; hepsi-

nin gözüne alındığını öğrendik. Bu yaklaşan 12 Mart'ın ayak sesleriydi. Tabi bu arada da Dev-Gençli militanlarla Ülkü Ocaklılar arasında yer yer çatışmalar oluyor, insanlar ölüyor, mitingler düzenleniyor, yürüyüşler yapılıyordu; yani 'olağan' şeylerdi bunlar.

Aşağı yukarı, 3-4 gün gözüne kaldıktan sonra o bildirileri kucağıma koydular, adliyeye götürülüyorduk. Savcılığa çıkardılar. Hayatımda ilk defa bir yargıç karşısına çıkıyordum. Kimliğimi sordu, kimliğimi söyledim, “nerde oturuyorsun?” diye sordu, dedim ki, “İstanbul Kimya Mühendisliğinde okuyorum.” “E, be oğlum, eşek oğlum benim, İstanbul'da okuyorsun ne işin var buralarda, hadi geldin Anakara'ya ne işin var bunlarla?”

“Efendim,” dedim, “beni parayla tutmuşlardı, bana para verdiler, ben de götürüp dağıttım bunları. Bunlarla alakam yok.” “İnanayım mı?” deyince sustum. Ondan sonra bizi serbest bıraktılar.

► 12 Mart geldiğinde DDKO ile ilişkileriniz sürüyor muydu, genel durum nasıldı?

DDKO sık gittiğim bir mekândı ve ilişkilerimiz son derece sıktı. Artık benim için olmazsa olmazım olmuştu. Öylesine ki, işin enteresanı İstanbul'dayken, Ankara'da okuyan arkadaşların çoğuyla tanıştığım için, Ankara'ya gittiğimde pek fazla yabancılık çekmedim. O sıralar yönetici arkadaşlar tutuklanınca Ankara DDKO yönetiminde boşluk oluşmuştu. Ümit Fırat, Faruk Aras ve yeni üye olarak ben fiilen yönetiyorduk. Ankara ve İstanbul DDKO'larının kongreleri olacaktı. 1971 Şubat ayının ilk günleri olabilir. Biz 30-40 kişi bir otobüsle İstanbul'a gittik, kongreyi izlemek için. Kongrede Mehmet Tüysüz'ün başkanlığa, Cemşit Bilek ve Eyüp Alaca ise yönetime seçilmişti. Enteresan bir şey, şu an eczacı olan Cemile Büyükkaya da bizimle beraberdi; otobüste yan yana oturmamıza rağmen bana hiçbir şey anlatmamıştı. Kongreyi yapar yapmaz geri döndük. Cemile gelmedi, sabah olunca arkadaşlardan Cemile'nin Necmettin'le nişanlandığını öğrendik. Sonradan Cemile'yle karşılaştığımızda, “Abi utandım sana söylemeye” dedi.

İstanbul DDKO kongresinden 15-20 gün sonra, Ankara

DDKO'nun kongre hazırlığı yapıyordu ki, 12 Mart geldi. Tutuklamalar başladı, DDKO'lar kapatıldı. DDKO, Kızılay'da şu anda yerine yüksek apartmanlar inşa edilmiş; iki katlı altta işyerleri bulunan, merdiveni dışarıdan olan güzel bir yerdedi. Orda olmadığım bir saatte bomba bırakmışlar, patlayınca birkaç arkadaş yaralanmış. Bunlardan biri de Zerruh'un küçük kardeşi Faruk Vakıfahmetoğlu'ydü. DDKO gitgide yayılmaktaydı; artık İstanbul, Ankara'dan sonra Diyarbakır, Ergani, Silvan, Kulp, Kozluk ve Beşiri DDKO'lar açılmıştı; sonraları onlar da kapandı.

12 Mart darbesi sosyalist kesimin ve Kürtlerin direncini kırmayı amaçlamıştı. Kimileri gözaltına alındı, kimileri tutuklandı, kimileri kendini kamufle etti belli bir dönem, kimileri kaçtılar vs.

DDKO üyesi olmak, insanların ulusal bilinçle yakın ilişki kurmasını, devrimci öğrenci olmasının ötesinde bir anlam taşıyordu. Kürt olma bilinci belirleyici faktördü.

İbrahim Kaypakkaya, Deniz Gezmiş, Mahir Çayan gibi gençlik önderlerinin tertemiz bir ütopyaları, güzel bir dünya özelemleri vardı. Onlar eleştirilebilir, ama onların çabalarını lekelemeye hiç kimsenin hakkı olmadığını düşünüyorum.

12 Mart felsefesini içeren mahkemeler Türkiye'deki bütün sol kesimleri ve Kürtleri yargıladı. Acımasız kararlar verildi.

12 Mart tutuklamaları...

12 Mart'tan bir süre önce AP Hükümeti tarafından başlatılan gözaltı ve tutuklama operasyonları, 12 Mart döneminde artarak sürdürüldü. Bu süreçte DDKO'nun birçok yönetici ve üyesi tutuklandı. İlkın Ankara ve İstanbul DDKO yöneticilerinin yargılamaları Ankara'da, öbür DDKO'ların dava dosyaları ise Diyarbakır'da görülmekteydi. Bir süre sonra tüm DDKO sanıklarının dosyaları Diyarbakır-Siirt Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde görölmesine karar verildi, Sıkıyönetim Askeri Mahkeme Savcılığı 92 sanıklı DDKO yönetici ve üyesi hakkında, TCK'nın 125. Maddesinden idam isteminde bulunmuş, mahkeme heyeti ise bu istemi uygun görmeyerek, 141/1 ve 141/3 Maddeleri uyarınca id-dianame hazırlayıp yargılamayı bu çerçevede sonuçlandırmıştı.

Söz konusu yargılama sonucunda 92 DDKO yönetici ve üyesinden 45'i 1 yıla 16 yıl arasında cezaya çarptırılmışlardı. Cezası ağır olan DDKO yönetici ve üyeleri 1974 affıyla serbest bırakıldılar.

12 Mart döneminde yargılanıp tahliye edilenlerle 1974 affıyla cezaevinden serbest bırakılan bazıları Kürtler, siyasetteki boşluğu doldurma düşüncesiyle Ankara'da Devrimci Demokratik Kültür Derneği (DDKD)'ni kurdular. Ancak bu derneğin kuruluş sürecinde ve sonrasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları belirginleşince ayrışmalar da başladı.

1975 yılının sonlarına doğru, DDKD polis tarafından kapatılarak, derneğin kurucuları hakkında dava açıldı.

► **12 Mart sonrasında dair hatıranızda kalan bir anınız var mı?**

12 Mart yargılamalarında bir kısmının tahliyesine karar verilmişti, ama kararlar birlikte bazıları hakkında gıyabi tutuklama kararı çıkmıştı. Bunlardan biri de, rahmetle andığım Edip Karahan'dı. Bir gün Sive-rek'te, yurtsever arkadaşlarla birlikteydim. Biri dedi ki, "Evde misa-firin var!" Gidip baktım ki, Edip Ağabey'di. Bu denli dostluğum, arkadaşlığım da yoktu. "Beni buraya arkadaşlar getirdi, 4 aylık infaz sürem kalmış." Edip Abi'ye "Yapma, etme" dedim. "Ben," dedi, "bu ceberut devlete gidip bir gün dahi yatmam. Beni Irak'a geçir." "Seni Irak'a geçirme imkânım yok. Ama Suriye'ye geçirme imkânım var. Kardeşim, amca çocuklarını kaçakçılık yapıyorlar. İstersen bunu ya-pabilirim," deyince kabul etti. Neyse, hazırlığımızı yaptık. Edip Ağa-beyi at sırtında geçireceğiz. Kardeşimle amcam çocuğuna dedim ki, "Siz ölmeden o ölmeyecek. Onun için gözünüz gibi bakacaksınız!"

Bu olay beni onurlandırmıştı. Başına kefiye sardık. Yola çıktılar. Sonuç olarak götürdüler Suriye'ye. Bir ay sonra bana haber gönder-miş, "Güney'deyim" demişti. Çok teşekkür ettiğini, kendisine iyi bak-tıklarını söylemişti.

► **Siyasetle ilişkiniz ne düzeydeydi, içinde aktif yer alıyor muydunuz?**

O dönemde, Rızgari çıkmadan önce Komal etrafında örgütle-niyorduk. İsmail Beşikçi'nin, Ziya Gökalp'ın kitapları çıktı. Daha sonra Ruşen Arslan'ın sahibi, Mehmed Uzun'un yazı işleri mü-dürü olduğu Rızgari dergisi yayınlandı.

Yani aslında Rızgari'nin Kürt siyaset sahnesine çıkışı ve beslendiği kaynak Komal Yayınevidir. Özellikle Kürt kamuoyu bilir; Komal Ya-yınevi daha 1974 affı çıkmadan evvel yayın hayatına başlamıştı, başında da Orhan Kotan vardı. Ondan sonra da, bünyesinde Kürt siyasetinin de yakından bildiği kişiler katıldı. Örneğin Recep Maraşlı, Mümtaz Kotan (Orhan Kotan'ın abisi). Avukat Ruşen Arslan, Avukat Şerafet-tin Kaya vardı. Bunlar hepsi Komal Yayınevi çevresindendi. Bizler de o zaman öğrenciydik. Ankara'da kurulan DDKD'nin çocukları artık dünyaya gelmişti. Her biri kendi çizgisinde büyümeye başlamıştı.

Artık 75'lerden sonra Komal ile birlikte hareket ediyorduk. Çok da ciddi çalışan bir kadrosu vardı. O zaman biliyorsunuz, bu siyasetlerin kimileri bir dergi, bir gazete çevresinde, kimileri de bir dernek çevresinde bir araya gelerek, kamuoyuna kendi düşüncelerini yansıtmaya başladılar. Özellikle ülkeye dönerek düşüncelerini gençliğe benimsetip yaymaya giriştiler. Rızgari dergisi yayın hayatına başlamadan önce yaptığımız toplantıda, bir arkadaşla aramızda bir güven bunalımı ortaya çıkınca, kendisine aynen şunu söylemiştim: “Madem bu güven bunalımı var, madem burayı benden fazla sahiplenme iddiasını taşıyorsunuz, o zaman ben de uzaklaşırım,” dedim. O günden sonra bir daha siyasal hiçbir yapıyla organik ilişkim olmadı.

Kimi zaman, bazı arkadaşların halen onlarla birlikte olduğum şeklinde bir yaklaşımlarına tanık olduysam da, bu doğru değildi. Rızgari dergisinin birinci sayısı çıktığı andan itibaren onlarla birlikte değildim. Sahibi Ruşen Arslan, yazı işleri müdürü Mehmed Uzun ve ben Mehmed Uzun’la Dikmen’de aynı evde, ayrıca yanımızda Fikret Şahin’le Muşlu Ahmet Yaman vardı, birlikte kalıyorduk. Yani dostluk ilişkisi tamam, ama siyaset ilişkisinde aramıza mesafe koydum.

► Okul ne durumdaydı, öğrencilik hayatınız nasıl gidiyordu?

Ben o dönem Ankara Hukuk Fakültesi 3. sınıftaydım. Benim için okul pek anlam ifade etmiyordu. Yani genel manada bir ütopyamız vardı. Kürtlük olgusunun algılanmasıyla teoride bir zenginleşme de başlıyordu bende. Okulumun, sırtımda bir kambur olduğunu varsayıyordum. Hatta o 75'lerden sonra, hukuk fakültesinde 8- 10 arkadaşla yönetim kurulundaydım. Hiç unutmuyorum, yani o kadar bir egemenliğimiz söz konusuydu ki, profesörlerin senatosunda Erdoğan Göğer hoca, (TİP’in bir dönem Ankara senatör adayydı, Uluslararası Devletler Hukuku’na giriyordu) “Gel sınava gir. Ya Allah aşkına gel boş kağıt ver, ben dolduracağım, boş kağıt ver geçireyim seni, defol git buradan,” diyordu. Ben de ona şu cevabı vermiştim: “Ben bu okulun tapusunu alacağım, bir yere gitmiyorum!”

İşte böyle bir öğrencilik dönemi. Boş zamanım olursa lütfedip sı-

nava giriyordum. Kopya çekiyordum. Okulla pek ilişkim yoktu. Benim bir adresim bile yoktu! Ekonomik çöküntü içerisindeydim. Aileden ekonomik bir şey yoktu. İki üç ayda bir Urfa'dan kaçak çay, ya da iskambil kâğıtları getirip satıyordum. Kazandığım 300-500 lira ile idare ediyordum.

Ama okulla ilgilenmememin temel nedeni toplumsal sorunlarla, siyasetle yoğunlaşmamdı. O nedenden ötürü, sınav dönemi geldiğinde bir arkadaşın yanına gider, 10-15 gün orada kalıp hazırlanır, sınava girerdim.

Mesela o dönemlerde bir gün dededen dostluğumuzun olduğu biri Hacettepe Tıp'ta okuyordu. Çok zengin bir aileden olan bu çocuk dedi, "Abi gel Ayrancı'da yerim var, sana da yeter, bana da." Benim tek mülkiyetim, annemin bana yapmış olduğu yatağımdı.

Neyse o çocukla gitmeyi kabul ettim. Eve gittiğimde Şıvan'la karşılaştım, meğer o evde kalıyormuş. Şıvan o ailenin bir anlamda ev içi hizmetlerini de üstlenmişti. Kendisi Gazi Eğitim Enstitüsü'nde okuyordu. Şıvan'la tanıştık. Şıvan'ın asıl ismi İsmail'dir. Mutfakta yardım ediyordu. Üçümüz beraber yiyorduk. Beraber kaldığımız süre içerisinde, ders çalışma dışında zaman zaman sazi eline alır, hem çalar hem söylerdi. Derinden etkilenirdim.

► Artık okulu bitirme kararını vermişsinizdir?

1968'de üniversite yaşamına başladım, aradan 7-8 yıl geçmiş, bizim jenerasyon artık okullarını yavaş yavaş bitirip memleketlerine dönmeye başlamıştı. Ve en önemlisi Kürt siyasileri de artık metropol şehirlerde değil, kendi memleketlerine gidip siyaset yapma anlayışıyla -bunu genel anlamda söylüyorum, hiçbir siyaseti dışarıda bırakmak kaydıyla- buralarda yoğunlaşmaya başladılar.

Siyasetle aramda bir mesafe bırakmakla birlikte, kafamda okulun bitirilmesi düşüncesi şekillendi. Bunları anlatırken elbette benim kişisel, duygusal yaşamım da vardı. Okulun ilk yıllarında eşim Leyla ile aramızda arkadaşlık ilişkisi başlamıştı. Yani o zamana kadar DDKO bünyesinde, okul çevrelerinde birlikte olduğumuz yani ideolojik olsun ya da olmasın birlikte yiyip, içtiğimiz bir sürü kız arkadaşımız olmasına

rağmen, evlenme diye bir düşünce kafamda yoktu. O güne kadar hiç yoktu. Yani daha önce de söylemiştim, bunlar benim için tali sorunlardı. O zamanlar ütopyamız siyasi mücadeleydi. Türkiye genelinde başarıya ulaşırsa, kendi kendimizi şekillendirecektik. Bu ütopyamız yavaş yavaş, artık en azından uzun yıllara sarkabileceği görünüyordu. Şimdi bu süreç içerisinde kadrolar değişiyor, ben de yaşılanıyordum. Yani 68-75 yılları arası; aradan 7 yıl geçmiş ve ben hâlâ okuldaydım. Ne olacağım da hala meçhuldü. Ve ikinci yılımda Leyla'yı arkadaşlar içerisinde gözlemliyordum. İçimden o ara sıcak bir şey geçiyordu. Şimdi geçmişteki o anı, öyle aşkı çağrıştıran sözcüklerle anlatamam. Yani hep böyle uzaktan izleyerek, bizim Diyarbakırlıların tabiriyle “çaktırmam, hiç çaktırmıyım?” Çaktırmadım! Uzaktan izledim onu.

Birine bu hislerimi açarsam acaba ayıplanır mıyım, çok mu yanlış yapmış olurum, gibi bir düşüncedeydim. Zaman geçiyordu. En sonunda üçüncü sınıfa gelmiştim. Hiç kimseye açmadan Leyla'yı aldım, hukuk fakültesinin arka tarafında bahçe ve yeşil alan vardı, oraya gittik, orada açıldım:

“Bak arkadaş! İlk defa konuşuyorum. İki yıldan beridir birbirimizi izliyoruz. Benim hayatım zor; ölebilirim, içeri girebilirim, dağa çıkabilirim, Avrupa'ya kaçabilirim. Hayatının baharında dul kalabilirsin. Okulu bitirmeyebilirim. Ben seninle aşk evliliği değil, mantık evliliği yapmak istiyorum. Bana yok dersen de, saygı duyarım. İstersen, bensiz çok daha iyi bir evlilik yapabilirsin. Ama bütün bu koşullarımı kabul edersen, seninle evleniriz. Hemen cevap vermek zorunda da değilsin. Şimdi git, bir hafta, 15 gün sonra olumlu ya da olumsuz bir yanıt verirsin. Olumsuz yanıt verirsen hiç sorun değil, arkadaşlığa devam ederiz.”

Daha önce hiç konuşmamıştık; ama birlikte çay içmişiz, arkadaşlarla birlikte gidip yemek yemişiz. Ancak böyle duygusal anlamda kesinlikle bir konuşmamız olmamıştı. Hem duygusal sorunumu dile getirmiştim, hem de artık okulumu bitirme sorunu kafama dank etmekteydi. Birlikte başladığımız arkadaşlarımdan çoğu okulu bitirmişlerdi. Ve gittikçe yalnızlaştığımı hissediyordum. Neyse aradan on beş yirmi gün geçmişti, Leyla bana olumlu yanıt verdi. Bununla birlikte, sorumluluğum biraz daha arttığını hissettim.

O günlerde Leyla bana olumlu yanıt verince ailesiyle tanışma fırsatım oldu. Artık ailesiyle çok yakın, rahat bir ilişki kurabilme şansını doğdu. Babasının Ankara Kalesi'nde çay bahçesi vardı. Çay bahçesi, ama biranın da satıldığı bir yerdi. Babasının işi vardı, burası ise ekstrem bir işyeriydi. Bana bir gün, "burayı çalıştırır mısınız?" dedi. Tereddüt etmeden, "Evet" dedim. Benim gibi birçok Kürt arkadaşımın açlıktan nefesi kokuyordu. 1976 yılında olsa gerek, o çay bahçesini çalıştırmaya başladım. Fakat çok mezbele bir yerdi. Ben kendisine bir şart öne sürdüm: "Benden hiç hesap sormayacaksınız!"

Çünkü ne olacağını biliyordum; kazanacağımız parayı orada okuyan arkadaşlara dağıtmak gibi bir düşüncem vardı. Gerçekten de öyle oldu; üç yıllık süre içerisinde orayı çalıştırdım. Gelen arkadaşlar yediler, içtiler, harçlıklarını aldılar, gittiler. Epey de risk almıştım. MHP'nin egemen olduğu bir yerdi. Onlarla zaman zaman dalaşırdık, bana silah çektikleri bile oldu. Ama orada üç yıllık süre içerisinde ekonomik olarak bayağı iyiydik. Yedik, içtik, giydik... Yani öyle sermaye biriktirmek aklımızın köşesinden bile geçmezdi, ama rahat ettik. En azından birçok Kürt öğrenci okullarını bitirme imkânlarına sahip oldu. Yani o imkânlar olmasaydı, okullar bitirilmeyecek miydi? Bitirilecekti belki, ama biraz kısıtlı imkânlarla. Söylemeye çalıştığım oydu.

"Kız isteme gecesinde yaralandım"

Leyla'nın ailesi aslen Bayburtlu, Ankara'da oturuyorlardı ve Bayburt'u bilmezlerdi. O sıralar, işi ciddiye bindirmem için aileme haber göndermiştim. Annem ve Abim geldi. İstemeye gittiğimiz gece Maç Kırathanesi vardı, Hukuk Fakültesi'nin karşısındaydı, orada dört arkadaşım ile oturmuşuz; Tıp'ta okuyan Dersimli bir arkadaş, siyasalda okuyan Tatvanlı bir arkadaş, Yükseliş Mühendislik'te okuyan Muşlu bir arkadaş, dördümüz oturmuş nezere oynuyoruz.

Bir ara yoğun bir yayılım ateşi başladı. İlk silahın patlamasıyla birlikte elimde acı hissettim. Halen izi var. Ondan sonra seri halde silahlar patladı. Herkes kendini yere atmış kahvenin içine doğru kaçıyorlardı.

O ilk yaylım ateşinde Dersimli arkadaş vuruldu ve öldü. Muşlu arkadaş ciddi olarak yaralandı. Onu hemen hastaneye kaldırdılar. Orada emeğiyle çalışan Bitlisli bir garson vardı, bir mermi ağzından girmiş, dudağını parçalamıştı. Yani o akşam 40-50 mermi sıkılmıştı. Annemler gelmiş bana kız istiyorlar, biz hastanedeyiz ve onlar evde olayı televizyondan izliyorlar. O akşam elime de pansuman yapıldı.

Yani Maç Kırathanesi'nde oturduğumuzda, sırtım kolona dayalıydı. Eğer böyle olmasaydı ilk vurulan ben olurum. Demek ki kurşunlar, o kolonlara çaprazlama gelmişler. Sağımdaki solumdaki arkadaşlarım vuruldu, biri yaşamını yitirdi, biri de hayatı tehlike atlatsa da, ciddi bir şekilde yaralandı. Hayatın tesadüfleri derler ya, benimki de öyle. Yani o akşam o kolon benim hayatımı kurtarmıştı.

Bir taraftan ciddi bir durum, ölü ve yaralı arkadaşlarım; bir tarafta Annem ve Abimin kız istemeye gittikleri evde, televizyondan izlemiş olabilecekleri düşüncesi vardı. Yani çok ağır bir durumdu. Arkadaşlara kan lazım olduğu için koşturuyorduk.

Gecenin geç saatinde eve gittim. Tabi Leyla ile nişanlandık.

Artık yaşamımın özel bölümünü bir sonuca götürmek gerek. O süreçte üçüncü sınıftaydım, Leyla ise bir dersten bitirmeyi bekliyor. Kısa zaman sonra o bitirdi. Ben de üçüncü sınıftan son sınıfa geçtim. O staj yaparken ben son sınıfı okuyordum. Derslere sistemli çalışamayınca okul da uzadıkça uzamıştı. Dönem arkadaşlarım okulu bitirip gitmişlerdi, gerçek manada yalnızlık çekiyordum. Benim gibi birkaç arkadaş daha vardı. Geçmişte benim için tali olan okul sorunu artık öncelikli bir sorun olmaktaydı. Bir an önce bitirip çekip gitmeliydim.

Leyla ise stajı bitirdikten sonra sınavı kazanınca, Yargıtay 5. Hukuk Dairesi'nde memur olarak çalışmaya başladı. Artık beni bekler duruma geldi. Tabi o yıl sınavlara girdim, kısmen başarılı oldum, bazı dersleri verdim, bazıları duruyordu.

Okul bitmeyince, bir yıldan fazla bir süredir nişanlıyız da, 'bu sorunu ortadan kaldırmalıyız' diye düşünüyorduk. 6 Ocak 1978'de son sınıf öğrencisiyken evlendim. Hanım çalışıyordu. Keçiören'de bir ev tuttuk. 1978 yılı artık benim için bir dönüm noktasıydı.

O evlilik bana çalışma ortamı sağladı. O sıralarda halen Kale’deki çay bahçesini çalıştırdığım için oradan besleniyordum. Televizyonumuz yoktu, soğutucumuz yoktu, ama koltuk takımı, yatak takımı falan alabilmiştik. “Artık ne pahasına olursa olsun bu okul bitecek” diyordum. Okul bitmeden oğlumuz dünyaya geldi. Yani 78 yılı evlilik, oğlumuzun dünyaya gelmesi ve okulu bitirmemle üç ayrı mutluluk yaşadım.

Üç- beş ay kendime gelmek için dinlendim. Artık dönüş safhasındaydım. Annem kız istemeye gittiklerinde Leyla’nın ailesi Ankara’da bir daire alınmasını şart koşmuştu. Anneme şunu söylemiştim: “Tamam, apartman alacağız diye cevap ver,” dedim. Rahattım, çünkü kaleyi içten fethetmiştim.

Diyarbakır’a dönmeyi düşünürken hiçbir problemin olmasını istemiyordum. Stajıma kendisini saygıyla andığım- Muammer Aksoy’un yanında başladım ve bitirdim. Diplomamda onun imzası var.

► 12 Eylül geldiğinde neredeydiniz, nelerle karşılaştınız?

Okulu bitirdiğimde Yargıtay 5. Hukuk Dairesi Başkanı Ali Arca vardı, saygı duyduğum bir hukukçuydu. Hem bana hem hanıma, “gelin sınava girin, kazanırsanız, bir sene Ankara’nın çevresinde hakimlik yaparsınız, sonra sizi Yargıtay’a alırım” diye öneride bulunmuştu. O dönem kendisine, “Ali abi ne pahasına olursa olsun, doğduğum topraklara gideceğim. Kaldı ki ben hakimlik de yapamam. Yani ben tarafsız gözüyle bakamam. Hep tarafım, yapamam” dedim. “Şu Ankara’yı üzerime tapu etseniz dahi, bir gün durmam. Şartlarımı, koşullarımı hazırlayıp çekip gideceğim.”

Yani staj dönemindeydim. Evde radyo da yok, televizyon da. Radyo dinleme alışkanlığım da yoktu zaten. Sabah evden çıktık, hanımı işyerine bırakıp oradan da kendi işyerime gidecektim. Bir gün baktım ki, yollarda jandarmalar var, yollar kesilmiş, sokağa çıkma yasağı var. Komşuların radyolarından askeri marş sesleri alıyorum. O zaman hanıma dedim ki, “bizim artık bir saniye burada kalma koşulumuz yok. Bir an önce çekip gitmemiz gerek. Hatta senin şu anda kalma koşulun yoksa ben diplomamı alıp, yemin eder etmez gideceğim.”

12 Eylül gelince askerler her şeye el koymuştu. Olaylar bıçak gibi kesilmişti. Ne olacağının beklentisi içerisindeydi herkes. 14 Ocak 1981’de Diyarbakır’a geldim; yalnızdım.

► **Diyarbakır’daki atmosfer nasıldı, o ortamda kendinizi nasıl hissediyordunuz?**

Gerçekten enteresan bir durum vardı Diyarbakır’da; kimseyi bilmiyordum, ne okuldan arkadaşım, ne kahve arkadaşım vardı. Çok az insan biliyordum. Ama bunun yanında bir olumlu durum vardı: Avukat Gülfer Hanım, “Stajını bitirirsen birlikte avukatlık yaparız,” diye öneri getirmişti, ben de olumlu bulmuştum.

Buraya gelir gelmez kendisine ulaştım. Tabi o ara, bütün siyasetlerin lider kadroları ortadan kaybolmuşlardı. Kimi Avrupa’ya kimi Suriye’ye gitmişlerdi. Dolayısıyla İbrahim de gitmişti. Gülfer Hanım, “Gel yazıhaneyi birlikte kullanırız,” dedi. Aradan bir ay, bir buçuk ay geçmişti. Daha yeniydım. Adliyenin yolunu bile doğru dürüst öğrenememiştim. Çünkü baktığım dava yoktu. Gülfer Hanım’ın baktığı dosyalarını açıp bakıyor, okuyordum. Bir gün elinde duruşmaların yazılı olduğu defteri uzattı, “Buyur, defter senin, yazıhane senin, ne yaparsan yap; ben gidiyorum,” dedi. “Ya arkadaşım ben ne yaparım, altından nasıl kalkarım,” dedim. “Ben gidiyorum, sen ne yaparsan yap! Ben gittiğim yerden imkânım olursa müvekkilleri arar, durumu izah ederim. Seninle irtibat kurarlar. Yoksa da artık sen kendi başınasın,” dedi.

Üzerime bir gariplik çöktü. Riski seven bir karaktere sahiptim. Ama bir yalnızlık duygusu sardı beni. Hanım yok, oğlum annesinin yanında, bense ağabeyimin evinde kalıyordum.

Önce yazıhane yerini değiştirdim. Gülfer Hanım zamanında iki gözlü yazıhane vardı, 7 bin lira kira veriliyordu, Suakar Pasajı’nda. Karşı komşumuz Bevliyeci Mehmet Özer vardı. Bir öneri getirdi, “İsterseniz yerlerimizi değişelim,” diye. Bu öneriyi olumlu karşıladım. Zira oranın kirası 3 bin liraydı. Tek göz odalı büro bana yetiyordu. İşe böyle başladım. Fakat o dönemde çocuklar gibi sevindiren bir durum oldu. Gülfer Hanım’ın sendika avukatlığı

vardı. Bir gün biri elinde bir deste parayla geldi, “Bu Gülfer Hanım’ın” dedi. Saydım 50 bin lira para, ‘bu beni 3-4 ay geçindirir’ diye sevinmiştim. Artık kendimi çok güçlü hissediyordum.

Ben Diyarbakır’a ısınma turları içerisindeyken, 3 ay sonra askere çağırıldılar. Diyarbakır’ı doğru dürüst bilmiyordum. Adliyeye bile yeni yeni gidip geliyordum. Sıkıyönetim yargılaması da başlamamıştı. 12 Eylül öncesinden kalan münferit dosyalar vardı. Cezaevi askeriye içerisinde, daha o bilinen yere taşınmamıştı. Bir iki defa bizim dönemimizde mühendislik okuyan Vanlı arkadaşım İkram Delen’le görüşmeye gitmiştim. Bunun dışında elimde birkaç dosya bulunuyordu.

► O yılların yaşamınızdaki etkisi neydi, yaşadığınız zorluklar nelerdi?

O dönem, 1 Mart’ta kısa dönem olarak askere alındım. Eğer o 50 bin lira gelmemiş olsaydı, askerlikten firar ederdim. Çünkü kim-seden para isteme huyum yoktur. Bu nedenle parasal sıkıntı çekmedim. Neyse askere gittim. ‘4 ay disiplinli olup bitireceğim’ diyorum. O baskının etkisiyle daha henüz 3-4 günlük askerken sivil bir elbise bulabilseydim, hemen firar ederdim. Kabul edilemez gelmişti bana. Ama o elbise, o atmosfer bambaşkaydı. Bu durum sağlımı da etkili-yordu. Gece terliyordum, baş dönmesi başladı, hep zayıflıyordum. Birkaç kez revire gittim. Burdur 58. Topçu Tugayı’ndaydım. Doktorlara anlatınca, birkaç aspirin verip gönderiyorlardı.

Çok halsizdim. Bir gün ziyaretçim gelmiş, rahatsızım diye kabul etmemiştim. Gerçekten de yataktaydım. Abim beni görünce ağla-maya başladı: Dedi, “oğlum ne olmuş sana?” Dedim, “hiçbir şey olmamış, iyiyim.” Hemen komutana çıkıp bir gün izin aldı. “Dok-tora gideceğiz” deyince, “İhtiyacım var,” dedim. Gizlememin ge-reği yoktu. Bir uzman hekime gittik. Belirtileri anlattım. Bir reçete yazdı bana. “Doktor Bey,” dedim, “bu reçete hiçbir şeyi değiştir-mez. İç organlarımda rahatsızlığımın olduğunu hissediyorum. Beni bir röntgene gönder.” O an durumumu anladı ki, “biraz geç-mişinden bahset” dedi. Anlattım, o da değerlendirdi. Göğüs filmi

çekmeye gönderdi. Gidip çektik. Doktor etkilenmişti, “sen bu halinle askerlik yapamazsın, kim sana yaptırıyor?” dedi.

“Niye?” dedim. “Sende had safhada tüberküloz var!” dedi. Moralim sıfır! Adım atamıyorum. Doktor, “sana bir yazı yazacağım, bu filmle birlikte revir doktoruna gideceksin,” dedi. Ağabeyimle oradan çıktık. Onu memlekete gönderdim. Ben de film ve doktorun yazısıyla tugaydaki kliniğe gittim. Doktorlar sivildi. Bana aspirin yazan doktora çıktım. “Sen sivil hayatta olsaydın, yeminle söylüyorum sana silah sıkardım!”

“Ne biçim konuşuyorsun?” dedi. “Bak filme ve teşhis yazısına!” diyerek önüne koydum. Önce kabullenmek istemedi. Neyse oradan hemen beni Isparta Hastanesi’ne sevk ettiler. Artık sivillerimi giydim, askerliğimin bitmesine daha 2 ay vardı. Orada bir doktora durumumu anlattım. “Beni Ankara GATA’ya sevk edin,” dedim. Kabul etmedi o doktor. “Sen veremsin, iyileşmeden hiçbir yere gönderemeyiz,” dedi.

“Bir hemşire gelip iğne yapınca, ona bir tokat çektim”

Dedim ki, “doktor, beni sevk etmezsen, her gün bir cam kıracağım ve hemşireleri döveceğim!”

“Yapamazsın!” deyince “Vallahi yaparım!” dedim. O gidince hemen bir cam kırdım. Bir hemşire gelip iğne yapınca, ona bir tokat çektim. Beni götürdüler, “Ne biçim askersin falan,” dediler. “Beni buradan gönderin” dedim. Yani bir hastanın iyileşebilmesinin bir faktörü de moraldir. En iyi yöntemi uygulasan da bu böyledir. Netice de hanımın dayısı GATA’da çalışıyordu. O başhekimini tanıyormuş. Hanım bu irtibatı kurmuştu. Sağ olsunlar beni GATA’ya havale ettiler. Orada da 24 saat kalmadan İstanbul Sanatoryum’na gittim. Gerçekten de durumum iyi değildi. Kaldığım yer iyi bir yerdi. Kısa süre sonra iyileşme belirtileri görüldü.

İki gün sonra kendime geldim. Benimkisi zengin hastalığı, sağlıklı beslenmeyle iyileşiyorsun. 15 gün sonra kendimi iyi hissetmeye başladım. Hanım ziyaretime geldiğinde, doktora ‘artık gitmek istediğimi’ söyledim. Doktor ise, ‘10 gün daha kalmamı istiyordu.’ Yani iyileşmem konusunda emin olmak istiyordu. Bana reçete ve

önerilerini yazmasını ve altı ay hava değişimi vermesini rica ettim. “Önerilerini kesinlikle harfiyen uygulayacağıma” dair söz verdim. Neticede kabul etti. Ben de raporumu aldım, ilaçları temin ettim ve artık Diyarbakır’a dönüp büromu açtım. Diyarbakır’da Fethi Bey ve Cemşit Bey dışında kimseyi de tanıımıyordum.

Artık yalnız başıma çalışacaktım. 1981 yılıydı, tutuklamalar artmıştı. Cezaevi yetersiz geldiğinden yenisi faaliyete sokulmuştu. PKK ana dava dosyaları henüz açılmamıştı. Hazırlık aşamasındaydı. O sıralar vekâletnameler geliyordu. Özellikle Siverek’ten...

► O dönemdeki meslektaşlarınızın durumlarıyla ilgili bilgi verebilir misiniz?

O dönem 12 Eylül öncesinden kalan davalarla en çok ilgilenen Hüseyin Tayfun ile Fethi Gümüş’tü. 12 Mart döneminde de Diyarbakır’daki sıkıyönetim dava dosyalarıyla ilgilenen ve her zaman hukukçuluğuna saygı duyduğum Şerafettin Kaya bir büro kurmuştu. Bu büroda benim bildiğim; Cemşit Bilek, Erdinç Uzunoğlu ve Hüseyin Yıldırım vardı. Bir de Hakkari’den gelen arkadaş vardı, Salih Sıtkı; ne yazık ki, trafik kazasında hayatını kaybetti.

Çok kısa zaman içerisinde yavaş yavaş sıkıyönetim davalarına giriyorduk. O ara beklenmedik bir şey oldu büroda, Şerafettin Kaya’yı gözaltına aldılar. Bir süre sonra Erdinç Uzunoğlu ve Hüseyin Yıldırım gözaltına alınıp tutuklandılar. Yani iyi çalışan bir büroydu, işlevliydi, bir süre sonra baskılar sonucu her şey darmadağın oldu, dağıtıldı.

Bürom Suakar Pasajı’ndaydı. Kürdistan İşçi Partisi (KİP)’nin genel sekreteri olarak, sonradan dosyalara işlenecek olan avukat Ahmet Karlı’da aynı kattaydık, fakat bürolarımız ayrı yerlerdeydi. 12 Eylül döneminde gece saat 1’den sonra sokağa çıkma yasağı vardı. Bekâr hayatı yaşıyordum. Bir gece eve geç gittim, evin ışıkları açık değil doğal olarak, kapıyı açacağım, o an biri içerden kapıyı açtı. Oysa benden başka kimsenin olmaması gerekirdi. İçeri girdim. Biri, “avukat bey bizi çok beklettin,” dedi. İçeride 3-4 kişi oturmuşlardı. “Hangi hakla içeri girdiniz,” diyeceğim, ama 12 Eylül hukuku yürürlükteydi: “Buyurun” dedim, “Bu ziyaretinizin sebebini sorabilir miyim?”

İçlerinden biri, “Senin ortağını arıyoruz, bize ancak sen katkı sunabilirsin,” dedi. Düşündüm dedim ki, “Ha bunlar yanlış adrese gelmişler.” Sordum kendilerine, “Neyin ortaklığı?” diye. Çünkü ne ticarete, ne de meslekte ortağım yoktu. “Ahmet Karlı nerede? Aynı büroda çalışmıyor musun?”

“Ahmet Karlı hem meslektaşım, hem hemşerim, hem aynı katta ve aynı pasajdayız, ama bürolarımız aynı değil, ortaklık diye hiçbir durum yoktur. Onun bürosu farklı.”

Benimle birlikte yanımda çalışan çocuğu da almışlardı. “Ahmet Karlı ile özel bir dostluğum yok. Tanıyorum, meslekle ilgili bir sıkıntım olduğunda yanına gidiyordum, görüş alışverişinde bulunuyordum. Her gün sıkıyönetim mahkemesinde beraberdik. Bazen oturup sohbet ediyorduk. Ama sosyal yaşamıyla ilgili hakkında bilgi sahibi değilim. Bütün bunlara rağmen bilsem de söylemem. Bakın net söylüyorum. Yani isterseniz beni alıp götürün, ne yaparsanız yapın, ama bütün bunların yanında gerçekten bilmiyorum. Ama bilsem de sizi namusumla temin edeyim ki, asla söylemem! Şimdi benim böyle bir ihbar etme görevim yok. Benimle ilgili olduğunu söylüyorsanız, 24 saat sıkıyönetim mahkemesindeyim. Yazıhanem belli, takip edersiniz, onunla organik bir ilişkim varsa tutuklarsınız, hesabını da sorarsınız. Yakalanması için katkı diyorsanız, devletin eli uzundur, beni niye aracı yapıyorsunuz?”

► Bizim nezaretimizde gider eşini karşılayabilirsin!

Evde gözetim altındaydım. Sabahın 5’iydi, beni alıp Çarşı Karakolu’na götürdüler, pis bir odaya bırakıp kapıyı üstüme kilitlediler. O sabah hanım gelecek Ankara’dan. Orada 10-15 dakika falan geçmişti, bağırdım çağırdım: “Buranın komiseri gelsin görüşmek istiyorum!” Neyse gelip beni aldılar, üst katta komiserin karşısına çıkardılar: “Sayın komiserim,” dedim, “beni niye aldınız kardeşim ya? Yani deyin ki, ‘sen bunun zanlısısın,’ ben de diyeyim ki ‘zan altındayım, suçluyum, o nedenden ötürü buradayım.’ Benden birini soruyorsunuz, bilmediğimi söylüyorum, beni burada alıkoyuyorsunuz. Ayrıca sabah uçağıyla hanımım gelecek. Yanında 3 yaşında çocuğum var, burayı da bilmezler, kaybolurlar.”

► İkna edebildiniz mi?

İkna edemedim, bırakmadılar. “Bizim nezaretimizde gider eşini karşılayabilirsin!” Neyse havaalanına gittik, sanıyorum kış ayıydı. Hanımı gördüm, durumu anlattım, ‘yazıhaneye gitmelerini, şimdilik ne olacağını bilmediğimi’ söyledim.

Onları gönderdim, beni tekrar karakola götürdüler. Biraz bekledik. Bir süre sonra Abim Diyarbakırspor kaptanı ile dostluğu, arkadaşlığı varmış. Kahvede okey oynarlarken Ayhan benim durumumdan bahsedince, o kaptan gelip komiserle konuşmuş. Komiserin arkadaşymış. “İyi biridir, abisi arkadaşımıdır,” demiş.

Bir polis geldi. Bana anlatınca şaşırdım. Onlara dedim ki, “Bakın dün akşamdan beri, beni alıkoymanızın hiçbir anlamı ve gereği yoktu. Siz de rahatsız oldunuz ben de.” Sabah seansında Abim yanıma gelince tanıdık birisine, “Ahmet Karlı çekip gitsin,” diye mesaj gönderdim. O haber kendisine iletilmiş ki, Ahmet Karlı bir daha görünmedi. Paris’e gitti, oraya yerleşti, daha sonra kalp krizi geçirip yaşamını yitirdi. Fransa’ya gittiğimde mezarını ziyaret ettim.

Hanımla yüz yüze geldiğimde kendisine dedim ki, “Sana evlenme teklifinde bulunduğumda kendi durumumu anlatmıştım, benim hayatım zordur, demiştin.” Hanım, “merak etme, bütün zorlukları yeneceğiz,” demişti.

► 12 Eylül mahkemelerinin yapılanmasını ve işleyiş sürecini anlatır mısınız?

12 Eylül’den 1981’in ilk birkaç ayına kadar yoğun gözaltılar yaşanıyordu. Yurtsever, demokrat, devrimci, hatta nerde kıyıda köşede biri varsa, artık gözaltına alınıyordu. Uzun süreli gözaltılar başlamıştı. Bunlar hakkında hukuki bir işlem yapılabilmesi için her ay vekâleti varsa, dosya üzerinde inceleme yapıp hukuksal kavramları doğrultusunda şeklen bir dilekçe verip, “isnat edilen suçlarla bir ilgisi yoktur” diyorduk. (Olup olmadığını da bilmiyorduk, çünkü dosyaları yoktu elimizde) Bu şekilde ayda bir dilekçe verip tahliyelerini talep ediyorduk. Şimdi bu pek belirleyici şey değildi. Tutuklananlar o zaman ‘1 Nolu Tutukevi’ diye tabir edilen yer, as-

keri bölge içerisindeydi. Sonradan büyük bir gayretle Bağlar semtinde inşa edilen ünlü, 5 Nolu Askeri Ceza ve Tutukevi'ne nakledildi tüm tutuklular.

1981'in Haziran ayından sonra dava dosyaları açılmaya başladı. Yani 9 aylık bir toparlama dönemi sonrası, sıkıyönetim askeri mahkemelerinin fiziki yapıları oluşturuldu. Savcı, memur kadroları atandı. Olağanüstü mahkemelerdi bunlar. Oraların açılışıyla beraber ilk dönemlerde fazla bir sıkıntı yoktu. Yani işkenceye yönelik şikâyetlerde belirgin bir hareketlenme yoktu. Zira gözaltındaki şahsın gördüğü işkenceyi, dışarıya yansıtmaya olanağı yoktu. Nasıl olabilirdi bu? Ancak haklarında dava açılan sanıkların duruşmalara katılmaları halinde, bunu dile getirilebilirlerdi.

► 5 Nolu Cezaevi'nin işleyişi hakkında neler söyleyebilirsiniz, o sıralar müvekkillerinizden cezaeviyle ilgili şikâyetler geliyor muydu?

İlk bir yıl orayla ilgili tutukluların pek fazla şikâyetlerini duymadık. Bu, Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım'ın iç güvenlik amiri olarak atanmasına kadar sürdü. Cezaevi müdürlüğünü Ali Şen yapıyordu.

Esat Oktay Yıldırım nasıl oraya geldi, sonradan değerlendirmeye tabi tuttuğumda bir fotoğraf çıkıyor ortaya. 1974 Kıbrıs Harekati'na katılmış biri.

Esat Oktay Yıldırım, ilkin kendi anlayışına uygun kadrolaşmaya gitti. Hem kendi teğmenini, üstteğmenini muvazzaf subaylardan, gardiyan olacak askerlerini özel elemelerden geçirerek seçti. Çok seçkin bir kadro oluşturmuştu. Her söylediğini yapabilecek anlayıştaki insanlardan bir kadroydu. Ondan sonra 12 Eylül'ün istediği, düşündüğü planı cezaevinde en etkili bir şekilde uygulamaya koydu.

Askere gidenler bilir, talimnameye göre, “askerin eğitim saatleri dışında kalan zamanının boş geçmesine müsaade etmemek gereğini” emreder. Kendine ait bir zaman dilimini bırakmamak disiplinini uygulanır: “Her zaman meşgul etmek.” Bu temel ilkeyi oraya yerleştirdi. Başta İstiklal Marşı olmak üzere, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ile birlikte 50 tane askeri marşı, istisnasız bunları Türkçe

bilsin ya da bilmesin herkese ezberletilmesi, istendiği anda istediği kıtadan başlatılması zorunluluğu getirilmişti. Bunları bilmemenin, yanlış söylemenin, kekemelik yapmanın bedeli çok ağırdı. Tutuklu yakınlarının bazen içeriye ihtiyaç maddelerini verebildiği halde, Esat Oktay zamanında yasaklanmıştı.

Bütün ihtiyaçların kantinden karşılanması zorunluydu. Kantin alış-verişlerinde, her şey dışarıdakinden birkaç misli pahalı satılmaktaydı.

Bir süre sonra işkence tezgahları ne gerektiriyorsa o sistem oluşturuldu. Koğuşlar arasında iletişim kesinlikle yasaklandı. Koğuş içinde muhbirlik baskısı başlatıldı. Bunlar, kırsal kesimden getirilenlerdi, uyum sağlayamayanlar olabiliyordu. Çünkü 12 Eylül'den önce tutuklananların çoğu militan kadroydu, ancak sonrasında tutuklananların çoğunluğu, özellikle kırsal kesimden olanların çoğu politik olarak zayıflardı. Bu kişilikleri baskı ve şiddet eşliğinde düşürmek, ajanlaştırmak, muhbirleştirmek politikası uygulanıyordu...

► Avukatlar cezaevindeki bu uygulamalara karşı bir şey yapabiliyorlar mıydı?

Cezaevinde yapılanlar tutuklular tarafından henüz dile getirilmemişti. Genellikle gözaltında karşılaştıkları işkence yöntemlerini anlatıyorlardı. Cezaevindeki uygulamaların geçici olduğunu, o anki yönetimin değişmesiyle uygulamaların da ortadan kalkacağı yanılması nedeniyle, hem içerde hem dışarıda bir kayıtsızlık hakimdi. Bu nedenle cezaeviyle ilgili uygulamalar mahkemelerde söylenmiyordu.

Sıkıyönetim, istisnai mahkemeler gibi olağanüstü bir yönetim tarzıdır. Avukatların her şeye müdahale etmelerini pek fazla olumlu karşılamazlardı. Bizlerin de, mevzuatlara uygun avukatlık yapma şansımızın da olmadığını görüyorduk. Savcılık müessesinin oturması, onların bakışları, avukatların savunmalarına kendi bakış açılarıyla yaklaşmaları nedeniyle biz de bir takım sıkıntıları hissetmeye başlamıştık.

Yani cezaevine gidip tutuklularla yapacağımız görüşmelerde, askerin bize karşı tavırlarının ne olacağı önemli bir sorundu.

► Mahkemeye gidiş gelişlerinizde zorluklar yaşıyor muydunuz, nasıldı durumunuz?

Mahkemeye gitmek için nizamiyede aranırdık. Mahkemeyi izlemeye gelen tutuklu yakınlarının önünde ikiyeşerli sıraya dizilirdik. Askeri yürüyüşle nizamiyeden mahkemenin bulunduğu binaya “rap! rap!” yürürdük. Mahkemenin bulunduğu binaya girerken tekrar üst aramasından ve çantalarımızın aranmasından sonra içeri alınırdık.

Şuna kanaat getirdim ki, evet mesleğin onurunu korumak gerekir, ona bakarsan bu mesleği burada bir dakika yapmanın koşullarının olmadığını görürdünüz. Yani avukatlık mesleğini yapmamanız için ne gerekiyorsa onu yapıyorlardı.

Henüz münferit duruşmalardı. O 500-600 kişilik ana davaların duruşmaları başlamamıştı, henüz hazırlık aşamasındaydılar. PKK hari-cindeki siyasi örgüt dava dosyaları görülüyordu. Bu davaların duruşmalarında gözaltındaki işkenceler hukuki anlamda dile getirili-yordu.

Bir süre sonra bu yaptıklarımızın pek bir kıymeti harbiyesinin olmadığını gördük. Bu dönem devam etti. Cezaevi idaresi tutuk-luları zapt-u rapt altına almak, istedikleri şekilde yönlendirmek, onlara ifade verdirmek 12 Eylül felsefesini hukuka da egemen kıl-mak niyetiyle tutuklular üzerindeki baskılar gittikçe şiddetleni-yordu. Artık orada tutuklu değil esir olma koşulları yerleştirilmişti.

“Tutuklular ve yakınları Diyarbakır Cezaevi’ni ‘zindan’ diye adlandırıyordu”

Cezaevi müdürü Binbaşı Ali Şen gözüküyordu, ama asıl ipler yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım’ın elindeydi. Kendi yerine görev yapacak olan da üsteğmen Ali Osman Aydın’dı. İstedikleri gibi bir altyapı oluşturdular. Diyarbakır Askeri Cezaevi’nde uygulanan po-litikaları düşündükçe, aklıma hep Nazi toplama kampları gelir. Farklı yöntemler olsa da benzerlik taşıyorlardı.

İşte böyle bir altyapıdan bahsediyorum. İç güvenlik amirliğinde görev yapan askerler iyi bir eğitimden geçirilmişlerdi.

Akıl almaz yöntemler ancak böyle eğitilmiş kadroyla uygulan-

bilirdi. Asker gibi sürekli meşgul edilerek, tutukluya hiç boş zaman bırakmayan bir disiplinin egemen olduğu ortam oluşturuldu. Tutuklular kendilerini oranın müdavimleri olduğunu kabullenmeye ve o mekânı böyle düşünmelerini sağlamaya dönük çalışmalar yürütülüyordu. Bu mekândaki yaşamın sınırları, belirlenen sınırlar içerisinde olacak; uyuma saati, yemek yeme, çay içme saati, havalandırmaya çıkma ve volta saati vb. ihtiyaçlar dâhil, her şey askeri disiplin ölçüleriyle belirlenirdi. Tutuklunun iradesi yok sayılırdı. Tutuklunun dışarıda uğruna mücadele ettiği değerlerine saldırılıyordu. İşte böylesi bir atmosfer oluşturulmuştu.

Cezaevinin her şeyi Esat Oktay Yıldırım'dı. Hatta onun Co adlı köpeği bile tutukluların komutanıydı; tutuklu Co'yu gördüğünde veya koğuşun önünden havlayarak geçiyor ve sesi duyuluyorsa esas duruşa geçip tekmil (tutuklunun yüksek sesle adını soyadını ve memleketini söyleyip emredersin komutanım! diye kimlik bildir-mesi tekmili) verilirdi.

Gerçekten de bu insanlık dışı uygulamalar doruğa ulaştığında, tutuklular ve yakınları Diyarbakır Cezaevi'ni "zindan" diye adlandırmaya başladılar. 1981'in sonlarına doğru 100, 200, 500, 600 kişilik dava dosyaları açılmaya başlamıştı. Yani öyle bir dönem geldi ki, cezaevinde üç kişinin bir yatakta yattığı 500-600 kişilik bir cezaevinin kapasitesi 2000'i aşmıştı. Kimi tutuklular nöbetleşe uyu-duklarını anlatıyorlardı. Daha sonra bu duruma çare olarak, çevre illerinde ceza ve tutukevleri açıldı ve tutuklular dava dosyaları açılana kadar oralarda tutulmaları sağlandı.

► Ana dava dosyaları başladığında tanık olduğunuz olaylarla, karşılaştığınız zorlukları paylaşır mısınız?

O yıl PKK'nin ana dava dosyası da açıldı; 1981/536 esas sayılı dosyasıydı. O dosyada milletvekilleri de vardı; Mardin'den Ahmet Türk vardı, Nurettin Yılmaz vardı, Urfa'dan Celal Paydaş ile Mustafa Kılıç vardı.

Bu, aslında halkın temsilcilerinin aşağılanması politikasıydı. Örneğin, Nurettin Yılmaz'a içerdeyken "Ulan sen misin Türkiye

Cumhuriyeti’ne cumhurbaşkanı adayı olan o orospu çocuğu” vs. gibi sözlerle bahaneler uydurarak dayak ve işkencelere maruz bırakılmışlardır. Mesela 1977 Ecevit Hükümeti kuruluş çalışmaları esnasında o dönem AP Milletvekili olan Mustafa Kılıç’ın kabinede yer verilmesi karşılığı transfer edilmesi olayına içerdeyken kendisine, “seni nasıl bakan yaptılar, niye bakan yaptılar, Barzani’ye ne gönderdin?” soruları eşliğinde işkence yaptılar.

Celal Paydaş’a ise, geçmiş yıllarda Diyanet İşleri Başkanı’nı dövme olayı sorularak, işkence yaptılar. Copla, kaba dayakla, başkalarının aleyhine ifade vermesi, iftira etmesi istenmiş. Celal Paydaş cezaevinden çıktıktan sonra Ecevit’e gidip vücudundaki işkence izlerini göstermiş. Nelere maruz kaldıklarını anlatıp sırtını gösterdiğinde, Bülent ve Rahşan Ecevit’in, “Bu insanlık değil!” diyerek oturup ağladıklarını anlatmıştı bana.

Ahmet Türk zaten potansiyel bir yurtseverdi, yani “vatan hainiydi”, onu tanıyan herkes öyle biliyordu. O nedenle işkence yapıyordu.

O dönemin sonuna doğru cezaevleri ve işkence konulu kitaplara merak salmıştım. İşte Haydari Kampı, Nazi kampları falan... Bazı yöntemler uygularsınız, örneğin atarsınız fırına, yaşamına son verirsiniz. Oysa buradaki uygulamalar tutuklulara çok şey kaybettiriyordu.

Deyim yerindeyse, ‘yaşayan ölü’ gibi bir durum söz konusuydu. Yani koridora su dökülüyor, Arap sabunu dökülüyor, ondan sonra tutuklulara ‘yat!’ komutu veriliyordu. Orada bulunan tüm tutuklular elbiseleleriyle yerlere yüzüstü uzanıyorlar; sulu sabunlu yerlerin temizlenmesi istenerek “sürün!” komutu veriliyordu. Tutuklular, suyun sabunun içerisinde isteneni yapıyordu.

“Duruşmada tutukluların nefes almaları bile onların denetimi altındaydı”

İlk celsede tutuklular karşılaştıkları şeyleri açıkladılar. Çünkü tutanaklarda var, yani zapta geçilmişti. Nedeni de şuydu: O zaman TBMM’nin stenografları gelmişti; duruşmalara katılıyorlar, alıcıları var önlerinde, ne söyleniyorsa kaydediliyordu. O yüzden söylenenlerin hepsi duruşma tutanağında yer aldı.

PKK'nin önde gelen kadrolarından Hayri Durmuş onların hocalarındı, teorik olarak donanımlı biriydi. Mesela Kemal Pir vardı, bir gerilla komutanı duruşu vardı, dosyanın en önemli sanıklarındandı.

Hep gelip gidiyorlardı. Bir celse, her gün duruşma olması kaydıyla bir hafta 10 gün sürüyordu. Çünkü kalabalık sanıklı dosyalardı. Her birinin sorgusunun yapılması nedeniyle uzun sürüyordu.

Öylesine bir sistem oluşturulmuştu ki, duruşmada tutukluların nefes almaları bile adeta onların denetimindeydi. Hareket etme olanakları son derece kısıtlanmıştı. 1925 Şeyh Said ve arkadaşlarının yargılamasının fotoğraflarını görmüştüm kitaplarda. 12 Eylül dönemi tutuklularının durumlarını görünce hep o dönem aklıma gelirdi. Ayaklarından zincirlememişlerdi, ama bütün sanıkların elleri arkadan kelepçeli, zincir de kolları arasından geçirilip öyle getirilip götürülüyorlardı. Bir de böyle dik durma yoktu, sağa sola bakmaksızın, eğilip önlerine bakma zorunluluğu vardı. Sağa sola bakmak cezaevinde işkenceyle karşılaşma anlamına gelirdi.

“Bazen sanıkların bulunduğu yöne bakıyordum ki, sanığın pantolonunun paçalarına kadar ıslandığını görüyordum.”

1000 kişiyi alabilecek kadar büyük salonlar inşa edilmişti. Tutuklular duruşma salonlarına getirildiğinde ise, sanıkların oturuluşlarından sonra, hareket etme şansları yoktu. Elleri dizleri üzerinde, başlar öne doğru ve bakışlar sabit bir noktaya, mahkeme heyetinin arkasında yer alan “Adalet Mülkün Temelidir” yazısına dikilirdi. Başın veya kolların hareket etmesi, gözlerin oynatılması, avukatlara bakmak olanaklı değildi. Öylesine ki, daha uygulamaların ilk başlarında sanıklardan bazıları mahkeme heyetinden söz isteyip ‘tuvalet ihtiyaçları olduğunu’ söylerlerdi. Heyet de orada bulunan görevli askerlere sanıkların ihtiyaçlarının karşılanması söylenirdi. Götürüldüler ve daha sonra bu da kesildi. Bir dönemden sonra tuvalet ihtiyaçlarını mahkeme heyetine bildirmeleri birden kesildi.

Bunu nerden anlıyorduk? Yaz mevsimi, Diyarbakır'da sıcaklık 45 derece, duruşma sabahdan öğlen saatine kadar ara vermeksizin sürüyordu. Mahkeme heyeti üyeleri ve bizler ihtiyaca göre salona girip çı-

kıyorduk. Fakat sanıklara baktığımızda, hiçbir kıpırdama yoktu! Gerçekten de gözlerimle buna şahit oldum: Bazen sanıkların bulunduğu yöne bakıyordum ki, sanığın pantolonunun paçalarına kadar ıslandığını görüyordum.

Bu durumu birkaç kez dillendirdik. Eğer bu insanlar altlarına kaçırıyorsa bunların bir sağlık problemlerinin olması lazım; prostattan veya şundan bundan. Yani eğer hissetmeden kaçırıyorlarsa, ama hissederek kaçırıyorlarsa, bunu daha değişik yorumlamak gerek. Eğer öyleyse, bu durumu nasıl yorumluyorsunuz? Mesela aynı günlere tekabül eden bir duruşmada “tuvalet ihtiyacının mahkemeden istenmeyeceği” emri verildiği anda, biri “Tuvalet ihtiyacım var, gitmem gerekiyor” dedi. Orada ufak boylu, yüzbaşı rütbeli heyet üyesi bir hakim vardı, hiç unutmuyorum, “Götürün ulan!” dedi, “niye götürmüyorsunuz, bize sormaları gerekmiyor, size söylesinler, alın götürün tuvalete!” diye askerlere bağırdı. Bunu söyleyen hakim 24 saat sonra tayini çıktı. Erzincan mahkemesine tayin edildi. Bundan şunu anlamak mümkün: Siz (hakim, savcı, avukat) cezaevinde uygulanan sisteme müdahale edemezsiniz!

Duruşma salonunun ahengi, güvenliği, disiplini dâhil her şeyin sorumluluğu mahkeme başkanına aittir, ondan talep edersin. Onlar idareye müdahale edemez. Duruşma salonunda duruşma süresince bir talebin varsa bunu ancak mahkeme başkanından, hakimlerinden isteyebilirsin. Bu ceza hukukunun temel prensibidir. Ama buna rağmen o hakim 24 saat sürülmesiyle hakimlere mesaj verildi. Bir daha da öyle bir sorun yaşanmadı. Tutuklu sanıkların salonda altlarına kaçırılmalarına rağmen, bir daha konu gündeme gelmedi. Böylesi bir durumla yargılayanın sağlıklı olmayacağını, yapılamayacağını mahkemelere yazılı olarak bildiriyorduk.

Olağanüstü bir dönemdi, olağanüstü mahkemelerdeydik, ama yargılanan insanların rahat konuşabilmeleri, hukuki durumlarını size aktarmaları, buna yönelik çözüm üretilmesi... bunlar insani sorunlardı. Ama gerçekten sistem kendi içinde kurallarını yaratmıştı. Kimse kimseye müdahale edemiyordu. “Bu hukuka ve insan haklarına uygun olmalı” talebi önemli değildi. Bu yapılan vahşete karşılık dilekçe verdiğimiz zaman, mahkeme başkanı bize başka yeri gösteriyordu.

“Bunları kolordu komutanlığı adli müşavirliğine götürün,” derlerdi. Onları da denedim. Yani öylesine bir süreç yaşıyorduk ki, müvekkillerimiz içeride o ağır havayı teneffüs ediyorlardı, biz de bir avuç avukat o havayı ancak hissediyorduk. Yani duruşma salonundaki uygulamaları görünce o dört duvar arasında nelerin yapıldığını tahmin ediyorduk.

Ve öylesine ki, bunu artık tutuklu yakınları da yüksek sesle dillendirmeye başladılar. Abartılı da olsa dışarıda, “bugün görüşe gittik 5 kişi, 10 kişi ölmüştü” gibi haberler yayılıyordu. Tutuklu yakınları yazıhanelerimize akın ediyorlar, yakınlarının akıbeti hakkında sorular yöneltiyorlar, mutlaka gidip görüşmemizi istiyorlardı.

► **Bu durumda, cezaevine gittiğinizde müvekkillerinizle görüşebiliyor muydunuz, ne gibi sorunlarla karşılaşıyordunuz?**

Bizim görüşmelerimiz enteresandı. Daha önce herhangi bir sınırlama yoktu. Vekâlet de istenmiyordu. Ama sistem kurulduktan sonra bizim için de şartlar öne sürülüyordu: Birincisi, kiminle görüşeceksen onun vekâletini de yanımda götürmem lazımdı. İkincisi, en fazla üç kişiyle görüşebiliyorduk. Üçüncüsü, görüşme sürelerimiz mübalağası, bir veya iki dakikaydı!

Bunların hukuka uygun olmadığını, savcılığa ve adli müşavirliğe müracaatla aşamadık, aşamıyorduk. “Hakkari’den Van’dan gelmiş, gidip vekalet alacağım,” talebimiz, reddedilirdi. Avukat sıfatıyla gidip görüşmemi engelleyen hiçbir yasal engel yokken, vekalet olmadan görüşemiyorduk. Cezaevi müdürüne müracaatta bulunuyorduk, sonuç alamıyorduk. Bir gün adli müşavire Fethi Bey’le birlikte müracaat ettik: “Beyefendi hiyerarşik yapı itibarıyla, Kolordu Komutanlığına bağlısınız ve siz de adli müşavirisiniz. Yani bu yapılanlar hukuka aykırı bir durumdur, aksaklıkların olduğunu söylüyoruz size. Cezaevi yöneticileri hukukçu değil, bilmeyebilirler, ama bunları lütfen üstlerinize aktarın!” Kaç defa bize, “tamam” biz gereken yerlere bildirdik, değişiklikler olacaktır” sözüne rağmen durum daha kötüye gidiyordu. Yani haklı olarak cezaevi artık “zindan” olarak telaffuz edilmeye başlanmıştı.

Bu mesleği 25 yıldır yapıyorum, hukuk mesleğinde görev yapan

hiçbir yetkiliyle sürtüşme veya yasal olmayan bir sorun yaşamadım. Bütün bunlara rağmen çok sıkı denetimlere tabi olduk, artık üstümüz aranmaya başlandı. Cezaevine gittiğimizde, bekletiliyorduk, bu bazen saatlerce sürebiliyordu. Bazen müvekkilimiz getiriliyor, bazen getirilmiyordu. Bir dakikalık görüşmeden sonra çekip gidiyorduk. Görüşmelerimiz de ilk dönemlerdeki karşılıklı oturarak değil; kabinlerde tutuklu ve yakınlarının görüştüğü yerde görüşmeye alınıyorduk. Müvekkillerimizin yanında bir asker bekler, bizim yanımızda bir asker, o şekilde görüşüyorduk.

Bir defasında müvekkilimle görüşürken, baktım asker beni uyarmaya başladı, dedi ki, “Konuşurken niye öne bakmıyorsun da onun gözünün içine bakıyorsun?” Kendisine şu cevabı verdim: “Bir insan biriyle konuşurken yüzüne bakar, gözüne bakar, yani başka neresine bakabilir insan?” dedim. “Hayır,” dedi, “başını eğip gözlerini yere indireceksin, yere bakacaksın!”

Cezaevine her gidişimizde ancak üç kişi ile görüşebiliyorduk. Kabul edilecek gibi değildi, ama tutuklu yakınlarının baskıları nedeniyle zımnen kabul eder duruma geldik. Yani duruşmalardan zaman bulduğumuz ölçüde her gün cezaevine görüşmeye gidiyorduk. Her gün gitsem de, her görüşme 3 kişiyle sınırlı olduğu için, haftada ancak 15 kişiyle görüşebiliyordum. Fakat 100 müvekkilim vardı ve her biriyle bir defa görüşmeye kalkarsam aylarımı alacaktı.

“Sana bir tavsiyede bulunayım mı: mahkemelerde öyle horozlanma!”

Bir başka görüşmede de yalnız gitmiştim. Günlerin kısa olduğu bir mevsimdi. Götürüp 3 kişinin ismini verdim. Küçük bir oda, içerisinde bir sandalye vardı, kırık, onu niye oraya koymuşlardı, anlayamamıştım. Neyse müvekkillerden birini getirdiler görüştüm. Odanın içinde volta atıyordum, ondan sonra bekle ha bekle, artık saatler de geçiyordu, tedirgin olmaya başladım. Gidip o giriş kapısından baktığımda koridorda birkaç asker vardı. “Komutan” dedim, “ben bir kişiyle görüştüm, iki kişiyle daha görüşmem gerekiyordu. Eğer getirmeyecekseniz olabilir sizin işiniz gücünü var-

dır, dedim- ben gideyim, başka bir gün gelirim. “Hayır” dediler, “git bekle!” Gittim bekledim, bir ara kapıdan baktım eşikte Esat Oktay Yıldırım! “Görüşmeye gelen avukat sen misin?” dedi, “Evet, benim” dedim. “Niye yalan söylüyorsun, görüşmediğini söylüyorsun?” Ben, “yalan söylemedim, askerlere bir kişiyle görüştüğümü, ikisiyle henüz görüşmediğimi” söyledim. Hani sayım olabilir, yemek saati olabilir, başka işler olabilir, geciktim, eğer müsait değilseniz gideyim, başka bir zaman geleyim,” demiştim.

“Patlıyor musun, bekle, getirirler! Hem sana bir tavsiyede bulunayım mı: Mahkemede cezaeviyle ilgili olarak açıklamalar yapıp öyle horozlanma!” dedi.

Ben, “Cezaevinde ne olup olmadığı konusunda bir şey bilmiyorum,” dedim. “Tutukluların ifadelerini okuyorum, mahkemede söyledikleri bizim için belirleyicidir. Onları hukuki yaklaşımla mahkemeye izah etmeye çalışıyorum.”

“Ne yaptığınızı biliyorum,” dedi. “Burası benden sorulur! Buraya kimsenin gücü yetmez, bunu iyi bilin! “ Gerçekten o gün çok tedirgin oldum. Yani o iki müvekkilimi de getirdiler, karanlık bastı basacak, ne konuştuğumuzu da anlamadım. Bir tarafta yetkili ve etkili adamdan tehdit alıyorsun, bir taraftan görüşmeye gidiyorsun, ne anlam ifade eder ki o görüşme, bilmiyordum.

Oradan çıktım, sıkıyönetim mahkemelerini takip eden avukat arkadaşları topladım: “Bundan sonra artık tek başına cezaevine gitme koşulları ortadan kalkmıştır arkadaşlar! Yani cezaevine gidiyorsak, birimizin başına bir şey geliyorsa bari öbürü şahit olsun. Kaybetme şu, bu olabilir. Esat Oktay Yıldırım seni demir kapının arkasına alırsa söyleyeceğin hiçbir şey yoktur artık!” dedim.

► **5 Nolu Cezaevi uygulamaları hakkında Hacı Akyol'a sordum:**

Cezaevinden tahliye olan müvekkiller büroya gelip yaşadıklarını avukatlarına anlatırlardı. Sıkıyönetim mahkemesindeki avukatlara ayrılan o küçük odada müvekkillerimizden duyduklarımızı birbirimize anlatıyorduk. Böylece cezaevinde olup bitenleri neredeyse günlük olarak öğreniyorduk. Bu küçük odada avukatların çoğu ayakta beklerdi.

Cezaevindeki avukat odası da aynı şekilde küçüktü. İlk odada bir masa ve dört koltuk bulunuyordu. Masa ve koltukların üzeri temizdi.

Bir gün cezaevine müvekkillerimle görüşmeye gittiğimde masanın üzerinde abartısız yarım santim toz vardı. Koltuklar oturulmaz haldeydi. Bu masa ve koltuklar üzerindeki tozlar bir ay değil, iki ay süpürülmemiş olsaydı dahi bu kadar tozun birikmesi mümkün olamazdı. Bunlar bilinçli olarak yapıldığını düşünmüştüm.

Erinmeden, üşenmeden o tozlar bir yerlerden temin edilmiş, masanın ve koltukların üzerine öyle intizamlı serpmişlerdi ki, sanırısınız o odaya iki yıl hiç kimse ayak basmamıştı.

Bir hafta sonra yine gittiğimde masa yerinde duruyordu, ancak koltukların yerine sandalyeler bırakılmıştı. Sandalyeler fena değildi, üzerlerindeki tozları mendille silip oturuyorduk. Bir sonraki gelişimde, o sandalyeler yerini kırık dökük sandalyelere bırakmış, masanın yerinde ise küçük bir sehpa duruyordu.

Bunların nedenlerini sonradan öğrenmiştik. Cezaevindeki uygulamalara paralel olarak biz avukatların odasında değişimler yaşanıyordu. O dönem tutuklulara yönelik uygulamalar bize de yansıtılıyordu. İçerdeki işkencenin dozajın azaltılmasını veya artırılmasını avukat odasından hissedebiliyorduk.

► **Mustafa Bey, mahkemelerde tutuklu sanıkların karşılaştığı sorunları anlatır mısınız?**

Bir gün çok ilgimi çeken bir duruşma vardı. Sanıyorum bu, PKK Mardin ek grup dosyasıydı. Sanıklar yine işkencelerden bahsediyor, uygulamalardan falan, o dönemlerde öyle bir sistem oturmuştu ki, içeriye artık defter kalem verilmiyordu. Sanıkların elinde kâğıt kalemin olmadığını dile getirmiştik. Bir gün mahkeme heyetine dedim ki, insanlar sizin vermiş olduğunuz kararlarla tutuklanmış, içeride hayatlarını idame ettiriyorlar. Kendilerine izafe edilen bir suçlama da vardı. Bunların kendilerine karşı sürdürülen uygulamalardan dolayı savunma hakları olmalıydı.

Oysa tutuklular bütün bu olanaklardan yoksundu. Öyle ki, bir şeyi not almak için kâğıt ihtiyacı duyarsa, bu bile yoktu. Kâğıt kalem verilmiyordu. Böylesi bir oturumda, örgütün öncü kadrosundan biri, sorunu dile getirince mahkeme heyeti boş mu bulundu ne, “Buna kâğıt kalem verilsin!” dedi. Hiç unutmuyorum, uzattım kâğıt kalemi. Mahkeme hakimlerinden biri, “Hayır ver-meyin!” dedi. “belki onun içinde mesaj vardır.” “Ya hakim Bey,” dedim, “ne mesajı? “Bak” dedim -ben de saflığa vuruyordum-elimdeki kâğıdı gösterince, “ içinde olabilir,” dedi. Tabi bununla tartıştık orada. ‘Bu zihniyetin bu ülkeyi refaha çıkarmayacağını, bu zihniyetin bizi karanlıklara götüreceğini’ söyledim.

“Abi sakın içeri düşmeyessin, biz bir küfür yiyorsak sen iki yiyorsun. Yeminle söylüyoruz, eğer oraya düşersen Esat Oktay Yıldırım seni sağ bırakmaz, kesinlikle!”

Bu ve benzeri durumlarla karşılaşılıyorduk. İçeride yatmıyorduk, tutuklu değildik ama sanki tutuklularla birlikte yaşıyorduk. Onların fiziki varlıkları içeride, bizim ki dışarıda aynı psikolojiyi taşıyorduk. Artık her şeyden korkar duruma gelmiştik. 1982-84 yılları, en korkunç yıllardı!

Yine enteresan bir duruşmadan bahsedeyim. Kawa dava dosyasıydı. Duruşma yapıldı, bitti. Sivil bir hakim vardı. Aslında hukukçuluğuna da saygılıydım. Duruşmayı 7-8 avukat takip ediyordu. Münferit avukatlar vardı, komşu illerden gelen birkaç avukat var, müdavimler olarak da

ben, Fethi Gümüş, Hacı Akyol, Cemşit Bilek, davayı takip ediyorduk. O hakim bizi görmezlikten gelip ara kararı ile duruşmayı erteleyince, biz avukatlar dışarı çıktık. Hacı Akyol'a dedim ki, "ben önümüzdeki celse bu herifi paralayacağım. Benim varlığımı hissetmeyen birisine varlığımı hissettireceğim. Gelip sabahtan akşama kadar duruşma salonunda oturuyorduk, bir şey söylemeden gidiyorduk. En azından müvekkilimize karşı bir sorumluluğum var, onun mahkemesine karşı bir sorumluluğum var. Cezaevine gitsem dese ki, 'niye hiçbir şey söylemedin?' Veya ailesi gelip dese ki, 'arkadaş seni niye tuttuk, niye avukatlığını yapmıyorsun, onunla ilgili hiçbir şey söylemiyorsun?' o zaman verecek cevabım olmazdı. Bu nedenle, varlığımızı kabul ettirmek zorundaydık. "Ben bunu yapacağım!" dedim.

Önümüzdeki celse geldi, fakat garip bir şey oldu. Uluslararası heyetler gidip geliyorlardı. (Burada şunu da tekrar edeyim ki, cezaevi artık zindana dönüşmüştü. Zindandaki işkenceler, insan haklarına aykırı, akıl almaz uygulamalar, artık Türkiye sınırlarını çoktan aşmıştı, Avrupalara yansımıştı. Yani insan haklarıyla ilgilenen sivil toplum örgütleri, hatta devletler bile bunu dillendirmeye başlamışlardı.) Bunlardan biri de beş altı kişilik heyetti. Kawa duruşmasını gelip izlediler. Bunları görünce avukatların ilk sırasına oturdum ki, ilk sözü de ben alayım. O güne kadar sanığa söz vermeyen, avukatı hiçe sayan, hukuk dışı tasarruflarda bulunan mahkeme başkanı gitmiş de, başka biri gelmiş gibi sanığa söz veriyordu. "Herhangi bir talebi isteği olan var mı?" Sıkıyönetim boyunca bu sözü hiçbir hakimden duymamıştım. Israrla tutukluların konuşmalarını istiyordu. Tutukluların çoğu yetişkin, bilinçli insanlardı; kimse ağzını açmadı. Mahkeme başkanı bize dönüp, "arkadaşlar talebiniz var mı" dedi. "Var efendim" dedim.

"Sayın başkan dosyayla ilişkin hiçbir talebim yok. Yalnız uygulamalarınızla ilgili tutuklu sanıklara karşı uygulanan insani değerler açısından benim bazı tespitlerim var," dedim. Bildiklerimi sıraladım. Mahkeme başkanı konuşmam üzerine, "Senin hangi maksatla bu konuşmayı yaptığını çok iyi biliyorum," dedi. Ben de kalkıp dedim ki, "Sayın Başkan, bağımsız yargı organları dışında, hiçbir yerden bir beklentim yoktur. Ama siz nasıl düşünürseniz düşünün."

Konuştum fakat, havayı alabildiğine germiştim. Öylesine bir gerginlik vardı ki, zaten Esat Oktay Yıldırım sık sık gelir duruşmayı kontrol ederdi. Ağızlardan salya akıyordu. Kimsede ses yoktu. Sinek uça vızıltısı duyulurdu. Herkes nefesini tutmuştu. Sözümü bitirdikten sonra avukat arkadaşlara dedim ki, “Artık hiçbirinizin konuşmasına gerek yok, ya ‘bir diyeceğimiz yok’ deyin, veyahut ‘katlıyoruz’ deyin.” Avukatların arasında kimse konuşmadı gerçekten, “talebimiz yok” dediler. Hacı Akyol da, “Meslektaşımın talebine katılıyorum, başka bir sözüm yok,” dedi. Mahkeme duruşmaya ara verdi. Mahkeme heyetinin ve görevlilerin suratı asıktı. Ben ise hem tedirgindim, hem de huzurluydum. Huzurluydum çünkü, mesajlarım gelen heyete sağlıklı aktarılırsa Avrupa kamuoyunda dillendirileceğini düşünüyordum. Tedirgindim, çünkü beni içeri alabilirlerdi. Daha önce tahliye olan sanıklardan bazıları ziyaretime geldiklerinde şunu söylüyorlardı: “Abi sakın içeri düşmeseydin, biz bir küfür yiyorsak sen iki yiyorsun. Yeminle söylüyoruz, eğer oraya düşersen Esat Oktay Yıldırım seni sağ bırakmaz, kesinlikle!”

“Sonuç ne olursa olsun yapacağım. Ölümümle de sonuçlansa, kenara çekilmeyeceğim!” dedim.

Tahliye olan bir müvekkilim de şu anısını anlatmıştı: Cezaevinden salıverilmeden önce tutuklular sorgulanıyorlarmış. Esat Oktay soruyormuş “avukatın kim?” diye. Sıra benim müvekkilime gelince, “senin de ananı avradını s...m, onun da!” diye sövüyormuş. Bu yüzden de çok tedirgindim.

Mahkeme heyeti yerine oturdu, duruşma başladı, ara karar bağlandı, çekti gitti. Araya biraz zaman girdi. Avukat arkadaşlardan biri, gelip dedi ki, “sen ne yapıyorsun, kendine dikkat et! Şu duruşmada şu konuşmaları yapmışsın, senin hakkında tutuklama kararı çıkıyordu, biliyor musun? Falan hakim geldi bana anlattı. Tutuklama çıkıyordu, zor engelledim. Kendilerine demiştim, her gün birlikteyiz, bir saygısızlığı olmamış. Bu nedenle zor ikna ettim,” dedi. Kendisine, “Abi ben de tedirginliği yaşadım. Ama bir yerde huzurlu olmam gerektiği duygusu baskın çıktı. Yanlışıyla doğrusuyla bir amaç uğruna buraya gelinmiş. Bu amaca hizmet eden bu

insanların yetişmesinde benim, senin gibi milyonda bir de olsa katkımız olmuştur. Eğer tarih bugün bu görevi bana vermişse, ben onları savunacağım. Sonuç ne olursa olsun yapacağım. Ölümümle de sonuçlansa kenara çekilmeyeceğim!” dedim.

İşin enteresan tarafı, bu dava dosyası karara bağlanma aşamasındaydı. Bütün avukatlar gidip esasa ilişkin savunmalarını vermişlerdi mahkemeye. Ben duruşma başkanına dedim ki, “sayın başkan benim savunmam hem kapsamlıdır, hem de bugün benim başka dosyalarım var, onlara gitmek durumundayım. Arkadaşlar kendi savunmalarını versinler. Lütfen bana bir celse açın. İsterseniz sadece benim müvekkillerimi getirin.”

Ama dedim ki, “O gün karar verirsiniz hepsini getirin, değilse yalnızca benim müvekkillerimi getirtin.” “Olur,” dedi.

Diğer arkadaşlar savunmalarını yapmışlar, benim mazeretimi kabul ettiler ve bir celse açtılar, gittim, katıldım. Kapsamlı bir savunma verdim. Kesin kararı verdiler:

“1) Avukat Mustafa Özer’in yaptığı savunmada suç unsurlarına rastlanıldığından hakkında suç duyurusunda bulunulmasına; 2) Avukat Mustafa Özer’in yaptığı savunmaya, Avukat Hacı Ak-yol’un da katıldığını beyan etmesinden ötürü, onun hakkında da suç duyurusunda bulunulmasına (...)”

Bu suç duyurusundan anladım ki, mahkeme benden intikam almayı amaç edinmiş. Yani o Avrupa heyetinin geldiği gün yaptığım konuşmadan ötürü bu yola girdikleri anlaşılıyordu. Artık o stenograflar da yoktu. Daktilograflar vardı. Kâtipler bu görevi yerine getiriyordu. Gidip kâtime eleştirimi aktardım. Bu suç duyurusunun mantığını, nedenini anlattım. “Bu suç duyurusundan dolayı çok mutlu olacağımı” söyledim. “Çünkü hukuk skandalı olacağını” ekledim. O da hakime çıkıp sözlerimi aktarmış. Hakim duruşma tutanaklarını istemiş. Bu nedenle beni çağırttı. Gittim. Duruşma tutanaklarını isteyince, “Hayır!” dedim, “veremem.” “Ya,” dedi, “özür diliyoruz, böyle bir şey yapmışız.”

“Sayın Başkan, yani özür dilenecek bir şey değil, karar vermişsiniz, karardan dönülemez de, maddi bir hata diyorsanız, bir du-

ruşma açın, kararda maddi hata olmuştur, maddi hatanın düzeltilmesi yönünde bir karar alın, onu da zapta geçirin. Artık hukuk bunu kabul eder mi etmez mi, onu bilemem,” dedim.

Fakat onu da yapmadılar. Gidip kendi kararlarının üzerinde oynayıp kararlarını düzelttiler. Hakkımızdaki o suç duyurusundan vazgeçtiler. Böylesi yargılamalar oluyordu. Tabi gün gittikçe de o işkence ve insan hakları ihlalleri de artıyordu. Uygulananlar tutuklular için dayanılmaz boyutlara gelse de, düşündükleri yaşam tarzını dayatıyorlardı. Bu dayatmalardan biri olan tek tip elbise uygulaması nedeniyle tutuklular açlık grevine, ölüm oruçlarına başlamışlardı.

► Tek tip elbise uygulamaları ve ölüm oruçları ile ilgili gelişmeleri bizimle paylaşır mısınız?

Bununla ilgili ana dosyanın sanıklarından Hayri Durmuş, bir duruşmada bunları dile getirmişti. “Sayın Başkan!” dedi, “bazı şeyler söyleyeceğim” dedi. “Bu söyleyeceklerim hukukla, suçlu olup olmamamızla ilgili değil. Suçlu olabiliriz. Hakkımızda mahkumiyet kararı verebilirsiniz, ama insan oluşumuzdan kaynaklı bazı haklarımız vardır, bunlardan vazgeçilemez. Bunların kısıtlanmasına yönelik baskı ve uygulamalara karşı bizim tek savunma aracımız canımızdır. Canımızı ortaya koyacağız. Eğer cezaevindeki uygulamalar böyle giderse bundan sonra bilin ki, canımızı ortaya koyacağız. Bundan sonra yargılamalarınıza katılmayacağız, gelmeyeceğiz. Sizi yargılamalarınızla başa bırakıyoruz. Biz, ölüm orucuna yatacağız!”

Bu sözler cezaevinin bütün koşulları için bir mesaj oldu. Tarih de belirtmişti, şu anda hatırlamıyorum: “Şu tarihe kadar düzelme olmazsa ölüm orucuna başlayacağız” gibi.

Gerçekten de o belirtilen tarihte ölüm oruçları başlamıştı. Tutuklular, canlarını ölüme yatırmışlardı. Hem de üst düzeydeki kadrolar yapıyorlardı.

O sıralarda dörtler gecesi vardı. Eşref Anyık Viranşehirliydi, müvekkilimdi, çok dürüst bir tavır sergiliyordu. 17 Mayıs 1982 gecesi Ferhat Kutay, Necmi Öner, Mahmut Zengin arkadaşlarıyla birlikte

üzerlerine tiner döküp kendilerini yakmışlardı.

Dünya tarihinde böyle bir hareket var mı, yok mu bilmiyorum. “Geride kalanların üzerlerindeki baskıyı azaltmak için, kendi yaşamlarına son vermekle yapılan fedakârlık anlayışı”nı kastediyorum.

► Necmettin Büyükkaya da benzer bir tavır sergilemişti sanırım?

DDKD’nin bir duruşmasında Necmettin’de gelmişti. Ölüm oruçlarından ötürü durumları kötüydü. O duruşmada yapılan yargılama sonunda bazı tutuklular savunmalarını yaptılar. Necmettin de kalkıp bir konuşma yaptı: “İnsan cesetlerine basarak buraya geldik. Eğer önlem alınmazsa önümüzdeki celse beni de öldürecekler!” dedi. “Nerden biliyorsun?” diye sordu hakim. “Biliyorum, istihbarat aldım,” dedi. Ve gerçekten de Necmettin sonraki duruşmaya gelmemiştir. Onun ölümü Esat Oktay Yıldırım dönemi değildi. O gitmişti. Onu katledilmesi, Esat Oktay döneminde üsteğmen olan, Yüzbaşı Ali Osman Aydın sorumluluğunda olmuştu. Banyoya ya da hamam gibi bir yere götürüp orda kendisine işkence yapmışlar. Otopsi raporunda, 23 Ocak 1984 tarihinde “kafasını kalorifer peteğine vurarak intihar ettiği,” biçiminde iddia öne sürülmüştü.

Diyarbakır Cezaevi artık Türkiye sınırlarını aşmış, ünü dünyaya yayılmıştı. Dünyanın değişik yerlerinden heyetler geliyorlardı. Ama yetkili ve etkililerden hiçbiri o cezaevine ayak atmadı. Çünkü o yetkiyi kimse vermiyordu. 1984’lerden sonra ölüm oruçlarıyla artık içerden cesetler çıkmaya başlamıştı.

► O günlerde mahkemelerin gidişatı nasıldı, bir değişiklik hissediliyor muydu? Hatırladığınız ilginç olayları anlatır mısınız?

1984 yılıydı. Sabah duruşma salonuna gittim. Tutuklular yine o eski yöntemle zincirlenmişlerdi. Kimsenin kıpırdanmasının, sağa sola bakmasının imkânı yok. Hakim sormadan sanığın derdini mahkemeye anlatması yasaktı. Mübalağasız diyorum, her bir sanığın başında bir asker nöbet tutuyordu. Böylesi bir atmosferin içerisinde Rızgari dosyasının sanıkları getirilmişti. Yargılama saat

11'e kadar falan sürdü. Ondan sonra mahkeme bir ara verme gereği duydu. Sanıklar hangi duruşma salonunda duruşma yapılmıyorsa, boşsa hepsi oraya götürülüp bekletiliyordu. Boş salona götürdüklerinde tutuklu sanıkları öyle serbest bırakmıyorlardı. Tekrar birbirlerine zincirleniyorlar, askerde olduğu gibi, nizami şekilde oturuyorlardı. Yani askerlik yapanlar bilirler, eğitim alanında "rahat, hazır ol!" komutu çekilir, ondan sonra 'otur' denildiğinde askerler nizami bir şekilde otururlar ya, aynen öyle. Bir ayaklarını kalçalarının altına, öbürü ileri uzatılarak oturulurdu.

O gidilen salonda bir şeyler olmuş ki, sanıklardan birine yönelmişler. Yusuf Andiç'ti adı, şimdi mühendistir. Verilen ara süresi bitip sanıklar getirildiğinde duruşma başladı. Sanıklara doğru baktım. Göz gezdirdim. Yusuf'un yüzü gözü kan içinde olduğunu gördüm. Mahkeme başkanına döndüm, hiçbir şey olmamış gibi ilgisiz görünüp duruşmayı başlatınca, müdahale etmeye karar verdim. "Sayın Başkan," dedim, "ara vermeden önce hiçbir sanığın yüzü gözü kan içinde değildi. Ama şimdi bakınız, karşınızda işte, sormuyorsunuz, ne oldu da böyle oldu, diye. Burası mahkeme salonudur, sorulması gerekir."

"Bizim sorunumuz değil, yargının sorunu değil" diye yanıt verdi.

Böylesi bir ortamda hukuk sürecini işletenler bunlardı. O hukuksal kavramlar mı bizimle alay ediyordu, biz mi, anlamak zordu.

"E valla hakim beg ben puç oldum!"

Başka bir anı: PKK Siverek Urfa grubunun duruşması vardı. Savcı iddianameyi okur, hangi sanıkla ilgili isnatlar varsa, sanığa, "senin hakkında bu suçlamalar var, ne diyorsun?" diye sorardı. Bu davanın sanıklarından 'Cemoyi Kose' diye bilinen Cemil Tüysüz adında, babam yaşlarında bir sanık vardı. Avukat Mehmet Tüysüz'ün de babasıydı. Duruşma Başkanı, sıra ona geldiğinde, "Cemil Tüysüz, sen şu köye gidip tüfek satmışsın, şu adamı vurmuşsun, şunlardan gasp etmişsin, 125'ten hakkında dava açılmış. Ne diyorsun?" diye sordu.

Cemil Tüysüz bir süre susup kaldı, "E valla hakim beg ben puç oldum!" dedi. Şimdi bu "Puç oldum" sözü Türkçe olmadığı

için hakim sordu, “bu ne anlama geliyor?” diye. Herkes güldü tabi, bizler de gülüyorduk, sanıklar da. Bizden sordular. Her birimiz kendimize göre o söze bir anlam yükledik. Yani oradaki suçlamayı duyan sanık “dondum kaldım” demek istedi. Hayatta hiç yapmadığı olayları kendisine yüklenilmesine karşı bir tepkiydi, “Puç oldum” sözü. Bu açıklamanın ardından mahkeme heyeti üyeleri de başladılar gülmeye.

Çok istisnai bir durumdu; sıkıyönetim mahkemesi duruşma salonunda Kürtçe bilen asker bile ciddiyetini bozarak gülümsemişti. Öyle inanıyorum ki, ‘puç oldum’ sözü onun tahliyesini sağladı.

“Bu çocuk, o zindan sürecinin bir örneğiydi.”

Üzerinde çok düşülmesi gerektiğine inandığım bir anımı anlatmak istiyorum: Hasan Candan diye bir çocuk vardı. Ailesinin tek oğluydu. Annesi evlere temizlik hizmetine giderek o çocuğunu büyütmüştü. Netice itibarıyla TİKKO’dan içeri girmişti. Avukatlığını yapıyordum. Epey zaman içerde kaldıktan sonra, yani 2-3 yıl sonra tahliye oldu. O kadar ekonomik imkânsızlıklar içerisindeydi ki, çocuk çıktı dışarı öldü, ölecek. Tüberküloz olmuş, zaten içeride kalan tutukluların hemen hemen tümünde tüberküloz hastalığı vardı- zengin hastalığı olarak bilinir. Hasan Candan’ın annesi evlere temizliğe gidiyor, yoksulluk içerisinde bir hayatı sürdürüyordu. O emekle çocuğunu da kurtardı. Hasan biraz daha olgunlaşmıştı, kendine bir iş edinmişti. Boyacılık yapmaya başladı. Evlenmiş mi evlenmemiş mi, onu sormadım uzun zaman aradan sonra, bir gün Hasan yazıhaneye geldi. Tedirgindi. Sıkıntılıydı. “Hasan neyin var?” diye sordum.

“Abi” dedi, “valla beni rahat bırakmıyorlar!”

“Kim rahat bırakmıyor?”

“Abi istihbarat rahat bırakmıyor. Dün gelip beni aldılar. Dediler ki, ‘ya bize çalışırsın ya da seni de, anneni de öldürürüz!’ Beni arabayla dolaştırdılar, dolaştırdılar. Yarın öbür gün tekrar alacaklar beni.”

“Peki sen ne düşünüyorsun?” dedim.

“Abi ben gerçekten bir şey yaptığım yoktu. Bir şey yaptımsa da zaten cezaevine girerek bedelini de ödedim. Nerdeyse hayatımla

ödüyordum. Şu anda mütevazı bir yaşamım var. Boyacılık yapıyorum, ekmek paramı kazanıyorum. Şimdi böyle bir şeyi kesinlikle düşünmüyorum. Fakat ölümle tehdit ediyorlar beni.”

Çok kızdım ona. “Bir daha yanıma gelme!” dedim. “Yaşamınla ilgili, şunla ilgili, bunla ilgili, uğrama yanıma!”

“Hasan,” dedim, “biraz dirençli olman lazım. Direnmenin ne demek olduğunu içeride gördün, anlamışsındır. Onu benden çok iyi bilirsin. O zaman ben senin hayatını garanti altına alabilirim. Ama kararlı olacaksın. Anlaştık mı?” diye sordum. “Anlaştık,” dedi.

Bir dilekçe yazdım, Hasan’ı da aldım yanıma, Cumhuriyet Başsavcılığı’na gittim. Başsavcıya olayı anlattım. Hasan’ı çağırdım içeri, o da anlattı. Savcı dedi ki, “Mustafa Bey, bu sorunu niye bana getirdin ki, benimle ne ilgisi var?”

“Sayın Başsavcım,” dedim, “ben hukukçuyum, karşımda hukukçunun dışında hiç kimseyi muhatap kabul etmem. Ben size geliyorsam, emniyet müdürlüğü size bağlı değil mi? Dilekçeyi size bırakıyorum.” Baktım dilekçeyi de almak istemiyor. “Almazsanız” dedim, “ben bu konuyu Adalet Bakanı’na, Cumhurbaşkanı’na gönderirim. Yani oraya kadar götürürüm! Bu olayı kamuoyuna da yansıtırım!”

Kararlı olduğumu gören başsavcı emniyete telefon etti. Sonra dönüp bana dedi ki, “bu emniyette değil, olsa olsa jandarmadır.” Dedim ki, “bu tür soruların muhatabı ben değilim. Burası emniyet bölgesidir, jandarma nasıl müdahale eder. Sayın başsavcım dilekçemi size bırakacağım, bir alındı belgesini sekreterden alacağım. Bu çocuğun da kılına bir zarar gelirse, sizi sorumlu tutarım. Bunun hayatı tehlikededir, bu tehlikenin giderilmesi de sizin elinizdedir. Ben de sizi bundan haberdar ediyorum.”

Dilekçeyi verdim ama Hasan’ı alıp tehdit eden ekip tekrar alıp dağıtmışlar. Bu defa da alttan alta şikâyetini geri alması konusunda baskı yapmışlar. Hasan büroya geldi, yeni durumunu anlatıp ne yapması hususunu sorunca, “Hasan” dedim, “oradaki dilekçe senin hayat sigortandır. İstersen her geldiklerinde onlara şunu söyle: ‘Sizin beni her götürüşünüzde de, sizi gidip şikâyet edeceğim!’ de. Biraz kararlı olma-

lrsın. Baştan beri seninle bu konuda pazarlığı bunun için yaptım. Gerçekte kararlı bir duruş sergileyecek misin?” dediğimde “Abi biraz dsneyim,” deyip gitti.

Aradan birkaç gün geçti. Baktım ocukta kararsızlık var. “Abi çok zorluyorlardı beni, çok zorlanıyordum. Ben de gidip şikyetimi geri aldım.” çok kızdım ona. “Bir daha yanıma gelme!” dedim. “Yaşamınla ilgili, şunla ilgili bunla ilgili, uğrama yanıma!”

“Niye Abi?” dedi.

“Senin bu dilekçeyi geri alman bir defa hukukçu olarak beni zor duruma soktu. Yarın onun hesabını gelir benden sorarlar. ‘Sen bunu zorlamışsın’ derler. Sen zorlamamış olsaydın, kendisi gelip şikâyetini niye geri alsın ki? Yani o dilekçeyi sen almasaydın ben onun hesabını verirdim. Ama bu durumda ben zor duruma girdim. şimdi onlar haklı konuma düştüler, biz haksız konumdayız.”

Hasan gitti. Ondan sonra Hasan ne oldu, gerçekten haber alamadım. Bu ocuk, o zindan sürecinin bir örneğiydi.

Diyarbakır Cezaevi’nde her türlü işkence yöntemi uygulandı. Akıl almaz şeyler... Hasan Cemal’in ‘Kürtler’ kitabında Felat Cemiloğlu ile yaptığı görüşmede çok çarpıcı uygulamalar anlatılmıştı.

Ayrıca Serbesti Dergisi’nin 14. sayısında da o dönemi yaşayanlarla yapılan görüşmelere de genişçe yer verilmişti. Umarız bundan sonra insanlar böyle si uygulamalarla karşı karşıya kalmazlar.

► Tutuklu yakınlarıyla ilişkileriniz nasıldı, grşmeleriniz, paylaşımlarınız..?

Açlık grevlerinin başladığı günlerde tutuklu yakınları da cezaevi ci-varında gezip dolaşırlardı. Hangi gün kimin cenazesi ne zaman çıkacak belli değildi. Kötü haberlerin gelmesi an meselesiydi. Baroyla yakın ilişkiler kuruyorlardı. Kendi aralarında oluşturdukları örgütlenmeyle Ankara’ya gidecek heyetler oluşturuyorlardı. Emniyetin, jandarmanın coplarıyla karşılaşıyordu heyetteki tutuklu yakınları. Ama yılmadan mücadele ediyorlardı. Gerçekten yılmadılar.

Biz avukatlara düşen görevler de vardı. Onların davalarını takip etmek, savcılıkla görüşme taleplerini yerine getirmek, mahkemeyele

ilgili beklentilerine yanıt verebilmek istiyorduk. Hem tutuklularla hem cezaevi dışındaki tutuklu yakınlarıyla görüşüyorduk. Dışarıda bazen tutuklu yakınlarıyla birlikte gecemiz gündüzümüz olmazdı. Açlık grevlerinin bitmesi için gece yarısı beni, Fethi beyi, Cemşit Bey'i cezaevine çağırırlardı, gidip arabulucu olarak görevimizi yapardık. Ölüm orucunu, açlık grevini sonlandırmak için çabalardık. Artık onlarla bütünleşmiştik. Yani onlarla nefes alıp veriyor olmuştuk. Müteaddit defa Fethi Bey'le beraber Ankara'ya gittik. Bir taraftan müvekkillerimizle bütünleşmiş konumumuz vardı, bir taraftan devletin bakışı vardı. Bu kadar ilgileniyor olmamız onları rahatsız ediyordu.

O dönemde muhatabımız cezaevi müdürüydü. Esat Oktay'ı kimse muhatap olarak kabul etmiyordu.

Burada bir anımı kısaca anlatayım. Bir gün askerlik görevindeyken aldığım hava değişimi nedeniyle askeri hastaneye gitmiştim. Doktorun kapısından içeri girecektim ki Esat Oktay ile karşı karşıya gelmiştim. Bana baktı, baktı hiç sesini çıkarmadan çekip gitti. Bizi muhatap almıyordu. Selam dahi verseydim almayacaktı. Esat Oktay kelimenin tam anlamıyla psikolojik bir vaka olduğunu dışarıdan bakan herkes anlardı. O yüzden ölüm oruçlarında sorunun çözümü için cezaevi müdürü ile görüşmeler yapılırdı.

Mesela kendi adıma söyleyeyim: Bir gün -şu anda genel kurmay askeri mahkemesinde duruşma hakimliği yapmakta, eski bir oramiralin yargılanmasında görevli - Turgay Çağlar buradayken henüz üsteğmendiydi. Muşluydu. Avukatlık stajını Şerafettin Kaya'nın yanında yapıyordu. Daha sonra savcı olarak atandı. Askere gidince de gerekli başvuruyu yapıp orada kaldı.

O dönemde sıkıyönetim idarecilerince her avukatın bir örgütle organik ilişkisi olabileceği düşünülüyordu. Bir gün Turgay Çağlar'ın odasına gittim, -müvekkillerimin durumuna itiraz dilekçeleri vermek için sık sık giderdim - bana dedi ki, "Sen Rızgari ve Ala Rızgari'nin avukatlığını yapıyorsun." Dondum kaldım, "Puç oldum!" yani. "Nerden çıkarıyorsun bunu?" dedim. "Bakın eğer hakkımda buna ilişkin bir ihbar da bulunursan ve beni bir gün gözaltına alırlarsa, ben de senin için derim ki, 'bu da Rızgari ve Ala Rızgari'nin savcısıdır derim!'"

Bunu deyince yumuşadı. “Ya bunu, bu şekilde söylersen anamı bel-lerler!” “Bak “ dedim, “Sen onların savcısısın, senin ananı belleyenler benimkini çok daha rahat... Onun için akıllı ol!”

► **Avukat Şerafettin Kaya’nın oluşturduğu büro o dönemin önemli bir mekânıydı, orayla ilgili gözlemlerinizi, anlatacakla-rınız var mı?**

12 Eylül ile birlikte burada Şerafettin Kaya tarafından bir avu-katlık bürosu oluşturuldu. Çok kısa zamanda darmadağınık ettiler. Şerafettin Kaya’yı içeri aldılar. Erdiñ Uzunoğlu içeri alındı. Hü-seyin Yıldırım daha sonradan geldi, kısa bir görev yaptı. Şerafet-tin Kaya’dan sonra bir anlamda Hüseyin Yıldırım geldi. Çok yetenekli bir ceza avukatıydı. Mahkemelere göz açtırmıyordu. Sa-nıkların lehine olabilecek şeyleri görmezlikten gelmelerine kesinlikle meydan vermiyordu. Bunu tabi hem buradaki kolordu, hem Esat Oktay Yıldırım, hem de mahkemeler görüyorlardı. Gerçek manada bir senaryoyla Hüseyin Yıldırım’ı da içeri aldılar.

Senaryoda, sözde “Savcı Hüseyin” kod adıyla Hilvan’a gitmiş, orada örgüt lehine çalışmalar yapmış, ne bileyim işte böyle bir düz-mece ifadeler... İşte bu savcı Hüseyin de, Hüseyin Yıldırım ola-rak dosyalanmış. Kendisini içeri aldıklarında Esat Oktay Yıldırım’ın bizlere iyi gözle bakmadığı, tavır aldığı bir dönemdi.

Gözültünden cezaevine gönderildikten sonra bir grup arkadaşla noter kanalıyla Hüseyin’e vekâlet gönderdik. Noter geri geldi, dedi ki, “Hüseyin Yıldırım size vekâlet vermiyor!” Arkadaşlarla oturup konuştuk; moralimiz bozuk, bu haber bizde soğuk düş etkisi yap-mıştı. “Hüseyin Yıldırım neden bize vekâlet vermesin ki?” diye soruyorduk birbirimize. Kendisiyle her gün ceza davalarını bir-likte takip ediyorduk. Yani onun bize vekâlet vermemesini gerek-tirir hiçbir neden yoktu. Tabi biz bunu kabul edemiyorduk. Arkadaşlarla birlikte noteri de yanımıza alarak cezaevine gittik. Görevliler dediler ki, “size vekâlet vermiyor.” Biz de dedik ki, “kendisini getirin yüz yüze, bize desin ki size vekâlet vermiyorum veya el yazısıyla bir not göndersin” dedik. Görevliler gittiler, epey

zaman geçti, geldiklerinde ellerinde bir not vardı, göndermişti. Gönderdiği not ta aynen şunlar yazılıydı: “Ben kardeşimden başka kimseye vekâlet vermiyorum.”

Kardeşi de Veli Yıldırım’dı. O da avukattı. Hatırlarsınız, SHP’de bir dönem milletvekilliği yapmıştı. Hüseyin Yıldırım dışarıdayken daha çok PKK dava dosyalarına girerdi. Hüseyin Yıldırım, 7-8 ay içeride kaldı. Meslektaşları olarak kendisine isnat edilen suçların doğru olmadığını iyi biliyorduk. Hüseyin ilk duruşmaya geldiğinde, savunmasını yapınca ona inanmakla bizi haklı çıkarmıştı: “Hayatımda Hilvan’ı görmemişim. Diyarbakır’ın ötesini, Siverek’e bile gitmemişim. Biliyorum, bu bana yöneltilen suçların bir kelimesi, bir harfiyle bile ilgim, alakam yoktur. Bu yönde kendimi aklayabilmem için elimde malzeme de yoktur. Çünkü, gitmemişim ben oraya,” demişti savunmasında.

Ve 7-8 ay fiziki baskı görmüştü, ama kimseye anlatmıyordu. Cezaevine ilk gittiğinde Esat Oktay’ın kendisini, “Ya benim istediğim şekilde biri olursun, ya da buradan sağ çıkamazsın!” diye sık sık tehdit ettiğini söylemişti. O da şunu söylemişti ona: kendini de yorma beni de... ben PKK ile üstlendiğim dava dosyaları dışında bir ilişkim olmadı. Bana bu senaryoyu Hilvan’da Süleymanlar aşireti ileri gelenleriyle birlikte hazırlayıp getirdiniz. Hayatımda gidip görmemişim. Şu anda desen ki Diyarbakır’ın 10 kilometre ötesinde ne var, bilmem. Çünkü gitmemişim, bilmiyorum!”

Hüseyin yoğun baskı ve işkence görmüştü; çıktığında ağzında diş kalmamıştı. Daha önce de yoktu, ama tümüyle gitmişti. Hüseyin giderken iyi bir intiba bırakmadı ardında. O PKK davalarındaki tutukluların yakınlarına giderek onlardan davaları takip edeceğine dair vaatlerde bulunarak karşılığında biraz para toplamış, sonra da çekip yurtdışına gitmişti. Bu belki de ekonomik sıkıntıdan kaynaklanan bir durumdu, suçlamıyorum. Ama yöntem böyle olmamalıydı.

O zaman gelip bize söylediler, “müdahale edin” diye. Avukatlık yapıyor, diyor ki, “Ben davalarına gireceğim.” O insanlar da güveniyorlarsa ben, “Hüseyin sen niye bu adamlardan para alıyorsun?” diye sorma hakkım da yok. Kısa zaman sonra yurtdışına gitti. Orda

uzunca bir dönem PKK'nin Avrupa sözcülüğünü yaptı. Daha sonra onlara ters düştü, kendisine yönelim oldu, yaralandı. Örgütün hedefiydi. Bir ara duyduk ki, Hollanda hükümetinden koruma istemiş. Kendisine koruma verilmiş. Sürekli yer değiştiriyormuş. Şu anda akıbeti nedir derseniz, "Bilmiyorum," derim.

Demek istediğim hepsini etkisiz hale getirdiler. Şerafettin'i etkisiz hale getirdiler. Ondan sonra Erdinç (Uzunoglu) 50-60 gün gözetim altında tutuldu, sonra serbest bırakıldı. Hakkında 168/2'den dava açıldı.

Mahmut Bilgili vardı, büroda çalışan. Kayseri-Sarız'dandı, Kürt'tü. Onu aldılar içeri, sonra ceza verdiler.

Yani o 5-6 kişilik büroyu darmadağın edince, herkes biraz geri çekildi. Hedefte 3-5 kişi kaldık. Artık 84'ün ortalarındayız. Dava dosyaları karara bağlanma aşamasında. 'Sıkıyönetim askeri mahkemeleri ortadan kalkacak' sözü dolaşıyor.

Bu büronun dağılmasından sonra, mümkün olduğunca avukatlar savunmaları birlikte vermeye başladık. Bir savunma hazırlamıştık. TKP'de yargılananlarla ilgili. Aslında onun altyapısını, mutfagını ben hazırlamıştım. Erdinç almıştı onu, çok ufak değişikliklerle olduğu gibi bizim savunmalarımız olarak dilekçeyi hazırlamıştı. 5 arkadaşla isim açmıştı: Bendim, Hasip Kaplan'dı, Erdinç'ti, Süleyman Demirkapı'ydı, Hacı Akyol'du. Bu arkadaşlarla birlikte imzalamıştık. Sabah duruşma başladı. Benim de yukarıdaki küçük salonda yapılan duruşmada küçük, münferit dosyalarım vardı. Erdinç'e dedim ki, "siz gidin okuyun, ben de öğlene doğru size yetişirim." Ben gittim kendi duruşmalarıma, öğlene kadar. Alt kattan arkadaşlar geliyordu, suratları asıktı. "Ya ne oldu?" Erdinç, "Hakim elimizden savunmayı aldı, okuyacağım sakıncası yoksa, size geri vereceğim" dedi. "Hukukta böyle bir şey olamaz, nasıl verirsiniz?" dedim. "Ben okurum, içinde suç unsuru varsa gereğini yaparsınız." O savunma dilekçesini alan da Ülkü Coşkun'du ve o dönem beşli heyetin askeri hakimiydi. Fakat dünya görüşü, tam bir kafatasçı bir zihniyettedi.

Neyse, dosyayı geri almışlar. Öğleden sonra okunup okunmayacağına karar verecekmış. O dilekçede ismim açılmış, fakat im-

zalama fırsatım olmamıştı. Öğleden sonra gittik, “savunma dilekçenizi buyurun okuyun” dediler. “Sizin mahkemenizin böyle bir davranışta bulunma hakkı yoktur. Biz okumadan arkadaşlarımdan savunma metnini almanız hukuken kabul edilebilir bir durum değil. Böyle bir yetkinizin olduğunu da sanmıyorum. İçeriğini beğenmiyor olabilirsiniz. Savunma sınırlarını aşan bir içeriği varsa, hukuken gereği neyse onu yaparsınız. Vurgulama bu. Sıkıyönetim askeri mahkemeleri olağanüstü mahkemelerdir, ama böyle bir yetkisi de yoktur!” dedim.

“Şimdi seni tutuklayayım mı?”

Sonunda, “Buyurun,” dediler. Onun tartışmasını da yaptık, okuduk, sonlandırdık. Ondan sonra da var olan beşimiz hakkında da bir ibare var: Cezaevindeki olaylar, mahkemelerdeki sanıkların maruz kaldıkları uygulamalar ve mahkemelerin bunlara ilgisiz kalmaları, işkenceye yeşil ışık yakmıyor mu? Böyle bir tespitim vardı. Bu tespit, işte mahkemenin hükmü şahsiyetine hakaret olarak kabul ettiler ve beşimiz hakkında suç duyurusunda bulundular. Suç duyurusunda bulunmalarından dolayı tedirgin olmamak mümkün değil. Duruşmayı hakim yönetiyordu. Asıl başkan yoktu. Duruşmayı yöneten hakim okuldan devre arkadaşım, demokrat ve hukukçuluğuna saygı duyduğum biriydi. Hakim dedi ki, “bu savunmanızın altında isminiz var, ama imzanız yok” Bana kaş göz hareketi yaparak savunmayı imzalamamam imasında bulunuyordu. Ben de söz alarak, “sayın başkan, evet imzam yok, gelip huzurunuzda imzalayacağım, o görüşleri de aynı şekilde arkadaşlarımla paylaşıyorum,” dedim.

Bana nasıl da ters bakıyor, ağız burun ediyor. Nedeni de okuldayken arkadaşlık. Biraz namusluydu, dürüst biriydi. Sanırım kendini deşifre etmek istemediğinden böyle davranıyordu. Zaman zaman odasına bir çay içmeye gittiğimde ise, sesini çok alçaltıp, “bir şey yapamıyoruz. Bizim yaptığımız aslında hakimlik değil, ama bir şey olur diye korkuyoruz!” dedi. “Bundan sonra ne olur ki size? İşkenceye göz yumuyorsunuz, cezaevindeki baskılara ilgi-

siz kalıyorsunuz; ne yaparlar ki size?” Yine alçak sesle, “yahu sus, sus” dedi. Ama ben gidip imzaladım o savunmayı.

Daha sonra ifademizi almaya çağıldılar. “Mahkemeye hakaret etmek gibi bir kastım yoktur. Biliyorsunuz ki, her gün buradayım. Kesinlikle ne şahsınıza ne de mahkemeye karşı... Ama nesnel olguları kendi açımızdan formüle etmişiz, bunu mahkemeye savunma olarak sunduk. Savunma sınırlarını aşan bir şey de değil. Gerçeğe aykırı bir şey de söylememişiz.” İfadelerimiz alındıktan sonra tutuklama talebiyle bizi hakime sevk ettiler. Hakim çağırdı, gittik, üst katta bekliyoruz. Hakim, “senin hakkında böyle bir ifade var, ne diyorsun?” dedi. “Savcıya verdiğim ifadeyi tekrar etmek istiyorum” dedim. Bana karşı içerlenmiş olacak ki, “sen zaten hep böyle yapıyorsun! Bizim davamızda da böyle yaptın.” Dedim ki, “hakim bey sesinizi lütfen yükseltmeyin, hukukçuyuz biz. Bakarsınız, eğer savunma sınırlarını aşan bir şey varsa gereğini yaparsınız!”

“Şimdi seni tutuklayayım mı?” dedi.

Bir yandan da manevi baskı kuruluyor üzerimizde, “ne bağıryorsun, tutuklarsan tutukla!” diyesim geliyordu. Aslında karakter yapıma da uygun düşen buydu. Fakat tahliye olan arkadaşların ifadelerini hatırladıkça, Esat Oktay Yıldırım gözümün önüne geliyordu; sanki köprünün öte tarafın da durmuş, beni bekliyor cehennem zebanisi.

“Hakim Bey, takdir sizindir, ama savunmanın bütünlüğü içerisinde değerlendirin, netice itibarıyla tahkikat açılmaması gerekir” dedim. Kovuşturmanın açılmamasına karar verilmesi gerektirir savcı tarafından. Zaman zaman mahkemede elektriklenmenin olması da yargı süreci içerisinde çok doğal şeylerdir.

Netice itibarıyla tutuklamadılar. Ama dava açtılar. Savcı itiraz etti, bu itiraza rağmen tutuklamadılar. Böyle bir şey olsaydı, belki bugün ben de 20 senedir yurtdışında mülteci yaşıyor olacaktım.

Hakkımızda dava açılmıştı; halkın tabiriyle, Hasip Kaplan tabi, ne savcılığa ifade vermeye geldi, ne de hakime. Bekliyor, eğer bizi içeri atarlarsa kendisi uçacaktı, bir şey olmazsa gelip ifade verecekti. Daha sonra onun ifadesi talimatla alındı.

Arkadaşlardan Süleyman Demirkapı, “Ben okumadan imzalamışım,” dedi; onu bizden ayırdılar ve beraat etti. Savcı Kadir İspir, bir sene cezaı az bulmuştu. Hakkımızda 159’dan da ceza verilmesini istiyordu. Biz de temyiz ettik. Askeri Yargıtay hakkımızda yaptığı değerlendirme neticesinde, “savunma, kendi sınırları içersinde kalmıştır. Bu nedenden ötürü, verilen mahkumiyet kararı yasaya uygun değildir, haklarında beraat kararı verilmesi gerekir,” diye bir Yargıtay kararı geldi, bu karara uydular. Ve o dava da böyle neticelendi.

► **Tahliye olan müvekkillerinizle karşılaştığınızda ne hissederdiniz, aranızdaki diyaloglarınız nasıl başlar, ilişkiniz nasıl sürerdi, anılarınızı paylaşır mısınız?**

1984 dönemine ilişkin bir anımı anlatmak istiyorum: Rızgari davasından yargılanan Muhlis Erdem hukuk fakültesinden okul arkadaşımdı. Muşlıydu. Şimdi İsveç’te yaşıyor. Avukatlığını üstlenmiştim. Bu arkadaşın üzerinde ciddi isnatlar vardı. Isnat edilen suçlar bayağı ciddiydi, ağırdı. Bu yüzden onun tahliyesini talep etmemiştim. Yargılamanın bir oturumunda 20’ye yakın tahliye kararı çıktı, bunların arasında Muhlis’in ismi de vardı.

Neyse, o tahliyesinden 10-15 gün sonra serbest bırakıldı. Bu gecikmenin nedenini daha önce izah etmiştim. Tahliye olan tutuklu hemen bırakılmıyordu, 10 gün, 15 gün, 20 gün... Esat Oktay’ın yöntemi ve keyfi olarak tutuyordu Cezaevi’nde. Hatta bu sorunla ilgili yetkili ve etkili mercilere başvuru yapıyorduk: “Bu bir suçtur; siz tutuklu bir sanığı tahliye ettiğiniz andan itibaren usulen eksiklerin yerine getirilmesinden sonra onu cezaevi içinde tutuyor olmanız bir suçtur. Orda tahliye olan şahsın kalp krizi geçirdiğini düşünün, kafasını bir yere vurduğunu, intihar ettiğini düşünün, sorumluluk altındasınız!” Bu gerekçelerimize rağmen, Esat Oktay belirli bir dönem o sistemi uyguluyordu.

Muhlis de bu uygulamadan nasibini alanlardan biriydi. Serbest bırakıldığı gün eve davet ettim, misafirimiz oldu. Hanım yer yatağını sermiş. Odaya gelip, “Ya Abi, Allah’ını seversen, bu bembeyaz, tertemiz yatağı sermeyin bana, yazıktır!” dedi.”Ulan Muhlis”

dedim, “serserilik yapma! Sen ne demek istiyorsun, olur mu öyle?”

“Abi”, dedi, “bilmiyorsun sen, üstümüz başımız hep bit dolu!” Biz böyle konuşurken o sırada birkaç tane bit düştü yatağın üzerine.

Muhsin gülüyordu. “Ne oldu?” dedim. “Mustafa Abi biliyor musun, bizim en büyük eğlencemiz bunlardı?” dedi. “Neydi?” diye sordum. “Abi kimin biti varsa yarıştıırıyorduk. Kimin biti daha önce hedefe ulaşırsa o kazanıyordu?”

Tabi o gece uyuduk, sabahleyin kahvaltıda kendisine şunu söyledim: “Muhlis ne yaparsan yap kendini at dışarı. Yani senin gıyabi tutuklaman bu celse çıkacak. Bak duruşman 5 gün sonradır. Bu 5 gün içerisinde ne yaparsan yap, kendini yurtdışına at, tutuklanma kararın çıkacak!”

Gerçekten de duruşma günü geldi. “Sehven tahliye edildiği, bu nedenden ötürü Türk Ceza Yasasının 104. Maddesi’ne göre Muhlis Erdem’in gıyaben tutuklanmasına...” kararı çıkarıldı.

► O dönemde ahlaki tutumlarıyla ve aldıkları kararlarıyla hukukçu kimliğini koruyabilen hakim veya savcı var mıydı?

O dönemde hakimiyile savcısıyla hepsi olumsuz değildi. İçlerinde gerçek manada hakim olan, yani insan olarak, insan haklarını düşünen objektif hukuku uygulamak isteyen gerçekten yürekli hakimler de vardı. Mesela onlardan biri de, Ertop Bey’di. Duruşma başkanı Ertop Bey, ağır cezadan da tanırdım kendisini.

KUK dosyasının ilk yargılamasıydı, sanırım 56 kişinin tahliye kararı verildi. Sanık sayısı ise 300 civarındaydı. O gün 56 tahliyeyi verdiği için onu hemen görevden aldılar. Orduvinde brifing verildiğinde kendisine sormuşlar, “ne yapıyorsunuz, nasıl olur da bu kararları alırsınız?” diye. Ertop Bey de, “ben hukukçuyum, vicdanımın sesine ve hukuk nosyonuma dayanarak aldım bu kararı. Beğenmiyorsanız alırsınız beni buradan!” Ve o gün Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi’nden aldılar. Sonradan kanserden vefat ettiğini duydum, saygıyla andığım biridir.

Ertop Bey, bazen gelip anlatırdı: “Bugün bize brifing verildi” derdi. Anlatığına göre brifingin içeriği de bilinen resmi söylemlerdi. Hakim ve savcıları sanıklar karşısında siyasi duruş sergile-

melerini emreden ideolojik sözler: “Sanıklar vatan hainidir, bunlar mutlaka cezalandırılmalıdır. Bunlara acımamak gerekir!” biçiminde ya da “sanıkların durumlarına ve anlatımlarına kapılıp duygusal tavır içerisinde girmek gerekir” gibi sözlerdi.

“Durdurun bu vahşeti!”

Mahkemede sanıklar davalar karara bağlandıkça verilen cezalar karşısında sloganlar atıyorlardı. Mahkemenin ve cezaevi idaresinin atılan bu sloganlara tahammülleri yoktu. Her slogan atışıyla coplar inip kalkıyordu. Yani insanlığın kabul edemeyeceği bir yöntemdi. PKK’nin ana dosyasında karar veriliyordu; 35 kişiye idam kararı verilmişti. Yani 59’uncu madde uygulanmış, müebbede çevrilmemişti. Sanıklar slogan atınca, askerler hemen yöneldiler. Hedef gözetmeksizin copluyorlardı. Ve o anda şu sözü bağırdığımı hatırlıyorum: “durdurun bu vahşeti!”

Bu saldırı ve bu yönelim mahkeme heyeti salondan ayrıldıktan sonra olmuyor, yargı heyetinin gözleri önünde oluyordu.

Yani her şey mahkeme heyetinden sorulurken, orada askerlerin tutuklara coplu saldırılarla yönelmeleri bu dünyada ender rastlanır bir durumdu..

O bağırımdan sonra salondan nasıl çıkıp gitmişim hatırlamıyorum. O haleti ruhiyemin nasıl olduğunu halen de tam olarak yorumlamıyorum. Tabi, 1980-84 yılları arasında gerçekten çok yıprandım. Olup bitenlerin çoğu gözlerden uzaktı, sadece duyuyorduk. Cezaevinden gelen o insanların durumlarını gördüğümüz zaman gerçekten uyuyamıyordum. Hele bu tür durumların acemisiysen, bu daha da kötü. O günlerde sağlık durumum gittikçe bozuluyordu. Bazen gece yarıları kalkıp başımı duvarlara vurduğumu hatırlıyorum. Halk tabiriyle derler ya, “neredeyse keçileri kaçırıyordum,” aynen öyle. O manzaralardan, o uygulamalardan etkilenmemek mümkün değildi.

“Sayın avukat, biz burada Mardin’i yargılamıyoruz!”

O dönemde ortam öyle bir gergindi ki, cezaevine gittiğimiz her gün, mutlaka trajik olaylarla karşı karşıya kalıyorduk. Sürekli gerginlik ve te-

dirginlik. Bir yandan işkence gören insanların sesleri, öte yandan ihanet ediyormuşuz gibi biz avukatlara yönelik bakışlar...

Öte yandan hukuk da işlemiyordu. Yargı faşizmin etkisi altındaydı. Böyle bir ortamda çalışıyorduk.

Kurtuluş dosyası vardı, o dosyada Mardin'den gelen, ekonomik durumu biraz iyi olan ailelerin çocukları vardı. Onlar da hep Mardin'den avukat getirmişlerdi.

Yani o Kurtuluş davasında diyebilirim ki, duruşma günü geldiğinde Mardin'de avukat kalmazdı. O zaman da avukat sayısı çok azdı zaten. Hepsi buraya, duruşmaya geliyordu.

Bunlar arasında avukat İsmail Mungan her duruşmada gelirdi. Boğazı delinmişti, herhalde boğaz kanseriydi.

Herkes kalkıp klasik üslup ve tarzda mahkemeye hitap ederlerdi, “Muhterem hakimler, muhterem iddia makamı, muhterem mahkeme heyeti,” gibi sözlerle methiyeler düzerlerdi. Sanıkların kimlik tespitleri yapıldı, iddianame okundu vs. Avukatlara söz verildi. Avukatlar da müvekkillerinin tahliyesine ilişkin veya hukuki durumlarına ilişkin izahatlarda bulunuyorlardı.

Kurtuluş'tan yargılanan sanıklar hakkında yıkıcı, bölücü falan deyip 146'dan ya da 168'den dava açılmıştı. İsmail Mungan savunma yapmak için kalktı, dedi ki, “Mardin, Atatürk'ün önderliğinde verilen kurtuluş mücadelesinde kahramanlıklar yapmış, şunu yapmış, bunu yapmış...” diye anlatımıyla mahkemeyi meydan muharebesine dönüşecekti ki, duruşma başkanı Mehmet Ustaoglu, -İslamcı düşüncesiyle bilinen biriydi. Yani adam anti-Kemalist'ti!- İsmail'i dinledikten sonra dedi ki, “Sayın avukat, biz burada Mardin'i yargılamıyoruz! Şimdi sanıkları yargılıyoruz. Tamam, Mardin yapmış zamanında. Ne yani, Mardin bir daha mı kurtarılacak! Müvekkillerin ile ilgili bir şey söylüyor musun?” dedi.

İsmail Mungan sustu. Salonunda sanıklar dahil herkesi bir gülme tutmuştu.

► Duruşmalarda tutuklular cezaevindeki vahşeti mahkeme heyetine aktarıyorlar mıydı?

Her dava dosyasından bildiğim şahıslar var; kendilerini feda

ederlerdi, geleceklerini riske sokarlardı. Mesela Kurtuluş davasından yargılanan ve benim de müvekkilim olan Doktor Adnan Güllüoğlu vardı. Her duruşmaya gelişinde cezaevinde olup bitenleri dile getirirdi.

Kawa dosyasından Mahmut Şahin vardı. Her duruşmada olayları olduğu gibi aktardıktan sonra: “Ben bunları söylüyorum ama bir dahaki duruşmaya gelmemin garantisi yoktur!” derdi.

DDKD dosyasından Necmettin Büyükkaya’yı, İsmail Mütevellizade’yi söyleyebilirim.

PKK dosyalarında ise daha organize geliyorlardı. Herkes ne diyeceğini daha önceden biliyor gibiydi. Belki de aynı koşu altında olmalarından kaynaklıydı, ondan veya belki de birbirleriyle mesajlaşıyorlardı.

Duruşmada anlatılanlardan biz de etkileniyorduk. Onlar gibi birebir yaşamıyorduk, ama anlatılanlarla biz de yaşıyor gibi hissediyorduk.

Cezaevinde görüşmeye gittiğimizde, gelen müvekkillerimiz asla anlatamazlardı karşılaştıkları baskıları. Bunu ancak duruşmaya geldiklerinde anlatabilirlerdi. Bu da sonraki yıllarda olabilmisti. Zaten onlara kalem kâğıt verilmemesinin nedeni de buydu: Geleceğe belge bırakılmasın!

► Askeri mahkemelerden DGM'lere geçiş sürecini değerlendirir misiniz?

1980-84 süreci böyle geçti. 1984'ten sonra artık Türkiye Cumhuriyeti'nin böyle yönetilemeyeceği yavaş yavaş görülüyordu. 12 Eylül faşizmiyle götürülemeyeceğini, yavaş yavaş oluşturulan kurumları terk etme ya da yok etme yoluna gidiliyordu.

Örneğin 1984 Nisanında sıkıyönetim askeri mahkemelerine son verildi. Bu, süren yargılamalardan vazgeçilme anlamını taşımıyordu. Derdest olan dosyalar sürdürüldü. Ondan sonra 3713 sayılı (DGM) Devlet Güvenlik Mahkemeleri Yasası çıkarıldı.

Yani halen gözaltında olup da dosyası açılmamış, mesela gözaltından gelip savcılarının elinde bulunan dosyalar iddianameler hazırlığı başlamamışsa, onlar hemen olduğu gibi DGM'lere devredildi. Mevcut görülen dosyaları da, özellikle o ana dava dosyalarını sonuçlanıncaya kadar aynı durumda devam ettiler.

Devlet Güvenlik Mahkemesi'yle Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi arasındaki en belirgin fark şuydu: Sanık adedi 200'ü aşan dosyalarda beşli heyetler, az olanlara üçlü heyetler bakıyordu. Burada böyle bir ayırım yoktu; üçlü heyetler. Gerçi sanık sayısı hiçbir zaman o sayıya çıkmadı. Belirgin bir fark da, sivil de olsa sıkıyönetim askeri mahkemesinde hep asker sıfatıyla görev yaptılar. DGM'de mahkeme heyeti biri asker ikisi de sivil yargıçtan oluşuyordu.

Mahkemeler bağımsız falan değiller. Mesela savcılar taraftır; askeri savcılar iki defa taraftır! Bir tarafta komutana bağlılık, öbür tarafta savcılık görevinin gerekleridir. Hiyerarşik yapı içerisinde komutanın emirleri doğrultusunda hareket ederler.

O nedenle Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi'ni Türkiye'nin kabul etmesinden sonra AİHM'ne gönderilen dosyalarda ısrarla yargılamanın bağımsız mahkemelerde yapıldığına ilişkin tezlerin mahkeme tarafından kabul görmesinin en büyük faktörü, yani AİHS'nin 6/1. Maddesi'nin ihlali bu anlamdadır. Askerin bulunmasındandır. Ve, Türkiye belli bir süre sonra bu asker üyeleri çekmek zorunda kaldılar. Yani bu hukuk açısından hem iç dinamikler hem de dış dinamikler tarafından zorlanmıştı.

► **Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi yerini DGM'ye bırakmasına paralel, 12 Eylül kurumları yavaş yavaş geri çekiliyor, göreceli de olsa siyasette yeni koşullar başlıyordu. Bu koşullarda siyaset yapma olanakları var mıydı, süreç nasıl işliyordu?**

12 Eylül'ün giydirdiği elbiselerle ortaya çıkan siyasal yapılanmalar vardı: Anavatan Partisi, Halkçı Parti, Milliyetçi Demokrasi Partisi.

Artık 12 Eylül'ün diktasıyla Türkiye'yi daha fazla yönetemeyeceği ortaya çıkınca legal siyasi alanda kazan kaynamaya başlatılmıştı. Kürtlerde henüz kimliğiyle kendini ifade edecek legal kurumlar yoktu. O dönemlerde 12 Eylül yönetiminden icazetli Halkçı Parti vardı. Bir de SODEP (Sosyal Demokrasi Partisi) vardı. Seçimden sonra Halkçı Parti'yle SODEP'in birleşmesi gündeme geldi. Bu birleşme sonrası o zamanın bütün Kürt siyasal yapılanmaları legal siyasal yapmanın gerekliliği üzerinde duruyorlardı.

SODEP’in Diyarbakır İl Başkanı Talat İnanç, Halkçı Parti’nin ise Mehmet Kahraman’dı. O birleşme sonrası (SHP) Sosyal Demokrat Halkçı Parti meydana geldi. Bir dönem ben de SHP il yönetiminde görev aldım. SHP içerisinde görev almakla legal alanında Kürt sorununa ne kadar çözüm getirilebileceğine ilişkin hiç kimsenin belirgin bir düşüncesi yoktu. Yani Kürtlükle alakası olmayan bir siyasetti. Amaç, parlamenter siyasetin olanaklarından faydalanmaktı.

Birleşmenin ilk il başkanlığını Mehmet Kahraman yaptı. Daha sonra il başkanlığı kongre ile belirlenecekti. İl kongresi için Yıldız Sineması’nda toplanmıştık. O dönemde ben Mehmet Kahraman’la birlikteydim. Hacı Akyol, Hüseyin Tayfun, Talat İnanç ise Turgut Atalay’la birlikte hareket ediyorlardı. Hatta çok iyi hatırlıyorum. Bizim grup mahalle- köy delegasyonunun çoğunluğunu almasına rağmen, Mehmet Kahraman’ın kanadı merkez ilçe kongresindeki delegasyon seçiminde kaybettiler.

İl kongresinde, karşı tarafın önerisiyle divan başkanlığına seçildim. Oy sayımında üst kurul delegesi seçiminde üç arkadaşımız eşit oy almıştı. Yöntem üzerine tartışmalar yapıldı. Bu üç kişi arasında kura çekilmesi kararı alındı. O dönem siyasette Atalay’ların etkisi vardı. Belediye başkanı Turgut Atalay, milletvekili olarak da Fuat Atalay vardı. Karşı taraf, Liceli olmanın avantajını kullanıyordu. Biraz da Talat İnanç’ın pratikliğinden ötürü önde görünüyorlardı. Onlarla mücadelemiz de sonuç vermedi, en azından benim açımdan böyleydi.

Ben kurayı çektim. Hüseyin Tayfun çıktı kuradan. Turgut Atalay itiraz etti. Bana gelip bir şeyler söyledi. Kendisine, “sayın Atalay lütfen oturunuz yerinize, divan bu şekilde kararını vermiştir. Varsa bir itirazınız, gidip itiraz eder düzeltirsiniz” dedim. “Hayır, ben burada düzeltereğim!” dedi. “Gel düzelt bakayım, nasıl düzeltiyorsun!” diye karşılık verdim.

Netice itibarıyla bu böyle kapandı. Biz de iki üç yıl siyaset yaptık. Mehmet Kahraman’ın ekibinde yurtsever insan çok azdı. Öbür tarafta ise daha çok önceki dönemlerde çeşitli fraksiyonlarda si-

yaset yapan şahsiyetler vardı. Mehmet Kahraman’a dedim ki, “Her ne kadar senin yanında siyaset yapıyorsam da, senin için yapmadığımı bilesin. Yarın milletvekili adaylığı geldiğinde senden daha çok talep edebilirim. “

► Peki milletvekilliği talebiniz oldu mu?

O dönemde birebir çalışmalar yapıyordum. Partinin yaklaşık 17 bin üyesi vardı, görüşmelerde bulunuyordum. İlçelerde arkadaşlıklar kurmuştum.

1986 genel seçimleriydi galiba. Merkez yoklaması yapılıyor, milletvekili adayları tespit ediliyordu. Aday olmayı düşünenler Ankara’ya akın ederek sıralamaya girmek için uğraş içerisindeydiler. Diyarbakır SHP’den aşağı yukarı 25 kişi başvuru yapmıştı. Her şey bireysel olunca hesap kitap yapmak zorundaydım. Bunlar arasında 10-12 kişi en az benim kadar merkezle ilişkisi bulunuyordu. Yani gitmişsin sıralamada ilk üçe girememişsin, neye yarar ki, seçilemezdin. Diyarbakır’da olmayacağı ortadaydı. Bir de seçim bölgesi vardı. Bu da durumu güçleştiriyordu. Kontenjan vardı, en fazla 2 milletvekili çıkarabilirdi.

O zaman karar vermeliydim. Diyarbakır mı Urfa mı? Urfa’dan benim kadar genel merkezle ilişkisi olan kimse yoktu. Oradan liste başı olma şansım alabildiğine fazlaydı. Başvurumu yaptım. Ve, düşündüğüm oldu: Urfa ikinci bölgeden liste başı oldum. Artık çalışmalara başladık. Kırsal alana gidiyorduk, şehir merkezinde mahallelerde insanlarla görüşmeler yapıyorduk.

Anayasa Mahkemesi merkezi sistemle milletvekillerinin belirleme yasasını iptal edip ihtiyari bir hale getirdi. Böyle bir durum ortaya çıkınca SHP tüm Türkiye’de önseçimle milletvekillerini belirleme yöntemini benimsedi ve uygulamaya geçti.

Bu defa durum benim aleyhimeydi. Çünkü Urfa’da SHP delegelerinden hiçbirini tanıımıyordum. Onuruma yediremediğim için bir daha Diyarbakır’a dönmeyi de etik bulmadım ve Urfa’da kaldım. Oradaki arkadaşlarımla görüşerek çalışmalar içerisine girdim.

Yapılan ön seçimle 12-13 oy fazla alarak tekrar liste başı oldum. Adaylığım tescil edildi.

Burjuva siyaset çok zordur. Yani milletvekili adayları ya para sahibi, ya toprak sahibidir, ya ağa, ya şeyh olmalıdır. Bunların hiç-biri bende yoktu. Tek sermayem devrimci kişiliğimdi. Hiçbir yerde eğilme temayülü göstermemiştim. İşte bunu onlara karşı güçlü bir silah olarak kullanmak gerekiyordu. Fakat yetersiz kalıyordum. İkinci sıradaki aday memleketi Viranşehir’de aleyhime çalışıyordu. Üçüncü sıradaki aday Siverek’ten o da ANAP lehine çalışıyordu.

O zaman parti genel sekreteri Fikri Sağlar’dı. Durumu kendisine anlattım. En kötüsü görüştüğüm kişi -rahmetle andığım- avukat Mehmet Tüysüz’dü. Kendisi Siverek’te okuldan arkadaşım. Durumumu anlattım. Liste başından aday olduğumu gelip yardım etmesini istedim. Bana dedi ki, “Aydın’da ağır cezada bir dosyam var, iki-üç gün sonra döneceğim ve bir ay boyunca emrindeyim.” Aradan günler geçti, Mehmet ortalarda yok.

DSP yeni kurulmuş, Urfa’da ise esamesi yok. Ben gittim o kısa dönem çalışması içerisinde Hilvan’daki DSP’nin kepengini kapattım. Siverek’te, Viranşehir’de, Ceylanpınar’da, hepsini kapattım. Yöneticiler “gerekirse istifa da ederiz” dediler ve kapattılar.

Mehmet Tüysüz, Kalender Aşireti’ndendir. Siverek’te güçlü bir aşirettir. Gidip Ecevit’le görüşmüş, il başkanlığı kendisine verilince dönüp çalışmaya başlamıştı. Geçmiş dönemde Bucaklara karşı bir duruş sergileyen, CHP geleneğinden gelen, ilişkisini SHP ile sürdüren bir aşiretti Kalenderliler. Hatta CHP’de milletvekili olan Turan Tüysüz, Mehmet’in yeğenidir.

Onlar da DSP’ye gittiler. Böylece 3-5 dostumun katkısı dışında yardımı olan kimse yoktu. Bir tarafta Bucaklar, öbür tarafta da Halit Gürpınar vardı. (Babası Eyüp Gürpınar Şeyh Said ile birlikte idam edilmişti.)

Öbür tarafta da devrimci kişiliğinden başka hiçbir gücü olmayan ben vardım. Bütün bunlara rağmen - o zaman % 10 bölge barajı da vardı- Türkiye barajını aştık ama bölge barajını aşamayınca kaybettik. O zaman bazı gerçeklerle yüz yüze geldim: Sistem partilerinde maddi ve manevi bir gücün olmadan siyasetin yapılamayacağını ve milletvekili olunmayacağını anladım.

Mehmet Tüysüz yıllarca DDKD içerisinde politika yapmış olmasına rağmen, belli bir aşiretsel yapıyı kırabilmiş değildi. Kendileri olmadan hiçbir kişiye omuz vermezlerdi. Kendi içlerinde biri olması halinde hangi parti olması önemli değildi. Türkiye’de merkez sağ olsun merkez sol olsun bu güçler egemendirler. Musluk başında hep onlar bulunurlar.

Bu sıralar seçimlerde Akçakale’de oylar topluca satılığa çıkarılmıştı. Bana da öneri gelmişti. Mesela, “60 milyon verirsene sana getiririz,” dediler. Kendilerine o zaman şunları söyledim: “Birincisi, benim param yok; ikincisi param olsa da vermem çünkü ahlak anlayışına aykırıdır. Bunu yaparsam benim diğerlerinden bir farkım kalmazdı. Sonuçta da Akçakale’de bize gelen 1300 oy’du ANAP’a giden 12 bin oy.”

Yani çalışmalarımız çok verimli geçmişti, ama istediğimiz sonucu alamamıştık.

► Legal siyasetin halka yansıması nasıldı ya da halk nasıl karşılıyordu?

O dönemde bazen mitingler, yürüyüşler olurdu. Bir etkinlik olduğunda da güvenlik güçlerinin saldırısı olurdu. Gözaltına alınan gençler hakkında tahkikat yapıldı falan. Bir gün milletvekilleri heyeti gelmişti, birlikte toplantıydık. Diyarbakır’da yaşanan olayların değerlendirmesini yapıyorduk. Gençliğin sorunlarını, olayları ve sonuçlarını tartışıyorduk.

İktidar milletvekilleriymi, bize diyorlardı ki, “burada her şeyi apaçık konuşabilirsiniz. Size namus şeref sözü veriyoruz, adınız açıklanmayacak.”

O sırada sade bir vatandaş söze girdi: “Beyim,” dedi, “eskiden biz köydeyken askerlerin baskınlarında bizi dayaktan geçirdikleri zaman başımıza ceketimizi geçirirdik ki, başımız kırılmasın, fazla etkilenmesin. Şimdi artık yetişkin bir oğlum var ve bunu kabul etmiyor. Yani bir onbaşı gelip bize dayak attığında başımıza ceketimizi çektiğimizde oğlum, ‘bu namussuzluktur!’ deyip kabul etmiyor. ‘Bu yapılanların haksızlık olduğunu’ söylüyor. Biz de hak-

sız olduğunu biliyorduk, ama namussuzluğu kabul edip başımıza çekmiştik ceketimizi... Haksızlık yaptığınız sürece bu olaylar git-tikçe artacak!” dedi. Herkes susmuştu.

► **O sıralar İHD Diyarbakır Şubesi kuruluş çalışmaları baş-lamış mıydı? İHD kuruluş sürecinde bulundunuz mu?**

İnsan Hakları Derneği kurucuları arasında bulunmadım. Bunun nedenlerini şimdi çok iyi hatırlamıyorum. Bir ara kuruldu-ğunu duydum. 1988 yılıydı sanırım, kurucular arasında yakından tanıdığım Mahmut Ortakaya ve Nihat Bulut gibi doktor arkadaş-larla birlikte bazı arkadaşlar öncülüğünde kurulmuştu.

Kuruluştan sonraki ilk kongresinde yönetime seçildim. Mehmet Vural’dı, Fethi Gümüş’tü, bir bayan arkadaş ta vardı. Silahlı çatışma-lar yoğunlaşmıştı. Artık merkezi güçlerle çatışmalar oluyordu. Bu arada kontra faaliyetler de başlamıştı. Yani faili meçhuller, yargısız infazlar, kitlesel şiddet uygulamaları görülüyordu. Gölbaşı’nda yapı-lan hazırlıklardan, eğitimlerden bahsediliyordu. Polisiye tedbirlerle bu işin önünün alınamayacağı düşünülmekteydi.

O sıralar ilk kontra terörünün uygulandığı yer Dereköy’dü. Orada köylüleri, ‘örgüt üyesidir’ diye çapraz ateş altına alarak öl-dürmüşlerdi. Biz de İHD heyeti olarak oraya gitmiştik. Yani 3-5 ki-lometrelik araba yolundan sonra geri kalan yolu yürüyerek gitmiştik. Karşımızda 90 derecelik dimdik duran Cudi Dağı’nın yamacında bir köydü. Gittiğimizde karşımızda manzara gerçekten korkunçtu: 4 köylü öldürülmüştü, köylülerin çoğu köyden kaç-mıştı. Gittiğimizde köyde 3-4 köylü kalmıştı, onlara misafir olduk. Köylüler anlatırken biz de rapor tutuyorduk. Hazırladığımız ra-poru İHD Genel Merkez’ine ve basına gönderiyorduk. İHD’nin bu çalışma yöntemi halen de öyle sanıyorum.

İHD’nin seçim yöntemi ilginçti. Önce 7 kişilik yönetim seçili-yor, sonra da yöneticiler arasında görevlendirme seçimi yapılıyor ve başkan orada belirleniyordu.

O zaman Mehmet Vural kurucu başkandı, ayrıca kongrede de yö-netime seçilmişti. Ben Fethi Gümüş’e önerdim, dedim ki, “Mehmet

zaten başkanlık yapmış, aslında bu hukukçu birinin işidir, sen başkan ol, eğer sen ‘olurum’ dersen desteklerim, olmayacaksan ben olmak istiyorum.” Bir türlü ikna edemedim. Kendisi de olmadı, bana da onay vermedi, dolayısıyla Mehmet Vural’ın başkanlığında devam ettik.

Olaylar başını almış gidiyordu. Cizre’de çok sık çatışmalar yaşanıyordu. Ve pimi çekilmiş bomba gibi bekliyordu iki taraf da. Böylesi bir ortamda İHD Genel başkanı Nevzat Helvacı Diyarbakır’a gelmişti. Bir heyet oluşturup Cizre’ye gitmiştik. O zaman belediye başkanı da Haşim Haşimi’ydi. Heyet olarak belediye başkanını ziyarete gittik. Cizre’nin etkili, yetkili kişileri, ‘sorun nasıl çözülebilir’ diye orada bulunuyorlardı. Karşılıklı konuşmalar, tartışmalar sürüyordu.

Görebildiğim kadarıyla başkan Haşimi, iki arada bir derede kalmış gibiydi. Sorumlulukları var, görevi vardı. Bir taraftan PKK’nin gücü vardı.

Nevzat Helvacı bir ara söze girerek dedi ki, “Bu kepenk kapatma eylemi amacına ulaşmıştır, artık bu kepenk kapatma eylemi kalsın!” deyince ben gidip kolundan tutup kenara çektim: “Sayın başkan,” dedim, “biz buraya kepenkleri açmak için gelmedik. Hak ihlalleri var mı, yok mu, insanlara baskı var mı, yok mu tespiti için geldik.”

Belediye başkanı da baskı altındaydı, “PKK yanlısı” diye. Yani bu kepenkleri kim kapatmışsa onlar açtırırdı. Bizim yapacağımız halkla ve yetkilerle görüşmek ve sorunun tespiti ve mümkünse çözümüne katkı sunmaktı. Kendisine baktım ve neyi kastettiğini anlayıp anlamadığını sordum. “Anladım” dedi. Ondan sonra da çekip Diyarbakır’a geldik.

► **Vedat Aydın’ın İHD kongresinde yaptığı Kürtçe konuşması sırasında siz de gözaltına alınmıştınız. O olayla ilgili gelişmeleri anlatır mısınız?**

İHD’nin toplum içinde henüz yeni tanındığı, sokaktaki vatandaşın günlük yaşamına girmeye başladığı bir süreçti. Gerçekten İHD toplumumuzda duyulur oldu. Her başvurudan sonra olayın yaşandığı yere gidip araştırma ve incelememizi yapıyorduk, raporumuzu hazırlıyorduk ve genel merkeze gönderiyorduk.

Birçok şehirden temsilcilik talebi gelmesine rağmen, altyapısı

olmadığı için verilmiyordu. Diyarbakır dışında İHD şubesi yoktu. O zaman Cizre, Derik gibi yerlerden temsilcilik talebi geliyordu. Şu an öyle spesifik bir olay hatırlamıyorum. Zaten raporlara yansımıştı. Şubeye üye olmak isteyen herkes üye yapılıyordu.

İki yıllık yöneticilikten sonra Kızılay Salonu'nda kongre yapıldı. Bize danışmadan, görüşümüz alınmadan yönetimimiz de değiştirilmişti.

Neyse, genel merkez kongre delegesi olarak Ankara'dayız. Karayolları Salonu'nda yapılıyordu kongre. İHD Başkanı Nevzat Helvacı'ydı. Divan başkanlığını da Halit Çelenk yapıyordu.

İHD ile ilgili çok yoğun tartışmalar konuşmalar yapılıyordu. Herkes değişik öneriler getiriyordu. Olaylara bakışlar değerlendiriliyordu. Bunlar kongrenin olağan seyri içerisinde devam ediyordu. Dışarıda çok soğuk bir hava vardı. Kongrenin tansiyonu ise bayağı yüksekti. Konuşma sırası Vedat Aydın'ındı. Kürsüye gider gitmez, Kürtçe yapacağını söyleyerek başladı konuşmasına. Herkes pür dikkat ona bakıyordu.

Denizlerin avukatlığını yapan o meşhur avukat Halit Çelenk'in uyarılarına rağmen Vedat Aydın konuşmasını Kürtçe yapacağını söyledi. Kürtçe'yi bilmeyenler tarafından nasıl anlaşılabileceği tartışılıyordu. O zaman da İstanbul delegasyonundan avukat Ahmet Zeki Okçuoğlu kürsüye çıktı ve Türkçe'ye tercüme edeceğini söyledi.

O anda atmosfer gerginleşti. Bir tarafta hükümet komiserleri, bir yandan divan başkanı müdahale ediyordu. Ben de divan başkanına yönelik bağırarak, "başkan niye korkuyorsunuz, bunu biz yapıyorsak, bedelini de biz ödeyeceğiz!" dedim.

Bir ara baktım ki, divan başkanı Halit Çelenk divanı terk edip gitti. O gidince divanda oturan öbür üye Hediye Felekoğlu, mikrofonu eline alıp divanı yürüttü.

"Donacağım nerdeyse, ya beni buradan alın sıcak bir yere götürün ya da battaniye verin" dedim.

Herkes ne olup bitiyor diye şaşkınlık içerisindeydi. HEP Milletvekillerinden Ahmet Türk ve diğerleri önde oturuyorlardı; güvenliğini sağlamak için Vedat'ı yanlarına oturmasını sağladılar. O

sırada polisler geldi, ön sıraya gidip milletvekillerine Vedat'ı alacaklarını söylediler. Tartışma başlayınca, polisler kendisinin ifadesinin emniyet müdürünün odasında tutulacağını, orada ifadesinin alınacağına dair 'namus sözü' dahi veriyorlardı. Böyle bir güvence üzerine 'tamam' denildi ve alıp gittiler.

Kısa bir zaman geçmişti ki, polisler gelip Zeki'yi de aldılar. Artık kongrenin bitmesine az bir zaman kalmıştı. Diyarbakır eski milletvekili İskân Azizoğlu ile birlikte dışarı çıktık. O esnada etrafımız sarıldı. Beni de gözüne alacaklarını söylediklerinde, İskender Bey karşı çıktı. Kendini tanıttı, ama 'alacağız' deyip beni de aldılar. Ben anlamıştım, divan başkanına tepki göstermemden dolayı aldıklarını.

Emniyet müdürlüğüne götürüldük. Polis arabasının içindeyken başımızı eğmek zorundaydık. Emniyet odasına gidince Vedat'ı orada gördüm.

Neyse, oradan alıp bodrum katına indirildim. Hem bulunduğum yerin soğukluğundan, hem de yaşadığım gerginlikten dolayı titriyordum. Baktım olacak gibi değil kapıyı çaldım, memur geldi. "Donacağım nerdeyse, ya beni buradan alın sıcak bir yere götürün ya da battaniye verin" dedim. Görevli memur bir kapıyı açtı, içerde ne varsa almamı söyledi. Orada bulunan kapısı açık hücrelerde ne kadar battaniye varsa getirip üzerime örttüm, öylece uyuştum. Uyandığımda ısınmıştım, öyle bir rahatlamıştım ki...

Zeki'nin sesini tanıyordum: "Vedat!" dedi, "Mıstoyu da getir mişler mi?" Öyle yerlerde böyle tanıdık bir ses duymak moraldir. Zeki'yi bitişigimdeki hücreye bıraktılar. Fakat Vedat'ı öyle bir hücreye atmışlar ki, ayaklarını dahi uzatamıyormuş.

İlk gün milletvekilleri sormuşlardı ne ihtiyacımızın olduğunu. Ben kendi payıma üşüdüğümü, iki kazak göndermelerini, başka bir şey istemediğimi söyledim. Bunun üzerine her birimize birer gömlek birer kazak ve yiyecek göndermişlerdi. İki gün böyle yemek gönderildi. Yemeklerimiz hücre dışında, koridorda bir sehpanın üzerine koyup ayaküstü yiyorduk. Yemekten sonra hücremize götürülüyorduk.

Vedat o sırada Kürtçe, "Ez nan naxwim!" dedi. O öyle ekmek yemeyeceğini söyleyince, benle Zeki etlerimizden bir bölümünü

kendisine verdik, aç kalmasın diye. Biz de ekmekle karnımızı doyuruyorduk. Bir süre sonra görevliye söyleyince Vedat'ın hücresinin değişip yakınımıza aldılar.

Gözaltı süresi 3 günün geçmiş, dışarıdan gelen yemek de kesilmişti. İdarenin verdiği ekmek de küflü, kuru, yanında peynir var safi tuz! “Bundan sonra böyle getirecekseniz ben yemiyorum” dedim. Böyle itiraz edince, beni alıp oturdukları bir odaya götürdüler. İmzalamam için önüme bir kâğıt bıraktılar. Gözbağımı kaldırıp baktım ki, “devletin verdiği yemeği almıyorum” yazılı. “Ben imzalamam,” dedim. “İyi şeyler getirin yiyeyim,” dedim. Dördüncü ya da beşinci gündü, Vedat'ı çağırdılar. İkisi de benden deneyimliydi. Zeki dedi ki, “Bunu sorguya götürdüler, biraz sonra beni ya da seni çağırırlar.”

Öyle de oldu. Zeki'yi çağırdılar, ardından beni. Hemen belirteyim ki, bize fiske dahi vurmadılar. Sorgum yapılırken beni boşuna götürdüklerini anladım. Güya “milletvekilllerine küfür etmişim. Siz kim oluyorsunuz” falan diyorlardı. Onlara, “böyle bir şey yok, doğrusunu söyleyebilirim” dedim. “Orada Kürtçe konuşma yapıldı, konuşmayı yapan arkadaşımıdır, tercümesini yapan da... Ben sadece orada divan başkanlığını terk eden şahsa, “sana herhangi bir zararı yok. Onlar yapıyorsa bedelini de öderler,” diye bağırmışım, niye terk ediyor diye. Salonda, “Bedelini biz öderiz,” demiştim emniyette tekilleştirdim, “onlar öder” dedim.

“Ben bunu söyledim, alıcılarınız varsa getirin çözün,” dedim.

Polis yetkilisi, “Ya seninle biraz konuşalım istiyorum” dedi. “Gözbağımı çözerseniz konuşuruz tabi,” dedim. Açmadılar, “Böyle daha iyi” dedi. Soru sordu, cevap verdim. Ona özetle şunu dedim, “memur bey ben Kürt Sorunu'nda şu anda yönetime muhalefet ediyorum. Dünyaya sol gözle bakıyorum. Gelişen olaylara da...” Bu minvalde yarım saatlik bir konuşma oldu, sonra geri götürdüler.

Bazen tahrik edici bazı şeyler de yapılıyordu. Mesela bir keresinde biri gelip mazgalı açtı, “gel lan” dedi, nerelisin?” Ben de ona, “Senin bana lan demeye hakkın var mı?” dedim. “Niye kızılıyorsun” falan. “Lan demenin manasını biliyor musun?” dedim. “Nerelisin” diye so-

runca, “Diyarbakırlıyım” deyince, hemen, “ben Diyarbakır’da görev yapmışım” dedi. “Sen A.A’yı tanıyor musun?” dedi. “Tanımıyorum” dedim. “Nasıl tanımazsın, adam doktor ya?” “Nerden tanıyayım, bir sürü doktor var”. Gerçekten de o zaman duyuyordum, böyle birini. İnsanlar işkencelerden geçirilip Dağkapı Sağlık Ocağı’na götürüldüğünde, adı geçen şahıs da verdiği ‘işkence izine rastlanmadı’ raporlarıyla ve ilişkileriyle anılıyordu.

Vedat, “anadilimde ifademi alırsanız ifademi veririm” diye ısrar ediyordu.

Öte yandan Zeki’yi de bir başkası tahrik ediyordu. Zeki iri yarı, atletik biridir. Olaylara anında refleksle cevap verir. O sıra polislin biri kendisine ana, avrat sövünce Zeki’de, “Ben de seninkini” diye cevap vermişti. Ben durumun farkında olduğum için Zeki’ye, “Sen bunlara cevap verirsen arkadaşım değilsin!” diye bağırıyordum. Adam tahrik ediyordu.

Sonuçta 9 gün orada kaldık. 6 gün boyunca yemeklerini de yemedik. Vedat bize göre daha rahattı, yatıp uyuyabiliyordu. Biz ikimiz rahat değildik.

Neyse, 9’uncu gün bizi Ankara DGM Savcılığı’na çıkardılar. Oraya gelen arkadaşlar sağ olsunlar, “Ne istiyorsunuz?” diye sordular. Yemek istedik. O zaman HEP Diyarbakır İl Başkanımız. Sonuç itibarıyla, ben serbest bırakıldım, Vedat’la Zeki tutuklanıp cezaevine gönderildi. Onlarla birlikte cezaevine kadar gittim.

Yargılanıyorduk. Bir kış günüydü. Ben tutuksuz yargılanıyordum. Başta Vedat, sonra Zeki ve yanında ben duruyorduk. Kimlik tespitinde Vedat Kürtçe konuşunca ve tercüman isteyince Zeki’ye geçtiler. Benim kimlik tespitine geçtiler. Sıra savunmaya geldi. Vedat yine Kürtçe konuşarak: “Kurdi xeber didim” dedi. Hakim kendisine sordu, “Sen Türkçe bilmiyor musun?” Vedat, bu kez Türkçe olarak, “Nasıl bilmem, ben fakülte bitirmiş biriyim!” diye cevaplayınca hakim, savcı, salonda bulunan herkes gülmeye başladı.

Vedat, “Anadilimde ifademi alırsanız ifademi veririm” diye ısrar ediyordu. Hal böyle olunca onun ifadesi alınmadı. Zeki’nin ifadesi

alındı. Bu arada yaklaşık 30-40 avukat arkadaş duruşmaya katılmıştı. Usule ilişkin itirazda bulundular. Fakat o itirazlar mahkeme tarafından reddediliyordu. Zeki de bu duruma itiraz etti. Vedat'ın ifadesi alınmadan kendisinin ifadesinin alınmasına karşı çıktı.

Avukatlar duruşmanın usulüne ilişkin itirazları kabul edilmeyince duruşma salonunu terk edip gittiler. Biz yalnız salonda kaldık.

Mahkeme başkanı benden sordu: “Sayın başkan bu dosya Vedat Aydın dosyasıdır. Bu nedenle kamu davası açıldı. Siz onu konuşturmadınız. Onun tercümanlığını yapan kişi var, ne dedi, ne demedi konusunda hiçbir değer yargısına varamadınız. Vedat Aydın'ın ifadesi alınmadan benim ifadem alınmasına karşı çıkıyorum ve ifademi vermiyorum,” dedim.

Netice itibarıyla 25 yıldır avukatlık yapıyorum. Mahkemede tensiple birlikte gelen sanıkların ifadeleri alınmadan, haklarında tahliye kararları, beraat kararlarının verildiğini ilk defa görüyordum. Tutuklu iki arkadaşım hakkında tahliye kararı ve hepimiz hakkında beraat kararı verildi.

► HEP'in kurulma sürecinde yer alıştınız sanırım; Diyarbakır il başkanlığı da yaptınız, o süreci kısaca anlatır mısınız?

Paris Konferansına katılan 7 Kürt milletvekili SHP'den ihraç edilince, ipler kopma noktasına gelmiş, yeni bir parti kurulma sürecine girilmişti. Ankara'da yaklaşık 2000 kişilik bir çalışma kurultayı parti kurma çalışmalarına başladı. Bu çalışmalar sonucunda ‘tabii başkan’ tanımlaması tüzükte yer aldı. Tabii Genel Başkan Gürkan'dı.

Kurultaydaki manzarada tabii başkan Aydın Güven Gürkan görünüyordu. Çünkü Kürtlerden başka kimse yoktu. Konuşmasından sonra, “ben artık parti organlarında bulunmayacağım,” dedi. O zaman Abdullah Baştürk niye falan diye sordu. “Kürtlerden başka kimse yok burada” demişti. Fehmi Işıklar, “İşçiler falan var, Zonguldak'tan gelmişler.”

O yine, umutsuz, “halktan kimse yok” diye cevaplamıştı. Abdullah Baştürk, “Gelmiyorlarsa gelmiyorlar, ne yapalım. Sermayemiz bu! Sana nerden getirelim?” diyerek tepki göstermişti. Ne yaptılarsa artık Gürkan'ı ikna edemediler.

O zaman Abdullah Baştürk üzerinde duruldu. O da kabul etmeyince, Fehmi Işıklar genel başkan oldu.

O gün ben, Ahmet Türk, Mehmet Kahraman, Tarık Ziya Ekinci, Ümit Fırat birlikte Şerafettin Elçi'ye çalışmalarına katılması için davet etmeye gitmiştik. Kendisini bulup konuştuk. Bize aktardığı şeydu: “Madem bu yapılan çalışmalardan bir tabii genel başkanlık doğmuş, genel başkan Gürkan olacaksa, partide ikinci adam olursam, genel sekreterlik verilirse gelirim.”

Tarık Ziya Ekinci, yumuşak bir üslupla, büyük bir gayretle ve anlayışla durumu izah etti: “Eğer sen çalışırsan bu toplum seni bir yerlere getirir. Kaldı ki, senin bir ismin de var bu toplum içerisinde” dedi.

Biz beş kişi ne yaptıysak ikna edemedik. Muvaffak olamadık ve geri döndük. Netice itibarıyla HEP, (Halkın Emek Partisi) kuruldu.

O zaman grup kurmak için 20 milletvekiline ihtiyaç vardı, 18 de kaldı. Ve grup kurulamadı. Birkaç milletvekili Sosyalist Birlik Partisi'ni kurmuşlardı. Bu arkadaşlar neden böyle bir girişime başvurdıklarını anlayabilmiş değilim.

Ondan sonra genel merkez taşra teşkilatlarını kurmaya başlamıştı. Diyarbakır il örgütünü bana verdiler. Bütün siyasal yapılarda görev almış arkadaşlar bulunuyordu. Çok talep vardı. Her siyasi yapı gibi PKK de bu yapıda etkin olmak istiyordu.

Refik Karakoç ve Fethi Gümüş ile birlikte çalışmaları yürütüyoruz. Parti içerisindeki en ağırlıklı kesim Fethi'nin başkanlığını talep ediyordu. Fethi'ye, “Gel bu işi sen götür,” dedim. Kendisi, “Ben bu işi götüremem” dedi. Ama “Başkanlığı üstlenirsen her türlü desteği de sunarım,” dedim. “Hayır, yapamam,” deyince HEP Diyarbakır il teşkilatının kurulması çalışmasında bulundum ve başkanlığını üstlendim. Nihayet partiyi kurduk. Gerçekten de çok olumluydu. O zaman Türkiyelileşme düşüncesinin zemini vardı. İçimizde Türkiye'nin birçok bölgesinden milletvekili vardı. Birlikten yana mesajlar veriliyordu. Mesela milletvekillerinin İstanbul'dan Ankara'ya yürüyüşü vardı ki, çok anlamlıydı.

Bir süre sonra Parti Kürtleşme sürecine girmeye başlamıştı. Seçimler yaklaşıyordu. 10 aylık il başkanlığından sonra kurultaya gidiyorduk.

Bir kesim artık bütün kurumlarda ağırlıklarının olması çalışması vardı. Daha önce parti çalışmalarına sıcak bakmayan Vedat Aydın'la Hatip Dicle, kurultay arifesinde partiye üye olmak istediklerini söylediler. Hayretimi gizleyemedim. Kaydedilmesini istedim. Kurultaya 10-15 gün kalmıştı ki, Vedat'ın adı konuşulmaya başlandı.

Kurultaydan birkaç gün önce Ahmet Türk gelmişti. Benim için ısrar etmiş, ama kabul edilmemişti. Netice itibarıyla ben de çekildim.

► **Körfez savaşı esnasında Kürt göçü yaşandı. Bu sıralarda hep il başkanısınız sanırım. Karşılaştığınız sorunları anlatır mısınız?**

Körfez Savaşı esnasında çok ciddi göç hareketi başlamıştı. O dönem bu duruma ilgi çekmek için MHP ve DSP dışındaki bütün partileri ve sendikaları içine alan bir miting çalışmasına başladık. Bu gerçekten de rağbet gördü. Kabul edildi.

Mitingde yapılan konuşmalar Kürtlere karşı uygulanan katliamlar, yerinden yurdundan göç ettirmeler dile getirildi. Ben o mitingde ne söylediğimi çok iyi hatırlıyorum: “Halepçe’ye kimyasal bomba atıldı. Yaşlı-genç demeden 5000 Kürt öldürüldü. Dünya kamuoyunda değil ama Sovyetler başta olmak üzere sosyalist kamuoyundan bu yapılanların kınanmasını bekliyorduk. Oysa hiçbirinden ses çıkmadı. Ses çıkarmamak onaylama anlamındaydı. Bu yüzden onları kınıyordum. Ayrıca, masum Kürt halkına karşı silah kullanan Saddam’ın cumhuriyet muhafızları yanında yer alan Filistin gerillaları da silah sıkıyordu. Onları da lanetliyordum.”

Göç eden Kürtlere yardım çalışması o dönemde yaptığımız en güzel çalışmaydı. Eski belediye binası temizlenip bu çalışmaya tahsis edilmişti. Araç gereçten akla gelebilecek her şeye kadar Diyarbakır halkı seferber olmuştu. Her zaman olduğu gibi, o günlerde de tarihi görevini yapmıştı. Sadece Diyarbakır halkından toplanan yardım, 52 kamyonu.

Böyle bir organizasyonda hamal gibi çalıştık. Orada il başkanı demeden, sendika başkanı şu, bu demeden herkes gelip malzeme sırtlayıp taşıyordu. Oraya bağış yapılan malzemelerin yerleştiril-

mesi, kamyonlara taşınması çalışmalarına bizzat katılmışım. Yani çok onurlu bir görevdi.

► **O dönem size karşı tehditler oldu, örneğin otomobilinizin havaya uçurulması olayını yaşadınız, anlatır mısınız?**

O çalışmalarımız karşısında örtülü ya da açık tehditler alıyorduk tabi. Mahkeme koridorunda yetkili bir polis, “sürekli senin yüzünü mü göreceğiz!” dedi.

Mesela o dönem avukatlık yazıhanem Suakar Pasajı’ndaydı. Bir gün, doktor olan karşı komşum gelip bana aynen şunu söyledi: “Abi,” dedi, “senin yüreğin aynı mangal gibidir!” ‘Niye’ dedim. “Benim yüreğim ne kadarsa senin de o kadardır.” “Abi” dedi, “iki senedir benim muayenahanemden seni izliyorlardı.” O öyle deyince kendisine biraz da kızdım, dedim ki, “şerefsiz, madem buradan izliyorlardı, iki senedir niye bana haber vermedin.” “Abi vallahi çok korktum,” dedi.

İki yıl! Aslında doğru söylüyordu. Yani sürekli denetim altındaydık. O Kemal Yamak’ın dediği gibi, “teneffüs ettiğimiz havadan bile haberdardılar.”

İşte o döneme denk geliyordu. HEP il başkanlığını Vedat Aydın’a devredeli bir ay olmuş ya da olmamıştı. Bir akşam sendikacı bir arkadaş ben ve Fethi’yi mangal yakmak için Karayolları Kantarı’nın arkasında bulunan semtteki bahçeye davet etmişti. Yedik, içtik, oradan ayrılma saatimiz akşam 10.30 sıralarıydı. Fethi Gümüş’ü arabamla evine bıraktım, eve dönünce arabamı her zamanki yerine götürüp park ettim.

Gece, korkunç bir patlama oldu. Hanımla birlikte yataktan fırladık. Hanım, “Ne oldu?” diye sorunca, “Araba gitti!” dedim. Pencereyi açıp başımı uzattığımda baktığımda araba yanıyordu. Aradan beş altı saniye geçmemişti ki, silah sesleri başladı ve sonra kesildi. Silah sesleri kesilince insanlar oraya yığılmaya başladı. Hemen aşağı indim. Arabanın bulunduğu asfalt zeminde 1,5 metre genişliğinde ve 60 santim derinliğinde bir çukur oluşmuştu. Arabanın her bir parçası bir tarafa gitmiş. Çevredeki bütün apartmanların camlarından hiçbir şey kalmamıştı.

Neyse memurlar geldiler, ipuçları aramaya başladılar. Ondən sonra gittiler. Hatta bir gün ifademi almak için çağıldılar. “Kim yapmış olabilir?” diye sordular. Ben kendilerine, “bu işi devlet yapmış!” dedim. Kızdılar bana, “yok öyle bir şey, devleti töhmet altında bırakıyorsun” dediler.

“Birincisi, ben devleti töhmet altında bırakmıyorum. Ben Diyarbakırlı değilim. Mahalleden, okuldan, kahveden arkadaşım yok burada. İkincisi, topraklı aile çocuğu değilim, bir metre toprağımız yok. Üçüncüsü, bir aşiret çocuğu da değilim. Dördüncüsü, bir şeyh ailesinden de değilim.

Ekonomik ve sosyal olarak bir kaşık suda boğulabilen bir ailenin çocuğuyum. Benim hiç kimseyle, şimdiye kadar kavgam olmamış. Kimseyle bir sürüşmem yok. Bana bunu yapabilecek düşmanım da yok.

Devlet yapmamış diyorsanız, bu işi yapan bulunsun, devlet de zan altında kalmaktan kurtulsun.”

O arabanın havaya uçurulmasından sonra bu defa Cemşit Bilek’e birkaç defa tehdit telefonu edilmiş. Bir gün Cemşit Bilek, Fethi Gümüş ve ben bir aradayız. Cemşit Bilek dedi ki, “Fethi bak; Mustafa arabasının havaya uçurulmasıyla kurtardı, bana tehdit telefonuyla geldiler... Sen neyle kurtaracaksın?” Fethi Gümüş, sessizce düşünmüştü o gün.

Şimdi ben onu hep düşündüm: Gece saat: 2.30’da patlayıcı infilak edince ardından silah patlamıştı. Akıllı biri patlama zamanını o saate ayarlamaz. O saatte Diyarbakır’da hayat yok ki. Düşündüm, sonradan şu kanaate vardım: Olay sabahın 4’ü olsa, bizim ihtiyaçlarımız apteslerini alıp camiye giderler, sabah namazını kılmaya. Sokaklarda erken işine gidenler olabilir. Ama patlama saatinde hiç kimseyi sokakta bulamazsın.

Şimdi hal böyle olunca bunlar bana gözdağı vermek istediler. Hep böyle değerlendirdim. Ta ki, Soner Yalçın’ın Cem Ersever’le yaptığı röportajda, itirafçılarla birlikte bombayı götürüp bıraktıklarını anlatmıştı. Hatta apartmanımızın karşısında devlet lojmanlarının -emniyet mensuplarının, özel harekâtçıların oturduğu bilinen site- güvenlik görevlisi bombayı koyanları görmüş. Ta-

bancasını çekip bunlara doğrultmuş, bunlar biz istihbarattanız falan deyince, onları serbest bırakmış. Ersever o kitapta, -güvenlik görevlisi kastedilerek- “yakamızı zor kurtardık ondan” demişti.

Cem Ersever’le yapılan röportajı içeren kitabı bir dilekçeye iliştip DGM savcılığı’na verdim ve “Buyurun failler de belli” dedim. Bir savcı gerçekten ele aldı. Dosyayı ikinci defa ele alıyordu. Zaman zaman soruyordum, “savcı bey ne oldu?” diye.

“Mustafa Bey, bazen böyle bir mesafe alıyorum, alıyorum, sonra öyle bir yere geliyor ki, Diyarbakır Surları gibi bir duvar çıkıyor önüme!”

Yani kimsenin gücünün yetmediği güçler karşısına çıkıyordu anlaşılan. Ondan sonra dosya tekrar kapatıldı. Geçen yıl itirafçı Abdulkadir Aygan’ın itirafları Ülkede Özgür Gündem’de yayınlandı. Bu defa da bir dilekçe yazıp gazetenin kupürünü de ekledim ve savcılığa verdim. Bakalım ne yapacaklar. Bazen gidip soruyorum, “bazı yerlerden yazılar bekliyoruz” diye yanıtlar veriyorlar.

“Bir hedefler listesi vardı.”

12 Mart 2004 tarihli Özgür Gündem gazetesinin 5. sayfasında Devletin Kadrolu Celladı Anlatıyor yazı dizisinin 5. bölümünde Abdulkadir Aygan’ın itiraflarında “İlk Hedef Özer’di” başlık haberde yer alan ilgili yazıyı buraya alıyorum: “Mardin’de yapılan tatbikattan sonra ilk defa uzaktan kumandalı patlayıcıyı Diyarbakır’da dönemin Baro Başkanı (aslında HEP İl Başkanı) Av. Mustafa Özer’in arabasında denendi. Abdulkadir Aygan bu olayın ayrıntılarını şöyle anlattı: ‘Bir hedefler listesi vardı. Listede örneğin Özgür Halk dergisi, gazete bürosu, Mustafa Özer, Hasip Kaplan, vardı. Cem Ersever, Hayri Kozakçıoğlu ile Hikmet Köksal Paşa’nın yanına gidip geliyordu. Geldiğinde diyordu ki, ‘çocuklar şu adamın arabasını, evini tespit edin’ deyince, biz hemen bu kişinin hedef seçildiğini anlıyorduk. Mustafa Özer’in evinin Ofis’teki Kurtoğlu Lojmanlarına yakın olduğunu öğrendik. Ford bir arabası olduğunu, her gün evinin önüne kaldırım kenarına park ettiğini tespit ettik. Cem Ersever operasyonu kendisi yönetiyordu. Kendi yar-

dımcısı Celil kod isimli Aytekin Özen'i de görevlendirdi. Cem Er-sever, İbrahim Babat beyaz kartal arabayla, ben, Ali Ozansoy ve Aytekin Özen de yeşil kartal arabayla Ofis'e gittik. Patlayıcı siyah poşetin içine konulmuştu. Patlayıcıyı hareket geçirecek mekanizma ise Aytekin Özen'deydi. Patlayıcıyı yerleştirmek için ben ve Ali Ozansoy gittik. Mustafa Özer'e ait aracın yanından geçerken Ali Ozansoy patlayıcıyı araban altına bıraktı. Ardından Aytekin Özen'in yanına gittik. Aytekin Özen, Mustafa Özer'in arabasını görecektir şekilde uzaktan kumandayı kullanarak patlayıcıyı patlattı. Ardından büyük bir gürültü oldu, alev yükseldi. Eylemden sonra JİTEM'e gittik.”

1990'lı yıllarda artık o kontra terörü, gücünü hissettiriyor, demokrat, yurtsever, hukukçu ve PKK'ye yardım edenler öldürülüyordu. Bana yapılan saldırı 17 Haziran 1991'di. Vedat Aydın'ın evden alınması ise 5 Temmuz 1991'di. Vedat Aydın özellikle seçilmiş biriydi.

“Kontrgerilla ilk kurşunu Vedat Aydın'a sıktı”

Vedat Aydın'ın katledilmesi devletin Kürt halkına yönelik saldırı, imha politikasının ilk kıvılcımıdır. Kürt halkının gelişen demokratik hak ve özgürlük mücadelesinde bu olay bir mihenk taşıydı. Artık Türkiye'de insan hakları, hukuk gibi kavramlar devletin bu anlayışına kurban ediliyordu. Ve önü alınamaz kontrgerilla hareketi başladı. Kürtleri her yönüyle teba haline getirip diz çöktürülmesi isteniyordu.

Muhalefetin verdiği mücadele sonuç olarak barışa ve demokrasiye yönelikti; insanca yaşamak, evrensel hukuk kurallarıyla yaşamak isteğiydi. Böyle bir duruş sergileniyordu, refleksleri de öyleydi. Silahlar da patlıyorsa, cezaevinde işkencelere maruz kalıyorsa, yurtdışına da kaçırıyorsa, dağa da çıkırıyorsa, hayatını da kaybediyorsa her şey barışa yönelikti. İnsan hakları, hukuk ve demokrasinin erdemlerinden faydalanmaya yönelik bir refleksli muhalefettekilerin duruşu.

Artık devletin bölgedeki bazı elemanları Vedat Aydın olayı ile ilk kurşunu sıkılmışlardı. Kontrgerilla hareketi artık kismaya başlamıştı. Kürt halkının yurtsever, aydın insanları birer birer katlediliyorlardı.

1990'lı yıllarda yaşamak her yönüyle riskliydi. Neyin ne zaman olacağını, kimin ne zaman vurulacağını biliniyordu. Anayasada can güvenliğinin sağlanacağı yazılıyken, bir taraftan da ne zaman ve nerede vurulacağını düşünüyorsun. O yıllar böyle zor yıllardı.

► O ortamda avukatlara yönelik baskılar ve tehditlerde artış var mıydı?

Türkiye Barolar Birliği Genel Başkanı Önder Sav: “Gözüaltına alınan 24 avukatın PKK'lı olup olmadıkları umurumda bile değil, ilgilendirmiyor da. Beni ilgilendiren gözüaltında onlara fiziki bir yönelimin, işkencenin yapıpı yapılmadığıdır. Onlara fiske bile vurulması halinde bunun sorumlusunun İçişleri Bakanı'nın olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.”

Bizde 11 yıl boyunca baro başkanlığı görevini yürüten değerli meslektaşımız Yücel Önen'in prostat kanseri nedeniyle hayatını kaybedince, bir arayış içerisine girmiştik. Herkes bazı isimler üzerinde duruluyordu. Bir gün Fethi Bey'le görüştüğümde, ne düşündüğünü sormuştum. Aynen şu cevabı verdi: “Mutlaka bir isim üzerinde mutabık kalınır herhalde.” Ben de, o kişinin kendisi olduğunu belirttim. Baro başkanı olmasını istemiştin, ama istekli değildi.

Bu kurum sağlam ellerde olması gerektiğini, çıkarları uğruna baroyu kullanabilecek kişileri bu kurumdan uzak tutmak gerektiğini, bu geleneğin sürdürülmesi gerektiğini anlatıktan sonra, o bahsettiği kişilerden oy almasını sağlayacağımı da belirttim. Kabul edince o yönde çalışmalar yürüttüm. Kongreye gittik, düşündüğümüz gibi sonuç da aldık. Sanıyorum yönetimde görev de almıştım.

Avrupa'dan gelen heyetler Diyarbakır'da ilk görüşmek istedikleri kurum Baro'ydu. Bunlarla yapmış olduğumuz görüşmeler şu an olduğu gibi devleti rahatsız ediyordu.

1993 yılıydı. Yoğun şiddetli günler yaşanıyordu. O sıra bir operasyon yapıldı ve 24 avukat arkadaşımız gözüaltına alındı. Artık sıradan değil kurumsal düzeyde hatta toplumsal düzeyde sorundu.

DGM Başsavcısıyla görüştük. Nerede gözüaltında tutulduklarını öğrenmek amacıyla 7. Kolordu Komutanlığı Adli Müşavirli-

ği'ne başvurduk. Tatmin edici yanıt alamayınca Jandarma Bölge Komutanlığı'na gittik.

Baro başkanımız Fethi Gümüş, Neymetullah Gündüz ve ben birlikte gittiğimizde Jandarma Komutanı Eşref Hatipoğlu bizi üstü kapalı tehdit etti. Kendisinin operasyondan geldiğini söyledikten sonra, “ Ne pahasına olursa olsun Türkiye Cumhuriyeti Devleti teröre şu veya bu şekilde katkı sunanları dize getirmesini bilir. Mutlak yerine getirecektir de. O konuda kesinlikle taviz verilmmez, verilmeyecektir de!” şeklindeki konuşmasından sonra, oradan da OHAL Bölge Valiliği'ne başvurduk.

En azından neden gözaltına alındıklarınızı değil, şunu öğrenmek istiyorduk: Birincisi, ihtiyaçlarının olup olmadığını; ikincisi, arkadaşlarımıza yönelik fiziki bir yönelimin olmamasını; üçüncüsü, neden böyle grup halinde avukat arkadaşlarımızın alınmış olduğunu öğrenmek istiyorduk. İklim kıştı. Belli bazı giyim ihtiyaçları olacaktı. Bunların kendilerine verilmesini istedik. O gün OHAL Valisi Ünal Erkan'ın söyledikleri şuydu:

“Ulan Allahsızlar! Bir gün de, devletin yanında olduğunuza dair bir basın açıklaması yapmanızı beklerdim. PKK'nın terör örgütü olduğunu açıklamanızı beklerdim. Bir gün olsun bu duruşu sergilemediniz, niye gelip devletten yardım istiyorsunuz?” dedi.

‘Devletten yardım istemediğimizi, devletin gözetimi altında olan arkadaşlarımıza yönelik fiziki bir yönelimin olmamasını ve giyim ihtiyaçlarının içeri alınıp alınmayacağını öğrenmek istediğimizi, bunun dışında söylediklerinin siyasi kurumların sorunu olduğunu, bizim hukuk kurumu olduğumuzu’ belirtmiştik.

Ünal Erkan giyim ihtiyaçları için, “hazırlayın, gönderin, telefon eder aldırırım” demişti. O zaman eşyalar jandarma komutanlığı kapısına aileler tarafından götürülmüştü. Ama daha sonra gözaltından çıkan arkadaşlarımıza sormuştuk, giyim eşyalarını alıp almadıklarını, hepsi de giyim eşyasının kendilerine verilmediğini söylediler.

Neyse OHAL Bölge Valiliğinden de ayrıldık. Kuşkularımız biraz daha artmıştı. Bu arkadaşlarla en son yapabileceğimiz, artık Ankara'ya gitmekti. Türkiye Barolar Birliği Genel Başkanı Önder Sav'dı. Ger-

çekten onu orada takdir ettiğimi söyleyebilirim. Düşüncesi ne olursa olsun Önder Sav, o zamanın İçişleri Bakanı'na telefon edip aynen şunları söylemişti: “Gözüaltına alınan 24 avukatın PKK'lı olup olmadıkları umurumda bile değil, ilgilendirmiyor da. Beni ilgilendiren gözüaltında onlara fiziki bir yönelimin, işkencenin yapıp yapılmadığıdır. Onlara fiske bile vurulması halinde bunun sorumlusunun İçişleri Bakanı'nın olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.”

Bu konuşmayla oradaki kurumun kendi üyelerine sahip çıkıyor olması bizi rahatlatmıştı. Yüreğimize su serpmişti. Ankara'da yapılacak fazla bir şey yoktu. “Olayın takipçisi olacağımı” belirtti. Biz de dönüp geldik.

Arkadaşlarımız bir süre sonra mahkemeye çıkarıldı. Kimi tahliye oldu, haklarında dava açıldı. Yargılamalar devam edildi. Kimi yardım yataklıktan, kimisi ikinci dereceden örgüt üyeliğiyle suçlanıyorlardı.

Hatırlıyorum bir arkadaş DGM girişinde gözüaltına alacaklarını söylemişlerdi. Arkadaşımız Fuat Hayri Demir yanımıza gelip dedi ki, “Beni gözüaltına alacaklar, çantam, param falan sizde kalsın” deyip eşyalarını Fethi Gümüş'e bırakıp gittikten sonra gözüaltına alınmıştı. Hakkında dava açıldıktan sonra üst arama tutanağına baktık. O tutanakta yapılan üst aramasında Fuat Hayri Demir'in üzerinde PKK'ye bağış makbuzu koçanlarının olduğu yazılıydı.

Oysa bu arkadaş yanımıza geldiğinde, “Beni gözüaltına alacaklar!” dediğinde, bir kimliği dışında üzerinde başka hiçbir şey yoktu. Üst arama tutanağında bu çıktı.

Sade vatandaş bu devlete ve kurumlarına ne kadar güvenebilirdi. O zaman basına ve kamuoyuna yapılan açıklamada, “Bunlar münferittir” denildiğinde, hiç de öyle düşünmediğimi, bunların birer senaryo olduğunu, bir merkezden yönlendirildiğini düşünüyordum.

Yoksa Edirneli bir asker, Samsunlu bir polis, Kürt Mehmet'le ne alıp veremeyeceği var, ne diye işkence yapsın ki? Yani bunlar münferit olaylar değil.

► **Diyarbakır Cezaevi’nde 11 tutuklunun öldürülmesi gibi trajik bir olay yaşandı. O olayın hukuksal gelişim sürecini anlatır mısınız?**

Sanıyorum Fethi Bey’in 4 yıllık baro başkanlığından sonra, Hüseyin Tayfun’un baro başkanlığı dönemine tekabül eden 1996 Eylül’ünde Diyarbakır Cezaevi vahşeti yaşandı. Bu dava hem yargı sürecinde, hem de AİHM’de devam ediyor.

Neden bunu yaptılar, neden 11 insanın beyinleri duvarlara sıçratıldı anlamak mümkün değil. Dosyaya baktığımızda 11 kişinin kafalarının parçalanmasının gerektirecek bir şeyin olmadığını görüyorsun. Ölüm orucu veya açlık grevinin olmadığını, sadece cezaeviyle aralarında sür-tüşme ve pürüz olduğunu öğrendik. Tutuklular ana koridorda sıkıştırılmışlar, ellerinde hiçbir savunma aracı olmamasına rağmen asker ve polislerin saldırısıyla bu olay yaşanmıştı.

Hem buradaki yargılamanın hem de AİHM’deki yargılamanın sonuçlanmasından sonra, Kürtler bu olayla ilgili olarak bilgilенmeleri gerekir. Gerçekten bu olay cezaevindeki Kürt insanının iradesini kırmaya dönük, yok etmeye dönük bir olaydı. Ne kadar başarılı olduğu zamanla görülecektir. Bana göre istedikleri sonucu alamadıklarını düşünüyorum.

► **Baro başkanlığına seçildiğiniz döneme ilişkin bir değerlendirme yapar mısınız?**

Yücel beyin vefatından sonra baro başkanlığı hususunda bir karar almıştık: “Her başkan üst üste en fazla iki dönem görev alabilir” diye. Prensip olarak anlaşmıştık. Bunun herhangi bir yasal mevzuatı yoktu. Fethi Bey 4 yıl yaptı, sonra Hüseyin bey, ardından ben dört yıl görev yaptık.

Sanıyorum 1998 Kongresiydi, Hüseyin bey dört yıl görev yaptığını, görevi bırakacağını söyledi. Büromda bir gün düşündüm, benden daha kıdemli kim var diye. O sırada Fethi Bey’le biraz kırılganlığımız vardı, araya mesafe koymuştuk. Onun aday olmayacağını duymuştum. Hüseyin Bey de aday değildi. Bu durumda bizim arkadaşlar arasında benden daha kıdemli Cemşit Bey vardı, ona gittim. Aday olmadığını

söyledi. Ben kendisinde ısrar ettim. Kabul ederse destek olacağımı, hatta yönetiminde görev alabileceğimi söyledim. “Hayır” dedi, “kesin mi?” diye tekrarladım, “Kesin!” dedi. Bunun üzerine adaylığımı deklere ettim. Neymetullah Gündüz daha sonra aday olacağını ilan etti.

Neyse, bazı sıkıntılar oldu, nahoş durumlar falan... Sonuçta kongrede seçildim ve Baro Başkanı olduğum için, Siverek’te bazı sevenlerim tarafından havaya silah sıkıp kutlama yapmışlar. O sıralar annemi ziyarete gittiğimde, sabah kahvaltıda annem sordu, “oğlum sen ne yapmışsın?” dedim, “ne yapmışım anne?”, dedi, “ya oğlum herkes diyor ki, senin oğlun avukatların başkanı olmuş!” dedim, “He”. “E, oğlum ma hep seher kaldı, gene başın belaya sokmuşsan!” dedi. Annem, arabamın havaya uçurulmasından dolayı, o olayın çok etkisi altında kalmıştı. “Oğlum yapma, etme, bir daha arabayı uçurmasınlar!”

“Anne” dedim, o olay bir defa oldu, bir tehdit ettiler gözdağı verdiler, o kadar. Ma hep benim arabamı uçuracaklar? Dünyada benim arabamdan başka arabası olan yok mu? Hiç merak etme bir daha yapmazlar!” Annem bir kurumun başında olmanın getireceği riski düşünüyordu. Bugüne kadar kayda değer şeyler oldu mu? Elbette ki çok güzel şeyler de oldu: 2001 Türkiye Barolar Birliği genel kurulu Diyarbakır’da yapıldı ve Türkiye Barolar Birliği’nde ilk kez ciddi bir muhalefet yapısı ortaya çıktı.

► HADEP’li 3 Belediye Başkanı, baro başkanlığınız döneminde tutuklandı. Olayın gelişimini ve nasıl sonuçlandığını anlatır mısınız?

Baro başkanlığım döneminde Abdullah Öcalan’ın İmralı’ya getirilişi de vardı, Diyarbakır, Bingöl ve Siirt belediye başkanlarının tutuklanması olayı da. Gerçekten de çok anormal bir durumdu. O gün HADEP İl Başkanı Feridun Bey’in (eski Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı) gözüaltına alınmasından sonra, makam odasıyla, özel kalemin aranması yapıldı. Dışarıdaki kalabalık belediye önünden hiçbir yere ayrılmıyordu. Polislerle kovalamaca yaşanıyordu. Belediye önünde basına bir açıklama yapmıştık: En kısa zamanda sonuç almak için ne gerekiyorsa yapacağız!

Başkanlar gözaltındayken serbest bırakılmaları için dilekçe vermiş-tik. Bu etkili olmadı. Tutuklandılar. Cuma günüydü. Halk daha gergin-leşti. İnsanlarla polis arasında sokakta köşe kapmaca devam ediyordu. İnsanlar evlerine gitmiyorlardı. Tutuklamaya itiraz dilekçesi yazdık. O zaman 2 Nolu DGM'nin Başkanı Ethem Bey'in odasına gitmiştik ar-kadaşlarla: "Sayın başkan bir itirazımız var, bunları değerlendirmenizi istiyoruz. "

"Evet" dedi, "ben de sizi bekliyordum. Bu öğlen arası oturup de-ğ erlendirmek istiyordum. Arkadaşlarla dışarı çıktık. Arkadaşlara, "siz gidin, ben Ethem Bey'le tekrar görüşeceğim."

Tekrar girdim odasına, dedim, "sayın başkan bu dosya kapsamlı bir dosya, öbür dosyalara benzemiyor. Öğlen arası değil, kapsamlı, çok boyutlu bakın lütfen. Bugün sizden sonuç beklemiyorum. Cuma günü olması hesabıyla pazartesi günü sizden sonucu alalım," dedim. "Öyle mi?" dedi, "Lütfen" dedim.

Ve gerçekten de biz pazartesi günü tahliyeleri sağlandı. Yani o olay da bir hukuk skandalıydı. Bildiğiniz gibi PKK üyesi olmakla HADEP İl yöneticisi Ramazan Tekin vb. gibi insanların suçlan-masıyla gözaltına alındılar. Duruşmaları sonuçlandı sanırım.

Baro başkanı koltuğuna oturan herkes, kendisine getirisinden ziyade insanların, halkına ne kadar katkı sunabileceğini düşün-mek zorundadır. Kişisel değil, kurumsal görünme geleneğimiz vardır. Bu durum hep böyle devam edeceğini de umut ediyorum.

► Dilerseniz bu uzun söyleşiyi son sözünüzle bitirelim?

Son otuz yıldır birçok şey yaşandı. Baskıcı, yok edici anlayış ege-mendi. Bu egemenliği kırma adına Kürt halkı gerçekten çok büyük be-deller ödedi. Bunların olması gerekmiyordu. Ortaçağda bu tür bedeller ödeniyordu, ama küreselleşen, demokrasinin, hukukun yerleştiği bu dünyada, bu bedellerin ödenmesi gerekmiyordu. Ama Türkiye'yi yö-neten iradenin bu anlayışı nedeniyle bu bedeller ödendi. Bugün geldi-ğimiz noktada artık Kürt halkının haklarını inkar etmenin sosyolojik olarak bağdaşmadığı görüldü. Hep gözyaşlarıyla, hep mutsuzlukla, hep haksızlıkla, hep acılarla dolu bir yaşam süregeldi. Bu yapılanlar hiç kim-

seye yarar getirmedi.

Umut ediyoruz ve diliyoruz ki, insan haklarına, hukuka ve demokrasinin evrensel değerlerine daha fazla sahip çıkılır, toplum hayatına sunulur. Mutsuz olan Türkiye halkına biraz mutluluk getirir, güleç bir hayat ortamı yakalanır.

Yani bizler, orta yaş grubundakiler, 68 ve 78 kuşağı, yaşamlarını sıkıntıyla sürdürdüler. Tek dileğim, Kürt halkının hakları da teminat altına alınarak, kimliğine sahip onurlu bir halk olarak varlığını sürdürmesidir.

**12 EYLÜL 1980'DEN 24 EYLÜL 1996 ARASI İŞKENCE VE
KÖTÜ MUAMELEDEN DOLAYI DİYARBAKIR ASKERİ
(E-TİPİ) CEZAEVİNDE YAŞAMINI YİTİREN TUTUKLULARIN
İSİM LİSTESİ VE ÖLÜM TARİHLERİ (*)**

Cemal Zengin	21 Mart 1981
Tahir Şahin	21 Mart 1981
Ali Erek	20 Nisan 1981
Abdurrahman Çeçen	16 Mayıs 1981
Selahattin Kunduz	17 Haziran 1981
Ali Sarıbal	13 Kasım 1981
İbiş Ural	27 Aralık 1981
Önder Demirok	22 Şubat 1982
Cemal Kılıç	23 Şubat 1982
Mazlum Doğan	21 Mart 1982
Kenan Çiftçi	21 Nisan 1982
Bedii Tan	17 Mayıs 1982
Eşref Anyık	17 Mayıs 1982
Ferhat Kutay	17 Mayıs 1982
Necmi Öner	17 Mayıs 1982
Mahmut Zengin	17 Mayıs 1982
Mehmet Ali Eraslan	09 Haziran 1982
Aziz Özbay	23 Ağustos 1982
Kemal Pir	07 Eylül 1982
M. Hayri Durmuş	12 Eylül 1982
Akif Yılmaz	15 Eylül 1982
Ali Çiçek	17 Eylül 1982
Seyfettin Sak	21 Kasım 1982
Aziz Büyükkertaç	22 Aralık 1982
Halit Atalay	.. . 1983
Ramazan Yayan	13 Ocak 1983
Mehmet Emin Akpınar	25 Ocak 1983
Medet Özbadem	07 Mayıs 1983
İsmet Karak (16)	Eylül 1983

Yılmaz Demir	08 Ocak 1984
Necmettin Büyükkaya	23 Ocak 1984
Remzi Aytürk	28 Ocak 1984
Orhan Keskin	02 Mart 1984
Cemal Arat	05 Mart 1984
İsmet Kara	06 Mart 1984
Halil İbrahim Baturalp	27 Nisan 1984
Hüseyin Yüce	23 Mayıs 1984
Ali Kılıç	Şubat 1986
Veysi Şimşek	25 Nisan 1986
Mehmet Emin Yavuz	18 Şubat 1988
Yılmaz Doğru	29 Kasım 1993
Ramazan Özük	04 Ekim 1994
Süleyman Ongun	04 Ekim 1994
Orhan Tanrıku	21 Mart 1995
Hakan Anterli	15 Haziran 1995
Ahmet Çelik	24 Eylül 1996
Mehmet Aslan	24 Eylül 1996
Cemal Çam	24 Eylül 1996
Edip Direkçi	24 Eylül 1996
Erkan Perişan	24 Eylül 1996
Rıdvan Bulut	24 Eylül 1996
Mehmet. Kadri Gümüş	24 Eylül 1996
Kadri Demir	24 Eylül 1996
Hakkı Tekin	24 Eylül 1996
Nimet Çakmak	24 Eylül 1996

(*) Kaynak:

1) TİHV İşkence Dosyası, Gözaltında ya da cezaevinde ölenler-
12 Eylül 1980

12 Eylül 1995

2) İHD Diyarbakır Şube Bülteni Yıl: 1 Sayı: 4 ağustos-Eylül-Ekim 1996 sayı,
sayfa:9

